

An aerial photograph of the Dallas skyline at dusk. The sky is a deep purple and blue. Several prominent skyscrapers are visible, including the Reunion Tower with its distinctive spire. The city lights are beginning to glow, and the overall atmosphere is serene yet vibrant. The text is overlaid on the image, with the top part at the top and the bottom part at the bottom.

TÓTHNÉ
MÁTYÁS ERZSÉBET

TANÁR
VOLTAM

TEXAS -BAN

Tóthné Mátyás Erzsébet
Tanár voltam Texasban

Tóthné Mátyás Erzsébet

Tanár voltam Texasban

Nagykanizsa, 2001

Kiadja:
Czupi Kiadó
(8801 Nagykanizsa, Pf. 484. Telefon: 93-320 766)

ISBN 963 85484 9 5

„Nézz meg mindent, s ami jó, tartsd meg...”
(Tabula Smaragdina)

Bevezető

- Na, milyen volt? – fordult hozzám Judit lányom valamivel El Paso után.
- Mire gondolsz? – kérdeztem.
- Arra, hogy milyen volt ez az év itt, Amerikában. Megkérdezik, én pedig nem tudom, mit válaszoljak.
- Hát, miért, hogy érzed, milyen volt?
- Azt pár szóval nem lehet elmondani.

Bár ez a beszélgetés ott félbeszakadt, hazatérésünk után igen sokan feltették ugyanezt a kérdést: barátok, kollégák, tanítványok, újságírók, ismeretlenül is érdeklődő kanizsaiak, és mi soha nem voltunk elégedettek a válaszainkkal.

Édesanyám egy velünk készült riport elolvasása után azt mondta, hogy a szabott terjedelem miatt a kép egyoldalúra sikerült.

Az egyik tanárnő az iskolánkban azt javasolta, ha ismét interjút adunk az útról, írassuk a cikk alá: folytatjuk.

Hálával és szeretettel gondolok mindazokra, akik segítettek, hogy a folytatásra e könyv lapjain kerülhessen sor. Az írott szó, fényképek és eredeti dokumentumok segítségével szeretném bemutatni, milyen volt tanulni és tanítani az Újvilágban. Történetemben szigorúan ragaszkodtam a tényekhez, tanítványaim nevét azonban – személyiségi jogaik védelmében – megváltoztattam.

Felkészítés Washingtonban

Nem tudom pontosan megnevezni a napot, amelyen biztosak lettünk abban, hogy a „nagy kaland” megkezdődhet. Tíz hónapon át apránként győztük le az előttünk álló akadályokat. Közülük egy is elég lett volna, hogy megghiúsítsa az utat.

A Fulbright Bizottságnak benyújtott pályázat után írásbeli és szóbeli alkalmassági vizsgán estem át. Három magyar középiskolai tanárnak volt lehetősége a cserére abban az évben. A nekem ajánlott amerikai partnerrel meg kellett egyeznem minden apró részletben, hiszen házat és iskolát cseréltünk egy évre.

A napra, amelyen elindultunk, azonban pontosan emlékszem. 1998. augusztus 3-án – Kolumbusz is augusztus 3-án hagyta el először az Óvilágot – igazán magyar módra kezdődött az utazásunk. Férjemmel, Bélával és Judit lányunkkal zavart izgalomban toporogtunk a check-in előtti hosszú sorban nagynéném süteményét, az összcsaládi aggódás bizonyítékát majszolgotva.

Az előkészületekben alaposan elfáradva, félig öntudatlanul léptük át a jelképes magyar határt a Ferihegyi repülőtéren.

Zürichben kevés időt töltöttünk, és addig is esett az eső. Mindössze arra emlékszem, hogy csak a nagy gépen vált számunkra visszafordíthatatlan tényné: Amerikába megyünk.

Egy kilencórás út alatt megnyugszik az ember, és szórakoztatni próbálja magát. Mit is idéz fel a szó: Amerika?

Különböző fajsúlyú emlékek kavaroztak bennem ömlesztve: indián regények, a „San Francisco utcáin” című televíziós krimisorozat kezdőképei, az „Amerika Hangja” és ’56-os nagybátyám, a spagetti westernek, Woodstock, Antonioni „Zabriskie Point”-ja, Erle Stanley Gardner, hajdani oktatóim a Kossuth Lajos Tudományegyetem angol tanszékéről és Kerouac...

A kényelem és a kellemes gondolatok ellenére sem volt túlzottan biztonságos érzésünk. Nem tudhattuk, bevándorlónak vagy turistának tartanak-e bennünket Amerikában. A bevándorlási hivatal tisztviselőjének kérdésére természetesen készen álltunk a válasszal: cseretanár és családja, az USA kormánya által támogatott nemzetközi program résztvevői J1-es és J2-es vízummal. De mit gondolnak rólunk a helybeliek? Befogadnak-e majd, vagy végig idegenek maradunk?

A hatórás időeltolódásnak köszönhetően még aznap délután megérkeztünk Washingtonba, a Dulles Nemzetközi repülőtérre.

Az első benyomások azonnal elűzték a filozofáló hangulatot. Tevékeny és vidáman nyüzsgő világba léptünk. A hatalmas forgalom ellenére minden célszerűen és gördülékenyen folyt. A csereprogram résztvevőit a szervezők busszal az American University (körülbelül ötezer hallgatót oktató magánegyetem Washington egyik kertvárosi negyedében) kampuszára szállították, és egy hidegbüfés vacsora után hamarosan megpihenhettünk kollégiumi szobánkban.

A washingtoni felkészítés alatt a kirándulásokon és fogadásokon kívül elméleti jellegű előadásokon vettünk részt, gyakorlati nehézségeket megvitató műhelyfoglalkozásokat látogattunk, és elvégeztük a temérdek kötelező papírmunka egy részét. Az orientációs program három napig tartott, augusztus 7-én pedig mindenki saját állomáshelyére indult.

A Fulbright program 1946 óta működik J. William Fulbright, volt arkansasi szenátor kezdeményezésére. Évente több mint négyezer ösztöndíjat ítélnak oda. Céljuk, hogy elősegítsék az USA és más országok közti megértést, kulturális és tudományos együttműködést.

A hosszabb idejű kiküldetéssel járó megbízatások sikerét leginkább az úgynevezett culture shock veszélyezteti. Nem csoda hát, hogy ezzel a jelenséggel kielégítően foglalkoztak az előadások, ezt érintették a személyes beszélgetések, és erről szóltak az ajánlott könyvek, tanulmányok.

Mi is ez a culture shock? A szakirodalom szerint: egy megrázó erejű élménysor, amelyet valaki egy idegen országban él át megszokott körülményeinek tartós hiánya és az őt elborító újdonságok miatt. Idővel az egészséges lelkületű ember – a túlélés minimális céljával – alkalmazkodik új környezetéhez.

Én pedig így éltem meg: piszkos volt a város, iszonyatosan fűledt a levegő, és mindig íztelen az étel. Hiányoztak a rokonok és a barátok. Nem értették, mit akarok mondani, pedig értették, amit beszéltem. Eközben ismeretlen munkatársakkal, behatárolatlan felelősséggel újszerű munkát végeztem, és annak ellenére, hogy mindent megtettem, semmi sem sikerült. Végül erőt vett rajtam a teljes irányvesztettség; a bizonytalanságérzet bénító félelemmé nőtt. És akkor kimondtam: én most innen haza akarok menni. De nem mehettem...

Természetesen 1998 augusztusának elején még mit sem sejtettem az előttem álló megpróbáltatásokról. Eszembe véstem a szakemberektől hallott öt jó tanácsot, s úgy gondoltam, culture shock dolgában felkészült vagyok. Íme az öt jó tanács:

1. Mindenki más, mint te – apróbb és lényegesebb szempontokból is.

2. Légy óvatos ösztönös megérzéseiddel – néhányuk kultúra-alapú, és nem egyetemes érvényű.

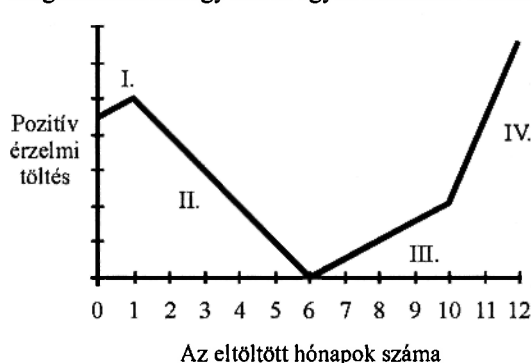
3. Amikor értelmezod vagy megítéled mások viselkedését, azt mindig a te kultúrád szerint teszed. Mások ugyanígy saját kultúrájuk szerint ítélnék meg téged.

4. Nem kell szeretned a másféle viselkedést, de meg kell próbálnod megérteni, mi van mögötte.

5. A legtöbb ember racionálisan viselkedik. Csak fel kell fedezned a rendezőelvet.

A culture shock élményét mindenki megismeri, aki hosszabb időre más országba megy, függetlenül attól, honnan jött, és mivel foglalkozik.

A külföldön munkát vállalók közül sokan idő előtt térnek haza, mert nem tudnak alkalmazkodni a mindennapi élethez az idegen országban. Az általános tapasztalat azt mutatja, hogy a culture shock kényelmetlen hatásai körülbelül fél év után megszűnnek. Ezt így írta le egyik előadónk Washingtonban:

I. szakasz: Lelkesedés, izgalom.

II. szakasz: Kudarckok, visszahúzóódás, magányérzet.

III. szakasz: Újjászületés – alkalmazkodás.

IV. szakasz: Siker – lelkesedés.

A megfelelő felkészítés természetesen megsokszorozhatja a „kultúrákóistolók” önbizalmát és lelkierejét a mélypontok önépítő túléléséhez.

A Fulbright Bizottság nem végzett rossz munkát ebben az értelemben. A leghasznosabbnak két angol nyelvű tájékoztató füzet bizonyult Your Year in the USA (Egy év az USA-ban) és Making the Most of Your Fulbright Experience (Miként hasznosítsuk legjobban a Fulbright csereprogramot?) címmel. Legkedvesebb olvasmányom ez ügyben azonban a The Art of Crossing Cultures (A „kultúra-átjárás” művészete) Craig Storti tollából. A könyv cseppet sem avult el, pedig tíz évvel ezelőtt adták ki. Onnan való az az idézet is, amelyet először hitetlenkedve olvastam, de később újra és újra átgondoltam a kisebb-nagyobb krízisek idején.

„A külföldön élés élménye mélyen átalakítja az embert, akár alkalmazkodik az adott kultúrához, akár nem. Ilyen az élmény természete: a sokféle szinten – fizikai, intellektuális, érzelmi – nincs lehetőség mérsékelt vagy még kevésbé semleges reakcióra. Vagy megnyitjuk önmagunkat az élmény előtt, és nagymértékben gazdagodunk általa, vagy elfordulunk, és csak kisebbedhetünk.”

Amúgy ezen a felkészítőn mondták ki először – és nem utoljára – a választ a repülőgépen feltett filozofikus kérdésre: milyen az olyan ember, mint mi? Okmányaink alapján a státuszunk: alien (idegen).

Az American University kampuszán találkoztunk cserepartnereinkkel is: Amyvel, Aleckel, a hároméves Noah-val és a háromhetes Evannel. Nem kis izgalommal mutattuk be egymásnak a cserére felajánlott lakhelyünket. Kaptunk egy több oldalas leírást Houston Heights nevű városrészéről, leendő iskolámról és arról, hogyan működtethetjük legésszerűbben új otthonunkat.

Különös volt számunkra, hogy milyen könnyedén és szorongás nélkül vállalta a Martinez család a csecsemővel való utazást és a külföldi életet. Az ilyen szülői mentalitásra később, észak-amerikai nyaralásunkkor is bőven láttam példát. A gyermek iránti felelősségérzet nem jelentett bezártságot. Nálunk kevesen merték volna vállalni a cserét ilyen körülmények között. Vagy ha mégis, környezetük 90%-a felelőtlennek tartotta volna őket. Mindenesetre jó volt látni, hogy vannak nálunk is bátrabbak.

A felkészítő programok után üdítő és jólesően felelősség nélküli órákat töltöttünk washingtoni városnéző útjainkon. Mindhármunkat váratlanul ért a „megálljunk a helyünket” boldogító érzése anélkül, hogy előtte tudatosult volna bennünk a megmérettetés ténye vagy akárcsak lehetősége.

Eligazodtunk a fővárosi forgatagban, nem tévedtünk el sem gyalogosan, sem a metrón vagy a buszokon utazva. Könnyedén ráérezünk, hogyan lehet autó nélkül közlekedni abban az országban, ahol az idegenek kivételével senki nem sétál, és majdnem mindenki gépkocsival jár. Elismerem, Washington erre éppen megfelelő

gyakorlóterep volt, mivel tömegközlekedési rendszere sokkal fejlettebb, mint egy déli vagy nyugati nagyvárosé.

Izgatott telhetetlenséggel járkáltunk fel-alá a Smithsonian Intézetben.

Titkolt szomorúsággal vettem tudomásul, hiába maradunk az USA-ban egy teljes évig, nem állhatunk meg újra a Freer Galéria Páva-szobájában, és nem csodálhatjuk meg többet a tibeti mandala-bemutatót vagy a közép-ázsiai selymeket a Sackler Galériában.

A képekről már ismert Kapitólium, Fehér Ház, Washington-emlékmű és az arlingtoni temető is csak egy-egy félórányi figyelmet kaphatott. Az autóbuszos városnézés során az ódon hangulatú Georgetownban – amely ma Washington egyik legkellemesebb negyede és egyben szellemi központja is – fogott el először a félelem: mi lesz, ha mindezt egyszerűen elfelejtem. Jó, hogy az utazás legelején tisztázódott: Amerika sokkal nagyobb annál, semhogy egy év alatt megismerhessük. A főváros ilyen gyorsétkezde stílusú „elfogyasztása” azonban még inkább irreális és tűnékenyé tette az élményeket.

Az ország hatalmas kiterjedése, valamint a látnivalók és fogyasztási cikkek széles skálája mellett a Lincoln-emlékmű félelmetes monumentalitása másféle nagyság jelképe volt.

A washingtoni benyomások alapján még nem tudtam eldönteni, csupán elkápráztat, vagy kedves is nekem ez a sokszínű nagyság. Derüljön ki később Texasban, amely az USA összefüggő részén amúgy is a legnagyobb állam!

1410 Lawrence Houston, Texas

Alec Martinez édesapja, John a középső fiával, Kennel és annak feleségével, Kimmel várt ránk a houstoni Hobby repülőtéren.

Félszeg mosolygás, néhány halk, udvarias mondat, zavart ölelkezés – ők csak egy oldalról fordulnak a vendég felé, amikor megölelik; a kétoldali üdvözlés ritka az amerikai kontinensen.

John Martinez ötvenes éveinek második felében járhatott. Fekete göndör haja és szakálla már őszülni kezdett, s ez még inkább kiemelte szemüveges arca szikárságát. Nagy, barna szemei azonban kíváncsiságot és együttérzést sugároztak, és sehogy sem illettek szigorú arcerendezéséhez.

A harminc év körüli Ken Martinez barna bőrétől és sötét hajától eltekintve nemigen hasonlított apjára. Tömzsi, de fürge figura volt, az amerikaiak vidám közvetlenségével és segítőkészségével.

Felesége, Kim csinos fehér nő, akinek választékos öltözködése, dekoratív ápoltsága és folytonos csevegése az amerikai szappanoperákban szereplő színésznőkre

emlékeztetett. Sajátos déli akcentusa, mint később megtudtuk, louisianai származásának köszönhető. John és Ken csomagjainkat egy furgonba rakta, mi pedig Kim fehér Volvójában indultunk „hazafelé”. Az út körülbelül fél óráig tartott. Elképdedve figyeltük a járműforgatagot a 45-ös számú, államokat összekötő autópályán (I / Interstate/ 45) és a belvárost körülvevő körgyűrűn (Loop 610). Elképzelhetetlennek tűnt, hogy hamarosan önállóan közlekedjünk az irányonként négy-sávos autópályákon.

Leendő házunk zöld bujaságba burkolózott. Beléptünk a kilencvenéves, fából készült, „történelmi” épületbe. Mivel cserepartnereink körülbelül egy hete jártak itt utoljára, azonnal megéreztek a trópusokra jellemző nedves épületfa szagát.

A ház régi bútorokkal volt tele, a díszítő tárgyak a mexikói ízlésvilágot tükrözték. Több évtizedes volt a tálalószekrény, a ventilátor, a mancs lábú kád, a porcelánok, a tűzhely és a kazán is. Később nagyon megszerettük ezt a házat, az haciendát, ahogyan nevezni szoktam. Akkor azonban csak az tudatosult bennünk: Európa elérhetetlenül messze van.

Este naivan kiültünk a fából ácsolt teraszra, ahová sejtelmes hangok és neszek csaltak bennünket, és megbámultuk a teljesen rózsaszínű égboltot. Erről az estéről Garcia Marquez jutott eszembe, s bár ő kolumbiai, ehhez foghatóról nála olvastam.

Mire észhez tértünk, rettenetesen sok moszkító jóllakott már belőlünk. Beme-nekültünk a házba, de amint felkapcsoltuk a villanyt, az errefelé természetes lakótárs, egy amerikai csótány fogadott bennünket. Az ágyak körül pókocskák lengedeztek.

– Gyakori köztük a mérges fajta – ugratott bennünket John.

Aznap nehezen aludtunk el.

Houston az USA negyedik és Texas állam legnagyobb települése. Elővárosaival együtt ötször akkora, mint Budapest; lakossága pedig megközelíti a négy milliót.

Csaknem közvetlenül a Mexikói-öböl partján fekszik; éghajlata szubtrópusi. A nyár kínzóan forró és párás. Tavasztól őszi végéig gyakoriak a trópusi viharok és a hurrikánok. A hirtelen leömlő esőmennyiség miatt sokszor még a legfontosabb autópályák is víz alá kerülnek egy időre.

Amikor az első alkalommal láttunk trópusi esőt, nagyon örültünk neki. Érkezésünket egy szokatlanul hosszú és még arrafelé is forrónak számító száraz időszak előzte meg, így mindenki az enyhülést jelentő csapadékot várta. Ahogy megnyíltak az ég csatornái, mérséklődött a hőség, és csökkent a levegő páratartalma. Az erőteljes eső tisztára mosta a poros utakat, feléledtek a kókadt növények, s mi boldogan szemléltük ezt a kivirulást a teraszcél, ahonnan még a moszkitók is eltűntek.

Aztán amikor már két napja szakadt egyfolytában, és az élelmiszer-beszerzés is kezdett gondot jelenteni, mert október elejéig nem volt autónk, megsokalltuk az égi áldást. A hosszú esőzés meg-megerősödő szellőkésekkel is járt, s a kertben lévő hatalmas pekánfa leszakadt ágai percek alatt beborították a hátsó teraszt.

Idővel megtanultunk alkalmazkodni az efféle viharokhoz. Volt egy tenyérben elférő, időjárást jelentő rádióink. A houstoni megfigyelőközpont folyamatos adásait fogta, óránként pontos helyzetjelentéssel és prognózissal. Szinte kővé meredve hallgattuk életünk első hurrikán-riadóját. Természetesen különböző figyelmeztető fokozatok léteznek, de mi eleinte rettenetesen megrémültünk, amikor felszólították a lakosságot, hogy készüljenek fel az ablakok bedeszkázására, halmozzanak fel olyan ételeket, amelyek elfogyasztásához semmilyen energiaforrásra nincs szükség, és tároljanak otthon egy gallon (körülbelül négy liter) ivóvizet személyenként.

Amikor már autóval mentem iskolába, több ízben is kihirdették a tantermekben felszerelt rádióban, hogy mindenki feltétlenül ellenőrizze gépkocsija állapotát, mert az Arlington és a 13. utca közelében parkoló járműveket elöntötte a víz.

Texasban a legnagyobb riadalmat a Karib-tenger felől érkező Frances nevű hurrikán szeptember eleji látogatása okozta. A Houstontól körülbelül 50 mérföldre (80 km) fekvő üdülőhely – Galveston Island – part menti faházai közül sok romba dőlt, és még a tengerpart vonalát is megváltoztatta a hatalmas erejű orkán és hullámverés. Szerencsénkre a hurrikánok ereje általában megtört a partok mentén, és Houstonba csak a sok-sok eső és a kísérő szélviharok értek el. Még így is volt egy nap – szeptember 11-e –, amikor a Frances okozta áradások miatt bezárták az iskolát. A mi udvarunkon is bokáig ért a víz. Ezért építik lábakra a houstoni faházakat. Emlékszem, ezen a pénteki napon rengeteg levelet írtunk Magyarországra.

A tény, hogy eleinte nem volt autónk, nem zavart bennünket olyan nagyon, mint amennyire feltűnő jelenséggé váltunk általa. A sétálás vagy bármilyen célú gyalogos közlekedés a mérsékelt hónapok kivételével (novembertől februárig) nem csak az esőzések miatt lehetetlen. A velünk törődők azonnal figyelmeztettek bennünket, hogy még az életünk is veszélybe kerülhet egy-egy kiadós gyaloglás során. Már egy félórás séta napszúrással, szívpanaszokkal és kiszáradással járhat, ha nem hordunk kalapot vagy sapkát, és nem viszünk az útra vizet.

Mindezt eléggé hitetlenkedve hallgattuk, de amikor az első szabad hétvégénken Houston belvárosában, a Downtown felhőkarcolói között – szűrt napfénynél – az ájulástól környékezve ücsörögtünk egy húszperces séta után, beláttuk, hogy a helyieknek van igazuk. A „heat-disease”, vagyis a hőség még enyhe formájában is igen kényelmetlen. Judit és jómagam kipróbáltuk az első héten, milyen átkozottul tehetetlen ellene az ember: fáj a feje, hányingere van, és jártányi ereje sincs.

A házunkban sajnos csak két szobában volt légkondicionálás, a konyhában és Judit hálószobájában nagyon nagy volt a hőség még éjszaka is. Ablaknyitásra

gondolni sem lehetett a moszkitók miatt, és azt hiszem, odakint amúgy is melegebb volt. A ventilátorok 104 Fahrenheit fok körül (40 Celsius) semmit nem értek.

Mindenesetre augusztusban és szeptemberben csakis gyalogosan vagy busszal (Metrobus) közlekedhettünk, ha nem akartunk Martinezék terhére lenni. Ez még a latin-amerikai származású és a fekete lakosság körében is igen nagy feltűnést keltett, hiszen közülük is csak a legszegényebbek gyalognak vagy buszoznak a boltba és a munkahelyükre. Sokat mosolyogtunk az ablakukból leskelődő, elképedt szomszédainkon, és élveztük – amennyire lehetett – az időjárás miatt általában tényleg rövidebb szabott sétáinkat.

Houston érkezésünkkor ünnepelte 162. születésnapját.

A mexikói-texasi háború után, 1836 augusztusában bizonyos Allen fivérek vásárolták meg a mai városközpontnak megfelelő területet, és Sam Houstonról, a függetlenséget kiharcoló generálisról és köztársasági elnökről nevezték el. Houston körülbelül 1500 lakosával a független Texasi Köztársaságnak, a „Magányos csillag országának” fővárosa lett. Hamarosan azonban a pár száz kilométerre fekvő Austin lett – s máig is az – a főváros. Sárgaláz, tüzvész, valamint súlyos károkat okozó viharok nehezítették a houstoniak életét. 1845-ben Texas huszonnyolcadikként csatlakozott az USA tagállamaihoz. Észak és Dél háborújában a konföderáció oldalán harcolt és vesztett.

Houston 20. századi virágzását a közeli olajlelőhelyekhez kapcsolódó ipar és kereskedelem tette lehetővé. Körzetében fejlett a mezőgazdaság: a gabona, a gyapot, a zöldségek, gyümölcsök termesztése és a szarvasmarha-tenyésztés. Houston komoly tudományos és kulturális központ. A városrésznyi Medical Center (Orvosközpont) és a NASA irányító központja a Johnson Space Centerben (Johnson Űrközpont) világhírű.

A Heights (Magaslatok) nevű negyedek korábban csak szegényebb latin-amerikai származású, főleg mexikói bevándorlók népesítették be, mert a tehetősebbek, mint a legtöbb amerikai metropoliszban, kivonultak a belvároshoz közel eső részekről a távolabbi kertvárosokba.

Csak az utóbbi években indult meg egy olyan mozgalom, amelynek az a célja, hogy a körülbelül 90-100 éves épületeket renoválják, és a hagyományos stílust megőrizve már-már divatossá tegyék ezt a környéket.

Így történhetett, hogy csodálatosan szép, korhű stílusban felújított és lerobbant vagy éppen omladozó ingatlanok egyaránt vannak erre felé.

Másfajta kettősség is jellemző erre a negyedre. A színes faházak között sétálva, eltelve a magnólia látványával és édes illatával, a tarka kolibriket figyelve és hallgatva a házakból kiszűrődő andalító vagy éppen vérpezsdítő spanyol zenét, az ember úgy érzi, Mexikóban jár. Ha azonban két utcával odébb a Kroger-lánc

szupermarketjéhez vagy a Blockbuster videókölcsönzőhöz ér, azonnal tudja, ez itt Amerika.

Különös kiváltság és különleges kihívás egy idegennek egyszerre két országban élni. Az iskolában ez még inkább bizonyosodott.

Vigyázat, broszúraveszély!

Augusztus 7-én, pénteken érkezünk meg Houstonba, és 11-én, kedden máris meg kellett jelennem a John H. Reagan Senior High School (John H. Reagan Főgimnázium) tanévnyitó tantestületi értekezletén. Kim Martinez kísért el ezen az első napon. Ő maga is tanárként dolgozott egy általános iskolában (elementary school), de mivel októberre várta kisbabáját, az új tanévet már nem kezdte el.

Ha nem láttam volna a feliratot, a hatalmas toronyszerű kapu előtt állva nehezen tudtam volna eldönteni, hogy a komor, vöröstéglás épület börtön-e vagy várkastély.

Beljebb lépve sivár kép fogadott. A természetes fénytől elzárt, rideg folyosó – két oldalán egyforma távolságra elhelyezett ajtókkal és zárható fémszekrények sorával – megerősítette a börtönszerű benyomást. A meghibásodott légkondicionáló rendszer miatt a párás, meleg levegő a fertőtlenítőszer sajátos szagával együtt még inkább a bezártság érzetét keltette.

Megszeppenve követtem Kimet. Bemutatott Ms. Gamboának, a rendkívül udvarias, gömbölyded, ötven év körüli iskolatitkárnak, aki Mr. Armando Alanizhoz, az igazgatóhoz vitt. Mr. Alaniz szintén zömök testalkatú és mexikói származású. Negyvenes éveiben járhatott. Ő is szívélyesen fogadott, de a formáságokkal kevesebbet törődve egyenesen az ülés színhelyére vezetett.

A második emeleti könyvtár egy színházterem nagyságú, négyszögletes helyiség, melyet középen egy derékmagasságig érő pulttal részben kettéválasztottak, és székekkel, asztalokkal ülésteremnek alakítottak ki. Így a könyvtár egyszerre két tanulócsoporthoz is helyet adhatott, s gyakran használták vizsgák, értekezletek és diákköri megbeszélések színhelyéül. A könyvespolcok körös-körül oldalt helyezkedtek el, külön folyosókat képezve a könyvtár légterében. Jobb oldalt, egy üvegfallal elkülönített kisebb irodában oktatástechnikai segédeszközöket: videót, tévét, írástétitőt lehetett kölcsönözni. Az üvegfallal mellett tíz számítógép állt a tanárok és a diákok rendelkezésére.

A tantestületi értekezlet trópusi gyümölcsökből, süteményből és kávéból álló reggelivel kezdődött 8.30-kor. Ekkor alkalmam nyílt arra, hogy megismerkedjem Amy barátaival, az angol nyelv és irodalom (Regular English), valamint az angol mint második nyelv (ESL) tantárgyak tanáraival. Barátságosan mosolyogtak, Magyarországról, Amyékről és első amerikai benyomásaimról kérdeeztek.

Kilenc órakor Armando Alaniz köszöntötte az iskola tanárait és adminisztratív munkakörben alkalmazott dolgozóit, valamint bemutatta az újonnan érkezetteket. Én voltam az első fulbrightos az iskola történetében. A szünetben sokan odajöttek hozzám. Általában mindenki rendkívüli kíváncsisággal és érdeklődéssel fordult felém. Többen kifejezték, hogy nem mernének olyan iskolában tanítani, amelyik nem az USA-ban van. Egy társuk, Amy szerencsére mégis elég bátor volt, hogy megpróbálja.

A bemutatott nyolc „újjonc” között volt még egy idegen, Salvador Ferrando Spanyolországból, aki természetesen spanyolt tanított.

Az év eleji teendők között ismertették a tantárgyfelosztást, a terembeosztást, az órarendet; kijelölték az osztályfőnököket (homeroom teachers); kiosztották az első nap, valamint az első hét beiratkozási és statisztikai feladatait.

A rám zúduló információ felét sem tudtam megjegyezni, és a tennivalók értelmét sem láttam még igazán, mert az oktatási rendszer egésze oly mértékben különbözött a mienktől, hogy húszéves tanári gyakorlattal is zöldfülűnek érezhettem magam. Balsejtelmem erősödött, amikor kézhez kaptam a Tanári kézikönyvet (Teacher's Handbook). Ez a bármikor bővíthető füzet irathalmaz méretre a Nagy indiánkönyvhöz hasonlított, és a következő témákról tartalmazott kimerítő tájékoztatást:

- iskolafilozófiai alapelvek és nevelési célkitűzések,
- az intézmény felépítése, a részegységek működési szabályzata,
- baleset-, tűz- és katasztrófamegelőző szabályok,
- a tanárok kötelességei és jogai, valamint lehetőségei az érdekvédelemre és az egészségügyi, jogi védelmet nyújtó biztosítási rendszerek kedvezményes igénybevétele,

- osztályzási és adminisztrációs előírások,
- a tanulók jogai; a tanulókkal szemben támasztott követelmények,
- a tanulókra vonatkozó rendszabályok, illetve az azok megszegése esetén alkalmazandó fegyelmező és fegyelmi eljárások szigorú rendszere,

(Ez utóbbi két pont külön kiadványként Tanulói kézikönyv /Student's Handbook/ címen minden diákhoz eljutott a tanév első napján.)

- másolható nyomtatványok a fegyelmező eljárások adminisztrálásához,
- a szülőkkel történő kapcsolattartás lehetséges módjai,
- az iskolában dolgozók névsora,
- az iskola térképe,
- a tanév jelentős eseményeinek kalendárium.

Az értekezlet második szünetében egy tanárnő lépett oda hozzám, és azzal biztatott, hogy ha ezt a „könyvecskét” jól megtanulom, nem lesz semmi baj. Körülbelül két hétig tartott, amíg sikerült úgy-ahogy megemésztennem a legszükségesebb részeket. Baj azonban e két hét alatt és után is történt. Természetesen ez

nem a Tanári kézikönyv hibája, csak idő kellett hozzá, amíg alkalmazni tudtam a szabályokat. Gyakorlatilag akkor jöttem rá a könyv hasznosságára, amikor egy-egy konkrét esetben – hiába tudtam a vonatkozó rendelkezést – kudarcot vallottam. A tanpélda mindig a vereséggel végződött. Utólag azonban sikerült „diagnosztizálni” az esetet, s a második hasonló konfliktust általában szerencsésebben úsztam meg.

Egy másik kolléganő a befogadás és együttérzés jeleként egy túlélési egység-csomagot (survival kit) nyújtott át, amely a következő tárgyakból és kísérőszövegekből állt:

1 db gumigyűrű – azokra az időkre, amikor úgy érzed, neked kell összetartanod az egész világot,

1 db „Juicy Fruit” rágó – hogy legyen részed kedvességben és szeretetben,

1 db papír zsebkendő – hogy felszárítsd egy barát könnyeit vagy a saját könnyeidet, és így megláthasd másokét,

1 db meleg szősz – hogy kényelmet és biztatást nyújtson, amikor a világ közel s távol hideg és barátságtalan, az előrelépés pedig lehetetlennek tűnik,

1 db süteményrecept – finom aprósütemény készítéséhez, ha valakinek valami különlegeset akarsz adni,

1 db másik recept – hogy boldoggá tegyen, amíg elkészíted:

Egy boldog nap receptje

1 csészényi barátságos szó,

2 teli bögre megértés,

4 púpozott teáskanálnyi idő és türelem,

1 csipet szívéllyesség,

1 villanásnyi humor

(Csak keverd össze magadnak!)

1 db sebtapasz – hogy eszedbe jusson, van gyógyulás a magad vagy mások sértettségére,

1 db vers – hogy vidámságot, örömet és megnyugvást jelentsen bármikor.

Mindezt azért kapod tőlem, hogy emlékezz rá, én mindig ott vagyok, ha szükséged lesz rám. Amikor mégsem találsz meg, próbálj a lehető legésszerűbben cselekedni. Tedd azt, amiről azt gondolod, hogy leginkább segíteni fog, és ha úgy érzed, cselekedeteid sérthetnek valakit, kétszer is gondold meg őket. Megvan benned mindaz, ami a jó munkavégzéshez kell, hát indulj, és végezd el!

Az ülés hátralevő részén alig tudtam figyelni a fáradtságtól és a megrendült-ségtől.

Nem tetszett az ajándékom. Az írás egyszerre volt bizalmaskodó és személytelen, felszínes és érzelgős, lekezelő és naiv. De jólesett, hogy megajándékoztak: egy idegen ember vette a fáradtságot, és összeállította mindezt személy szerint nekem, hogy jókedvre derítsen láthatóan elanyátlanodott állapotomban.

„Amikor értelmezted vagy megítéled mások viselkedését, azt mindig saját kultúrád szerint teszed...” Ez volt az első valódi „csere-élményem”. Eddig akár turista-úton is lehettem volna.

Ebédre egy körülbelül húsz tanárból álló társaság magával cipelt egy texmex gyorsétterembe, ahol tíz dollárért jóllaktam valamiféle erősen fűszerezett, zöldségből, gyümölcsből, sajtból és tengeri herkentyűkből álló, sűrű öntetű salátával, s mindezt leöblítettem diétás kólával. A „texmex” szó a texasi valamint a mexikói kultúra és életmód keveredésére utal, amely megnyilvánul a művészetektől az ételeken át az öltözködésig mindenben.

Az étteremben már hosszabb beszélgetésekre is sor kerülhetett. Megismerkedtem Candy Fainnel, leendő mentorommal és Mary Cashsel.

Ms. Casht első pillantásra megkedveltem, egyrészt, mert egy kicsit hasonlított egy kanizsai kolléganőmre, másrészt, mert jó humora volt. El is határoztam, hogy a további értekezleti napokon mellé fogok ülni. Ms. Cash nagyon komolyan vette az étkezést. Akkurátusan eligazgatta ölében a kiterített szalvétát, és nyugodtan, egyenletes időbeosztással emelte szájához salátás villáját. Huncut szemével mindenfelé tekintgetett, számon tartva, mit csinálunk, de nem szólt egy szót sem. Evés után elfogyasztotta „gyökérsörét” (rootbeer). Kérdeztem tőle, hogy finom-e, mert nálunk nincs ilyen.

– Nem – válaszolta –, de alkoholmentes.

S rendelt nekem is. Tudásszomjból megkóstoltam. Komoly jellem, aki rendszeresen ilyet iszik.

Ebéd után az iskola könyvtárában fellelhető kiadványokból próbáltam tájékozódni arról, milyen rendszer szerint működik az oktatás a világnak e részén.

Texas államban 254 megye van. Houston városa teszi ki Harris megye legnagyobb részét, néhány kisebb mezőgazdasági jellegű település és farm tartozik még hozzá. A megyét független iskolakörzetekre osztották (independent school districts). Houston önmagában egy ilyen független iskolakörzet, rövidítése HISD (ejtése: éjcs áj esz di).

Az USA-ban az oktatás decentralizált. Az egyes államok törvényhozása alkotja meg a köz- és magánoktatásra vonatkozó általános törvényeket, de az iskolák működtetéséért elsősorban a helyi iskolakörzetek felelősek.

Az HISD minden szempontból a Reagan High School felettes szerve: irányítja és ellenőrzi az intézmény munkáját. A tankerületben a középiskolákról és az

általános iskolákról rangsor készül a TAAS-vizsgarendszerben elért eredmények alapján. A TAAS (Texas Assessment of Academic Skills – Elméleti készségek texasi értékelő-rendszere) olvasásból, írásból és matematikából a 3., 8. és a 10. osztályban kötelező. A 10. osztályos (kimeneti) TAAS-vizsgák letétele nélkül senki sem kaphat érettségi bizonyítványt. A vizsgákat mindenki addig ismételheti tantárgyanként, amíg el nem éri a 70%-os eredményt. A sikertelen vizsga nem jelent évismétlést, ha a tanuló egyébként megfelelt az iskolalátogatási és tantárgyi követelményeknek.

Az intézmények minősítése a következő lehet:

- példamutató (exemplary),
- elismert (recognized),
- elfogadható szintű (acceptable),
- alacsony teljesítményű (low performing).

Annak ellenére, hogy TAAS-eredményei – különösen matematikából – igen gyengék voltak, a Reagan High a közelmúltban „elismert” szintre emelkedett. Ez azért volt lehetséges, mert bizonyos hátrányos helyzetű iskolák esetében, ahová sok angolul gyengén tudó tanulókat iskoláztak be a környékről, a minősítésnél figyelembe vették az alacsony társadalmi-gazdasági helyzetű vonzáskörzet sajátosságait.

Hozzánk több mint kétezer diák járt (98%-uk latin-amerikai származású – úgynevezett „latino”), és majdnem kétszáz tanár és egyéb oktatási szakember foglalkozott velük. Jelentős volt az adminisztratív és a technikai személyzet létszáma is. Öt igazgatóhelyettes, három nevelési tanácsadó, pszichológus, védőnő, könyvtárosok és rendőrök segítettek a tanárok munkáját.

Otthon férjem és lányom végighallgatták a nap élménybeszámolóját, s a túlélési csomag egy másik üzenetére mutattak rá: nem lehet könnyű hely, ahol egy tanár – eredetileg mégiscsak a helyzet ura az iskolában – olyan kegyetlenül érezheti magát, hogy efféle vizsgáztatásra van szüksége.

A második értekezleti napon ismertették az iskolában már néhány éve érvényben lévő minőségbiztosítási rendszerben történt apróbb módosításokat.

A téma emberi és szakmai szempontból egyaránt érdekelt. Világosan akartam látni, milyen követelményeknek kell megfelelnem, hiszen ott rejtőzött bennem a természetes szorongás: vajon elég jó leszek-e – nem angol anyanyelvű tanár léttemre – arra a feladatra, hogy Amerikában élő gyerekeknek tanítsam az angol nyelvet.

Másrészt mindenütt – így abban a gimnáziumban is, ahol Nagykanizsán tanítok – küzdenek az illetékesek az iskolai és a tanári munka elfogulatlan minősítésének nehézségeivel.

Vajon miként lehet egy, a tanár-diák munka önjavító folyamatát biztosító, következetes, igényes és eredményes rendszert kivitelezhető intézkedések és tevékenységtervek formájában megfogalmazni?

Kik a minőség „biztosítói” az oktatásban? Mennyire tisztázott a szerepük és felelősségük? Kinek az érdeme avagy hibája a végeredmény? Mi történik azokkal a diákokkal és tanárokkal, akik rövid vagy hosszú távon nem felelnek meg a követelményeknek? Az iskolai célkitűzések elérése jelent-e eredményességet a társadalomban? Lehet-e mindenki eredményes akár a tanárok, akár a diákok közül? Milyen verseny létezik, ha létezik, az amerikai iskolákban?

Számos effajta, a minőségbiztosítási rendszeren jóval túlmutató kérdés fogalmazódott meg bennem. Egy év leforgása alatt sem lehetett minderre egyértelmű választ találni. Bizonyos dolgokra azonban már az értekezleten hallottakból és az ott kiosztott körülbelül hatvanoldalas tájékoztató füzetből fény derült.

A tanév elején a tanár egy kérdőív kitöltésével tájékoztatja minősítőjét (igazgatóját vagy a kijelölt igazgatóhelyettest) a következőkről:

- mit tett eddig szakmai fejlődéséért, és hogyan hasznosítja új ismereteit a tanításban,

- milyen tervei vannak szakmai továbbképzésére,

- milyen TAAS-vizsgálathoz kötődő készségfejlesztéssel foglalkozik óráin, és miként elemzi a felkészítő folyamatot,

- milyen tananyag-módosítást végez a tanulók eredményessége érdekében,

- milyen módszerekkel kíséri figyelemmel a tanulói aktivitást és teljesítményt, s miként ad visszajelzést a tanulónak minderről,

- mit tesz a súlyos hiányzási gondokkal küszködő tanulók segítésére,

- hogyan ösztönzi a bukott vagy bukásra álló tanulókat.

E nyilatkozatot követően a minősítő személy belátása szerinti gyakoriságú és hosszúságú megfigyelést végez óralátogatások – walk-throughs – formájában. Az angol szakszót akár „bejárkálás”-nak is fordíthatnám; így fejezném ki hüen a látogatás jellegét, hiszen csak öt-tíz percig tart, és a kilencven perces tanóra bármelyik részére eshet. A minősítés nyolc szempont és rengeteg alszempont alapján, egy pontrendszer segítségével történik. Íme a nyolc szempont:

- a tanuló aktív és sikeres szereplése a tanulási folyamatban (5 alszempont),

- tanulóközpontú oktatás (9 alszempont),

- értékelés és visszajelzés a tanulási folyamatban (6 alszempont),

- a tanórai fegyelem megtartása, intézkedési stratégiák, segédanyagok alkalmazása és időkihasználás (8 alszempont),

- szóbeli és írásbeli szakmai kommunikáció a diákokkal, szülőkkel, szakmabeliekkel (6 alszempont),

- szakmai fejlődés (4 alszempont),

- együttműködés az iskolavezetéssel, iskolai szintű intézkedések betartása (3 alszempont),

- a TAAS-célok megvalósítása, hozzájárulás az iskolai szintű eredményességhez (9 alszempont).

A látogatásokról a szempontok szerint külön formanyomtatványon jegyzőkönyvet vezetnek. A minősítő a látogatást követő három napon belül megbeszéli tapasztalatait a minősített tanárral. Egyetértés hiányában a tanár újabb minősítést kérhet a tankerület valamelyik szakemberétől. A minősítés négyfokozatú; minden alszempontot eszerint értékelnek:

A tanár munkája felülmúlja az elvárásokat (Exceeds expectations) – 5 pont.

A tanár munkája hatékony (Proficient) – 3 pont.

A tanár munkája nem felel meg az elvárásoknak (Below expectations) – 1 pont.

A tanár munkája elégtelen (Unsatisfactory) – 0 pont.

A tanár komplex minősítése is e fokozati beosztás szerint történik a nyolc vizsgált szempont mindegyikében elért pontok alapján.

Aki mind a nyolc szempontból „hatékony” vagy jobb minősítést kap, a következő évben – ha régi minősítéseivel elégedett – kérheti, hogy csak a 6. és a 8. szempont szerint bírálják el. Így elkerülheti az óralátogatásokat. Azok a tanárok, akik valamelyik szempont szerint nem érték el a „hatékony” fokozatot, minősítőjükkal közösen „fejlődési tervet” készítenek az adott területen mutatkozó gyengeség kiküszöbölésére. Az évi minősítés hatással lehet a tanár alkalmazására és bérezésére.

Szigorúnak találtam a fokozati beosztást, talán, mert az öt lépcsőjű osztályzáshoz szoktam. A tisztas közepes szintet hiányoltam. Azt bizony nem szerettem volna, ha a „nem felel meg az elvárásoknak” minősítést kapom, így kénytelen voltam elfogadni aényt, hogy meg kell próbálnom megfelelni a második fokozat követelményeinek.

Milyennek kell hát lennie az HISD azon tanárának, aki kiérdemli a „hatékony” jelzőt? A kiadott tájékoztató szerint a következő állításoknak érvényesnek kell lenniük a tanítási óra 80-89%-ában a tanulók 80-89%-ára:

„A tanulók önálló, érdeklődő, aktív, sikeres, tudatos és motivált résztvevői a tanulási folyamatnak.

A tananyag megfelelően magas szintű és nehézségű, releváns, érdeklődést keltő, valamint figyelembe veszi a tanulók egyéni tulajdonságait és szükségleteit.

A tanulók vállalják kérdéseiket, kiegészítéseket tesznek, alkotó tevékenységet folytatnak, és a tanultakat nemcsak a tantárgy keretében, hanem más órákon s az életben is alkalmazni tudják.

A tanár ügyes motivációs stratégiával segíti a tanulókat, hogy felelősek legyenek saját tanulásukért.

A tanulók értékelése világos, velük is ismertetett rendszer alapján történik. A logikus, innovatív, problémamegoldó kritikai gondolkodás, a kreativitás fejlesztése a tanulás célja.

A tanár tapasztalati úton vezeti a tanulót a tudásig, gyakori konkrét és pozitív visszajelzést ad számára, hogy sikereit megismételhesse, hibáit pedig saját maga kijavíthassa.

Irányított gyakorlással, újratanulással és újraértékeléssel segíti a nehézségekkel küzdő tanulókat. Jó ütemezéssel, változatos tevékenységformákkal és technikai eszközökkel dolgozik.

Elfogadható szabályokkal, ésszerű tanórai szokásokkal teremti meg a biztonságos, tisztelettudó, önfegyvelmen alapuló együttműködés légkörét az órán.

Hibátlan kommunikációs mintát nyújt, segíti a kommunikációs nehézségekkel küzdőket és a veszélyeztetett tanulókat.

Minden esetben betartja a törvényeket és az iskolai rendelkezéseket.”

A fele sem tréfa, gondoltam. Az természetes, hogy megpróbálom, de hogyan tudnám én mindezt „biztosítani”, ha egy fia élő amerikai gyereket sem láttam még, s el sem tudom képzelni, miként fogadnak. Jaj, jaj, mibe fogtam!

Ebéd után munkaközösségi ülést tartottunk. Jómagam az angol mint második nyelv tanáraihoz tartoztam, de az angol nyelv és irodalom munkaközösség ülésein is gyakran részt vettem az év folyamán, mert ez a két csapat sajátos egymásrautaltságban dolgozott.

Az angolt második nyelvként azok – a főként mexikói családok gyermekei – tanulták, akiknek spanyol volt az anyanyelvük még akkor is, ha az USA-ban születtek, mert szüleik nem, vagy alig beszéltek angolul. Elgettósodott városrészükben csak a spanyol volt az érintkezés nyelve.

Texasban olyan munkaerőhiány van, hogy erős fizikai igénybevétellel járó állást igen könnyű angol nyelvtudás nélkül is találni. A középvezetők és a munkaszervezők maguk is kétnyelvű másod- vagy harmadgenerációs chicanos, ahogy a helyiek nevezték őket. Ők szívesen alkalmaznak olcsó munkaerőt olyan feladatokra, amelyeket spanyolul beszélő lakosok negyedeiben kell elvégezni.

Az autóvezető vizsgát is le lehet tenni spanyol nyelven; az üzletekben, az orvosi rendelőkben, bankokban, ügyvédi irodákban és a hivatalokban kétnyelvű alkalmazottak dolgoznak; a feliratok, szórólapok is olvashatók angolul és spanyolul is.

Egészen a közelmúltig a latin-amerikaiak az iskolában a közismereti tantárgyakat (olvasás, írás, matematika, természettudományok, történelem, irodalom) spanyolul is tanulhatták, az angollal pedig mint második nyelvvél foglalkoztak heti néhány órában. Ez ma már nem így van. A közoktatás nyelve kizárólag az angol lett, s ez iszonyatos nehézséget okoz annak a spanyol anyanyelvűnek, akinek az általános iskolában még nem volt kötelező az angol nyelvű képzés, vagy aki a közelmúltban érkezett az USA-ba.

Nekem éppen ilyenekkel kellett foglalkoznom, hogy felkészítsem őket arra az olvasás és írás vizsgára (kimeneti TAAS), amelyet letéve bekerülhetnek az angol anyanyelvű amerikai diákok irodalom- és nyelvtanóráira.

Az ESL munkaközösség ülése körülbelül harminc percig tartott. Vezetőnk egy Michael Shea nevű lezser harmincas fickó volt, aki nem sokat törődött az előírásokkal, az értekezlettartás pedig kifejezetten rosszul állt neki. Amúgy jó nyelvtanár hírében állt, és a diákjai szerették.

Rajta és rajtam kívül még öt tanár volt jelen: mentorom, Candy Fain, Ms. Cash, Ms. Jenan Hejazi, Ms. Bebe Lunsford és Ronald Schmidt.

A közös félóra egy részét az töltötte ki, hogy egy bizonyos Ms. Martinezre vártunk, aki az ESL diákok nevelési tanácsadója volt, és komoly befolyású személynek számított. Mindenki szinte kéjesen ecsetelte, milyen rideg, nyers és maximalista Martha Martinez. Azt tanácsolták, kerüljem el, ha lehet, mert találkozásunk számomra csak rosszul végződhet.

Amikor végül megjelent, és az ESL diákok tantárgy-, kredit- és vizsgarendszeréről, valamint a TAAS- és az érettségi bizonyítvány megszerzésének követelményeiről beszélt, egyáltalán nem keltette vad némbor benyomását.

Szép, fiatal chicano nő volt, összeszedetten és szabatosan beszélt, majd mosolyogva jó munkát kívánt és távozott. Mondtam Candynek, hogy első látásra nem volt olyan félelmetes, de mentorom ismét óvatosságra intett, és lezártnak tekintette a kérdést.

A munkaközösségi ülésen kiderült, hogy az angol mint második nyelv számára igazából nincs központi, állami vagy iskolai tanterv. Minden tanár maga dönti el, mit tart fontosnak, milyen könyvet használ, és mi a követelmény. Mindenkinek el kell készítenie az előtte álló hétre szóló óraterveket, amelyeken aztán az óra után megjelöli, mit sikerült elvégeznie valójában. Ez a terv a célkitűzéseken kívül a módszertani részleteket, a felhasznált forrás- és segédanyagokat is tartalmazza, de soha nem nézi meg őket senki. Én csak Candyét láttam, s bár ő a Beszéd (Speech) című tantárgyat tanította, legalább megnézhettem egy ilyen irományt.

Mindezt tudva arra kellett felkészülnöm, hogy tanulóim az előző évek során különböző oktatóknál teljesen eltérő tananyaggal foglalkoztak.

További gondot jelentett az indulástól kezdve, hogy óráimra négy évfolyam (9-12) diákjai vegyesen jártak, mert az ESL csoportok kialakításánál kizárólag az angol nyelv tanulásával eltöltött idő számított, az életkor nem. Annyit lehetett csak bizonyosra venni, hogy aki tizenegyedikes vagy tizenkettedikes, már legalább egyszer próbálkozott a kurzussal, csak megbukott, és most nálam ismét. Akármelyik évfolyamon tanultak egyébként, még egyiküknek sem volt sikeres TAAS-vizsga kísérlete.

A tanulói névsorok szerint egyik csoportomba húsz, a másik kettőbe harminc-harminc gyerek tartozott. Arról, hogy mit és miből tanítsak, tantárgyaim neve sem

árult el különösebben sokat: Átmeneti angol 1 és Átmeneti angol 2 (Transitional English 1 and 2), az utóbbiból két csoport is. Természetesen ilyen címmel tankönyv nem létezett. Amikor sem a jelen, sem a múlt ilyenét vizsgálata nem vezetett eredményre, próbálkoztam az előttünk álló célokból kiindulni: mi a követelmény a TAAS-vizsgán olvasásból és írásból? Mennyi idő kellhet a szükséges készségek kialakításához? Az utóbbi kérdés ismét zsákutcába vitt, hiszen nem tudtam komoly információt szerezni leendő tanítványaim angol tudásának szintjéről sem.

Szerencsére Amy holmijai között találtam egy TAAS-tesztfüzetet és egy felkészítő, gyakorló könyvet követelmény-leírással és sok-sok ügyes feladattal. Úgy döntöttem, ez lesz a tankönyv, és majd egy-két tudásfelmérő óra után mindegyik csoportomnak szintjüknek megfelelően és létszám szerint másolok belőle.

Egy kicsit megkönnyebbültem, de hihetetlenül abszurdnak tűnt, hogy sem a munkaközösség-vezetőm, sem a mentorom nem gondolt arra, hogy valamilyen módon tájékoztasson. Csak akkor mondtak bármit – kétségtelenül kedvesen és szolgálatkészen –, ha én kérdeztem. Csakhogy néha azt sem tudtam, mit kellene megkérdezni egy ilyen információszegény helyzetben.

Utólag visszagondolva, nem is volt ez így rossz. Ha én a tanterembe lépés előtt tudom azt, amit utána két héttel már tudtam, sosem léptem volna be oda.

Így aztán boldog tudatlanságomban elégedetten kapaszkodtam biztonságérzetem egyetlen megtestesítőjébe: a TAAS-felkészítő könyvbe.

A tanításig volt még négy napom, hogy átismételjem belőle az amerikai angol-nyelvtani és helyesírási különbségeit, és átrágjam magam a Tanári kézikönyv „túlélési” részein. Semmi időm nem volt tehát arra, hogy képzelj nehézségekkel rémisztgessem magam.

Csütörtökön városi továbbképzésen vettünk részt. Az HISD 75. évfordulóját ünnepelte, s mindannyiunkat megajándékoztak egy „ünnepi” pólóval. Az utasítás szerint ebben jelentünk meg a George R. Brown Convention Center nevű konferenciaközpontban. A résztvevők több ezren lehettek. Soha nem láttam ennyi embert egy épületben. Időnként volt is torlódás a mozgólépcsőkön és a büfék körül, és néha kifejezetten rosszul éreztem magam a hatalmas tömegben. Itt aztán megtudtam, mit jelent az, hogy Houston multikulturális metropolisz.

A tanárok közt a latin-amerikaiakon, feketéken és fehéreken kívül közel- és távol-keleti, valamint arab származásúak is bőven voltak.

Minden tantárgy iskolatípusonként külön programválasztékkal rendelkezett. A szünetekben tankönyvkiállítást láttunk, dél körül csomagolt ebédet kaptunk. Végül egy plenáris záróülést tartottak az intézmény báltermében, amelyen méltatták Houston élenjáró szerepét az egész országot átfogó tanügyi reformtörekvésekben.

A konferencia tájékoztató anyagát egy dekoratív naptár elején találtuk meg. Ma ezt használok osztályozó füzetként az iskolában. A gyerekeknek tetszik a szokatlan, színes betűs címe: Együtt építjük a sikert (Building Success Together).

Az angol mint második nyelv tanárai számára szóló rövidebb előadások közül az olvasás- és írástanítással kapcsolatosakat látogattam. Követtem Ms. Casht, akit kiváló olvasástanárként tartottak számon. Úgy láttam, igazán sohasem volt elégedett a hallottakkal, de számomra minden érdekes volt. Olvasástanításuk nagyon különbözik attól, ahogyan mi tanítunk angolul olvasni. Sokkal nagyobb szerepe van a hangos, dramatizáló, mint a csendes olvasásnak, amelyet csak a már önállóan és sikeresen olvasóknak ajánlanak. Látszik, hogy a tanulók mindenképpen előbb tanulnak meg beszélni angolul, mint olvasni vagy írni. Az angolt idegen nyelvként tanulóknál ez a három készség egyszerre alakul, vagy a beszéd csak követi az olvasást és az írást, és nem fordítva, mint az angolt második nyelvként tanulóknál, akik angol nyelvű közegben is mozognak – ha nem zárkoznak be saját mikrovilágukba.

Mindenképpen főbűnnek tartják, ha valaki spanyolul beszél tanítványaihoz, akár segítségnyújtás vagy magyarázat okán.

Ennek ellenére vagy ezzel párhuzamosan egy rendkívül izgalmas írástanító kísérletre bukkantam. Az egyik rövidebb előadáson ismertették a Robert E. Lee nevű középiskola kétnyelvű írástanító projektjét. 1998 áprilisában kiadtak egy spanyol és angol nyelvű diákíráásokat bemutató, diákrajzokkal illusztrált füzetecskét *Mi Mundo en Palabras* (Az én világom szavakban) címmel. A program célja az volt, hogy a számos nehéz helyzetet átélő, érzelmi, intellektuális és gyakorlati értelemben egyaránt tanácstalan tizenéves korosztály írásban fejezze ki élményeit, s ossza meg másokkal örömet és bánatát.

A szerkesztőknek sikerült bemutatniuk, hogy az írni tudás nem csak iskolai követelmény, hanem az emberi önmegvalósítás elengedhetetlen, de egyben örömteli része is, és barátokat, együttérző társakat szerezhetnek a bajban ahelyett, hogy a felgyülemlett, tehetetlen düh mások ellen fordítaná őket.

Szimpatikus volt, hogy spanyolul is írhattak a füzetbe a gyerekek, mert még mindig jobb, ha írnak valahogy, mintha egyáltalán nem. Ez még akkor is érvényes, ha az angoltanárok célja nyilvánvalóan az angol nyelv megtanítása.

Ebből a füzetből tudtam meg a legtöbbet azokról, akiket tanítani készültem, mielőtt találkoztam volna velük.

Íme egy angoltól fordított diákírás és egy rajz a gyűjteményből:

A nevem Rosa Maya, San Luis Potosiból, Mexikóból kerültem ide. 17 éves korom óta vagyok itt. Azért jöttem, mert apám ájtott, és úgy döntött, hogy magával hoz. Eleinte aggódtam, mert el sem tudtam képzelni, mi fog történni az utazás alatt. Izgatott voltam, mert találkozhattam az anyámmal, akit már régóta nem láttam. A családom legnagyobb része már itt volt, én voltam egyedül, aki odaát élt Mexikóban. A nagyszüleimmel és az unokatestvéreimmel laktam. Ott jártam iskolába, amikor apám eldöntötte,

hogy áthoz. Ott kellett hagynom az összes barátomat és unokatestvéreimet.

Az első dolog, ami eszembe jutott arról, hogy milyen lesz az USA-ba jönni, az volt, hogy sokat fogok szórakozni, és a szüleim sok ruhát fognak nekem venni, és azt gondoltam, hogy egy nagy házban fogok lakni, amiben lépcső is lesz, meg mindenféle modern dolog, amiről álmodoztam.

Az első élményem egy amerikaival akkor volt, amikor elkezdtem az iskolát. Tisztán emlékszem, amikor anya elvitt az iskolába, és az a személy, aki velünk foglalkozott, egy amerikai nő volt. Nagyon öreg volt, és nagyon mérgesnek is látszott. Megkérdezte tőlem: „Mi a neved?” Egy kicsit meg voltam ijedve, és elpirultam, azt gondoltam, az irataimat kéri tőlem, és sok minden megfordult a fejemben. Gondoltam, hogy fel is jelenthetne bennünket. Aztán válaszoltam a kérdésére, és csak azt mondtam: „Yo no hablo inglés.” (Nem beszélek angolul), és ő sarkon fordult, és igen dühös lett, és azt mondta: „Küldjenek valakit, aki beszél spanyolul!”

Azt hittem, amikor idejöttem, hogy jó lesz. De az első dolog, amit itt találtam, az volt, hogy nem mehettem ki a szüleim vagy valaki más kísérel nélkül még játszani sem a parkba, így aztán unatkoztam. Azt is gondoltam, hogy a szüleim sok ruhát fognak nekem venni, de csak két blúzom meg két nadrágom volt. Az első napom, amikor elkezdtem az iskolát, rémes volt, mert kellett találnom valakit, hogy fordítson nekem, és kínos volt, mert senki sem akarta egy olyan személyre pazarolni az idejét, aki nem tudta, hogyan kell angolul beszélni. Az iskolában azt láttam, hogy megkülönböztetnek bennünket. Tisztán emlékszem, amikor bementem a harmadik órára, a tanár elkezdett hozzám beszélni, és én nem értettem, miről beszél. Minden diák elkezdett nevetni rajtam. Én nem mondtam semmit, csak elkezdtem sirni, olyan szomorú voltam.

Most már elmehetek hazulról magamban is, dolgozhatok, és vehetek magamnak ruhát. Most modern lakásban élünk, új bútoraink vannak, nem úgy, mint régen, amikor meg kellett kérdeznünk, hogy leülhetünk-e TV-t nézni, vagy lemehetünk-e játszani. Az életem sokat változik. Iskolába járok, egy kicsit többet tudok angolul. Beszélgetni is tudok más emberekkel. Kérhetek valamit anélkül, hogy félnék, hogy nem értenek meg, vagy ha ők kérdeznek valamit, tudok válaszolni a kérdéseikre. Köszönöm mindannyiuknak, és köszönöm Amerikának.”

Jellemző volt az én tanítványaimra is, hogy erős, sokszor ellentétes érzelmek borították el őket. Csalódottság, megalázottság, reménykedés és hálaérzet együtt élt bennük, és tette őket oly nagyon kiszámíthatatlanná.

Pénteken is be kellett mennünk az iskolába, de értekezlet nem volt; mindenki csak a „háza táját” rendezgette. A legtöbb tanár mindig a saját tantermében tanított, és a diákok eszerint jártak teremről teremre.

Az újoncnak még nem adtak külön tantermet, ők egy-egy másik tanárral közösen használták ugyanazt a helyiséget.

Az osztályteremmel nem rendelkező tanárt „vándormadárnak” (floater) hívták, és a könyvtár melletti szobában kaphatott egy zugot szekrénnel és asztallal. Kilencen voltunk vándormadarak: James, Keith, Tracy, Salvador, Lottie, Christine, Ms. Conway és Mr. Spencer. James Amy jó barátja volt, ő mutatta meg a helyem, és segédkezett a berendezkedésben. Az ajtótól legtávolabb eső sarokban az ablak előtt ültem egy nagy kopottas, sötétbarna fairóasztalnál, melyen James üdvözlő kártyája várt:

*Kedves Még-nem-tudom-hogyan-kell-írni-a-neved!
Szeretettel üdvözöllek a Reagan High-ban! Egy jó év vár itt rád,
és ha segítségre van szükséged, ne habozz, kérdezz!*

Jó szerencsét,

James Estrella

Mellettem jobbra nagy emeletes fémsekreány állt, ebben tárolhattam a dolgaimat. Az ablak egy melléképület tetejére nézett. Sokszor figyeltem innen, hogyan veri a kátrányos tetőt a vigasztalan trópusi eső.

Balról James, jobbról a spanyolországi Salvador ült mellettem.

Letöröltem a port a bútorokról, elhelyeztem a gazdasági irodában átvett tollakat, ceruzákat, ragasztót, tűzőgépet, alkoholos táblairókat, mappákat és nyomtatványokat. Amynek volt egy aranyos bögréje The Best Teacher – A legjobb tanár – felirattal, azt tettem a bal sarokra. Középre került egy növény, amiből azóta itthon is van, mert örömmre kiderült, mindkét földrészen megél. Lupétól, John feleségétől kaptam a megérkezésünkkor, hogy az iskolában is legyen virágom.

Ezen a napon bejártam az épületet. Megnéztem, hogyan dekorálják a tanárok a termeket. Becsületükre legyen mondvá, gondosan, szellemesen és célszerűen. De van is hozzá segédanyag bőven. A tananyag lényeges elemeit szemléltető, praktikus tanácsokat nyújtó és híres idézeteket népszerűsítő plakátok, táblázatok garmadából válogathat a tanár az ilyesmire specializálódott szaküzletekben – igaz, a saját költségére, nem különösebben olcsó áron.

Az egyik teremben ezt az írást láttam kifüggesztve a bejárati ajtó mellett:

Lovagiassági kódex:

Mindig

- vállalom a felelősséget magamért és választásaimért,*
- megbecsülöm önmagam, a másikat és tanítatásomat,*
- felkészült, tevékeny és igyekvő leszek,*
- büszke vagyok önmagamra és az iskolámra, segítem osztálytársaimat, hogy együtt elérjük a legnagyobb célokat.*

Candy termében viszonylag hosszabb időt töltöttem, átlapoztam tavalyi tanítási terveit, és szóba hoztam a Lovagiassági kódexet is. Hihetetlenül meglepődött, amikor elmondtam, hogy nálunk az egész iskolára érvényes házirenden kívül nincs más szabálygyűjteményünk. Elmagyarázta, hogy itt mindenkinek tanórai szabályokat (class rules) kell írnia, és azokat ismertetnie kell a gyerekek előtt. Megkérdeztem, használhatnám-e az ő szabályrendszerét, amihez mosolyogva hozzájárult. Ez a háromoldalas szabálygyűjtemény volt kilenc héten át – mint kiderült, korántsem a legmegfelelőbb – alapja óráim ingatag fegyelmenek.

Mindenesetre nagyon hálás voltam neki érte, s nem az ő hibája volt, hogy nem vált be. Candy Mr. Jonesnak, a fekete igazgatóhelyettesnek is bemutatott, mert tőle kellett átvennem a tankönyveket. Candy tanácsára felvettem az angol anyanyelvűeknek készült 9. és 10. osztályos irodalom- és nyelvtankönyveket. Súlyos művek voltak tartalmi és fizikai értelemben egyaránt. Az irodalomkönyv elméleti tankönyv és szöveggyűjtemény volt egy kötetben, munkafüzettel, tesztlapokkal, tanári kézikönyvvel és kazettákkal ellátva. A nyelvtankönyv bőven tartalmazott a tananyaghoz kapcsolódóan gyakorlatokat is, de egyéb segédlet nem volt hozzá.

A folyosón összeismerkedtem Ms. Boshsal, aki éppen könyveket selejtezett a termében. Meghívott egy kis „turkálásra”. Négyféle könyvet – némelyiket egy csoportnak elegendő példányszámban – mentettem meg az enyészettől. Tanításom

későbbi, legsikeresebb szakaszában használtam őket nagy örömmel, és még ma is beleborzongok, ha arra gondolok, mi lett volna velem, ha Ms. Bosh nem akkor selejtezi dolgait.

Mr. Aziostól, az egyik mexikói származású igazgatóhelyettestől kulcsokat kaptam a lifthez és azokhoz a tantermekhez, amelyekben az óráim voltak. Ekkor kezdődött a felfedezőút legizgalmasabb része: végigjártam a termeimet, és bemutatkoztam azoknak a tanároknak, akik befogadtak féltve őrzött szobáikba.

Először a 216-os terembe mentem – éppen Ms. Boshéba. Frissen felújított, világos helyiség volt, s mivel Ms. Bosh is angolt tanított – de nem ESL-t –, a dekoráció is tetszett. Olvasmányélményekhez kapcsolódó rajzok, gyerekírárok borították a csaknem az egész szabad falfelületet elfoglaló, filccel bevont hirdetőtáblát. Két igen hosszú, hagyományos fekete tábla adott elegendő felületet az íráshoz. A padok csak egy tanuló számára készültek, ez jellemző nagyjából egész Amerikában.

Ms. Bosh nyugdíj előtt álló, afrikai-amerikai hölgy volt. Kiváló, de kemény tanárnak számított; néha még a kollégái is félték szigorúságától. Az ő termében minden nap 9.36-tól 11.06-ig volt óráim a főleg kilencedikes és tizedikes tanulókból álló 20 főnyi csoporttal Átmeneti angol 1/A, a második kilenc héten át pedig 1/B címmel.

A 220-as teremben elsősorban tizedikesnek vagy annál idősebbeknek Átmeneti angol 2/A-t és 2/B-t tartottam ebédszünetem után, 12.00-tól 13.30-ig. Ez volt Julie Breau-Healy terme. Íme az ő „házzsabálya”:

Légy pontos; a késések zavarják az órát! Légy a helyeden, amikor megszólal az óra kezdetét jelző csengő!

Hozz papírt, tollat, könyvet (vagy egyéb szükséges felszerelést) az órára mindennap!

Étel, ital és rágógumi nem engedélyezett ebben a tanteremben.

Tiszteld osztálytársaidat, és viselkedj velük udvariasan!

Tartsd kezéd-lábad a „közeledben”!

Ne használj durva szavakat semmilyen nyelven!

Ne használj obszcén testbeszédet!

Egymás ugratását és bírálgatását nem tűrjük el.

Figyelj!

Kövess pontosan az utasításokat!

Próbáld meg minden téled telhetőt, hogy befejezd feladataidat!

Majdnem lehetetlen megbukni, ha minden feladatot megpróbálsz megoldani.

A 222-es terem Robert Falconé, egy barátságos és készséges, harminc év körüli chicanóé volt, aki csakúgy, mint Ms. Breau-Healy, angolt tanított az angol anyanyelvűeknek. Robert terme volt talán a legeredetibb az egész iskolában.

A baloldalt lévő filctáblát ő is gyerekirásokkal és rajzokkal töltötte be. A jobb oldali hatalmas fekete táblára csodálatos irodalmi idézetek kerültek színes krétával és ékes kézírással, s egész évben ottmaradtak. Írni a tanulókkal szemben elhelyezett fehér táblára lehetett. A táblák fölött körös-körül Robert saját festményei és rajzai függtek. Szívesen mesélt nekem mitikus tárgyú képei történetéről.

Délután a könyvtárban kaptam egy csaknem embermagasságú, többpolcos szállítóeszközt (cart), amely úgy nézett ki, mint egy erősen túlméretezett zsúrkocsi. A liftet használva ezen tolhattam a videót, a TV-t, a magnót vagy éppen a könyveket.

Alig vártam, hogy kiszabaduljak végre az iskola épületéből. Kim elvitt bennünket egy taneszköz-szaküzletbe, és megajándékozott néhány oda érvényes vásárlási utalvánnyal, hiszen ő úgysem hasznosíthatta őket ebben az évben.

Juditall együtt nagy buzgalommal válogattunk a „szemléltetőipar” bámulatosnál bámulatosabb termékei között. Láttunk néhány plakátsorozatot, csakhogy megedrágák voltak – harminc dollár nyolc plakátért. A sorozatok témái között igényes illusztrációval ellátott klasszikus irodalmi idézetek és nyelvtani vagy stilisztikai alapismeretek egyaránt szerepeltek. Végül beszereztem egy-egy posztert a fogalmazásírás szakaszairól és az amerikai angol helyesírási szabályairól. Judit választása alapján állatokat és kedves figurákat ábrázoló jutalommatricákat is vásároltunk. Ezekből sokat hazahoztunk, és jóleső érzés látni, hogy még a nyegle tinédzserek is örülnek, ha kapnak egyet „Elmés írás” vagy „Kimagasló” felirattal.

Ezen a héten el kellett intéznünk néhány hivatalos ügyünket is, mielőtt a tanítás megkezdődött.

A Magyarországon váltott nemzetközi jogosítvány csak hat hónapig használható Texasban, így meg kellett tenni a szükséges lépéseket a texasi jogosítvány megszerzésére. Kiderült azonban, hogy egyedül csak én folyamodhattam érte, mert a Fulbright Bizottság számomra már kiállította az ehhez elengedhetetlen társadalombiztosítási kártyát (social security card). Férjem és lányom még nem rendelkezett ezzel a dokumentummal, így egyelőre csak személyazonossági kártyát igényelhetek. John mindhármunkat elvitt egy irodába, ahol lefényképeztek bennünket, és útlevelünk alapján felvették adatainkat. Miután átestem a látásvizsgálaton, kaptam egy ideiglenes igazolólapot és egy füzetecskét, amely Texas állam közlekedési szabályait tartalmazta. Az elméleti és vezetési vizsgát a jelentkezéstől számított három hónapon belül kellett letennem. A jogosítvány igénylése 24, a személyazonossági kártyaé pedig 15 dollárba került. Ez a hivatalos eljárás önmagában egyszerűnek tűnhet, de a valóságban eléggé kellemetlen élményben volt részünk. Három óra hosszat kellett sorban állnunk, mert hatalmas tömeg várakozott az iroda előterében. Az emberek többsége valószínűleg frissen érkezett latin-amerikai bevándorló volt, akik a helyzetbe beletörődve és mégis feszülten várakoztak amerikai egzisztenciájuk talán legfontosabb bizonyítékára, a jogosítványra. Az

USA-ban nélkül ellehetetlenülne az ember, mivel a magyar személyi igazolványhoz hasonló funkciója is van. Előre elmondom, hogy november elején sikerült texasi vezetői engedélyt szereznem.

A másik formáság, amit nem kerülhet ki senki, a bankszámlanyitás.

Mivel első háromhavi fizetésemet indulásunk előtt megkaptam, nem volt akadálya, hogy a hozzánk legközelebb eső Chase Bankban folyószámlát nyissak, és bankkártyát igényeljek. Csekkfizetre is feltétlenül szükség volt, mert a gáz, víz- és villanyszámlákat a legkényelmesebben úgy fizethettük, hogy az adott összegre kiállított csekket a szolgáltató vállalat egyenborítékjában postára adtuk.

Első hétvégénk

Mivel pénteki napon érkeztünk, az első hétvégénk a megtelepedés számos apró, prózai teendőjével telt el. A második azonban felettébb mozgalmas volt.

Úgy tűnt, a csendes ismeretlenség állapotából egyszerre a környék kedvenceivé váltunk.

Megjelentek a közvetlen szomszédok, és még néhányan az utcából. Bemutatkoztak, felajánlották segítségüket. Leginkább jobb oldali szomszédunkat, a hetven év feletti és igen gyors beszédű Earlt kedveltük meg. Kijelentette, hogy ő egész nap otthon van, és nem kell aggódnunk, mert megvédi a házat.

Egy másik idős házaspár saját házi sütésű kenyerét hozta át köszöntésül.

Kate és Gerald Bacus már érkezésünk napján megjelent egy tál sült csirkével. Csak letették, és azt mondták, pihenjünk. Mindketten Amy barátai voltak, és néhány utcával laktak távolabb. Kate éppen az előző évben ment nyugdíjba. Előtte fulbrightosként egy évet töltött Csehországban.

A rákövetkező szombat reggel ismét felkerestek bennünket, és ragaszkodtak hozzá, hogy együtt reggelizzünk egy jó kis helyen. Nos, az a reggeli elég volt estig. Amíg juharsziruppal leöntött óriáspalacsintánkat és szalonnás rántottánkat ettük, Kate elmesélte, milyen volt számára a culture shock. Próbálta humorosan előadni történeteit, de bizony néha könnybe lábadt a szeme. Észrevette feltámadó rossz előérzetemet, és hirtelen autóba rakott bennünket. Megmutatta a Heights negyed összes valamirevaló ruha- és élelmiszerboltját, gyorsétkezdéjét, mexikói éttermét, kávézóját, a postát, a kórházat és az autókereskedéseket. Lehengerlő élmény volt.

Szombat este John és Lupe, valamint Ken és Kim elvittek bennünket egy mexikói étterembe. A pultnál megkaptuk margaritánkat, és aztán vezettek az asztalhoz. A margarita mexikói ital, tequilából (agavéból nyert égetett szesz) és citrom vagy lime levéből készül. Remek íze van, de ha nem vigyáz az ember, könnyen a fejébe száll. Chili con carnét ettünk tortillával és salátával.

A chili con carne hús és bab igen csípős paprikafélével fűszerezve. A tortilla a mexikóiak nemzeti eledele. Kukoricalisztból sütik, és kenyér helyett fogyasztják. Olyan, mint egy vastagabb palacsinta. A mexikói ételek és italok nagyon finomak, csak kissé megviselik a gringó (a fehér ember neve Latin-Amerikában) gyomrot. Az étteremben country zene szólt felvételtől, és a hely egy jobb kinézetű kocsmához hasonlított. Főleg fiatalok töltötték meg. Ken és Kim választotta a vacsora színhelyül.

Vasárnap bemerészkedtünk a „városba”. Előzőleg telefonon megkérdeztem, hogyan juthatunk el a Természettudományi Múzeumba (Museum of Natural Science), és rendeltem egy autóbustérképet is. A tiszta menetidő egyszeri átszállással körülbelül harminc percig tartott. A gond az volt, hogy vasárnap félóránként jártak a buszok, és sokat kellett várni a csatlakozásra. Már egy átszállás esetén érdemes volt a visszaútra is gondolva napijegyet váltani személyenként egy dollárért.

A múzeum a hatalmas Hermann-park közelében áll, és az egyik legkülönlegesebb, amit életemben láttam. Első látogatásunkkor nem is tudtunk mindent végignézni. A központi csarnok többszintes légtérét őslények csontvázai töltötték be. Körben, a falak mentén elhelyezett tárlókban állati és növényi kövületeket láthattunk. Legalább egy órát nézelődtünk itt, egy tyrannosaurus rex és egy edmontosaurus „lábainál”. A t-rex egy másutt kiállított példány másolata, az edmontosaurus azonban 90%-ban eredeti csontkövület volt.

Ezután a világ egyik legszebb drágakő- és ásványgyűjteményét csodáltuk meg, majd egy kagylókat és egyéb puhatestűeket bemutató kiállítás következett.

Elfáradtunk, és az idő is sürgetett bennünket, mert Johnéktól ingyenjegyet kaptunk a múzeum épületében található híres IMAX Theaterbe.

A hat emelet magasságú, 24,5 m széles vetítővászon előtt a körsztereó hangzású film nézője úgy érzi, kiemelkedik üléséből, és a levetített események szereplője lesz. Így „másztunk” mi hárman is a világ teteje felé, mivel a Mount Everest legújabb meghódítási kísérletéről szólt a dokumentumfilm.

Hazafelé az autóbuszban belém mart a felismerés, hogy másnap tanítani fogok. Az órákra a lehetőségekhez képest már pénteken felkészültem, mégis lámpalázás voltam.

Ami elromolhat, el is romlik

Az első hét – bármennyire is hihetetlen – nyugodt munkával telt el.

Először bemutatkoztam, meséltem Magyarországról és Európáról. Majd megkértem tanítványaimat, ők is mondjanak néhány szót magukról. Jól szórakoztak, amikor útmutatásaik szerint megpróbáltam spanyolosan ejteni a nevüket. Ezt amúgy egészen hízeltőnek találták, mert az amerikaiaknak – hacsak nem beszélnek spa-

nyolcul – nehezükre esik az angol kiejtési rendszertől lényegesen eltérő spanyolhoz alkalmazkodni, és nem is igen kísérleteznek vele.

A leggyakoribb vezetéknevek a Gonzales, Hernandez, Herrera, Lopez, Ortiz, Alvarez, Castro, Salinas, Martinez, Maya, Pardo, Rodriguez, Flores és Torres voltak. A férfi keresztnévek közül a legnépszerűbbek a Mario, Erik, Jose, Jorge, Pedro, Juan; de sok angolosított változat is létezik. A mi három kedvencünk a Perfecto, a Modesto (szerény) és a Primitivo volt, a telefonkönyvben találtunk rájuk.

Érdeklődésünk nem véletlenül fordult a különös hangzású keresztnévek felé. Az egyik ifjú az iskolában azt állította, hogy édesapját Perfectónak hívják. Huncut tekintetű legényke volt, azt hittem, ugrat. Még jó, hogy óvatosságból igyekeztem valamennyire eltitkolni hitetlenkedésemet. Hazaérve az iskolából megkérdeztem Johntól telefonon, létezik-e ilyesmi. Válasza nem hangzott túlságosan magabiztosnak. Férjem ötlete volt a telefonkönyv.

Béla aztán sok egyebet is kiderített a többkilós műből. Például hogy harmincegyenéhány Toth nevezetű egyén élt Houstonban. Akárhová utaztunk ezután, a város komolyságát a telefonkönyvben található magyar családnevek száma alapján ítélte meg.

Az iskolában a lánynevek közül a Perla, Esmeralda, Griselda, Laura, Martha, Maria, Karen, Karla fordult elő leginkább.

A hét további részében (mindennap ugyanolyan óráim voltak változatlan sorrendben, ugyanazokkal a résztvevőkkel) felméréseket végeztem nyelvtanból, helyesírásból, írott szöveg értéséből és fogalmazásból, valamint ismertettem tanóráim szabályrendszerét, amelyet kinyomtatva megkaptak a tanulók. Nekik és szüleiknek is alá kellett írniuk, hogy jelezzék, tudomásul vették és elfogadták.

Ezen a ponton követtem el az első hibát. Elmondtam nekik, hogy Ms. Fain szabályait a saját óráimra is megfelelőnek tartom. Ezért kértem az engedélyét, hogy új tanárként használhassam az ő jól bevált rendszerét. Ezt a közlést már csak azért sem kerülhettem el, mert voltak közös tanítványaink, akik mindenképpen ráismertek volna.

Természetesen nem magával a közléssel volt gond, hanem azzal, hogy nem voltak saját szabályaim. Az ismertetésnél azonban ez még nem derült ki.

Ms. Fain szabályai tartalmi szempontból nagyon hasonlítottak Ms. Breaux-Healyéihez, csak az írás stílusa tűnt hivatalosabbnak, és Candy különös figyelmet szentelt egy Magyarországon ismeretlen tanítási műfajnak, a naplóírásnak (journal writing). Az amerikai iskolákban számos tantárgyból, de angolból mindenképpen úgynevezett naplóoldalakot írnak a tanulók az óra elején, sok tanárnál akár naponta. A naplóoldal formája (sorok, bekezdések száma, fejléc) szigorúan szabályozott. Az írás szólhat kötött vagy szabadon választott témáról a tanár szándéka szerint. A diák ilyenkor elmondhatja, mi bántja, vagy mi foglalkoztatja.

Rossz szándékú és vulgáris írás nem adható be. A tanuló még azt is kérheti, hogy tanára ne olvassa el személyes jellegű vallomását: ilyenkor félbehajtva nyújtja át, s csak a terjedelmet ellenőrzik. Meg kell mondanom, kezdetben teljesen értelmetlennek tartottam ezt a fajta tanórai tevékenységet. Később azonban beláttam, számos haszna lehet, ha jól választom meg a címet. Minden csoportomban, kedden és csütörtökön írtunk naplóoldalt az óra első húsz percében.

A tanítás második hetétől kezdve a diákság tesztelt engem. Egyre sűrűbben és vadabban próbálták ki, miként reagálok váratlan csínytevéseikre. Eleinte csak kevésbé lelkesedtek a munkáért, beszélgetni és szundikálni kezdtek, majd felröppentek az első papírrepülők. Gátlás nélkül nevettek rajtam és egymáson; illetlen vagy arcátlan megjegyzésekkel válaszoltak, ha felszólítottam őket, és gyakorta hallatszottak vulgáris kifejezések is. Én pedig küszködtem, ahogy tudtam, próbáltam határozott és változatos lenni, de javulás nem mutatkozott. Hetekig vergődtem így, végül meséltem a fejleményekről Candynek, Ms. Breaux-Healynak és Robert Falconnak. Mindegyikük keménységre intett, mondván, ez a próbaidő. Ha kiállom, könnyű lesz, ha nem...

Elsősorban Ms. Breaux-Healy termében tartott foglalkozásaim voltak veszélyben. Az első és az utolsó óráim még békések és tevékenyek voltak. Leginkább attól rettegettem, hogy elterjed a hír, nálam lehet rosszalkodni, s máris három gond lesz egy helyett.

Úgy szeptember közepe felé – már a hatodik hetet tapostuk az iskolában – komoly fordulóponthoz érkezett tanári tevékenységem a Reagan High-ban. Ha akartam volna, eddig azt mondhattam volna, hogy ez csak egy nehéz csoport; majd megszoknak, és lassan helyrejönnek a dolgok. Elérkezett azonban 16 de Septiembre.

Az első órámön Marlon Lopez felállt, és azt mondta:

– Ma nem lesz tanítás.

A hatalmas tapsvihár közepette boldog vigyorral nézett körül, majd méltóságteljesen helyet foglalt.

– Miért? – kérdeztem mit sem sejtve.

– Miss, hát nem tudja? Ma van Mexikó függetlenségének napja – mondta Erik Hernandez.

– Igen, miss, és ma nem szabad tanulni – csatlakozott René Ortiz.

– Tanulni mindig szabad – mondtam óvatos mosollyal, és osztani kezdtem a feladatlapokat.

– Nem, miss, maga ezt nem érti, mert gringó. Ez itt Mexikó.

– Ez itt Texas, az USA tagállama. Minden ország függetlenségének örülünk, de az itteni törvények szerint ma tanulnotok kell.

– Nem, miss, maga nem amerikai. Mit keres itt? Menjen vissza oda, ahol szeretik! Mi nem szeretjük – lovalta bele magát egyre inkább René az ítéletosztó és megbékélyözhatatlan macho pózába.

– Az USA olyan állam, ahol tiszteletben tartják minden lakos emlékeit és kultúráját. Írjatok nekem egy naplóoldalt szeptember 16-áról vagy itt vagy otthon! Éreztem, hogy a hangom hideg és távolról szól. Kötelességszerű.

– Otthon – szólalt meg Jose Herrera.

– Jó – mondtam –, és most nézzük a feladatlapokat.

Az óra végére minden erőmet kivette a váratlan incidens. Olvasnom kellett volna róla. Mondhatták volna.

A második óra elején Ms. Breau-Healy termében szokatlan csend fogadott. Magam hoztam fel a mexikói függetlenség napját. Megírták róla a naplóoldalt, és mindenki elégedetten mosolygott. Nem feledkeztek meg róluk. Értik őket.

Az ebédszünetben meghallgatást kértem Mr. Aziostól, a mexikói származású igazgatóhelytettől. Elmeséltem neki a történeteket. Zavartan szabadkozott. A főszereplőket hívatta, és igazgatóhelyettesi figyelmeztetést kaptak.

Másnap az első órán kiderült, hogy egyetlen tanulónak volt Mexikó függetlensége annyira fontos, hogy nem amerikai gringó tanárának írjon róla. Jose Herrera akkor lopta be magát a szívembe. Annak a híres szeptember 16-ának a története pedig így hangzik:

„1810. szeptember 15-e éjszakáján Miguel Hidalgo atya megszólaltatta Dolores város templomának harangját, és szenvedélyes prédikációja végén így kiáltott fel:

– Éljen VII. Ferdinánd (akkori spanyol király)! Halál a rossz kormányra!”

Sok történész szerint az első mondat álcája alatt hívta fegyverbe Hidalgo atya a mexikóiakat függetlenségük kivívására. Ma ez a „szabadság-harang” a Nemzeti Palota tornyában van Mexico Cityben, és minden év szeptember 15-én este 11 óra-kor a köztársasági elnök húzza meg Viva Mexicót kiáltva a függetlenség napi (szeptember 16.) fiesta megnyitásként.

A második órámra egy Ana Salinas nevű lány sehogy sem fért a bőrébe. Elvette mások holmiját, összefirkálta Ms. Breau-Healy padjait, megrongálta a dekorációt, kihívó viselkedésével igencsak lekötötte a fiúk figyelmét.

Ezzel szemben semmi hasznosat nem végzett az órán.

Ebben a helyzetben szólalt meg komolykodó hangon Jose Montes:

– Írja fel, miss, írja csak fel.

– SRC, SRC, SRC! – követelték fennhangon a többiek.

Az SRC (ejtése: esz ár szí) a Student Referral Center rövidítése, amelyet szó szerint „beutalt tanulók központjának” fordíthatnánk. Jelleget tekintve „iskola-börtönnnek” lehetne nevezni, bár külsőleg semmiben nem különbözött egy átlagos tanteremtől. A gúnyos hangú skandalásból teljesen világos volt számomra: sem Anát, sem engem nem támogattak, csak kihasználták határozatlanságomat egy kis rendbontásra. Addig sem kellett tanulni.

Hogy érthetővé tegyem, miért és hogyan fajulhatott idáig a helyzet, először röviden ismertetnem kell a fegyelmező és fegyelmi intézkedések rendszerét, valamint a helyi körülmények meglepő sajátosságait.

Az iskolai szintű és a tanárok által kihirdetett rendszabályok megszegéséért büntetés járt. Az első szóbeli figyelmeztetés után a tanár telefonált a szülőknek. A késéseket vagy igazolatlan hiányzásokat félórás vagy egyórás bezárással (detention) büntették a tanítás után. Ilyenkor a vétkes plusz-feladatokat végzett a szaktanár vagy az igazgatóhelyettes felügyelete alatt. A tanárok minderről igen pontos nyilvántartást vezettek.

Ha a deviáns viselkedés így sem szűnt meg, a diákot „fel kellett írni”. Ez egy hivatalos űrlap kitöltését jelentette, mellyel a tanuló maga – akár óra közben is – elvonult a neki rendelt igazgatóhelyetteshez, aki elbeszélgetett vele. Az én csoportjaim legnagyobb részt Mr. Azioshoz vagy Mr. Joneshoz tartoztak. A beszélgetés lényegében a következőt jelentette: a tanuló elismerte vagy tagadta a tanár által dokumentált cselekedeteket. Az igazgatóhelyettes csak a leírtakat minősítette, de a tanuló felett nem mondott ítéletet. Ismertette az elvárásokat, és figyelmeztette a tanulót a szabályszegés következményeire. A diák tudta, ha újra felírják, az igazgatóhelyettes SRC-be küldi. Ez volt az igazgatóhelyettesi figyelmeztetés intézménye.

A viselkedési, magatartási és tanulási gondok egyharmada azonban nem szűnt meg ezzel. A diákot ugyanaz a tanár vagy egy másik ismét felírta, és az igazgatóhelyettes beutalta 1-3 napra az SRC-be.

Az SRC olyan tanterem, ahol az iskola minden szempontból legkeményebb tanárai (baseballedzők, testnevelők) ügyeltek a különféle órákról odakerülő és teljesen önállóan dolgozó tanulókra. Többnyire Mr. Cordoba, az amerikai futballedző volt ide beosztva, aki – némi túlzással – Bud Spencerhez hasonlított. Az ilyen munka csak úgy volt lehetséges, ha a gyerekek minden tanáruktól a nap elején megkapták az óra anyagát és az ahhoz kapcsolódó feladatokat. A büntetés lényege, hogy a tanulónak magának kellett mindezzel megbirkóznia, mert fegyelmezetlenül viselkedett, tehát nem becsülte meg az órai magyarázatot vagy segítséget, és a közös munkában még másokat is akadályozott. Megtörtént, hogy valaki akár 10-20 napot töltött SRC-ben egyfolytában – visszaesőként. Ha háromnál több esetben is beutalták, felmerült a „felfüggesztés” (suspension) lehetősége. Ezt a büntetést alkalmazták akkor is, ha a diák önmagát vagy másokat veszélyeztető viselkedést tanúsított, vagy gyanítani lehetett, hogy ilyesmire készül. A felfüggesztés legalább három napig tart, és a tanuló csak szülője kíséretében térhet vissza az iskolába. A szülő és az igazgatóhelyettes előtt írásban kell ígéretet tennie, hogy az ominózus eset többet nem fordul elő.

Végző büntetésként a tanulót ki is zárhatták az iskolából (expulsion). Az előző tanévben hatvan ilyen eset fordult elő. Az efféle gyerekeket egy másik intézménybe, vagy a nehezen kezelhető gyerekek iskolájába küldik.

Milyen fegyelmezetlenségekért jártak ilyen büntetések?

A legátláthatóbb módon éppen az az űrlap összegzi ezt, amelyen a felírás megtörténik, így mellékelek egy eredeti és egy lefordított változatot a 36-37. oldalon.

A leglényegesebb kérdés természetesen az volt, miként működtek, vagy miért nem működtek megelőző, fegyelmező lépéseim.

Ha egy tanuló szófogatatlan, nem azt teszi, amit kellene, rászólunk vagy akár csak ránézünk, hisz gyerek még. Így figyelmeztetjük, és lépünk túl rövid úton a zavaró eseményen, hiszen a tanulás a fontos, nem a szóváltás.

Ha Amerikában ránéztem valakire, jelezvén, hogy felkeltette tartós figyelmemet nemkívánatos vagy célszerűtlen viselkedésével, a következő választ kaptam:

– Mit bámul, miss? Ez szexuális zaklatás!

Ha valakit a nevén szólítottam, nem értette, hogy az egyenértékű egy rövid figyelmeztetéssel vagy tiltással.

– Mit akar, miss? Mit mondogatja a nevemet? Ne mocskolja a nevemet!

Ha pedig a név után rendreutasítás vagy számonkérés következett, indulatos, sokszor vulgáris kifejezések közepette a tudtomra adta a megszólított, hogy ami most vele történik, az kimeríti a faji megkülönböztetés fogalmát.

Candytől és teremtársaimtól nagy nehezen megtudtam, mi a baj. Az amerikai gyerekeket csak előremutató felszólítással vagy segítő kérdéssel lehet illetni az osztály közössége előtt. Például, hatástalan volt, ha ezt mondtam: „Ne firkálj a padra”. Helyette az ideális közeledés: „Melyik kérdésnél segíthetek?”

Így aztán egész órán ugráltam, fizikailag teljesen elfáradtam, a torkom berekedt, mert minden megszólított tanuló élni kívánt a felajánlott segítséggel. Addig nem is nyugodtak meg, amíg meg nem oldottam nekik a feladatot. Büszkéek voltak magukra, némelyikük azt mondta:

– Kösz, miss.

És sokan újra firkálni kezdték a padot. A helyzet tragikomikus volt. Azt sem tudtam, sírjak-e vagy nevessek. Volt bennük valami aranyos, ahogy nyilvánvaló kiszolgáltatottságukat viselték, és valami agyafúrt is, ahogy engem is maguk közé rántottak ebbe a kiszolgáltatottságba.

Ezután újabb stratégiát alkalmaztam. Az egész osztálynak szóló, átgondolt, világos szerkezetű, rövid magyarázat és egy bemutató példa után mindenki maga kezdett el dolgozni. Csak akkor kaptak segítséget, ha már önállóan próbálkoztak. Kísérletüket kijavítottam, ha szükség volt rá, és még egyszer (lehetőleg más megközelítésből, mint először) próbálkoztam a jelenség magyarázatával, majd újból felhoztam egy példát. Ezután elvártam, hogy önállóan dolgozzanak.

Második módszerem sem volt tökéletes, bár gyakorlatilag kitartottam mellette év végéig. A jó eszűeknek tudniillik hamar sikerült megoldani a feladatokat, és ismét csintalanságokon törték a fejüket, míg a csoport zöme nagyban dolgozott.

Minden csoportomban volt körülbelül tíz, úgynevezett speciális oktatásra szoruló gyerek. Különböző okok miatt sorolták be őket ebbe a kategóriába. Az egyik enyhén szellemi fogyatékos volt. Többen tartós figyelemre való képtelenség miatt kívántak

DISCIPLINE REFERRAL REPORT

Reagan High School
413 E. 13th Street • Houston, Texas 77008 • (713) 861-5694

Date: _____ ID #: _____
 Student's Name: _____ Exceptional Education Student? ☐ Yes ☐ No
 Teacher: _____ Homeroom: _____
 Parent/Guardian: _____
 Address: _____ Phone: _____

PART I—UNSATISFACTORY CONDUCT

Level One—Teacher Intervention

☐ Violation of class rules	☐ Unexcused tardies
☐ Eating	☐ Chewing gum
☐ Lack of supplies	☐ Not dressing (P.E.)
☐ Horseplay	☐ Cheating
☐ Other _____	☐ Dress code violation

Level Three—Disruptive Behavior

☐ Repeated/chronic Levels I and II	☐ Gambling
☐ Fighting	☐ Indecent sexual proposal
☐ Suspicion of theft	☐ Vandalism
☐ Profanity or obscene gesture	☐ Other _____

Level Two—Administrative Intervention

☐ Repeated/chronic Level I	☐ Truancy
☐ Defacing property	☐ Beeper possession
☐ Tobacco possession/use	☐ Altering school documents
☐ Illegal gang/club participation	
☐ Leaving school/class without permission	
☐ Other _____	

Level Four—Illegal Acts

☐ Repeated/chronic Levels I, II and III
☐ Assault
☐ Arson
☐ Burglary
☐ Other _____

Action taken by officer:

☐ Parent contact: ☐ phone ☐ letter	☐ Expulsion: _____ days	☐ Special Reassignment: _____ days
☐ Suspension: _____ days	☐ Warning (Conference)	☐ Home-Based Instruction: _____ days
☐ SAC: _____ days	☐ Detention	☐ Home-Based Treatment: _____ days
	☐ Work/Restitution	

PART II—REMEDIAL STEPS BY TEACHER

☐ Verbal correction	☐ Detention
☐ Changed seat	☐ Rewards/demerit
☐ Behavior contract	☐ Withdrawal of privileges
☐ Conference with student:	Date: _____ Time: _____
☐ Contacted parent/guardian:	Date: _____ Time: _____
☐ Student/counselor conference:	Date: _____ Time: _____
☐ Parent conference:	Date: _____ Time: _____
☐ Other _____	

PART III—TEACHER (Please give detailed account of violation and/or pertinent information.)

Assistant Principal Signature

Date

Student Signature

Date

White Copy—Parent • Yellow Copy—Office • Pink Copy—Teacher

1850 Graphics, 11/93, School Forms (D4)

FEGYELMI BEUTALÓ JELENTÉS

Reagan High School
413 E. 13th Street • Houston, Texas 77008 • (713) 861-5694

Dátum: _____ Szem. ig. sz.: _____
A tanuló neve: _____ Részesül-e speciális oktatásban? ☐ Igen ☐ Nem
Tanár: _____ Osztályfőnök: _____
Szülő/gondviselő: _____
Cím: _____ Telefon: _____

I. RÉSZ — NEMKIVANATOS MAGAVISELET FORMÁI

1. szint — Tanári intézkedés

- ☐ Tanórai szabályok megszegése ☐ Igazolatlan késések
☐ Évés ☐ Ragógumizás
☐ Felszerelés hiánya ☐ Nem öltözik fel testnevelés-óra
☐ Értelen hangoskodás ☐ Puskázás
☐ Egyéb _____ ☐ Öltözködési kódex megszegése

3. szint — Bomlasztó viselkedés/magatartás

- ☐ 1. és 2. szint krónikus ismétlődése
☐ Verekedés ☐ Hazárdjáték
☐ Trágár nyelvhasználat ☐ Illetlen szexuális ajánlat
☐ Obszcén testbeszéd ☐ Vandalizmus
☐ Egyéb _____

2. szint — Igazgatósági intézkedés

- ☐ Az 1. szint krónikus ismétlődése ☐ Lógás
☐ Rongálás ☐ Személyi hívo birtoklása
☐ Dohányáru birtoklása, dohányzás ☐ Iskolai dokumentumok meg-
illegális genghez vagy klubhoz tartozás misítása
☐ Óra/iskola engedély nélküli elhagyása
☐ Egyéb _____

4. szint — Törvénybe ütköző cselekmények

- ☐ 1., 2. és 3. szint krónikus ismétlődése
☐ Testi sértéssel való fenyegetés, testi sértés
☐ Gyűjtogatás
☐ Betörés
☐ Egyéb _____

Az iskola lépései:

- ☐ Kapcs. a szülővel ☐ telefon ☐ levél
☐ Feltűggesztés _____ nap
☐ SRC _____

- ☐ Kizárás _____ nap
☐ Figyelmeztetés (elbeszélgetés)
☐ Bezárás
☐ Munka, helyreállítás

- ☐ Különleges áthelyezés _____ nap
☐ Otthoni oktatás _____ nap
☐ Otthoni kezelés _____ nap

II. RÉSZ — A TANÁR ÁLTAL TETT FEGYELMEZŐ LÉPÉSEK

- ☐ Szóbeli helyreigazítás ☐ Bezárás
☐ Elűtétel ☐ Jó pont —rossz pont rendszere
☐ Viselkedési egyezség kötése ☐ Előjogok visszavonása
☐ Elbeszélgetés a tanulóval Dátum _____ Időpont _____
☐ Kapcsolatfelvétel a szülővel Dátum _____ Időpont _____
☐ Diák és nev. tanácsadó beszélgetés Dátum _____ Időpont _____
☐ Elbeszélgetés a szülővel Dátum _____ Időpont _____
☐ Egyéb _____

III. RÉSZ — TANÁR (Kérjük, adjon részletes leírást a szabályszegésről!)

Igazgatóhelyettes

Dátum

Tanár

Dátum

Write Copy—Parent • Yellow Copy—Office • Pink Copy—Teacher

1480 Graphics: 11/95 School Forms(04)

sajátos kezelésmódot. Előfordult látószervi fogyatékoság, kábítószer-fogyasztás, állandó fizikai bántalmazás és számtalan alfajtája a hátrányos vagy veszélyeztetett állapotnak. Húsz-harminc fő ült egy szűk teremben, ahol a padok a terem három fala mellett szorosan álltak. Két másodperc is elég volt arra, hogy valaki letépjen egy képet, amíg a táblára írok.

Ha nem értettek valamit, sokszor azonnal feladták, és engem hibáztattak.

– Ugyan, miss, maga nem tud tanítani.

Ilyenkor mély elkeseredettséggel (magamért és értük) újra elkezdtem magyarázni, megoldani, rávezetni. Persze, amíg egy ilyennek segítettem, a többi rossz volt.

Visszatérve a kiinduló kérdéshez, mármint, hogy miként lehet a tanulót Amerikában a nemkívánatos cselekedet befejezésére bírni, röviden idéznék egy prospektusból, amelyet Ms. Lottie Dixontól, fekete kolléganőmtől kaptam. Mivel ő is „vándormadár” volt, gyakran közös tanárinkban töltöttük az ebédidőt. Különleges képzésű gyerekekkel foglalkozott, s nagy gyakorlata volt a nehezen kezelhetők nevelésében. Természetesen beszéltem neki tanórai nehézségeimről, s ekkor adta az Ötletek a diákok fegyelmezéséhez (Tips for Student Discipline) című négyoldalas kiadványt.

„Kerüld a nyilvános szóváltást a diákokkal! Amikor a megbeszélés ilyen irányba tart, azonnal vess neki véget! Adj lehetőséget magánbeszélgetésre!”

A gyakorlatban ez azt jelentette – Julie Breaux-Healynél és Robert Falconnál „élőben” is láttam –, hogy a fegyelmezetlen tanulót egy percre kihívta a tanár a tanterem nyitott ajtaja elé. Röviden összefoglalta, mit vár el tőle; megkérdezte, érti-e, és súlyosabb esetekben az engedetlenség lehetséges következményeit is felsorolta; majd visszaengedte a helyére. Ha ez eredménytelennek bizonyult, az óra után felhívta a szülőket, vagy még ott helyben felírta a tanulót.

Főlösszeesen bonyolultnak találtam ezt az eljárást, amelyről Amerikába érkezésem előtt sohasem hallottam vagy olvastam. Sokáig húzódoztam az alkalmazásától, több ok miatt. Tisztában voltam azzal, hogy az amerikai pedagógia rendkívül tiszteletben tartja a tanuló egyéniségét, jogait és igényeit, de úgy éreztem, ezek nem sérülnek, ha a mindenki előtt nyilvánvalóan nemkívánatos tanórai magatartást vagy negatív hozzáállást szóvá teszem. Nyilvánosan, hiszen úgy is zajlik, és sokszor rossz hatással van a többi gyerekekre is. Jó, ha mindenki ismeri a véleményemet, és tudják, hogy nem vagyok engedékeny. A megfelelő mondanivaló és stílus nem sértheti a tanulót; a félrevonult tárgyalás pedig különalkukat sejtet. Egyébként rövid időre sem kívántam a többiek felügyelet nélkül hagyni.

Kinomban persze csak kipróbáltam a félrehívásos módszert. Elismerem, sokkal komolyabb hatást értem el vele, mintha rászóltam valakire, vagy netán felemltem a hangom. Arra azonban mindig ügyeltem, hogy a tanuló álljon háttal az osztálynak, a gyerekek az én arcomat lássák, és a beszélgetés sohasem tartott tovább pár másodpercnél.

„Rászólásban” november vége felé születtek első „sikereim”. Hallgatólagosan kialakítottunk egy rendszert, amelyben a diákok elfogadták a pillantásomat és a nevükhöz kapcsolt rövid rendreutasítást, mint első figyelmeztetést. Én pedig komoly elégedetlenséget csakis félrevonultan fejeztem ki.

Decemberben hallottam először a következőt Theresa Martineztől, amikor beszélgetett órán, és odaszóltam neki:

- Theresa.
- OK, miss, tudom.

Igen boldog voltam. De ehhez még hosszú utat kellett megtenni. Az ötletadó kiadvány október 20-án került a kezembe.

Itthon furcsának tűnhet a második legnagyobb nehézségem. A 90 perces órák között hatperces szünetek voltak. Kétezer gyerek özönlött egyik teremből a másikba. A folyosón pedig lépten-nyomon találhattak csapokat. Nagy volt a hőség, sokszor elromlott a légkondicionálás, és ittak, ittak... WC-re pedig csakis órán akartak menni. Kétségtelen, hogy a hat perc alatt nem is mindenkinek lett volna ideje rá.

Elhülten hallgattam az első kéredzkodót, Esmeralda Maldonadót, és kérését természetesen azonnal visszautasítottam. Láttam, hogy a gyerekek az osztályban értékelően összenéznek. Na, jól van – gondoltam –, legalább egy dologban ösztönösen jó választ adtam. Tévedtem. Délután Mr. Azios hívatott. Esmeralda Maldonado bepanaszolt. Azios utasított, hogy ki kell engednem azt, aki úgymond „vészhelyzetben” kéri.

– És azt honnan tudjam, mikor van, mikor nincs? – tudakoltam, bár ahogy kimondtam, éreztem: ennél időtlenebbet még nem kérdeztek a Reagan High-ban.

– Emberismeret – mondta Azios –, emberismeret.

WC-ügyben még sírtam is. A hír tudniillik gyorsan terjedt, és mindenki megtudta, hogy ki kell engednem őket. Visszaéltek velem, színészkedtek, ugrattak, zavarba hoztak, ahogy éppen kedvük tartotta.

– Ki kell dolgoznod WC-politikádat – mondta Candy. – Kit, hány percre, milyen gyakran, és miért engedsz ki; mi lesz a büntetés, ha nem jönnek vissza.

– Te hogy csinálod?

– Mindenki hetente kétszer mehet ki két-három percre. Többször nem. Nyilván tartást vezetek. Gazdálkodjanak az idejükkel.

Elképedten hallgattam, és a kérdést igen sokáig nem tudtam kezelni. Pedig akkor még nem is sejtettem, mit jelent, ha valaki mindennap pontosan ugyanabban az időpontban kéredzkedik, s visszajövelekor számomra ismeretlen és kellemetlen illat lengi körül.

No, de mi lett Ana Salinasszal?

Hatástalan figyelmeztetéseim után eldöntöttem, hogy felhívom az édesanyját. Kérdeztem Candyt, hogy szokás. Megtudtam, jobb, ha megkérem Mr. Jones mexi-

kói származású titkárnőjét, ő telefonáljon – az én előre leadott összegzésem alapján –, mivel a szülők valószínűleg csak spanyolul tudnak. Ez meg is történt. Ana nem számított erre, és ezt meg is fogalmazta:

– Hát, nem gondoltam volna, miss, hogy ezt meg tudja csinálni, mert maga nem amerikai.

Anát mindenesetre nagyon megszidták, vagy tán meg is verték otthon. Anyjával és húgával élt, meg az anyjuk barátjával, eléggé kiegyensúlyozatlan családi körülmények között. Ettől kezdve gyűlölt, és szabályos hadjáratot folytatott ellenem. Nem tudom, mivel vette rá a gyerekeket, de falaztak neki, pedig egyáltalán nem szerették.

Szeptember végétől pokollá vált az életem a 2. órában. Szembe kellett néznem azzal a ténnyel, hogy felírás nélkül nem tudok rendet rakni.

Visszagondolva, ma már én is megmosolyogni valónak tartom akkori naivságomat. Azt hittem tudniillik, hogy én, a humanista, megleszek az iskolabörtön nélkül. Jó szóval, szeretettel, következetességgel, sok feladattal, esetenként szigorúbb intézkedésekkel, mint például a telefonálás a szülőknek, lassan-lassan rendbe hozom a dolgokat.

Nem nagyképesség táplálta ezt a hitet. Az egész washingtoni felkészítő – annak ellenére, hogy mindig hangsúlyozták az előttünk álló nehézségeket, vagy éppen ezért – azt a pszichológiai célt szolgálta, hogy mintegy misszionáriusi küldetés-tudattal álljunk helyt a posztunkon.

Az iskolabörtön, és így a felírás gondolatától is irtóztam.

Aki ilyet még soha nem tett, és csak szabályokból és elbeszélés alapján ismeri, technikai okokból is húzza-halasztja a dolgot, ha lelkében már bele is törődött az elkerülhetetlenbe.

Ana Salinast végül felírtam. Ez még csak figyelmeztetéssel jár, gondoltam. A sors azonban kegyetlen vagy kegyes volt hozzám, ki tudja. Ana azt hitte, hogy annyira járatlan vagyok az iskolai élet adminisztratív ügyeiben, hogy sosem nézek majd utána, mi történt az ő dolgával. Átvette a formanyomtatványt, és ahelyett, hogy Mr. Joneshoz, az igazgatóhelyetteshez ment volna, ellógott az iskolából.

Nem ismertem a felírás pontos etikettjét sem. Magamtól úgy gondoltam, illik szólni feleslegesen az első fegyverhasználat tényéről. Így derült ki aztán, hogy Ana elkövetett két főbünt egyszerre: semmibe vette az iskolavezetés tekintélyét, és engedély nélkül elhagyta az iskolát.

Egy hét SRC. Az iskolabörtön léleknesesítő hatását a 2. óras csoportomra már másnap érezhettem. Anát a teremben felszerelt rádión keresztül Mr. Jones hívatta az irodájába.

– Bűdös szuka! – sziszegte felém Ana távozóban, de az osztály már csendben maradt, és egy hét csodálatos nyugalom vette kezdetét.

A pihenésre általában igen nagy szükségem volt.

Nem akartam hinni a szememnek: ebben az iskolában a tanórai munkáltatás elsősorban írásban történt. Ha a gyerekek nem kaptak feladatlapot akár az olvasáshoz vagy egy beszélgetéshez, akkor nem figyeltek oda, nem vettek részt benne. Ha nem kaptak osztályzatot, még az írásbeli feladatokat sem végezték el. Harminc percnél tovább általában nem tudtak egy dologra figyelni, így háromszor harminc percben három, jellegében lehetőleg különböző feladatot adtam nekik. A napi menü efféle lehetett:

- naplóoldal-írás,
- nyelvhasználati, helyesírási gyakorló feladatok TAAS-tesztekből,
- olvasás (elbeszélés, mese, vers) és a megértést ellenőrző, esetleg egyszerűbb műelemző feladatlap

vagy:

- nyelvtani gyakorlás,
- szókincsfejlesztés (keresztrejtvény, cloze-teszt),
- rövid levél vagy véleménykifejtő fogalmazás szerkesztése, javítása, átfogalmazása a TAAS-követelmények alapján.

Minden órára én állítottam össze és sokszorosítottam a feladatlapot különböző könyvekből. Olvasáshoz felhasználtam a Ms. Bosh által kiselejtezett szöveggyűjteményeket, Candytól pedig kaptam egy írástanító programot. A tananyag összeállításával telt az időm 8.00-tól 9.30-ig, de sokszor még az ebédidőben is.

Otthon ennek a rengeteg papírmunkának, naponta átlagosan $3 \times 25 \times 3 = 225$ „dolgozatnak” a kijavítása következett. Férjem állandó komoly segítsége mellett is éjfélig dolgoztam. Eleinte úgy javítottam, mint itthon: hibaszimbólumokkal, helyes megoldással. Később, amikor egyre inkább kételkedtünk Bélával abban, hogy ezt az amerikai tanárok fizikailag képesek egyedül elvégezni, kérdezősködni kezdtem afelől, hogy milyen módszerrel javítanak. Sokkal inkább az általános képet ítélik meg, korántsem vesznek el a részletekben. Néha csak azt figyelik, megvan-e a kellő mennyiség, vagy befejezte-e a tanuló a feladatot. Gyakran tesznek fel véleménykifejtést igénylő kérdéseket: így gyakorlatilag bármi jó válasz lehet. És nem is kell mindig mindent kijavítani...

Ezt jó lett volna előre tudni. Pár hónapos javítási gyakorlatom feladása azonban – én legalábbis úgy gondoltam – mindenképpen az eredményesség és a fegyelem további romlásával járt volna.

Akármilyen keményen dolgoztunk is, arra vigyáztunk, hogy sok időt töltsünk együtt, és péntek délutántól kezdve vasárnap estig gondtalan turistákká változtunk. Ezt eleinte nem volt könnyű megtenni, mert a félelem és az aggodás meg tudja mérgezni még a legmeghittebb családi együttlétet vagy legkellemesebb kirándulást is.

Mindenesetre a józan ész, a túlélés vágya hamar megértette velem a „kikapcsolódás” fontosságát, és a pénteken három órakor kezdődő rövid autózás alatt, amíg

a Reagan High-tól hazaértem, nyomtalanul kitöröltem minden szomorút vagy idegesítőt az emlékezetemből. Azóta is bennem él azoknak a sugárzó péntek délutánoknak a varázsa, ahogy lassan befordulok az autóval a ház melletti beállóhoz, és szabad vagyok. Remélem, ily módon maradandó képességre tettem szert Houstonban.

Mindennap felfedezőúton

Eleinte a hétköznapi elfoglaltságok amerikai ízét kóstolgattuk. A szeptemberben kialakult pénteki forgatókönyvet – családi rituáléként – amerikai tartózkodásunk végéig megőriztük. A fél négy körül kezdődő ebéd alatt terveztük el, mivel lépjük meg magunkat a hétvégén. Először mindig a könyvtárba mentünk.

A Heights Boulevard és a 13. utca sarkán egy spanyolos hangulatú, kedves épületben helyezték el a Heights negyed fiókkönyvtárát. Kínálata elsősorban a bestsellerekre épült, de azért találtunk magunknak igényes és hasznos olvasnivalót. A későbbi utazásainkhoz szükséges útleírások, útikönyvek, térképek, kempingszakkönyvek és a texasi vagy mexikói kultúrával foglalkozó, helyenként látványos kiadványok kincsestára volt ez a hely. Így minden út a Heights-könyvtárból indult, és oda futott vissza. Ugyanitt árultak – 25 centért darabját – régebbi National Geographic magazinokat. Megvettük azokat a számokat, amelyek úti céljainkkal foglalkoztak. Bizsergető élmény volt például a mexikói, alaszakai vagy a sivatagi utazásunk előtt látni a rendkívüli felvételeket, vagy közvetlenül egy igazi tornádó elmúltával olvasni arról, miként nyomoznak a tornádók után, hogy előre jelezhessék őket.

A könyvtár hatkor bezárt. Utána indultunk a boltokba. A Shepherd Street és a 11. utca kereszteződésénél vásároltunk leggyakrabban egy, a Kroger-lánchoz tartozó, magyar arányok szerint hatalmas szupermarketben. A bevásárlás Amerikában szórakozásnak számító időtöltés. Szégyen vagy nem: eleinte nekünk is az volt. Persze nem úgy, hogy mindent megvettünk, amit csak megláttunk. A pénzszórást amúgy sem engedhettük meg magunknak. A válogatás, mérlegelés, kísérletezés adta meg a dolog ízét.

Külön tanulmányt lehetne írni arról, ki, mikor és miért megy a Krogerbe. A felszínes szemlélődő is könnyen észrevehette: péntek délután a családok és a kisgyerekesek, hétköznapi délelőttönként az idősek, délutánonként az egyedülálló dolgozó felnőttek, szombaton és vasárnap mindenki.

Általában egy hétre vásároltak a gondos háztartást vezetőket; aki csak egy-két dolgot vett, az elülső gyorspénztárnál fizetett. A szupermarket bejáratánál olyan apróbb ügyeket is el lehetett intézni, mint a gáz-, víz-, villanyszámlák kifizetése, csekkek készpénzre váltása vagy a bélyegvásárlás.

A torták, sütemények és pékáruk pultjánál nem sokat időztünk. Annál többet a friss zöldségeknél, amelyeket pár percenként mesterséges mennydörgés közepette „esőpermet” szórt meg. Aztán folytattuk a gyümölcsökkal: magtalan szőlő, kiwi, mangó, avocado, ananász, többféle dinnyefajta, temérdek narancs, grapefruit és banán. Drágábbak voltak a Magyarországon szokásos gyümölcsfélék: az alma, körte, málna vagy az eper. Először meglepetten hallottuk a tehénbögést a tejtermékek pultja előtt. Szomorúan tapasztaltuk, hogy a magyar tehéntúrónak megfelelő árut errefelé nem gyártanak. Sajtból azonban remek volt a választék.

A fűszerek és savanyúságok polcairól mindig vittünk haza valami kipróbálni-valót: chilit, jalapeno paprikát, tabasco szószt, és mindenféle mexikói különlegességet.

A szupermarket-körút fénypontja a húsos hűtősor volt. Életemben nem ettem annyi, olyan finom és olcsó marhahúst, mint Amerikában. Kóstoltunk lazacot, tengeri kagylót, rákot, törpeharcsát és bölényhamburgert. A fagyasztott aligátorhússal nem kísérleteztünk.

Bizonyos mennyiségű vásárlás után a vevőnek jutalompontok jártak. Hálaadás ünnepéig annyi összegyűlt, hogy nyertünk egy egész pulykát. Borok és serek, valamint fagyaltok tekintetében is komoly kísérleti tapasztalatot szereztünk.

Aztán beadtuk újonnan készült fénykép- vagy diafelvételeinket, és kiváztottuk az előző hétről előhívottakat. Amerikában amúgy ritkábban készítenek diákat, mint fényképeket. Végül kikölcsonőztük a péntek és szombat esti házi mozi videokazettáit. E célból a Blockbuster nevű lánc egyik üzletét is meglátogattuk. Előszere-ttel néztük klasszikus angol és amerikai regények filmváltozatait.

Szívünkhöz nőtt ez a Kroger-üzlet. Sosem zárt be. Búfelejtő, feszültségoldó, ismerkedő és gyógyulást kereső zárandoklataink hangulata azóta is velünk van minden butikban, boltban itthon is. Gyógyító funkciója fontos volt szó szerinti értelemben is. Judit egyszer elég komoly arcüreggyulladást kapott a bölcsődében, ahol dolgozott. Belázasodott, és éjfél körül kellett gyógyszert szereznünk. Recept nélkül is biztonságosan kiválaszthattuk a megfelelőt a dobozokon található korrekt leírások alapján.

Az éjszaka közepén, nagyobb útjainkról visszatérve biztonságérzet és megkönnyebbülés járt át bennünket, amikor az autópályáról letérve a hazaérkezés előtt beugrottunk a Krogerbe a reggelihez szükséges élelmiszerekért.

Egyszerűen a Kroger az ottani otthon tágabb fogalmához tartozott. Különös, hogy mi, vagy mi nem tartozik az otthon fogalmához. Itthon minden reggel kinyithatom az ablakot, és csütörtökön, a heti nagymosáskor tavasztól ősziig kiteríthetem a tiszta ruhákat az erkélyen. Csuda jó illatuk lesz, ha a szabadban és a napon száradnak. Houstonban csak télen lehetett ablakot nyitni és ruhát teregetni az udvaron. Más évszakokban túl párás volt a levegő. Azért Houstonban is teregettünk, ha az időjárás megengedte, a két pekánfa között kifeszített kötélre.

Le is néztek bennünket érte.

– Nincs szárítógépük – hallottuk a megjegyzéseket. Nem is volt.

Houstonban a szabad levegőn bármit, sajnos, csakis áldozatok árán lehetett tenni. Biztos, hogy részben ez is oka volt az én culture shockomnak.

Péntekenkénti beszerzésünkről körülbelül kilenc óra után értünk haza. Megvacsoráztunk, és következett kedvenc és egyetlen tv-műsorunk, a tizenegyes csatorna tíz órás híradója (11 News at 10).

A kábeltévés csatornákra, ugyanúgy, mint Magyarországon, elő lehet fizetni. Nekünk csak az alapsomag volt meg néhány houstoni csatornával. Nem szerettük a sorozatokat és a show-műsorokat. Inkább videóztunk.

A tízórás híreket egyetlen nap sem hagytuk ki, ha otthon voltunk. A híranyag elsősorban houstoni vagy texasi vonatkozású volt. Európáról ottlétünk alatt viszonylag gyakran esett szó egy szomorú ok folytán: a koszovói háborúban sok texasi vett részt, s közülük hárman fogságba is estek. Rabságuk, szabadulásuk és hazaérkezésük megünneplésének legapróbb részleteit is közvetítette a televízió.

Érdekesesek voltak a hurrikánok, tornádók, áradások helyszíni tudósításai, a NASA hírei, – és bármennyire lehangolók voltak is – az illegális bevándorlás, a bűnözés és a környezetszennyezés kirívó eseteiről szóló riportok.

Különben kiderült, hogy egy hét alatt ugyanannyi nő szerepelt hírolvasóként vagy tudósítóként, mint amennyi férfi. A fehér, fekete, latin-amerikai és keleti származású riporterek száma is megegyezett.

A híradó végén, a sporthírek után időjárás-előrejelzés következett egy rendkívül szórakoztató egyéniség, Neil Frank előadásában.

Utójára pedig videót néztünk körülbelül éjjel tizenkét óráig. Lefekvés előtt pár percre kimentünk a teraszra: a szubtrópusi éghajlat éjfélkor a legkellemesebb.

Szombatonként eleinte a várost jártuk; felfedeztük a legjobb bevásárlóközpontokat (malls), nagyáruházakat, könyvesboltokat és turisztikai felszereléseket áruló szaküzleteket. Még „gyalogos” korszakunkban jutottunk el Houston múzeum- és művésznegyedébe: a Szépművészeti Múzeumba, a Cullen-szoborkertbe, a Menil Múzeumba, a Rothko-kápolnába és a Bizánci freskókápolnába, amelyben Ciprus szigetéről származó, 13. századi templomi freskók találhatók.

A történelmi épület, műtárgy vagy akárcsak egy régi használati eszköz is nagy kincs az Újvilágban. Számukra Európa egy hatalmas régiségbolt, amelyet legjobb lenne úgy, ahogy van, hazavinni. Többször megesett már, hogy egy hidat vagy épületet megvettek, darabjaira szedték, átszállították az óceánon, és újra összerakták. Ennek a műgyűjtésnek szerencsére azért vannak határai. Jobb esetben csak lemásolják, amit láttak.

A hétvége örömeihez tartozott az is, hogy rendre felhívtuk telefonon magyarországi szeretteinket, barátainkat és az USA-ban élő rokonainkat, ismerőseinket is: San Franciscóban élő nagybátyámat, denveri unokahúgomat; Paul Muellert,

volt fulbrightos kollégánkat Bisbee-ben (Arizona) és Tot Greent, valamikori békehadtestes tanártársunkat Livermore-ban (California). Tothoz kaptunk meghívást karácsonyra, a többiek meglátogatását a nyárra terveztük.

A telefon egyébként elengedhetetlen része a mindennapi életnek. Minden hivatalos ügyet, busz- hajó- vagy repülőjegy-vásárlást, szállásfoglalást és bármilyen árumegrendelést le lehet bonyolítani hitelkártya segítségével ily módon. Nem véletlen, hogy az előfizetési díjtól eltekintve a helyi (houstoni) hívások ingyenesek. A gyors, városok közti ügyintézés a díjmentes 800-as körzetszámú telefonszámok is elősegítik. A többi távolsági és külföldi hívás azonban korántsem olcsó. Szerencsére a telefontársaságok bizonyos gyakoriság esetén komoly fizetési kedvezményt nyújtanak.

Egyik szeptemberi szombatunkon visszatértünk kedvenc helyünkre, a Természettudományi Múzeumba. Második emeleti részlege, az „Amerikák terme” (Hall of the Americas) a földrész őslakosságának történelmével és életmódjával foglalkozott a jégkorszaktól napjainkig. A különálló építményszerű egységek szemléletesen mutatták be az azték, a maja, az észak-amerikai indián törzsek és az eszkimók életét. Talán kevésbé romantikus, de számunkra nagyon kedves és hasznos kiállítást láttunk Texas élővilágáról. Az USA-ban minden állam saját szimbólumának tekinti azokat a növényeket, állatokat, amelyek jellemzők tájaira, közülük egynek-egynek a „hivatalos állami” titulust adva. Íme a texasi lista:

- állami madár: sokszavú poszáta, csúfolódó rigó (Mockingbird),
- állami hal: guadalupe-i sügér (Guadalupe Bass),
- állami rovar: danaida pillangó (latin: Danais) (Monarch Butterfly),
- állami hüllő: „szarvas” gyík (Horned Lizard),
- állami nagyemlős: texasi hosszúszarvú marha (Texas Longhorn),
- állami kisemlős: armadillo, örvösállat, tatu (Armadillo),
- állami repülőemlős: mexikói „szabadfarkú” denevér (Mexican Free-tailed Bat),
- állami fa: pekán, hikori diófa (Pecan),
- állami virág: „búzavirág” (Bluebonnet),
- állami növény: fügekaktusz (Prickly Pear Cactus),
- állami fűféle: nyugat-amerikai kékfű, pázsitfű (latin: Bouteloua gracilis) (Sideoats Grama),
- állami tengeri kagyló: világító kürtcsiga (latin: Buccinum) (Lightning Whelk),
- állami paprika: Jalapeno,
- állami gyümölcs: texasi piros grapefruit (Texas Red Grapefruit),
- állami kőzet: megkövesedett pálmafa (Petrified Palmwood),
- állami drágakő: texasi kék topáz (Texas Blue Topaz).

Termédek, számunkra különleges, káprázatos szépségű vagy undorító, sőt félelmetes élőlényt figyelhettünk meg. Meg is jegyeztük, hogy melyikkel szeretnénk, vagy nem szeretnénk a szabad természetben találkozni. Néhányukkal sikerült

összefutni mindkét kategóriából. A csörgőkígyót, a skorpiót és az ezerlábút (millepede) mindenképpen szerettük volna elkerülni.

Építészeti szempontból is rendkívüli hely a Cockrell-lepketközpont, amely szintén a múzeum része. Egy 21 méter magas üvegkupola alá trópusi őserdő-darabot telepítettek egzotikus növények és pillangók ezreivel, valamint egy 12 méteres vízeséssel és maja romtárazatokkal. Csodálatos színű és fantasztikus méretű, akár tenyérmagyságú lepkék repkedtek rajokban körülöttünk, vagy szálltak le mellettünk az indákra. Bélára is letelepedtek. Valószínűleg virágnak nézték, mert világoskék inget viselt. A lepkéket természetesen nem volt szabad megérinteni vagy véletlenül, vállra szállt állapotukban kivinni az önműködő ajtón. Az erőszakos iskolai légkör után jólesően tapasztaltam, hogy itt még a legvirgoncabb csemete is vigyázott a törékeny lényekre.

Az egész múzeum okosan szórakoztatott. Interaktív játékoktól, a szimulátor-egységeken át a filmekig minden azt szolgálta, hogy bármilyen korú látogató kedve szerint fedezze fel a tudás értelmét és örömet. A múzeumi csúcstechnológia azonban igen pénzigényes. Bár hozzájárul az állami költségvetés, adakoznak az alapítványok, a belépők elég drágák. De keddenként mindenki ingyen bejuthat, és az iskolák is gyakran tartanak órákat a múzeumban.

A városközpont – Downtown Houston – jellegzetes alakú üveg felhőkarcolókból áll. Eredetileg világoskék, halvány hússzínű, krémszínű vagy szürke betonvázaik és ablakaik számtalan színárnyalatot produkálnak a napszaktól és a felhőtakarótól függően. Az éjszakai kivilágítás pedig egyszerűen pazar. Az I 45-ös autópályán közlekedve – nappal és éjjel – az USA egyik legimpozánsabb város-sziluettjét láthatjuk, s ez az üvegpaloták szellemesen megtervezett csúcsától és lépcsőzetes oldalnézetétől ilyen hatásos.

A felhőkarcolók lábánál régi faházak sorakoznak. A 19. századi telepesek otthonai ma már csak múzeumok. Megdöbbenve láttuk, hogy ezeknek a lakóházaknak a beosztása, fürdőkádja, mosdókagylója, konyhai tűzhelye és egész fűtési rendszere erősen hasonlít a mi houstoni lakhelyünkéhez. Most tudatosult bennünk igazán, mit jelent az, hogy történelmi épületben lakunk. A kuriózumérzet azonban nem mindig kárpótolt bennünket kényelmetlenségeinkért.

Meglátogattuk Ima Hoggnak – Texas első itt született kormányzója lányának – fenséges, spanyol gyarmati stílusban épült házát, amelyet tizholdas park vesz körül a Bölény-patak (Buffalo Bayou) partján. Az épületben található gyűjtemény az „amerikai” bútor- és berendezési stílusokat mutatja be a gyarmati időktől a 19. század elejéig. Kertjében tavasztól hosszan virágoznak az azáleák.

Persze elmentünk moziba is, hiszen ez elválaszthatatlan az amerikai hétféle gondolatától. Kimmel együtt néztük meg a Titanicot. A hatalmas szórakoztató komplexumban tizenkét teremben folytak párhuzamosan a vetítések, és mindenki pattogatott kukoricát rágcsált.

Ami az időjárást illeti, még szeptember végén is 28 Celsius fok körüli hőmérsékleteket mértek. A kolibri-megfigyelés egyik kedvenc délutáni szórakozásunk lett. Kitették a házban talált kolibri-etetőt, és néha hatosával is megjelentek a narancs-sárga és lila hasú madárkák. Judit szerint olyan hangjuk van, mint a kacsáknak.

Mi van, ha az osztály fele megbukik?

Hát, igen. Az osztályozás mindig is neuralgikus pontja volt az oktatásnak. Tapasztalt, következetes tanároknak is meg kell alkudniuk, hiszen teljesen igazságos mérés nem létezik. Fontos, hogy mi a követelmény, de az is, hogy honnan indult a tanuló. Arról nem is beszélve, hogy tudása hézagosan tárolt információ-csupán, vagy készségi szintű ismeret; s mennyi munkát fektetett be a teljesítmény elérése érdekében, illetve előző teljesítményéhez képest javult-e vagy romlott.

Az osztályzat – értékelő funkciójával – elkerülhetetlenül összehasonlítható jellegű: egy osztályban, egy évfolyamon elvárják, hogy a hozzávetőlegesen ugyanakkora tudás ugyanolyan fokozati minősítést kapjon.

Ezeket a Magyarországon érvényes alapelveket igen nehéz, jószerével lehetetlen volt Houstonban érvényesíteni.

Azt már említettem, hogy semmilyen feladatot nem végeznek a gyerekek az iskolában, ha nem számítanak értékelésre. Volt olyan eset is, hogy megkértem valakit, törölje le a táblát, amíg én régebbi dolgozatokat osztok ki, mire ő megkérdezte: 100 pontért? Eleinte semmilyen kisebb „szívésséget”, mint feladatlapok beszédese vagy könyvek elrakása, nem kérhettem tőlük.

Elismerem, hogy később ez egészen megváltozott, s már maguk ajánlották:

– Segíthetek, miss?

Bizonyos egyének azonban soha nem jelentkeztek „önkéntes” munkára. Csak annyit sikerült elérnem, hogy megtették, amit kértem. Végül is, azt hiszem, ez nálunk is így van.

Az „ingyenmunka” illetén elvetése igen rossz hatással van az általános munkamoralra, és ellentmondásos helyzetek sokaságát idézi elő. Csak néhány ilyen említék.

Az új ismeret közlése és az azzal kapcsolatos magyarázat csak akkor „érdeklő” a tanulókat, ha tudják, hogy azt olyan írásbeli feladat követi, melynek során érdemjegyet kapnak arra, miként alkalmazzák a hallottakat. Az új ismeret alkalmazását betanító gyakorlás azonban sosem sikerül hibák nélkül, ami természetes is, csak-hogy akkor milyen alapon osztályozunk? Elvégezte, megpróbálta? A mechanikus feladatok sorozatos gyakorlása unalmas és felesleges; a gondolkodtató kérdéseket nem veszik komolyan, ha a hibás gondolatmenettel megoldott feladat is jó osztályzatot ér. Ha meg nem: visszaérkeztünk a kiinduló problémához. Hihetetlenül buta helyzet.

S még egy-két súlyosbító körülmény is létezik. Egy magyar diáknak elképzelhetetlen volna, hogy ne legyen saját könyve, amiből otthon tanulhat és leckét ír. Itt nem lehet megengedni, hogy a drága és nagyméretű könyvtári könyveket hazavigyék. A diákok arra hivatkoznak, hogy nem cipelnek ennyi nehéz könyvet. A tanárok pedig azt állítják, hogy elvesztenék, otthon tönkretennék a testvérek, vagy valami biztosan érné. Az árát pedig anyagi helyzetükre hivatkozva a szülők sosem térítenék meg. A tankönyvek megvásárlására eleve nincs pénzük, de ha volna is, sajnálnák rá.

Így az iskola számára a fénymásolás ismét költséges és munkaigényes lehetősége marad azzal a gyakori szépséghibával, hogy a fénymásolt lapok még könnyebben eltűnnek, mint a könyvek. Ezért a tanár egyik legkomolyabb ellenőrző feladata, hogy a tanuló tantárgyi dossziéja (folder) tartalmazza-e a megfelelő oldalakat. Az igyekvő diák mit tesz tehát: megkéri tanárát, hadd hagyhassa az iskolában a dossziéját, hogy el ne vesszen. Vizsgák előtt esetleg hazaviszik, de a napról napra történő készülés így elképzelhetetlen.

Az otthoni tanulást azonban végül is nem ez akadályozza leginkább, hanem az, hogy mindennap – általában délután négytől vagy hattól este nyolcig, tízig – dolgoznak. Fizikai munkát végeznek boltokban, raktárakban, vágóhídon vagy hűtőházban. Így valóban arra törekedtem, hogy legalább órán meglegyen az a dosszié, amely fénymásolt és üres lapjaival könyv és füzet volt egyszerre. Kemény munkámba telt elérni, hogy a tananyagot tartalmazó másolt oldalak és a kijavított gyakorló tesztek ne kerüljenek a szemétkébe.

Ami a számtani műveletet illeti, az osztályzás egy 0-100 pontig terjedő skálával történt. Hetventől megfelelt, alatta a teljesítmény elégtelennek számított. Az osztályzatokat – tulajdonképpen pontokat – a kilenctenkénti ciklusok végén összesítették, és itt is hetven volt a határvonal.

A szülőket a harmadik és a hatodik héten a tanár írásbeli értesítő (report card) útján tájékoztatta a tanuló előmeneteléről. A kilencedik héten az úgynevezett tanulmányi hivatal tette meg ezt a szaktanártól kapott összesítés alapján.

Tudom, hogy megdöbbenően hangzik, de sohasem tudtam meg, van-e valamilyen támpont ennek a száz pontnak a felhasználására. Mivel minden órán születnie kellett legalább egy osztályozandó alkotásnak, túl sok alkalommal szereztek pontokat. Nem sikerült tisztázni, mennyire egyenrangúak a feladatok. Sok-sok tanárt megkérdeztem a jelentősebb és kevésbé fontos dolgozatok, az órai munka és az esetleges házi feladat értékelésének arányairól. Nem akartam hinni a fülemnek, amikor így tanítottak:

- Csak tedd be a programot a számítógépbe, és az mindent kiszámol helyetted.
- De milyen programot?
- Hát, amit a boltokban árulnak.

Sok időm természetesen nem volt a tétovázásra. Az első hét után osztályoznom kellett, mégpedig olyan rendszer alapján, amely év végéig megállja a helyét. S mivel nem volt mód, hogy kölcsönvegyem valaki módszerét, mert nem árulták el nekem, létrehoztam a sajátomat. És ez bevált. Minden értékelt munka, legyen az teszt, gyakorlás, pluszfeladat, azonos arányban számít. Így legalább a könnyebb munkáért kapott magasabb pont igazságossá teszi, ha néha a nehezebb dolgokért kevesebbet szereznek. Mindig száz volt az elérhető pontszám; a végén csak matematikai átlagot számoltam, s kijött az órai munkára vonatkozó végeredmény. A kilenches ciklus utolsó óráin vizsgadolgozatot is íratunk. Ez huszonöt százalékban számított a végső eredménybe. Ha valaki a vizsgán elérte a 70 pontot, akkor is átengedtem, ha órai munkája igen gyenge volt.

Ezzel próbáltam ösztönözni az órai teljesítményük alapján reménytelennek tűnő embereket egy kis végső tanulásra. Rá is éreztek néhányan az ízére, megtanultak otthon vizsgára készülni, és át is engedtem őket. Sok ilyen eset azonban nem volt, és mindenek ellenére többször megtörtént, hogy a leggyengébb csoport (1. óra) fele 70 pont alatt teljesített. Október közepén, az első kilenc hét végén kicsit aggódtam, vajon nem kapok-e valamilyen szinten szemrehányást a „bukásokért”. Ugyanakkor tudtam, ha meg akarom alapozni az általam követelt tudás tekintélyét, nem engedhetek át bárkit. Szigorúan tartottam magam a matematika diktálta irányhoz, s nem bántam meg. A későbbiek folyamán apránként javultak az eredmények, s szerencsére senki nem tette szóvá, hogy rossz az átlag.

Volt még egy tényező, amely jelentősen befolyásolta a kilenches osztályzatokat: a hiányzás. A hiányzásokat minden órán katalógusolvasás alapján jelentettük az iskolalátogatást ellenőrző irodába. A tanulók oda nyújtották be igazolásaikat is. Ha valaki három alkalommal igazolatlanul hiányzott, bármilyen jó volt a teljesítménye, nem kapott osztályzatot, az adott kilenc hetet ismételnie kellett.

Az egész tanévben figyeltem, miként lehet munkavégzésre ösztönözni diákjaimat. A három- és hathetes, szülőknak szóló értesítő a motiválásban segített. Egyénenként kellett megtanulnom, kire milyen hatással van – nagyjából ugyanolyan tanulmányi teljesítmény mellett – a buktatás vagy az átengedés.

Látszólag szenvtelenül vették át értesítőjüket. Néha hisztérikus jeleneteket rendeztek, ha megbuktak. De éreztem, sokat jelent nekik, mit gondolok róluk. Ez ellentmondani látszik annak, hogy nem fogadtak szót nekem. Akkor kezdett visszatérni elvesztett hitem, amikor megértettem, mit jelentek számukra. Idegen voltam, mint ők – így nem része a hatalomnak, akitől félni s akihez dörgölni kell. Kiadták hát mindazt, ami bennük volt: felgyülemlett dühüket, heves indulataikat és túlzó játékosságukat. Idegenként példa is voltam: nem amerikainak születve megtanulhatsz úgy angolul, hogy taníthatod is, és jó (nekik is az lett volna) fizetést kaphatsz érte. Ha a nyelv, amelyet beszéltem, idegenszerűen hangzott is, tanulásra biztatásom hitelesebb volt, mint azoké, akiknek nyelvtudása „hozomány”

hivatásuk kiépítéséhez. Természetesen mindkét félnek rá kellett erre ébrednie. Nem tudom megmondani, melyikünkénél történt előbb. Indulásom előtt bíztam ebben, a kezdeti nehézségek azonban kiölték ezt a reményt. Aztán mégis megvalósult. Lassan, fájdalmasan, hullámvölgyekkel.

De túlságosan előre léptem. Az első kilenches ciklus záróvizsgáit egy helyettes tanár bonyolította le. Az általam összeállított és sokszorosított feladatlapokat kellett kiosztania, és felügyelnie a rendre a vizsgák ideje alatt. Minderre azért volt szükség, mert október 13-tól 15-ig fulbrightos találkozóra kaptam meghívást a kaliforniai San Diegóba.

Okosan, pontosan arra az időre tervezték ezt a találkozót, amikor mindenkinek talán éppen leginkább elege volt a tanításból. Ezen a konferencián a déli és a nyugati területeken működő külföldi tanárok vettek részt, és megjelentek a Fulbright Bizottság képviselői is.

Itt tudtam meg, hogy a többségnek hozzám hasonló gondjai vannak, sőt egyeseknek még rosszabb a helyzete.

A középosztály negyedeiben működő iskolákban talán kevesebb súlyos fegyelmi probléma akadt, és a gyerekek komolyabban vették a tanulást, de ott a szakmai kérdésekbe beleszóló szülők jelentettek nagy gondot. Egy Franciaországból érkezett fulbrightos mesélte, hogy francia kiejtését bírálta egy befolyásos szülő. A kritikus véleményt természetesen az váltotta ki, hogy a gyermek nem a szülő által elképzelt osztályzatot kapta. Az iskolavezetés pedig a tanárnő kiejtésének megítélésében a szülőnek adott igazat!

A háromnapos találkozó elsősorban a pihenést, a felhalmozódott feszültségek oldását szolgálta, így a problémamegoldó szemináriumok mellett maradt idő némi városnézésre, iskola- és múzeumlátogatásra is.

San Diego az USA hatodik legnagyobb városa, a mexikói határ mellett fekszik. Különleges báját történelmi műemlékeinek, rendkívüli természeti adottságainak és látható prosperitásának egyaránt köszönheti. Fejlett iparral rendelkezik, fontos katonai és haditengerészeti központ, de elsősorban a turistákból él.

Korántsem juthattam el minden fontosabb látnivalóhoz a városban. A repülőtérről a szállodáig tartó taxizást autós városnézésnek tekinthettem, mert utunk során elhaladtunk a jachtkikötő mellett, áthajtottunk a városközponton a pálmáligetekkel tűzdelt szállodanegyedig. Hotelünk a Town and Country (Város és vidék) nevű lánc tagja: több úszómedencével, kávézóval, étteremmel, bál-, előadó- és konferenciatermekkel, üzletekkel, rózsakerttel és szökőkutakkal kialakított komplexum.

Második nap este megismerkedtem San Diego egyik elegáns tengerparti villanegyedével, La Jollával. Itt lakott az a házaspár, amelyik jótékonyági gesztusból fogadást adott a külföldi fulbrightos tanárok számára. A felső középosztály tagjai gyakorta választják az adakozás vagy erkölcsi támogatás efféle módját. Az idő

háaspár, felnőtt gyerekei és néhány unokája a társasági élet megszokott medréből így „kalandozott” izgalmas és védett vizekre egyaránt. Körülbelül ötvenfős társaságunknak megmutatták otthonukat, elkészítették kedvenc ételeiket, és mindenkivel igyekeztek beszélgetni. Mi volt ebben jó nekik? Szerintük „nem mindennapi” ember az, aki elmerészkedik egy idegen országba, hogy ott tanítson. Így találkozhattak olyan mexikói, skót, francia, angol, argentin, lengyel, chilei, finn, cseh, német, török, litván és magyar ösztöndíjasokkal, akik Kalifornia, Arizona, Új-Mexikó, Oklahoma és Texas államokban tanítottak.

A harmadik nap délelőttjén meglátogattuk a Chet F. Harritt általános iskolát Santeeben. A tantermeket itt is tetszetősen dekorálták a tanulók munkáival. Meglepően láttuk azonban, hogy egyikben sem volt ablak. Matematika, történelem és természetrajz órákon vettünk részt a 6., 7. és a 8. évfolyamon.

A szöveges példákat és a számolási feladatokat a gyerekek maguk próbálták megoldani, tanáruk körbejárt és segített, ha szükség volt rá. A történelem órán Cooper egyik indiánregényének filmváltozatát nézték meg, majd feladatlapokat töltöttek ki a látottakról. A természetrajz óra rendkívüli élmény volt, mert egy működő környezetvédelmi program tanúi lehettünk.

Az iskola épületeitől nem messze, a lakott terület szélén folyt valaha a Big Rock Creek (Nagy Szikla-patak), de medre a szennyeződés miatt évekkel ezelőtt kiszáradt, és környéke elsivatagosodott.

Az iskola nyolcadikos tanulói tanáruk vezetésével kitisztították a meder egy részét, amely így képes volt valamelyest megtartani a lehulló csapadékot. A patakban újra megjelentek a növényi és állati élet apró jelei. A gyerekek egy csoportja a meder további szakaszát tisztogatta, míg mások a patakból vett vízmintán végeztek különböző vizsgálatokat hordozható mini-laboratóriumuk segítségével. A tanulók maguk vezettek bennünket végig a patak melletti „állomásokon”, és elmagyarázták minden egyes kísérlet vagy munkafázis értelmét és módszereit.

A program rengeteg pénzbe kerülhetett, de eredményes volt. A gyerekek arca ragyogott a büszkeségtől, és fegyelmi probléma természetesen nem akadt.

Az efféle természetrajz óra azonban még az Egyesült Államokban is ritkaságszámba megy.

Ezután a Természettudományi Múzeumba látogattunk, amely szintén magas színvonalon segít a ifjúság környezeti nevelésében.

Ebédünket San Diego egyik varázslatos negyedében, a Balboa parkban költöttük el. 1915-ben választották ezt az 560 hektárnyi területet a Panama-csatorna befejezésének méltó megünneplésére rendezendő Panama-Kalifornia Kiállítás színhelyéül. Spanyol-gyarmati stílusú épületeket, szökőkutakat emeltek, sokféle különleges díszcserejét és fát ültettek. Az 1935-36-os California Pacific Kiállításra tovább fejlesztették a parkot. A Balboa park természeti szépsége és romantikus építésze számos film rendezőjét készítette arra, hogy ott forgasson.

Ebéd után a Reuben H. Fleet Tudományos Központban figyelhattuk meg, miként népszerűsítik a technikai vívmányokat a nagyközönség, elsősorban a fiatalok körében. Egy űrállomás és egy földi irányító központ „másolata” lehetővé tette az űrutazás szimulációját.

Testben, lélekben kipihenten és megújulva tértem vissza Houstonba, ahol szükség is volt friss erőmre.

Történt azonban egy személyes jellegű, de amerikai tartózkodásunk szempontjából nagy jelentőségű esemény, amelyről be kell számolnom, s amely még a San Diego-i utazás előtt következett be.

Szeptember 19-én, szombaton kissé lehangoltan latolgattuk, mitévők is legyünk, mert szokás szerint igencsak esett az eső.

Munka – órára készülés, dolgozatjavítás – lett volna bőven, de ez a távlat eléggé lesújtónak tűnt. Ilyenkor nézi meg az ember, kapott-e e-mailt. Semmi különleges. Ekkor beugrott hozzánk Ken, mert arra járt. Megkérdezte, hogy vagyunk, mivel foglalkozunk. Röviden szóltunk az áldatlan iskolai állapotokról, mire ő régi diákcsinyeinek felelevenítésével próbált vidítani bennünket – közepes sikerrel. Aztán ment, mert, mint mondta, bevásárló körúton volt éppen. Igen, kocsival az özönvíz ellenére is lehet bevásárolni. Kennek Judit nyitott ajtót, s még akkor gyorsan kilépett a kertkapun lévő postaládához, nehogy elázzanak a levelek. (Ott szombaton is kézbesítenek.) Amíg mi Kennel diskuráltunk, ő elolvasta kaliforniai barátunk, Tot Green írását. Nem akarta beszélgetésünket megzavarni, így csak Ken távozása után foglalta össze a levél tartalmát:

– Tot küldött ötezer dollárt kölcsönbe autóvásárlásra.

Sohasem volt igazán sok pénzünk. És álmunkban sem gondoltuk volna, hogy egyszer egy levélborítékból egy, átszámítva körülbelül 1 300 000 forint értékű csekk hullik az asztalra.

Mi is volt az oka annak, hogy nem tudtunk eddig autót venni, és miért volt ez a csekk olyan nagy áldás?

Fizetésemet három részletben kaptam. Az elsőből – még Magyarországon – fizettem a repülőjegyeket és Amerikában az egészségügyi biztosításokat, ami igen jelentős összeget tett ki. Az autóvásárlást a második, novemberi részletből terveztük. A kölcsönbe kapott ötezer dollárra jötevéünk csak a fulbrightos év leteltével, a kocsni eladása után tartott ismét igényt. Előre elárulom, hogy az összeget jóval az autó újraértékesítése előtt, nyári látogatásunkkor visszaadtuk jószívű tulajdonosának.

Visszatérve arra az esős szeptemberi szombat délelőttre: nincs kellemesebb annál, mint a Houston Chronicle és a Leader újságok fényképes autóshirdetéseit böngészgetni. S aztán, amikor eláll az eső, a közeli kereskedők autóit nézegetni.

A vadászat komolyabb része a próbavezetésekkel kezdődött. Ezekre a puhatózó utakra John vitt el bennünket a saját autóján. Számos helyen próbálkoztunk,

míg végül a Carmax nevű országos cégtől vásároltunk egy kilencéves, fehér Geo Prism márkájú autót. A biztosítással és az egyéves garanciával el is fogyott az ötezer dollár. Az autó szép volt és nagy, Toyota motorral, légkondicionálással, rádióval. Október negyedikén, pénteken hozta haza John és Ken az autókerekedésből. Elmondtak néhány hasznos tudnivalót, aztán magunkra hagytak bennünket az új családtaggal. Beültünk, kiszálltunk, mentünk egy-két kört, újra nézegetni kezdtük. Aztán elautóztunk vele a Krogerbe, az Eckerdbe (illatszerbolt) és a postára. Eleinte egész testem remegett, ahogy végiggurultunk az ismerős utcákon, aztán elmúlt a megilletődöttség, és nagy örömmel vezettem. Eldöntöttük, hogy szombaton elmegyünk első autós kirándulásunkra, a botanikus kertbe.

Mielőtt megkezdéném autós utazásaink nyitányának történetét, hadd tereljem még egyszer néhány korábban említett jelenségre a szót.

A nagy értékű postai küldemények, csekkek teljes biztonságban utaznak több ezer mérföldet, ha kell, anélkül hogy bármi elvesznék. A csekket hiába is lopná el valaki, hiszen csakis a címzett személyazonosságának igazolása után emelik le az összeget a kiállító számlájáról. A postai küldemények gondatlan kezelése, megrongálása, netán eltulajdonítása pedig nagyon komoly börtönbüntetéssel járhat. Nem is kockáztatja meg senki.

Az egész család egészségügyi biztosítása kemény megpróbáltatást jelent az ember idegeinek és pénztárcájának, ha nem olyan állásban van, ahol ennek térítése a munkáért járó juttatás része. Az én biztosításomat fedezte a csereprogram, de Béláét és Juditét nekünk kellett megvenni.

Bizony, az alapellátást (akut betegségek, balesetek, életmentés, az ehhez szükséges gyógyszerek 50 000 dollárig) biztosító kártya havonta 130 dollárba került személyenként. Ha fogászati vagy szemészeti ellátást is szerettünk volna, még sokkal többet kellett volna fizetni. Szerencsére később Judit állásával magas színvonalú egészségügyi biztosítás járt, így e téren is könnyebb lett az életünk.

Mi történik, ha valakinek nincs érvényes biztosítása, vagy a kórház nem fogadja el a beteg biztosítási kártyáját?

A csekély számú kijelölt kórház kivételével nem látják el a beteget. Ott, ahol a biztosítatlanok legszükségesebb kezelését elvégzik, nagyon hosszú a várakozási idő.

A kórházi viszonyokat azért állt módunkban megfigyelni, mert a megérkezésünket követő harmadik napon Judit elcsúszott, és megrándította a bokáját. Megdagadt, gondoltuk, szeretnénk egy röntgenvizsgálatot. Ken segítségével eljutottunk a Northwest Memorial Kórház éjszakai ügyeletére, ahol a legelső kérdés az volt, van-e biztosításunk. Szerencsére magyarországi utasbiztosításunk még érvényes volt, így bekerültünk az ellátó rendszerbe. Sok-sok papírt kitöltöttek, megröntgenezték a duzzadt lábat, és nagy megnyugvásunkra közölték: nem tört el. Judit kapott két mankót, valamint egy szórólapot a rándulások természetéről és

gyógyulásáról. Mindez hosszú órákig tartott, s összesen négyszáz dollárba került. Különös volt az ellentmondás a csúcstechnológiával felszerelt, egyszemélyes elkülönítők és a lassú, de drága ügyintézés, valamint a ragyogó tisztaság és a központi vizsgálón átsétáló csótány között.

A költségekről persze csak akkor szereztünk tudomást, amikor kiküldték a számlát, mert biztosítónk halogatta a fizetést. Kiderült, hogy ezek a társaságok szeretnek kibújni a kötelezettségek alól, a kórházak pedig a biztosítottnak megpróbálják behajtani az összeget, ha a biztosító nem fizet azonnal. Az egész rendszer ésszerűtlen, rugalmatlan és egy kicsit embertelen is. Bennünket kényelmetlenül érintettek az egyre érkező felszólítások, de John megnyugtatóan, hogy nem kell fizetnünk, ez itt mindennapos történet, és azért majd jól végződik az ügy. A kórház a követelését egy pénzbehajtó intézetre bízta, amely már kemény hangú levelet írt. Hónapok múlva, számos telefon- és levélváltás után rendeződött a dolog: a biztosító mindent megfizetett a kórháznak. Lehetséges, hogy egy amerikai biztosítás esetén nem ilyen bonyolult azért a helyzet.

Az autóvásárlás kapcsán kerültek szóba az újságok. Houston hivatalos napilapja, a Houston Chronicle (Houstoni Krónika) hosszú olvasmány, különösen a hétvégi szám. Béla ezt a példányt vette rendszeresen, ugyanis vasárnapi kulturális, üzleti, sport-, utazási, divat- és háztartási mellékletei az egész családnak szolgáltak olvasnivalóval.

A nemzetközi eseményekről leginkább az International Herald Tribune-ből vagy az Internetről értesültünk. A helyi lapok csakis akkor foglalkoznak például európai hírekkel, ha azok valamilyen módon kapcsolódnak az Egyesült Államokhoz vagy az adott régióhoz.

Az előfizetéses újságokat, valamint a Heights közösségének ingyenes lapját, a Leadert autóról dobálja az újságkihordó a kertkapuk elé, esetleg azon belülre, a főbejárat felé. Kerítés nem mindig van, ilyenkor a járdára vagy a gyepre hull az összegöngyölített, nylonba csomagolt napilap.

Minden újság rengeteg reklámot tartalmaz a helyi boltok és szolgáltató üzletek kínálataival. Mi, az amerikai életben járatanok, eleinte hasznosnak tartottuk őket, később azonban csak kidobtuk a szemétkébe, mint mindenki más.

A „szemét” szó juttatta eszembe: a szelektív szemétyűjtés divat és kötelesség Amerikában. Az üveg, műanyag és fém tartályok, a konyhai hulladékok és a papírfélék kerülnek külön-külön csoportba. Időnként begyűjtik a kerti hulladékot is (például falevelek, viharban leszakadt ágak). Az üvegek és a műanyag konténerek bolti visszaváltása természetesen nem létezik.

Amúgy a szupermarketek bejáratánál számtalan ingyenes újság található. A könyvtárban úgyszintén. A társadalmi szervezetek így adják közre angolul és spanyolul a tevékenységükkel kapcsolatos híreket. Gyakorlati jelentőségű ingyen magazinok és lapok is léteznek: Autó- és Ingatlanpiac, Munkavállalási tanácsadó,

Egészségnevelés vagy a Zöldlap és az Idősek lapja. Az üzleti jellegű szórólapoknak pedig se szeri, se száma.

Október második felében Judit és Béla megkapták munkavállalási engedélyüket és társadalombiztosítási számukat. E két dokumentum együtt szükséges ahhoz, hogy valaki állást szerezhessen. A munkavállalási engedélyt a Bevándorlási és Honosítási Hivataltól (Immigration and Naturalization Service) kellett kérni, ahol minden kérelmező újjelnyomatát is rögzítik. Az engedélyre másfél hónapig vártunk, és az eljárás 70 dollárba került. A társadalombiztosítási szám körülbelül tíz nap alatt érkezett meg díjmentesen.

Texasban általános munkaerőhiány van. Ennek ellenére nem könnyű az ember képzettségének, izlésének megfelelő, lakhelyéhez közel eső állást találni. Judit számára ez volt az első alkalom, hogy felnőttként, önállóan kellett képviselnie érdekeit. Ez még otthon is komoly dolog, nemhogy külföldön. Mindenesetre viszonylag gyorsan és egyszerűen rátalált egy neki való feladatra, és október 28-án munkába állt a St. Rose of Lima Gyermekgondozó Központban. Munkahelyi tapasztalatairól ő maga számol be egy későbbi fejezetben.

Első autós túráink

Október 6-án vettem először a bátorságot, hogy egy határozott célpontot autóval közelítsek meg. Elindultunk a botanikus kertbe. Eltévedtünk, de azért odaértünk.

A hely leginkább egy háborítatlan, de lombja vesztett őserdőre hasonlított, kisebb mocsarakkal tarkítva. Szépnek ugyan nem volt mondható, érdekesnek azonban mindenképpen. Az ősvényeket óriási kidőlt fák szegélyezték. Amikor fényképezni akartunk, szúnyogok serege esett nekünk. Így aztán nem mertünk megállni. Az eső is eleredt, s visszamenekültünk autónkba. A hazaút kalandosra sikerült. Elvécttem egy autópálya-lejárót, és máris a belváros felé száguldottunk az I 45-ön. Ijedelmünk ellenére ismét megcsodáltuk a város felhőkarcolóit, majd leparkoltunk, és megnyugodtunk egy picit. Egy órába telt, mire hazajutottunk. Szerencsénk volt, hogy szombaton kicsi a forgalom. Később sokkal bátrabban, de azért óvatosan és mindig térképpel a kesztyűtartóban közlekedtünk autóval a metropoliszban.

A botanikus kert után az állatkert következett, amely a múzeumi negyedben, a Hermann-parkban található. Látszott, komolyan törekedtek arra, hogy az állatokat a lehető legtermészetesebb körülmények között helyezték el. Kedves volt a Gyerekek állatkertje (Children's Zoo), ahol be lehetett menni a különböző kisebb patások, többnyire kecskék, juhok közé, és meg lehetett őket simogatni.

Igazán vágytunk már arra, hogy egy kicsit kijussunk a nagyvárosból, és felfedezzünk valamit Amerika különleges természeti szépségeiből. Választásunk először az Alabama-Coushatta Indián Rezervátumra esett. Sem az indiánregé-

nyekben, sem az ismeretterjesztő könyvekben nem lehet gyakran olvasni ezekről a törzsekről. Kíváncsiságunkat ez csak növelte: látni akartuk, mit őriztek meg múltjuktól, és milyen a jelenük.

Körülbelül egy óráig tartott, míg az I 45-ös autópályán kijutottunk Houstonból, majd áthaladtunk a Sam Houston Nemzeti Erdőségen és a Livingstone-tó hídján, ahonnan nézve mindkét oldalon a látóhatárig húzódott a hatalmas vízfelület. Felemelő érzés volt perceként át a tengernyi víz felett autózni.

A rezervátum bejáratánál egy parkerdőbe értünk, melynek központjában néhány, turistákat kiszolgáló épület állt: bolt, étterem, jegyiroda. Itt a belépővel ismertető és térképet is kaptunk. Ekkor tudtunk meg valamivel többet az alabama és a couchatta indiánokról, akik kelet felől menekültek Texasba.

Az alabamák a „civilizált” krik (creek) törzshöz tartoztak, és olyan erdős vidéken éltek, mint például a Big Thicket (Nagy bozótos) is, melynek közelében található a rezervátum. A couchattakkal állítólag nincsenek rokonságban, ők csak a hányattatás során csapódtak az alabamákhöz. A 19 négyzetkilométernyi területet 1854-ben adományozta nekik Sam Houston jutalmul azért, mert semlegesekek maradtak Texas Mexikó ellen folytatott függetlenségi háborújában.

Először a Na-Ski-La táncosokat láttuk teljes díszben, hosszú hajjal és fejtollakkal. A táncok eredeti voltát természetesen nem tudtam megítélni, de nagyon látványosak és kifejezők voltak.

Aztán különböző indián mesterségeket mutattak be művelőik, s az általuk készített tárgyakat a boltban meg lehetett vásárolni.

Egy kisvasút és egy autóbusz túrán is részt vehettünk a Big Thicket mélyén. A mocsaras erdőben mangrove-fákat láttunk. Vízben álltak, és törzsük közepéből nőttek ki a gyökereik. Végül egy másik buszos túra végigvitt bennünket a rezervátumban, bemutatva, miként élnek a mai indiánok.

A parkerdő jelleget megőrizve, a hatalmas területet az apróbb házcsoportok szétszórtan népesítik be. Az épületek gyakorlatilag olyanok, mint bármely vidéki faház. A „főtéren” néhány fából készült középület: templom, iskola, idősek klubja, rendelőintézet, bolt és posta található. A rezervátum egy kempinget is létesített a területén lévő tó mellett. Indián idegenvezetőink adatokkal próbálták alátámasztani, milyen jó dolguk van az itt lakóknak. Közösségi bevételeik a tetemes belépődíjak mellett (12 dollár fejenként) a kemping, az étterem és a bolt működtetéséből származnak elsősorban. A családok földműveléssel és állattartással foglalkoznak, bár mi csak lovakat láttunk.

Az egynapos rezervátumi látogatás rendkívül érdekes volt, de sok izgalmas kérdést máig nem tudok megválaszolni, pedig azután még számos indián települést láttam az USA-ban, Kanadában és Mexikóban is. Léteznek ugyanis negatív hatásai is annak, hogy dalaikat, táncaikat, népviseletüket pénzért mutogatják a turistáknak. A kézművesség esetében természetes az áruba bocsátás, hiszen ezek a

termékek hajdanán is képezték kereskedelem tárgyát. A rituális szokások azonban éppen valami olyasmit jelentenek, amely nem árucikk, ami az emberi élet sorsszerűségéhez kötődik, s ily módon mindenképpen magántermészetű, vagyis csak a rítust életben tartó csoportnak szól. Kettős érzések viaskodnak bennem ezzel kapcsolatban, hiszen e szokások megfigyelése és leírása nagyon fontos dolog. Én, a turista is örülök, hogy mindezt láthattam és lefényképezhettem, igaz, fizetség árán. Nekik pedig jobb életet teremthet ez a bevétel. És mégis...

Ugyanílyen örökzöld kérdés, hogy jó-e a rezervátum intézménye. Erre végképp nem mernék válaszolni. Ugyanakkor az indián történelmet tanulmányozva azonnal szembeötlik egy igen lényeges ellentmondás: a törzseket sokszor fizikai erőszakkal kényszerítették szülőföldjük elhagyására és a rezervátumi életre. Ma pedig a rezervátumokkal kötött szerződések az indián jogvédelem alappillérei. Az új generációk számára a rezervátum az elvesztett szülőföld helyébe lépett, s minden áron – ma már szerencsére csak drága bírósági perek útján – ragaszkodnak az „ősi” földhöz, ha egy-egy vállalat szemet vet a rezervátum kiaknázatlan kincseire. Belül biztonság és bezártság érzése, kívül szabadság és talajtalanság. A kint és bent természetesen nem erőszak, hanem egyéni döntés következménye.

Az sem mindegy, mekkora az a rezervátum. Ez a texasi aprócska, parkerdő- és szabadtéri múzeumszerű, s könnyen elképzelhető, hogy alacsony lélekszámú közösségének tagjai semmilyen meghasonlást nem éreznek, ha egy faluban vesznek farmot a rezervátum közelében. A navahók földjének – amely egy írországnyi területet ölel fel – elhagyása bizonyára más érzés lehet.

Az alabama-coushatta törzsek külsőre nagyon hasonlítottak Texas hispán lakóihoz, nyilvánvalóan nem véletlenül. Így az itteni társadalomba való beilleszkedésük megítélésem szerint könnyebb lehet, mint, mondjuk, az északkeletrebbre élő indiánoké, akiknek nem élnek „rokonaik” nagyobb, elismert etnikai csoportokban azon a vidéken. Az is számít, milyen modern foglalkozás felel meg leginkább az adott indián törzs hagyományos életmódjának. Az alabamák és a coushatták esetében szerencsés megoldásnak mutatkozott a gazdálkodás a rezervátumban és a körülötte lévő termékeny földeken.

Eddig végig az indián szót használtam, és a rezervátum angol nevében is ez szerepel. Mindazonáltal az indiánok politikailag korrekt megnevezése: Native Americans (öslakos amerikaiak), s ezt a használatot várják el mindenkitől velük kapcsolatban.

Régóta készültünk egy másik útra is, a NASA-ba, amelyet a népszerű X-akták szlogenje nyomán így reklámozott egy prospektus: Intelligens móka van odaát (There's Intelligent Fun Out There).

Különleges napot választottunk a látogatásra: 1998. november 7-ét. Ekkor tért ugyanis vissza a Földre John Glenn, a 77 éves veterán űrhajós második űrutazásáról. Az elsőt 1962-ben tette, ő volt az első amerikai, aki az űrben megkerülte

a Földet. Ebéd után indultunk, mert délelőtt úgyis zárva volt a földi irányító központ a leszállás miatt. Körülbelül egyórás autótúrát után érkeztünk meg a még mindig ünnepi hangulatú NASA-ba. Meghallgattunk egy John Glennt és űrhajós társait méltató ünnepi beszédet, s átvettünk egy Curt Brown ajándékfotót. Ő volt ezúttal a Discovery űrrepülőgép parancsnoka.

Ennek a nyolcnapos repülésnek az volt a feladata, hogy különböző műszaki és fiziológiai kísérleteket végezzenek az űrben. John Glenn jelenléte lehetővé tette, hogy azt is megvizsgálják, mennyiben hasonlít az öregedés folyamata és az űrrepülés emberi testre gyakorolt hatása.

Végigjárva a kiállítási termeket, beléphetünk egy űrrepülőgép és a nemzetközi űrállomás elkészült részének életnagyságú modelljébe, láttunk valódi Mercury, Gemini és Apollo űrkapszulákat, igazi űrhajósruhákat, holdbéli tájat, a holdjáró másolatát, és megérinthettünk holdról származó kőzetet is.

Végül egy kis villamossal bejártuk a NASA területét. Egy-egy megállónál – látnivalónál – leszállhattunk, s ha befejeztük a nézelődést, visszaszálltunk a következő járműre.

Az egyik szabadtéri helyszínen régi űrhajók és rakéták teljes nagyságú másolatait tekinthettük meg. A legnagyobb élmény természetesen a földi irányító központ volt. Egy galériáról nézhettünk le mind a régi, mind az új vezérlőtermekre.

Még látszott, hogy az irányítók nemrég mentek ki onnan. Néhányan irataikat rendezgették, vagy számítógépükön dolgoztak.

Társasági életünk

Már írtam, hogy megérkezésünkkor a környéken lakók rendkívüli szívélyességgel köszöntöttek bennünket. Meglepődésünk és természetes örömünk mellett az is eszünkbe jutott, vajon tudjuk-e majd viszonyozni mindezt a kedvességet. Enyhe büntudatunk, hogy időhiány miatt képtelenek voltunk igazán összebarátkozni szomszédainkkal, fokozatosan enyhült, amikor kiderült, a heves üdvözlés nem feltétlenül jelentette azt, hogy szoros barátságra törekszenek velünk, inkább csak annyit, hogy kezdeti magányérzetünkön és aggodalmainkon szerettek volna enyhíteni. Ez sikerült is.

Továbbra is kedvesen üdvözöltük egymást, ha találkoztunk az utcán, esetleg az áruházban, ami egyébként elég ritkán fordult elő.

Néha rövid ideig beszélgettünk, ha kocsimosáson vagy kerteszkedésen kaptuk egymást.

Bal oldali közvetlen szomszédaink, Jeff és Pamela egyszer áthívtak bennünket Labour Day – a munka napja, hasonlít a mi május elsejünkhez, csak éppen szeptember 7-én tartják – délutánján-estéjén rendezett partijukra, de mivel akkor voltak

esedékesek életem első háromhetes értesítői, és nagy-nagy gonddal számígtattam az átlagokat, viszonylag kevés időt töltöttünk náluk.

Amy édesanyjának egy másodgenerációs magyar ismerőse, Attila (aki kocsmában zenélt) és felesége Juditot vitték el magukkal egyik szombaton szórakozóhely-munkahelyükre.

A ház jobb oldalán a szomszédos telek üres volt, s a mellette lévőn lakott Earl a feleségével. Velük voltunk mindennapi érintkezésben. Ha elutaztunk, vigyáztak a házra, és bevitték a postánkat, tanácsokat adtak vihar előtt és a kerttel kapcsolatban.

Hamarosan kirajzolódott az a baráti kör, amely társasági életünk állandó tényezőjévé vált. Elsősorban John és Lupe Martinez, Amy férjének szülei; Ken és Kim Martinez, Amy sógora és sógornője; valamit Gerald és Kate Bacus alkották ezt a szűkebb csoportot.

Az idősebb és a fiatalabb Martinez család többször meghívott bennünket otthonába, ahol a mexikói ételek és italok egzotikus zamat-, illat- és látványvilágából kaptunk csodálatos ízelítőt. A nachos, tacos, enchilladas, tamales, burritos, tostadas, flautas mind egyfajta tortilla-étel: tortilla valamivel töltve – a fűszerek, a sajt, a hús, a bab és a salátafélék váltakoznak. Különösen kedveltük a guacamole-salátát, amely összetört avocado sajttal, hússal vagy babbal kiegészítve.

Meg kell emlékezni az októberben érő pekánról is. Ez egy dióféle, amely a Magyarországon megszokottól inkább csak ovális burkában különbözik. Ha már a társaságról írtam, a pekánnak is köszönhetünk egy sajátosat: a mókusokét, „akik” elfogyasztották a lehullott diót. Ebből mi is szívesen ettünk volna, de nem hagytak egy szemet sem. A fa olyan magas, hogy a termés leverése szóba sem jöhetett, amúgy valószínűleg odafent is mindent megettek. A pekános csoki és sütemény nagyon finom, de a pekán önmagában is élvezetes rágcslálnivaló.

Visszatérve Martinezék társaságára, mi is főztünk nekik magyar vacsorát: gulyáslevest, rántott csirkét és palacsintát.

Szeptember végén megismertük Kim édesanyját, akit az unoka születésének közeledte hozott a városba. Vele, Kimmel és Kennel tekintettük meg a houstoni tűzijátékot a Downtown fölött. Egy beépítetlen részről néztük, ahonnan remekül lehetett látni a felhőkarcolók feletti színes „csillaghullást”, melyet a houstoni áramszolgáltató vállalat rendezett az úgynevezett „Energiahét” záróakkordjaként.

Különleges vendégségben is volt részünk. Kimék közelében lakott egy Mrs. Gable nevű német származású hölgy, aki éppen Magyarországról várt vendéget, egy bizonyos Verrasztónét, Piroskát. Mrs. Gable elmondta róla, hogy Göncz Árpádné unokatestvére, és azzal is kedvében szeretett volna járni vendégének, hogy a környéken fellelhető magyarokkal partit szervez neki.

Az összejövetel végül Kiméknél zajlott, ahová meghívták Texas állam tiszteletbeli magyar konzulját, Solymosy Edmondot és amerikai születésű feleségét is.

Az úriember már valószínűleg betölthette a hatvanat, az amerikai hadsereg tábornokaként vonult nyugdíjba, s mostanában üzletemberként tevékenykedett. Családja Magyarországon a Zalaegerszeg melletti Egervár tulajdonosa volt. 1944-ben, hét-éves korában szüleivel vándorolt ki az USA-ba. Nehezen tudtuk elképzelni, milyen lesz ez a „különbségek” partija. Az nyilvánvaló volt mindannyiunk előtt, hogy származás (amerikai, magyar, mexikói, német), anyagi és társadalmi helyzet, valamint politikai vélemény – Solymosy úr komoly republikánus, az idősebb Bush elnök volt közeli munkatársa, míg Ken Martinez ifjú demokrata s a zöld mozgalom híve – és életkor tekintetében különbözőbb embereket a Heights városrészben nehéz lett volna összehozni. Utólag is sok szeretettel gondolok vissza a meghívottakra. Kellemes és szívélyes emberekkel ismerkedtünk meg, Judit lányom is remekül érezte magát. A konzul úr pedig a tervezettnél lényegesen tovább maradt.

Az iskolában is zajlott némi társasági élet, de azért feltűnt, hogy a tanárok elsősorban munkatársak, és kevésbé barátok. Ennek ellenére voltak kisebb-nagyobb csoportok, amelyek tagjairól mindennapi beszélgetéseiből is kiderült, hogy valószínűleg hosszabb ideje dolgoznak együtt, és közelebbi kapcsolatban állnak egymással, mint a többiekkel. Az általában jellemző viszonylag hivatalos beszédstílus és kapcsolatrendszer számomra igen furcsa volt. Mosolyogtatónak tűnik, hogy mondjuk két harmincéves tanárnő Ms. Hejazarinak és Ms. Conwaynek szólítsa egymást csak azért, mert még nem tanítottak együtt elég hosszú ideje.

Voltak a tantestületi életnek összekovácsoló alkalmai is, de ritkán, és soha nem spontán szerveződésűek. Az iskola épületében sosem buliztak vagy ittak alkoholt. Ez szigorúan tilos. Az év elején az igazgató meghívta a tantestületet egy sörfözdébe. Hidegtálatat hozatott, és kedvezményes áron lehetett csapolt sört inni. Én is elmentem erre az összejövetelre, és körülbelül másfél órát beszélgettem a kollégákkal. Érdeklődésük, figyelmességük igen jólesett. Mr. Alaniz is kifejezte örömét, hogy együtt lát a többiekkel.

A tanár-diák viszony lényegesen különbözik a Magyarországon megszokottól. A szívélyes, de felszínes üdvözlés és érdeklődés jellemző mindkét részről. A tanárok jó viszonyra való törekvése az emberi kapcsolatteremtés követendő mintája a diákok számára, s egyben a fegyelmi problémák megelőzésének, esetleg felmérésének módszere is, így munkaköri kötelesség. A diákok csak akkor üdvözlnek egy tanárt elsőként és önként, ha személyesen ismerik. Gyakran megesik, hogy tanár és diák szótlanként megy el egymás mellett. Az, hogy a gyerekek szándékosan elfordulnának tanáruktól, vagy ne viszonzoznák a köszönést, csak igen problémás esetekben fordul elő.

Be kell vallanom, egy ideig jó néhány tanítványom nem köszönt. Ezt akaratomon kívül magam is elősegítettem. Magyar szokás szerint bizony elvártam, hogy a tanulók üdvözljenek, amit természetesen szívesen viszonzotam volna. Aztán amikor

az első hetekben ez korántsem mindig történt meg, komor képpel léptem odébb. Később a Ms. Dixontól kapott fegyelmezési tippek között olvastam arról, hogyan kell a tanárnak viselkednie ahhoz, hogy a kölcsönös üdvözlés mindkét fél számára jó érzést keltően menjen végbe. És bizony a tanárnak kell kezdeményeznie, ha másképp nem megy. A tanterem ajtajában állva, mosolyogva, a korábbi konfliktusokra nem gondolva, fesztelenül egy „Szia, Juan, hogy vagy?” megszólítással ésszerű nyitni. Aztán fokozatosan lehet személyesebben beszélgetni: „Szervusz, Juan, hű, de menő a pólód!” és ehhez hasonlók. Ha Juan valamelyik következő alkalommal azt találta mondani: „Hi, miss, mit csinálunk ma?”, megnyertük a csatát. Azon sem szabad meghökkenni, ha ők is tesznek megjegyzést ruhánkra, hajunkra, hangulatunkra. Persze a nagy közvetlenség itt is komoly veszélyforrásokat rejt magában. Íme az egyik kedvenc emlékem egy olyan napról, amikor az amerikai fodrászművészet friss termékével a fejemen voltam kénytelen iskolába menni:

– Hello, Marlon, hogy vagy?

– Pocsékul, miss, és nem érdekel bennünket a szépséges haja.

A diák-tanár kapcsolatban a sport a legfontosabb. Minden tanár ingyenes bérletet kap az HISD diákstadionjába, és szurkolhat az iskola csapatának, ha otthon játszanak amerikai futball- vagy baseballmeccset.

A hazai mérkőzések előtt az utolsó óra elmarad. Helyette a cheerleaderek az iskola színháztermében bemutatják műsorukat a diákságnak és a tanári karnak. A cheerleaderek csinos, jó mozgású lányok, akiknek az a feladata, hogy az iskola színeibe öltözve látványos kosztümben, speciális koreográfia szerinti mozgásukkal és kiáltásaikkal buzdítsák a közönséget hangos szurkolásra. Ez komoly fizikai teljesítményt igényel, szinte önálló sportágnak számít.

A mérkőzések napján, amely általában péntekre esett, a tanárok az iskolai csapat színeiben, bordó pólóban és fekete nadrágban tartották az órákat.

Különleges alkalom az úgynevezett Homecoming (hazatérés), amikor megjelennek az iskola volt tanítványai. A jelenlegi és az öregdiákok mérkőzések sorát játsszák, majd részt vesznek a rendezvénysort lezáró parádén. Az előre kijelölt utcákon a cheerleaderek és a sportolók az iskola színeiben vonulnak fel az iskolazenekar mögött az általuk szolgáltatott zenére lépkedve.

Este iskolabált tartanak egy bérelt helyiségben, ahol a Homecoming King és Queen a két főszereplő. Ők a legnépszerűbb fiú és lány az iskolában, akiket előzetesen választanak szavazás útján. A jelöltek érdekében egy hétig lehet kampányt folytatni, nevüket, fényképüket plakátok, szalagok, kalapok és kítűzők tömege népszerűsíti. Elsősorban a külső, a sportteljesítmény és az iskolai társasági életben betöltött szerep számít abban, kik nyernek.

Az iskolai csapat tagjának vagy cheerleadernek lenni, a Homecoming King vagy Queen címeiről nem is beszélve, sokkal nagyobb dicsőség, mint jól tanulni. A sportesemények, parádék, iskolai bálók és megemlékező ünnepségek szereplői

legtöbbször az iskolai színeket és jelképeket viselik: bordó felsőrészt (pólót) és fehér szoknyát (sortot), fehér baseball sapkát bordó silddel, rajta JR rövidítés bordó himzéssel. A póló lehet fehér is, ilyenkor a szoknya vagy a sort bordó. A felsőrészekben egy bordó vagy szürke bulldog látható, esetleg az iskolai csapat nevének feliratával: Reagan Bulldogs. A lányfocisták a Lady Bulldogs nevet viselik.

Nagy-nagy öröm az osztálynak, ha field-tripre – pár órát, vagy egy egész napot is igénybe vevő „tanulmányútra” – mennek. Bármelyik tanár elviheti tanítványait ilyen utazásra félévente egy-két alkalommal, ha igazolni tudja, hogy terve nevelő szándékú, és tantárgyához kötődik. Így járnak az amerikai gyerekek múzeumba, uszodába és állatkertbe, de megtekintenek hivatalokat, tudományos intézeteket és vállalatokat is. A tanulmányutakhoz lehet pénzt kérni a szülőktől, ám sokszor szponzorálják az efféle kiruccanásokat jótékonyági szervezetek és cégek is.

A diákok választott szervezete a Student Council – a diáktanács. Igazán komoly beleszólásuk nincs a döntésekbe. Véleményüket azonban több kérdésben meghallgatják. A tanórán kívüli tevékenységek, klubok, sportolási lehetőségek, jótékonyági akciók szervezése komoly lehetőséget nyújt vezetői és szervezői képességeik fejlesztésére. Rendszeresen részt vesznek a PTSA (Parent Teacher Student Association), a Szülő-Tanár-Diák Bizottság ülésein.

Az év iskolai eseményeit az évkönyv rögzíti, amelyet mindig a 12. osztályosok vezetésével és egy-egy tanár segítségével készítenek. Minden tanár és diák fényképe szerepel az évkönyvben, amely nem olcsó mulatság. A fénykép elkészítése (1 dollár) mellett 35 dollár az ára. Az évkönyv kiosztásának napján alig lehetett tanítani az óriási érdeklődés és lelkesedés miatt.

Van egy különös intézménye az amerikai iskolák többségének: a Pledge of Allegiance, vagyis a hűségfogadalom. Minden tanítási nap ezzel kezdődik. Nyolc órakor az iskolarádióban elhangzik a felszólítás: felállva mondjuk el együtt a hűségfogadalmat. Ha éppen a folyosón vagy egy irodában van az ember, illik megállnia. Az osztályteremben a tanulók felállnak, és az ott elhelyezett amerikai zászló felé fordulnak. Szívékre teszik a kezüket, és fennhangon együtt mondják a fogadalmat a rádióban szóló tanulóval. A szövege fordításomban a következő: „Hűséget fogadok az Amerikai Egyesült Államok zászlájának és a Köztársaságnak, amelyet jelképez, az Isten előtt oszthatatlan nemzetnek, melyben a szabadság és az igazság mindenkié.”

1942-ben a Legfelsőbb Bíróság úgy döntött, egyetlen gyerek sem kötelezhető arra, hogy részt vegyen a zászló előtti tisztelgésben. A Reagan High-ban – s még sok iskolában – komolyan veszik, és elvárják a részvételt. Mivel nem volt első óráim, csak megálltam, és tisztelettel végighallgattam a fogadalmat, mely általában a fénymásolóban ért.

Voltak tanárok, akiken látszott, sokat jelent nekik ez az ünnepélyes aktus. Mások oda se figyeltek rá. Így aztán fogalmam sem volt, mit tettem volna, ha van első

óráim. A zászlótisztelgés ugyanis a nemzetiségi problémák kirobbanásának mindennapos helye volt. Hogy ezt a konfliktushelyzetet sem úsztam azért meg teljesen, arról majd később szólok.

A sokszínű Houston viszonylag jól élt azokkal a kulturális lehetőségekkel, amelyeket a hispán világgal való régi együttélés, a hagyományörző Dél és a vadnyugati telepesek hagytak rá örökölni. A város, a tankerület és az iskola rendezvényei sokat segítettek a különböző származású amerikaiaknak vagy a frissen bevándoroltaknak abban, hogy jóérzéssel gondoljanak származási országukra, és tartsák meg hagyományait. Szerveztek cseh, német hagyományörző heteket, reneszánsz és Dickens-fesztivált, az októbert pedig Hispanic Heritage Monthnak, a Hispán örökség hónapjának nevezték ki. Esztétikus és ötletes plakátok hirdették a könyvtárban, az iskolában és az utcán a különböző rendezvényeket.

Igen bánt még ma is, hogy nem látogattam ezeket az alkalmakat, mert talán október volt a legnehezebb hónapom az év során fizikai és lelki értelemben egyaránt. Úgy lekötöttek a tennivalók, amelyeket még – tapasztalat híján – nem tudtam kellően korlátozni, hogy a tanítás után vagy a hétvégére teljesen elfáradtam, és sem erőm, sem kedvem nem volt a hispán kultúrához, amely értetlen tanítványaimra emlékeztetett. Nyilvánvaló, hogy ez nem volt okos álláspont, de éppen a culture shock védekező szakaszának idejét éltem, s csak a családommal akartam lenni szabad időmben.

Ehhez a nehéz időszakhoz kötődik egy telefonbeszélgetés-sorozat. Említettem, hogy Kate Bacus szűkebb baráti körünkbe tartozott. Hetente egy-két alkalommal felhívtam, elmeséltem, mi történt az iskolában, és sokszor kértem a tanácsát szakmai és fegyelmelési kérdésekben egyaránt. Számtalan könyvet adott nekem, amelyek nélkül aligha tudtam volna tanítani, s melyeket végül Magyarországra is hazahoztam.

Az egyik ilyen telefonbeszélgetés történetét szeretném részletesen leírni. Egy nap valamiért – valószínűleg Ana Salinas egyik akciós kísérlete után – betelt a pohár. Van úgy, hogy az utolsó esemény valóban nem is olyan nagy jelentőségű, mint a vihar, amely követi. Eléggé elfáradtam, kiakadtam, és erről beszéltem Kate-tel. Ő arra kért, ne vegyem személyesen nekem szólónak, ami történik. Sokszor hallottam másoktól is ugyanezt. A tény, hogy igazából senki nem tud segíteni, és csak ismételtetik, hogy nem szabad személyes sértésként felfognom a diákcsinnyeket, még inkább felfingerelt. Kifakadtam:

– Tudod, Kate, az fáj a legjobban, hogy ezek a gyerekek gonoszul kihasználják, hogy nem ismerem az itteni diákcsinny-menüt, és a szokásos vagy hatékony ellen szereket. Felkészülni sem tudok, mert az én országomban ilyet nem tesznek, és nem is tehetnének meg egy tanárral, de senkivel sem. Csak azt látják rajtam, hogy félek tőlük.

– Nem kell félni.

– Ha az amerikaiakat gyűlölik, miért szűrnak ki velem, aki bizonyos szempontból hasonlítok hozzájuk? Ha a fehéreket gyűlölik, akkor miért csak velem csinálják mindezt? Egyáltalán, egy amerikai sem dolgozik értük annyit, mint én, és még csak észre sem veszik, nemhogy megbecsülnék.

– Hát, akkor ne dolgozz értük annyit!

– Miért engeditek be az ilyen szemeteket, ha nem tudják megbecsülni a lehetőséget, amit kaptak, és nem tisztelik a befogadó ország törvényeit? Nem kerül nektek egy kicsit túl sokba ez az értelmetlen jótékonykodás? Miért jár középiskolába, aki olvasni sem tud, és nem is akar megtanulni? Ezért ilyen hatástalan az amerikai oktatás, mert nincs követelményrendszer és színvonal. Azokat pedig, akik nem tudnak leszokni a primitív és durva viselkedésről, vissza kellene küldeniek oda, ahonnan jöttek.

– Te nem mondhatod meg nekünk, hogy mit kellene tennünk a saját országunkban, mert te csak vendég vagy itt. Te nem változtathatod meg a rendszert. Te akartál ide jönni, így alkalmazkodnod kell ahhoz, amit itt találsz, akár tetszik, akár nem. Nem siránkozni és szitkozódni kell, hanem megfelelni a kihívásoknak. Azt hiszed, nekem nem volt szörnyű nálatok, Európában? Én úgy kezdtem, hogy minden egyes alkalommal, amikor átkozódni akartam, de nem tettem, adtam magamnak egy cukorkát.

Gyorsan elköszöntem, és letettem a kagylót. Felhívtam Pault, arizonai volt fulbrightos barátunkat. Neki már csak siránkoztam, nem szitkoztam.

– Tudom, mit érzel, de ne izgasd magad a kis csirkefogók miatt.

Aztán rátért arizonai látogatásunk részleteinek elemzésére.

Beszéltem Tot Greennek is az iskolai gondjairól.

– Szégyellem magam, és elnézést kérek az amerikai nemzet nevében, hogy ilyen rosszul ítélték meg, melyik iskolába tegyenek. Most azt fogod hinni, hogy egész Amerika ilyen. Egy középosztálybeliek által lakott negyedben kellene neked tanítani. Ott még akarják a gyerekek valamire vinni az életben.

Az utóbbi két beszélgetőtársam együttérzése megnyugtató. Kate-nek pedig igaza volt. Mindenesetre megfogadtam, hogy velem többet nem szűrnak ki az iskolában, és mindenféle haditerveket forgattam a fejemben, melyek megvalósításához az első kilencedik hét eredményhirdetése után fogtam hozzá.

Szólni szeretnék egy olyan barátról is, akit nem ismertem. Végh Sándornak hívják, és e-mailen minden fulbrightost tájékoztatott az USA-ban élő magyarsággal kapcsolatos eseményekről. Ha túraötletektől adózási trükkökig, olcsó szállástól kulturális eseményekig bármi érdemleges ismeret birtokába jutott, már tudtam róla. Ő a keleti parton tanult, PhD-ösztöndíjjal, s így nem minden híre volt aktuális mifelénk. Azért jólesett a figyelmessége.

Az ősz egyik legérdekesebb, de mindenképpen legzajosabb és talán legveszélyesebb napja, vagyis éjszakája október 31-ére esett, Halloween ünnepére.

Röviden a szó és a hagyomány eredetéről, amely a pogány és keresztény szokások sajátos keveredésével alakult ki.

November elseje vallási ünnep, Mindenszentek napja, melyet angolul korábban All Hallows' Daynek hívtak, előestéjét pedig All Hallows' Eve-nek. Ebből alakult ki később a Halloween szó. Az ősi kelták az újévet október 31-e éjjelén ünnepelték. Szerintük olyankor a halottak szellemei visszatértek az élőkhöz, akik mindenképpen megpróbálták elkerülni a szellemekkel való összeütközést. Egyrészt öltözetükben hasonlítani akartak a halottak lelkéhez – már ahogyan azt ők elképzelték –, innen a halállal kapcsolatos jelmezek eredete. Emellett egész nap sütöttek, s mindezt kitették a város szélére, azt remélve, hogy a szellemek az ajándék fejében békében eltávoznak éjféltre. Innen a megvendéglés, az ajándékozás gondolata. Később, a kereszténység elterjedésével az újesztendőt többé már nem október 31-e éjszakáján köszöntötték, de a kelták leszármazottai, az írek, skótok, walesiek gyerekei megőrizték ezt a szokást, és szellemeknek öltözve jártak házról házra édességért. Ha nem kaptak, apró tréfákat űztek a ház lakóival.

Ezek a népek Amerikába is magukkal hozták hagyományaikat. Ma már a felnőttek is bekapcsolódnak a viccelődésbe. Ők is beöltöznek történelmi, politikai hírességeknek vagy boszorkánynak, manónak, csontváznak; igazából bárminek, ami az ördöggel, a halállal és a gonosz hatalmakkal kapcsolatos eddigi elképzelésekkel valahogyan társítható. Így mennek az utcára, vásárolni, este pedig jelmezes partikra. Minél iszonyatosabb a jelmez, annál jobb. A gyerekek továbbra is házról házra járnak: Trick or treat? (Tréfa vagy ajándék?) kérdezik, és elteszik a süteményt, cukrot, pénzt. Vagy spray-vel lespriccelik az autót, beszappanozzák az ablakokat.

Családunk eléggé tartott ettől a naptól az iskolában és este otthon, mert sok-sok rémisztő történetet hallottunk arról, hogy az ifjak tréfái nem ismernek határt. Ennek ellenére semmi komolyabb kellemetlenség nem ért bennünket, s nem hallottunk ilyenről a környékünkön sem.

Az iskolában némelyik tanár beöltözött, például Julie Breau-Healy boszorkánynak, Mr. Sanders pedig egy hatalmas medvének. Több gyerek jelmezt viselt, és a jelmezek versenyét is megrendezték, de igazából nem érdekelte a Reagan High és a főleg hispánok lakta Heights ifjúságát a Halloween.

A magyarázat az, hogy a latin-amerikaiak nagyon komolyan veszik katolikus hitüket, melybe a halállal való tréfalkozás semmiképpen nem illik. A Mindenszentekről hozzánk hasonlóan emlékeznek meg, kegyelettel mennek el halottaikhoz a temetőbe. Így éppen ez a fajta felfogásbeli különbség jelenhetett volna konfliktust az iskolában. Ez egyszer, szerencsére, elkerültem a bajt. Ismét naplóloldalt írtam, mégpedig arról, mit jelent nekik október 31-e vagy november 1-je. Innen tudtam meg a véleményüket.

A második kilencheset periódusban feltétlenül hasznosítani kívántam mindazt, amit eddig tanultam. A tanítványaim ugyanannyian maradtak. Néhányan elmentek ugyan, de helyettük érkeztek újak.

Úgy döntöttem, hogy új tanórai szabályokat adok, most már a sajátjaimat, és következetesen betartatom őket. Egyszer figyelmeztetek, aztán telefonálok a szüleinek, utána felírom a vétkest. Három igazolatlan hiányzás után telefonálok, majd felírom iskolakerülésért. Három igazolatlan késésért telefonálok, majd elzárrom fél órára. Ha nem jelenik meg az elzáráson, vagy újra késik, felírom. Egyszerű, nem? Ha ezt valaki az elején elmondta volna! Na, most már mindegy! A lényeg, hogy tudom, mit kell tennem; és meg is teszem. Most pedig közreadom a szabályaimat.

„Ms. Toth tanórai szabályai:

A kurzus szakmai célkitűzései mellett az egyik legfontosabb követelmény, hogy minden diák tisztelje a tanárt és diáktársait. Ezért a tanulók:

- udvariasak mindenkivel, aki a tanteremben van,
- nem szakítanak félbe másokat,
- kívádják, hogy sorra kerüljenek, és velük foglalkozzanak,
- nem kiabálnak, énekelnek vagy zajonganak,
- nem zavarják társaikat a munkában,
- türelmesek, mert megértik, hogy minden tanuló más szinten dolgozik, így az információ vagy a munkaidő, amelyre szüksége van, különbözhet,
- tisztelik mások kultúráját, hitét, céljait és érzéseit,
- nem nevetik vagy gúnyolják ki mások szokásait, ruháit, fogyatékoságait, hibáit vagy ügyetlenségét,
- nem viseltetnek előítéllettel mások iránt,
- vigyáznak mások és az iskola tulajdonára,
- nem viselkednek erőszakosan,
- nem dobálnak tárgyakat a teremben, és nem hagynak maguk után szemetet,
- nem esznek, isznak vagy rágóznak órán.

A tanulóknak tudatában kell lenniük, hogy felelősek saját jövőjükért, és a lehető legjobban ki kell használniuk azt a tanulási lehetőséget, amelyet a John H. Reagan High School kínál nekik. Ezért a tanulók:

- betartják a Tanulói kézikönyv szabályait,
- időben érkeznek órára,
- magukkal hozzák füzetüket, ceruzájukat és tollukat,
- követik a tanár utasításait,
- kérdéseket tesznek fel, ha nem értenek valamit,
- elfogadják, hogy önállóan kell dolgozniuk, ha nem kapnak másféle utasítást,

- nem másolnak másokról (a másolás könnyen kimutatható a tanulók munkáiban az azonos szokatlan hibák miatt),
- betartják az írásbeli feladatok és a naplóoldalak formai követelményeit,
- nem rajzolnak grafitit beadandó feladataikra,
- feladatlapjaikat a kitűzött időpontra beadják.

A fenti szabályokat megkaptam és megértettem.

Tanuló aláírása”

Írtam még egy kurzustervet is szakmai céljainkról, és összefoglaltam a naplóoldalak formai követelményeit. Minden csoportban megdöbbenve fogadták az új „játékszabályokat”. Egy hétig minden rendben folyt. Aztán kiderült, hogy úgy gondolták, a szabályok arra valók, hogy megszegjék őket. Hátha nem büntetik majd annyira, ahogy ígérték. És akkor újra „a nincsenek szabályok” édes paradicsoma következhet. A háború új szakaszába léptünk tehát. Az ellenfelek valamelyest ismerték egymást, de mindenki tartogatott meglepetéseket is.

Számomra attól lett könnyebb ez a küzdelem az első kilenchetinél, hogy tudtam, mit akarok, biztos voltam az igazamban és önmagamban. És attól volt nehezebb, hogy fogalmam sem volt, mennyire durvulhat el a helyzet. Már nem féltem (pedig most éppen félhettem volna), csak ideges voltam, mert éreztem, hogy komoly a tét. Tudtam, hogy kevés időm van arra, hogy visszanyerjem elvesztett tekintélyemet. Lassan a szemeszter végéhez közeledtünk. A félidőhöz.

A leggyakoribb intézkedésem a telefonálás volt. Átlagos esetben eredményes megoldásnak bizonyult. Természetesen eleinte nem volt könnyű rávennem magam, hogy ilyen beszélgetéseket kezdeményezzek, de a szükség nagyúr. Én pedig belejöttem. Már spanyolul is telefonáltam. Ez úgy történt, hogy Béla leírta nekem a szerinte helyes mondatot, én pedig felolvastam a telefonba. A válasz rendszerint ennyi volt: „Si, senora, gracias, senora.” (Igen, hölgyem, köszönöm, hölgyem.) Bár a szülők általában hálások és együttműködők voltak, ezek a telefonok eléggé megrémítettek, esetleg felingerelték a gyerekeket.

Elmesélek egy mulatságos és egy kevésbé humoros esetet.

– Miss, ha még egyszer telefonál a házamba, esküszöm, megölöm magát. Nem tréfálok.

– És tudod-e, hogy Texasban halálbüntetés jár azért, ha valaki meggyilkol egy embert?

– Ezt nem tudtam. Biztos benne?

Sajnos, sokkal kellemetlenebb következmények származtak egy másik telefonálási kísérletből. Úgy adódott, hogy egy szülőt nem találtam otthon egyik alkalommal sem, amikor az iskolából próbáltam hívni. Gondoltam, esetleg estefelé sikerül elérnem, és otthonról telefonáltam. Így sem értem utol, de a készülékük rögzítette az én számomat, amely pedig a rosszcsont gyermek kezébe került, aki úgy döntött, egyik csoporttársával káromra szeretne szórakozni. Minden délután

vagy este felhívtak telefonon, s nemkívánatos mondandójukkal zaklattak. Kezdem unni a dolgot, és megmondtam nekik, magnóra veszem a hívásokat. Ekkor már nem mertek többet beleszólni a kagylóba, de a minduntalan csengő, majd néma telefonok is eléggé idegesítők voltak.

Amerikában van jó néhány biztonsági berendezés és intézkedés, amellyel el lehet kedvetleníteni a telefonos szédelőket, de nem volt kedvem ahhoz, hogy egy pár hónapos ott-tartózkodás kedvéért modernizálási költségekbe verjem magam. Többet ésszel, mint erővel, tartja a közmondás is. A telefon a számítógép és a printer közelében volt, melyek be- és kikapcsoláskor sajátosan erős kattánó hangot adtak. Amikor megszólalt délután a telefon, a kagylót a kapcsolókhoz tartottam és egy-két kattintás után szóltam csak bele. Két névtelen hívás esetén kellett ezt az egyszerű asszonyi trükköt bevetnem, s magasan képzett diákjaim máris meggyőződtek róla, hogy valami komoly biztonságtechnikai szerkezet működik a telefonon, amely mellesleg a hívó számát ugyanúgy rögzítheti, mint ahogyan ők tudomást szereztek az enyémről.

Amikor néhány hét múlva bekerült a nevünk a houstoni telefonkönyvbe, az efféle zaklatás lehetősége már senkit nem érdekelt.

Itt jegyzem meg, hogy számos cég hívott fel bennünket reklámcéllal. Ha felvettem a kagylót, elindult az előre rögzített szöveg, s ha nem érdekelt, ki sem vártam a hirdetés végét. Eleinte kíváncsiságból és a hallás utáni megértés gyakorlására végighallgattam néhányat, de aztán beleuntam.

A szülőknek szóló telefonhívások mellett gyakran kellett élnem a felírás fegyelmező módszerével is. Mint említettem, ez azzal jár, hogy a tanuló az igazgatóhelyettes elé kerül, aki pedig, ha ez másodszor történik meg, az SRC-be, az iskolabörtönbe küldi.

Miért nem volt megoldás az effajta büntetés minden esetben? Mire a módszertől való viszolygásomat legyőztem, s rászántam magam, hogy e rendszerhez alkalmazkodva próbáljak rendet tenni, kissé elfajult a helyzet. Már nem volt elég egy-egy főkolompóst elkapni, fel kellett volna írnom a fél csoportot. Azt meg azért mégsem illett. Több okból sem: egyrészt az iskolabörtön nem telhetett meg csak az én tanítványaimmal, másrészt nekem tanítanom kellett őket, nem pedig a tanításból kizárni. A csodafegyver tehát nem működött. A második órám volt továbbra is a legtragikusabb. Mindennap éreztették, az ő kezükben a sorsom.

Egyszer, az óra közepén békés szöszmötölés közben iszonyatos bűz áradt szét. A gyerekek túljátszott iszonyattal, megállíthatatlanul özlönlöttek kifelé a tanteemből, felferve az egész folyosó csendjét. Bűzbombát vetettek be.

Máskor a kiosztott dolgozatokat gombóccá gyúrták, és dobálózni kezdtek. Persze engem is eltaláltak. Minden osztályban volt egy gomb a tanári asztal mellett. Ha megnyomták, az igazgatóhelyettesi irodában és az iskola rendőrszobáján csengett a vészjelző. A rádióból megszólalt valamelyik igazgatóhelyettes vagy titkárnő

hangja: „Kinek segíthetünk? Írja le, mi történt!” Ilyenkor a diákok előtt fennhangon el kellett mondanom, miért hívtam a biztonságiakat. Ők pedig megígérték, hogy azonnal jönnek. Egy-két perc múlva valóban megérkezett két vagy három fegyveres rendőr attól függően, el voltak-e máshol is foglalva. Hatalmas termetű feketék voltak. Terpeszállásban megálltak a padok előtt. Pár másodpercig testük rugalmas oszlopként ingott előre-hátra. Aztán az egyik előrelépett, és ordítani kezdett a gyerekekkel. A szöveg a helyzettől függetlenül nagyjából mindig ugyanaz volt: „Pimasz disznók, miért nem becsületek meg a lehetőséget, hogy tanulhattok, ha már egyszer ebbe az országba jöttetek? Tanulás nélkül csak a legpocsékabb állásokat kaphatjátok meg.” S akkor sorolni kezdte azokat a munkahelyeket, ahol ezek a gyerekek vagy a szüleik dolgoztak.

Négyyszer volt részem ebben a szörnyűségben, mindegyik alkalommal a második óras csoportban. Mindahányszor máshogy hatott rájuk. Hol ökölbe szorították a kezüket, és a lányok szipogtak, hol sárgásszürke lett a bőrük, és sokan konokul meredtek maguk elé. Akadt olyan is, akinek éktelen vigyorba merevedett az arca. A biztonságiakat főként dobálózás miatt kellett hívnom, de egyszer „ellopták” a táskámat is.

Nem azért tették, hogy bármimet is eltulajdonítsák, hanem hogy az abban lévő fénymásolatok nélkül ne tudjak tanítani. Mindez egy perc alatt történt, amíg hátat fordítottam nekik, hogy felírjam a naplóoldal címét a táblára.

Ekkor Mr. Goeddeke, a fehér igazgatóhelyettes volt ügyeletben, és irdatlan botrány kerekedett. Engem pár percre kiküldtek a teremből. A táskát megtalálták a rendőrök, de azt nem tudták megállapítani, kik dugták el. Napokig tartó kínos vallatások kezdődtek az igazgatóhelyettesi irodában, de arra sosem derült fény, kik voltak a tettesek. Példát akartak statuálni, és egy fiút meg egy lányt bezártak az SRC-be egy hétre. A lány benne volt a lopásban, de a fiú nem. Legalábbis azt hiszem.

Ennél az esetről, be kell valljam, kiborultam. Úgy értem, sírtam is, amikor kint voltam a folyosón. A legnagyobb bánatom az volt, hogy el kellett fogadnom, bármikor hátba támadhatnak, és a saját szuggesztív erőmön kívül – amely ilyen események után éppen fogyóban volt – semmilyen védelmem nincs. Megtorolhatják a fegyelmezetlenségeket, megbüntethetnek, elzárhatnak egyeseket, de a nemkívánatos eseményeket megelőzni csak én tudnám. Két és fél hónapja – minden testi, lelki és szellemi erőfeszitésem ellenére – alul maradtam ebben a küzdelemben.

A sírást persze hamar abba kellett hagyni, s a sminket a szomszédos mosdóban rendbe hozni, mert már jött is Mr. Goeddeke mosolyogva, hogy folytathatom az órát. Azért ezután néma csend uralkodott a maradék időben.

Annak, hogy „szégyenem” ilyen felettesi nyilvánosságot kapott, természetesen nem örültem, de – mint minden rossznak – ennek is volt jó oldala. Mr. Goeddeke behívatott tanítás után, és nagyon kedvesen elbeszélgetett velem. Máig sem tudom,

igazat mondott-e, vagy csak kegyes hazugság volt a történet, amit előadott. Azt állította, hogy ebből a csoportból többen megkeresték, s elmondták, mennyire szeretnek engem, és milyen sokat tanultak tőlem. Nyilvánosan azért nem mernek kiállni mellettem, mert félnek. Éreztem, hogy ez túl szépen hangzik, de ha nagy baj van, az ember minden szalmaszálba belekapaszkodik. Én elhittem.

Két hét múlva egy divatbemutatót, amit a gyerekek számára Hálaadás ünnepi ajándéknak szántak, két ifjanc összeverekedett az auditoriumban. Mr. Goeddeke szét akarta választani őket, s az egyik ökölcsapás őt ütötte padlóra. Könnyebb sérülést szenvedett, s szerencsére pár nap múlva újra elláthatta feladatát az iskolában.

A második órás csoport igazából Mr. Joneshoz tartozott, így neki is el kellett mesélnem mindent. Kihasználtam az alkalmat, és megkérdeztem, milyen taktikát vagy módszert ajánlana a megsokasodott felírások ügyében.

Mr. Jones megérdemli, hogy róla bővebben írjak. Nagyon megijedtem, amikor megtudtam, hogy tanítványaim többségét ő felügyeli. Szégyen ide vagy oda, azért féltam tőle jobban, mint másától, mert fekete volt. Az első ügyem idején pedig attól tartottam leginkább, hogy mindez az arcomra van írva. Úgy is volt.

Előadtam az esetet, míg ő nagy barna szemével csak nézett, vastag ajka halványan meg-megrándult, hogy elmosolyodjon, de végig megőrizte hivatalos modorát. Kedves, enyhén reszelős hangja volt, köpcös termete, és csupa göndör haja. Ötvenfelé járhatott, de úgy nézett ki, mint egy mindig csintalanságra kész örödfioka.

Nem tudom, pontosan mikor és hogyan döntötte le ösztönös előítéletem falát. Emlékeimben úgy él, mint akire mindig számíthattam, akinek józansága esetenként a saját dühömtől is megóvott, aki intézkedett, hogy Ana Salinast az első kilenc hét után egy másik csoportba tegyék, aki mindig lovagias volt, aki nem sértődött meg kezdeti idegenkedésemen, inkább élvezte ezt a fekete-fehér játékot.

Kérdésemre ezúttal a következőket mondta:

– Öröndetes, Ms. Toth, hogy belátja, nem lehet egy csapatnyi gyereket egyszerre felírni. Ebből a helyzetből azonban tényleg nem kerülhet ki másként, mint ha szabályai és ígérete szerint felírja azokat, akiknek ez jár, akárhányan is vannak. Hogy könnyebben megítélhessem, kinek adok csupán figyelmeztetést, és kit mennyi időre küldök SRC-be, a nyomtatványon igen pontosan írja le, mi történt. Így világossá válik előttem is, mely büntetések stratégiai fontosságúak a csoport és a tanuló szempontjából, és melyek szolgálják a szabályérzet és a rend megerősödését. Mindenesetre rövid időn belül meg kell szűnnie ennek a nemkívánatos állapotnak.

Szigorúsága ellenére Mr. Jones volt az első számú kedvencem a Reagan Highban. A második helyezett Mr. Goeddeke és Robert Falcon volt – holtversenyben.

Robert Falconnak, a katolikus, festegető angol tanárnak is megvan a maga története. Mivel utolsó órámat az ő termében tartottam, felajánlottam, hogy arra

az időre költözzön át az én asztalomhoz a vándormadarak tanári szobájába, hogy nyugodtan dolgozhasson vagy James Estrellával beszélgessen.

Sokszor megtörtént azonban, hogy szabad idejében bent ült az asztalánál a tanteremben, míg én órát tartottam. Ahogy ő mondta: nem akar zavarni, csak éppen a teremben van dolga. Aztán mindig megdicsért, ha szerinte valamit jól csináltam. Apránként kifejtette, hogy ő bizonyos esetekben mit tenne másként. Eleinte mindig bejött, aztán néha-néha távol maradt. Végül teljesen beköltözött a helyemre a vándormadarakhoz. Ekkor már bizalmas viszonyban voltunk, és elmeséltem neki a táskalopás történetét. Másnap, amikor a tanítás befejeztével helyemre mentem, ő már nem volt ott. Az asztalon pedig a következő régies betűkkel nyomtatott szöveget találtam:

„Higgadtan járj a zaj és rohanás közepette, és jusson eszedbe, micsoda békesség rejlik a csendben. Mindaddig, amíg ez nem jelent önfeladást, légy jóban minden-kivel! Csendesen és világosan fogalmazd meg igazad; és hallgasd meg a másikat, az unalmasokat és a tudatlanokat is; nekik is megvan a maguk története. Kerüld el a hangos, erőszakos embereket, csak megzavarják az elmét. Ha összehasonlítod magad másokkal, hiú és keserű lehetsz, mivel mindig lesznek nálad különb és jelentéktlenebb emberek. Élvezd, amit elértél, mint ahogy terveidet is! Örizz meg érdeklődésedet hivatásod iránt, bármilyen egyszerű legyen az; igazi érték ez a forgandó szerencse idején. Légy óvatos üzleti ügyeidben, mivel a világ tele van csalással. De ne engedd, hogy ez annyira megvakítson, hogy ne lásd meg az erényt; sokan küzdenek nemes ideálokért, és az élet tele van hősiességgel. Légy önmagad! Különösen pedig, ne tessed a szeretetet! Cinikus se légy a szeretettel kapcsolatban, mivel szárazság és kiábrándulás idején egész éven át kitaró, akár a fű. Fogadd szívesen az évek tanácsát, méltósággal adva fel az ifjúság dolgait! Tápláld szellemi erődet, hogy pajzsként védjen hirtelen csapás idején! Ne hangold le magad képzelgésekkel! Sok félelmet a fáradtság és a magányosság szül. Egészséges fegyelemmel élve, légy kedves önmagadhoz! A mindenség gyermeke vagy, nem kevesebbet érő, mint a fák és a csillagok; jogod van ahhoz, hogy itt légy. És akár világos előtted, akár nem, nem kétséges, a mindenség annak rendje szerint feltárul előtted. Ezért légy békében Istennel, bármilyennek is képzeled őt; és bármi legyen a munkád vagy célod, az élet zajos forgatagában légy békében a lelkeddel! Minden csalás, robot és tört álom ellenére ez gyönyörű világ. Légy óvatos! Igyekezz boldognak lenni!

1692-ből származó írás, melyet az Old Saint Paul's Churchben, Baltimore-ban találtak.”

Olvásás közben leültem az asztalhoz. Tehát már megint ajándékot kaptam. Majdnem fél év múlva az első után. Nem tudom, kitől. Valószínűleg Roberttől, de ez azért egyáltalán nem biztos. Megrendítő volt, és csak egyszeri átolvasásra volt erőm.

Kocsiba szálltam és hazamentem. Otthon figyelmesebben néztem meg újra. Mélyen érintett, és ez felingerelt. Úgy éreztem, nem kioktatást érdemlek, ha már így ismeri valaki a körülményeimet. Ezzel az ajándékkal most éppen fordított volt a helyzet, mint az elsővel. A szöveg ellen nem volt kifogásom, de a gesztus nem örömet, hanem fájdalmat okozott. Félretettem. Későbbi napokon újra elolvastam. Egy idő után már papír nélkül tudtam. Nem nyomoztam az ajándékozó után. Talán Robert volt, talán nem.

Most is itt fekszik előttem az írás. Már nem okoz fájdalmat az olvasása, sőt. Robertre pedig úgy gondolok, mint egy testőrré. Védett, ha ott volt, és akkor is, ha nem. A szövegről is megváltozott valamelyest a véleményem. Igazából Béla hívta fel rá a figyelmemet, mert én érzelmileg túlságosan elfogult voltam ahhoz, hogy stilisztikai szempontból is átgondoljam. Talán egy kicsit hozzászóltam az amerikai stílushoz. Azt hiszem, hogy ez valahogy modernebbnek tűnik, mint a papíron feltüntetett 17. századi dátum. De természetesen nem tudom. Azért kedves.

Az igazolatlan késések megszüntetésére elkezdtem az elzárás gyakorlatát, bár ezzel magamat is büntettem. A lógós személy 3.15-kor megjelent a könyvtárban, és 30 percig pluszfeladatokat oldott meg, amelyeket természetesen értékeltem. Bármilyen nemkívánatos cselekedet az elzárás ideje alatt felírást eredményezett. Egyszer általában mindenki megpróbált túljárni az eszemen kitalált ürügyeket sorolva, miért nem maradt ott a kijelölt napon. Eleinte az elzárás csak a felírásaim számát növelte, de néhány hét múlva ritkábbak lettek a késések.

Ez a hadiállapot körülbelül novemberig tartott, s aztán lassan elviselhetővé vált a helyzet.

Közeledett a Hálaadás ünnepe (Thanksgiving), s egy akció indult az iskolában. Önkéntes tanulók járták a termeket órák alatt, és pulykatollakat árultak, egy dollárért darabját. (A pulyka ilyenkor a jellegzetes nemzeti eledel.) A diákok kedvenc tanáraiknak vettek egy-egy tollat, és azt átadták nekik, vagy titokban az asztalukra tették. A tanárok közti versenyben az győzött, aki a legtöbb tollat gyűjtötte össze. Nem állítom, hogy ennek a szokásnak nem voltak nemkívánatos velejárói (például hízeglő vagy gúnyolódó jelenetek), de a tény, hogy én is kaptam kilenc tollat, jólesett tépett lelkemnek. A győztesnek harmincnál több gyűlt össze, és nyert egy valódi pulykát. Az összegyűlt pénzt pedig iskolai felszerelések vásárlására költötték.

A Hálaadás az egyik legnagyobb amerikai ünnep. Számomra tökéletes jelképe annak, ami az észak-amerikai indiánokkal történt az évszázadok során.

1620-ban több mint száz angol érkezett a mai Massachusetts állam területére. Túl későn szálltak partra ahhoz, hogy elegendő terményt neveljenek, s így kolóniájuk fele elpusztult. A következő év tavaszán az ott élő irokézek megtanították őket mindarra, ami ezen a földön a túléléshez kellett: kukoricát termesztani, halászni és vadászni. 1821 őszén bőséges termést arattak: kukoricát, árpát, babot és sütőtököt.

A telepesek hálából meghívták az indiánokat egy hatalmas lakomára, akik szarvashúst hoztak a telepesek pulykái mellé. Az őslakosok számos főzési technikát is megmutattak a fehér embernek: például miként kell tőzegáfonya szószt és pattogatott kukoricát készíteni. Így nem csoda, hogy a Hálaadás ünnepének szimbólumai a pulyka, a kukorica és az áfonyaszósz lettek.

1988-ban ismerték el először a bennszülött amerikaiak ilyen szerepét az angol kolónia életben maradásában. Addig a gyerekek úgy tanulták az iskolában, hogy a jószívű telepesek hívták meg a szegény indiánokat vacsorára.

Kíváncsi voltam, miként érznek ezzel kapcsolatban az indiánok. A legbékésebb véleményt egy tankönyvben olvastam: „Mi is megünnepeljük a Hálaadást, akárcsak Amerika többi lakója; lehet ugyan, hogy másképpen és más okból. Mindannak ellenére, ami velünk történt, amióta enni adtunk a Zarándokoknak, még mindig megvan ősi nyelvünk, kultúránk, sajátos társadalmi rendszerünk. Még az atomkorszakban is létezik törzsi népünk.” (Vilma Maukiller, a cherokee nemzet nagyfőnöke)

A hispánokat természetesen nem érdekelte a Hálaadás ünnepi tartalma, csak a szünet és a nagy családi lakoma. Tudniillik, ilyenkor még a távol lakók is hazatérnek, és több generáció ünnepel együtt. Mi úgy döntöttünk, hogy utazásra használjuk fel a rendelkezésre álló öt napot, amely a turizmus szempontjából holtszezonnak számít, s így könnyű szállást találni. Csodálatos idő volt, nyárias hőmérséklet viszonylag alacsonyabb páratartalommal. November 24-én, szerdán reggel indultunk, és 29-én, vasárnap este érkeztünk haza.

Összesen több mint 700 mérföldet tettünk meg a Mexikói-öböl mentén. Az első lényeges megálló Port Lavaca volt. Kisétáltunk a horgászmólóra, amely mélyen benyúlik az öbölbe. Másodszor az Arkansas Nemzeti Vadrezervátumnál (Arkansas National Wildlife Refuge) álltunk meg, amelynek szépségéről mit sem sejtettünk. A védett félszigeten a különböző megfigyelőhelyekre autóval is el lehetett jutni, nyilvánvalóan komoly sebességkorlátozás mellett. A gondosan ápolt turistaösvények, parkolóhelyek és piknik-asztalok láttán az ember ösztönösen vigyázott a rendre, és óvta a természetet.

Először lementünk az öböl partjára, ahol az erős szelek miatti hullámverésben összetorlódott, száraz uszadékfák és a hurrikánok által kicsavart törzsek festői rendetlenségben heverték a homokban. A félsziget belseje felé egy kis tóhoz értünk. Hídján áthaladva Judit jobbra nézett, és szinte kővé meredt. Követtük a tekintetét, és a vízben egy hatalmas alligátor barnásszürke fejét pillantottuk meg – éppen csak egy karnyújtásnyira a híd aljától. Eleinte nem mertünk sem mozdulni, sem szólni, majd – amikor már látszott, hogy az állat mozdulatlan marad – Judit óvatosan lefénnyképezte. Sokáig néztük a verőfényes napsütésben pihenő szörnyeteget. A tóban és felette rengeteg vízimadarat láttunk.

Fapallókból készült ösvényen elmehettünk az öböl mocsarasabb, amúgy megközelíthetetlen részéhez is. Egy magaslatról – látcső segítségével – letekintve olyasmiben volt részünk, amit sosem fogunk elfelejteni: kihalás szélén lévő fajokhoz tartozó ritka madarak repdestek, lépegettek, halásztak, táplálkoztak a „szemünk előtt”.

Mivel ez a rezervátum háromszáz védett madárfaj telelőhelye, láthattunk kanadai ludat, nyíl farkú és fütyülő récéket, homoki és kiáltó darvakat. Az utóbbiért több ezer mérföldnyi távolságból képesek lakókocsival idejönni, és napokon át lesben állni a madárrajongók. Hihetetlen szerencsének számít, hogy már egy néhány órás kirándulás során megfigyelhettük a bámulatosan kecses fehér madarat.

A vadrezervátumból kiérve áthajtottunk Rockport és Fulton városán. A híres fultoni kastélyt csak a kocsiból láthattuk, mert igyekeznünk kellett, hogy időben megérkezzünk esti szálláshelyünkre, Port Aransas városkába.

Egy ingyenes kompjáráthoz két óráig kellett sorban állnunk, mivel Port Aransas a Musztáng-sziget (Mustang Island) északi csücskén helyezkedik el.

Helyes kisváros, jachtkikötővel, számos régiségbolttal, étteremmel. Delfinnéző túrákat is ajánló halászok lakják. A motelben, ahol megszálltunk, külön haltisztító helyet tartottak fenn, amelyet, mint láttuk, a vendégek vagy a helyiek igénybe is vettek.

Béla a sziget magyar származású telefontulajdonosainak számbavétele után Port Aransas helyi újságjára csapott le. Olvastunk benne cikkeket a sziget, a város, és a komp történetéről valamint kagylóismertetőt és halászati rekordlistát is. A hosszú-szönyű makóhal kategóriájában a csúcstartó Donald Ewing volt.

Másnap reggel két helyen is kimentünk a strandolásra tökéletesen alkalmas homokos partra. A víz nem volt igazán meleg, így csak térdig gázoltunk bele. A Mexikói-öböl vize általában nem nagyon tiszta, de itt az volt. Kagylókat gyűjtöttünk a sétálgató madarak társaságában, és megfigyeltük, milyenek a partra vetődött medúzák. Az egyik hosszúkás, kék színű fajtával különösen vigyázni kell, nehogy belelépjen az ember, mert, amint azt harcias neve is kifejezi, mérges nyúlványaival veszélyesen megsebesítheti a gyanútlan fürdőzőt. Angol nevét szó szerint lefordítom: portugál hadihajónak hívják (Portuguese man-of-war).

A Musztáng-szigetet híd köti össze az Északi Padre-szigettel (North Padre Island), melynek legnagyobb része védett tengerpart. A természetjárók és madárfigyelők zarándokhelye, s a hangoskodó átlagturisták szerencsére elkerülik.

A száztíz mérföld hosszú, keskeny homoksziget fogja fel a Mexikói-öbölbe érkező erős áramlatokat, és így sok mindent a partjára sodort már a hullámverés Portugáliából és a Távol-Keletről. Találtak itt mérget tartalmazó konténerektől a valaha itt élő emberevő karankawa indiáncsoport pattintott kőszerszám-darabjaiig mindent.

A sziget homokdűnékből és ingoványos, füves területekből áll, ahol két fajta csörgőkígyó is rejtőzik, és nem volt ajánlatos a jelölt utakról letérni.

Komoly tengerpart-átfésülést csaptunk – ez itt az egyik leggyakoribb hobbi, bár a száz évnél idősebb leleteket magánember nem tarthatja meg. Természetesen fémdetektort nem engedélyeznek. Mi bizonyos értelemben szerencsések voltunk, mert találtunk egy angolul sand-dollar névre hallgató tengeri terméket. A tengeri sündisznó hagyja maga után, ha elpusztul, ezt a lapos, kerek héjat, amelynek virág alakú belseje van.

Corpus Christi városát egy híd köti össze a szigettel. Alighogy áthaladtunk rajta, megérkeztünk abba a kertvárosi negyedbe, amelynek szélén, szinte az autópálya mellett található az a Motel 6, ahol az éjszakát akartuk tölteni.

Vacsora után egy parkon át lesétáltunk a tengerpartra. Elénk tárult a kivilágított város-sziluett és a kikötő. Hazafelé, ahogy elmentünk a házak előtt, az elfüggönyözten ablakokon át láttuk, amint a családok ünnepélyesen körbeülik az asztalt. November harmadik csütörtöke volt, Hálaadás estéje.

Pénteken délelőtt áthajtottunk a belvároson, keresztül az USA kilencedik legnagyobb – nyolcvan méter magas – hídján, s máris ott voltunk a Texasi Állami Akvárium tövében. A csodálatos víz alatti világ és a cápák megfigyelése után a számukra kialakított, sziklás, édesvízi egységben játékos folyami vidrákat, a parkban pedig pelikánokat láttunk. Az efféle intézmények csúcsa az úgynevezett touch pool, vagyis az olyan medence, ahol meg lehet simogatni az állatokat. Így érinthettünk meg rájákat és tengeri csillagokat. Az akváriumtól nem messze horgonyzott a USS Lexington, egy II. világháborús repülőgép-anyahajó, amely ma haditengerészeti múzeum.

Sétálgattunk még valamelyest a tengerparton, majd elindultunk következő állomásunk, a Laguna Atascosa Vadrezervátum felé. Ezen a helyen különleges módon keveredik az édes- és sósvízi madárvilág, a sivatagi és a szubtrópusi élőhelyek növényzete illetve állatsokasága. Egyrészt pálmafák, jukkák, kaktuszok, másrészt teknősök, szarvasok, gyalogkakukkok, alligátorok, ocelotok, kócsagok és gémek tartoztak a megfigyelnivalók közé.

Innen Brownsville határvárosba hajtottunk, ahol megint egy Motel 6-ben szálltunk meg. Brownsville az egyik legfontosabb határátkelőhely az USA és

Mexikó között. Igazából csak szálláshelyül választottuk, mert tudtuk, hogy későbbi, mexikói utazásunk során újra visszatérhetünk ide. Mostani úti célunk, a Sabal Palm Grove Wildlife Sanctuary – egy védett pálmaliget – Brownsville-től öt mérföldre található, és a Nemzeti Audubon Társaság gondozásában van.

A hatalmas sabalpálma- és ébenfa-dzsungelekben sétálva az utolsó maradványát csodálhattuk meg annak a trópusi vegetációnak, amely valamikor a Rio Grande völgyében húzódott. Az itteni pálmafák egyáltalán nem hasonlítottak városi rokonaikhoz. Hihetetlen élmény volt hatalmas méretű törzseik és leveleik között bujkálni. A nagy folyó ma szinte jelentéktelennek tűnik: a városiasodás és az öntözés miatt egykori vízhozamának csak egytizedét őrizte meg. Jelképes jelentősége azonban ma is nagy: narancs és citrus ligetek övezte két partján igencsak különbözik az élet. Számos illegális mexikói bevándorló próbált és próbál rajta keresztül eljutni az USA-ba, ezért az itteni utakon gyakran találkoztunk a határőrség járőrökcsijaival.

Innen körutazásunk utolsó állomásához, a Déli Padre-szigetre (South Padre Island) indultunk. A két Padre-sziget között nincs híd, s jellegükben is teljesen eltérnek egymástól. Az északon, mint láttuk, természetvédelmi területet, a délin pedig élénk üdülőközpontot alakítottak ki. Hivalkodó, palotaszerű villák és drága szállodák sorakoztak a keskeny sziget három hosszanti és számos keresztutcaján. A téli texasiak (Winter Texans), az északabbról télre ideköltöző (általában idősebb) jómódúak kényelmét szolgálja itt minden. Floridában lehetnek hasonló helyek.

Letelepedtünk a homokos parton, s egy ideig gyönyörködtünk a tengerben, a vízmadarakban, figyeltük ezt a napfényes és semmittevő világot, majd a szigetet a szárazfölddel összekötő hídon át Harlingenbe autóztunk. Az itteni Motel 6-ben töltöttük a hazaindulás előtti éjszakát. Vásároltunk ezt-azt a szálloda mellett lévő bevásárlóközpontban, és nyugovóra tértünk.

Vasárnap körülbelül nyolcórás folyamatos autózás után érkezünk haza Houstonba. Bejártuk a Mexikói-öböl déli partvidékét és az úgynevezett Texasi trópusi ösvény (Texas Tropical Trail) nagy részét. A városok közt nem találtunk különösebben vonzót. Az európai szem számára ezek a települések esetleg különlegesek vagy érdekesek csupán. A természet azonban elvarázsolt mindannyiunkat. A hosszadalmas hazaúton nagy vonalakban eldöntöttük, merre szeretnénk utazni a nyáron: a Sziklás hegységben felfelé Alaszkáig és a Csendes-óceán partján, illetve a déli sivatagokon át vissza Houstonig. Csak nemzeti parkokat, történelmi emlékhelyeket akarunk meglátogatni. Nagyvárosok szóba sem jöhetnek.

Otthon váratlan kép tárult elénk. A teraszt és az udvart beborították a lehullott falevelek. Bokáig ért a csodálatosan szép meleg színekben pompázó, puha avarszőnyeg. Miután elvégeztük rituális bevásárlásunkat a Krogerben, vacsorát főztem, Judit banános süteményt sütött, Béla pedig először gyújtott be a kályhába.

Beköszöntött a tél.

A houstoni tél nappal az ideális őszi időt jelentette: 10-20 Celsius fok közötti hőmérsékletet, szelíd napsütést és frissítő, enyhe légmozgást. Éjjel azonban fagypontra is lehűlhetett a levegő. Megtörtént, hogy nappal légkondicionáltunk, és sortban nyírt Judit a fűvet, éjjel pedig fűtöttünk, s a házban kívül futó csöveket be kellett takarni, nehogy befagyjon a víz. A fák többsége sajnos itt is lehullatta leveleit, de azért maradt valami kis szín a kertekben az örökzöldek miatt. Az élőködők ez évi utolsó nagy invázióját éltük át: több fajta be akart költözni a házba a padló vagy a falak résein keresztül. Kénytelenek voltunk egy komoly irtási hadműveletet beiktatni, mert a csótányok, tücskök, fényes és fénytelen bogarak, szünnyogok és légyfélék, pókok és csigák mind meleg otthonra vágytak.

A havazás rendkívül ritka erre felé, annak ellenére, hogy Texas északi és hegyesebb vidékein gyakorta elég szigorú a tél.

Természetesen mindenki emlékezett valamilyen „nagy” hóesésre, amikor egy egész napon át megmaradtak a havazás sáros nyomai, és a csúszós útfelülethez nem szokott vezetők csoportos koccanásaival voltak tele az esti hírek. A hó és jég iránti misztikus vonzalmat az efféle történetek csak erősítették. Ha egy kis dér látszott reggel a fűvön, az egész iskola hógolyózni akart. A hidakon kifejezetten pazarlónak tűnt a „Watch for ice on bridge” felirat, amely az esetleges jegesedésre hívta fel a figyelmet.

Már Hálaadás előtt vásárlási láz vett erőt a városon, mivel a tapasztalt karácsonyi készülődők tudni vélték, hogy november vége után olyan sokan lesznek mindenféle boltban, hogy képtelenség karambol és idegösszeroppanás nélkül véghezvinni az ajándékok és az egyéb karácsonyi kellékek megvételét.

Egy kiadós nagytakarítás után minden otthonban már december elején felállítják a hatalmas karácsonyfát. Emiatt sokan átrendezik a nappali szobát, és a karácsony színeivel (piros és zöld) díszítik az egész házat. Előkerülnek a fiókok rejtett zugából az e célra tartogatott asztalterítők, ablakdíszek, gyertyák és égők. A bejárati ajtókra adventi koszorúkat akasztanak, esténként kivilágítják az ajtó- és ablakkereteket, a kerítést, a fákat és a bokrokat.

Ezzel egy időben a gondosan megvásárolt és megírt karácsonyi üdvözlőkártyákat adnak postára, igen gyakran egy fényképpel kiegészítve, különösen ha gyerekek vannak a családban. A kapott üdvözlőlapok pedig folyamatosan a díszítés részeként válnak az íróasztalon, a konyhaablak előtt, a hűtő ajtaján vagy a kandallópárkányon. Már ugyanekkor megindul a szorgos sütés-főzés is. Nincs ez egy kicsit korán? – kérdezhetnénk. Semmiképpen, hiszen december első hetétől karácsonyi partik hosszú sora veszi kezdetét: parti a munkahelyen, a szomszédokkal, a más városrészekben élő barátokkal, a távolabbi rokonokkal s végezetül a templomban. Mire elérkeznek az ünnepek, mindenki a viszonylag szűkebb

családnak szentelheti magát. A partik nyomán gyarapodnak a sejtelmes csomagocskák is a karácsonyfa alatt. Kibontani azonban semmit nem szabad.

Mindez nagyon hangulatos és kedves annak ellenére, hogy sokszor talmi a díszítés, az ajándékok iszonyatosan sokba kerülnek, és mindenki olyan rettenetes rohanás közepette vesz részt mindebben, hogy az ember azon csodálkozik, nincsenek komolyabb áldozatok az ünnep oltárán.

December elejére mi is befejeztük szerény ajándékaink beszerzését, és a további készülődés színtere a ház lett. Mivel a szünetben Tot meghívására Kaliforniába akartunk repülni, az első teendő a menettérti repülőjegyek megváltása volt.

Bámulatos gyorsasággal és biztonsággal sikerült mindent elintézni telefonon. A rendeléstől számított három nap múlva postai úton megérkezett mindhármunk jegye.

Ekkor következett az üdvözlőlapok megírása, hogy még időben eljussanak Magyarországra is. Becsomagoltuk az ajándékokat, de a karácsonyi díszítésből csak mérsékelten vettük ki a részünket. Elutazásunk miatt fát nem állítottunk. A nagytakarítás után Judit saját ötletei alapján a növénykereskedésben vásárolt méregdrága fenyőágakkal és fagyönggyel felújította a már meglévő bejárati koszorút, s elhelyezett pár ágat – a kapott karácsonyi lapokkal együtt – a ház különböző részein. Elővettük Amyék piros-zöld kockás terítőjét, és a karácsonyi égőket is. Judit részt vett a munkahelyén rendezett partin, ahová mindenki vitt valamilyen enni- vagy innivalót, és a sokféle finomság mellett kedvesen elbeszélgettek.

Különleges élmény volt mindannyiunknak a Lights in the Heights (heights kivilágítás) nevű népünnepély december 12-én. Heights történelmi magját, ahol a legszebben restaurált házak vannak, vagyis az Ashland, Highland, Woodland és Bayland utcákat különösen fényesen és színesen világították ki az ott lakók. Szinte versenyeztek a szomszédok abban, hogy kinek a háza nyújtja a legfeltűnőbb és legszokatlanabb látványt. Nem volt olyan eleme az épületeknek és a kertnek, amelyre ne került volna apró fehér vagy színes égő. A verandákon kisebb-nagyobb csoportok adtak zenei műsort. Énekeltek iskolák és templomok kórusai, gyerekek és felnőttek, nők és férfiak, egyesek és külön-külön, jelmezben vagy anélkül.

Az egyik ház előtt orosz, a másiknál német, cseh, skót vagy ír népzenei játszottak. Szólt a dal lengyelül, spanyolul és görögül is. Hallhattunk hangszerszólókat: trombitát, hegedűt, hárfát, tangóharmonikát és fuvalót. Az egyik közeli téren színpadot állítottak fel, ahol önként jelentkező táncosok és táncegyüttesek mutatták be tudásukat.

A házak elé lakóik többtálmányi süteményt raktak ki, és kávéval, teával kínálták az arra sétálókat. Sok helyütt karácsonyi partira hívtak ismeretlenül bárkit, akinek kedve volt betérni oda. Az utcákat lezárták az autós forgalom elől, de időnként feldíszített és kivilágított lovas szekerek törtek utat maguknak a vidám tömegben, éneklő és zenélő utasokat szállítva.

Eléggé csípős volt az este, s kabátot viselve is fáztunk egy picit. Ugyanakkor nem bántuk, mert az itt szokatlanul hűvös időjárás hozzájárult ahhoz, hogy a bevándorló nemzetek zenéje mellett valamivel közelebb érezzük magunkat a téli Európához és az otthoni karácsonyhoz.

Utazásunk előtti héten átadtuk Amyék ajándékát az idősebb Martínez házaspárnak, mivel Lupe és John Magyarországra készültek az ünnepekre. December 17-én indultak, hogy három hetet töltsenek régen látott unokáikkal. Miután Kim, Ken és a kis Carter, valamint Kate és Gerald Bacus karácsonyi csomagocskáit célt értek, Judit teljes lendülettel csomagolni kezdett az utazásra. Én pedig az utolsó percig, december 17-éig tanítottam.

Mr. Jones előre figyelmeztetett, a decemberi hetek a tapasztalt tanárok erejét és türelmét is próbára teszik. A novemberben fogatosított szigorításaim azonban szerencsére már megvédtek attól, hogy az átlagosnál kritikusabb legyen a helyzet az óráimon.

Heves vérmérsékletű tanítványaink az ünnepi várakozás izgalmától indítatva mindenesetre igencsak megelégnitették az életünket a Reagan High-ban.

Sokan hazakészültek Mexikóba, és így türelmük végképp elfogyott, pedig a szemesztert lezáró vizsgateszteket december 16-án és 17-én kellett megírniuk.

Megsokasodtak a verekedések az udvaron, a folyosón, sőt még az órákon is. A vásárlási vágy lopásokat eredményezett. Mr. Jones az első agressziógyanús mozdulatra felfüggesztette a heveskedőket. Így járt 1. órás csoportomból Laura Sarmiento, a 2. óráról Karen Tabora, Jose Montes, a 3. óráról pedig Esmeralda Maldonado. Szerencsére egyikük sem az én órámon esett neki valakinek.

A vizsgák előtti utolsó tanítási napok különösen nagy kihívást jelentettek mindenkinek, hiszen ami megtanítható volt, már megtanítottuk, és ismétléssel nem lehetett eltölteni 90 percet olyan izgága emberekkel, akiket a végső osztályzat sem érdekel. Márpedig minden csoportban volt néhány ilyen reménytelen eset, s egy pillanat alatt fel tudták lázítani az osztályt, ha úgy tartotta kedvük.

Ez idő tájt kellett bevetni az amerikai oktatás csodafegyverét, a videózást, amellyel az engedékenyebb tanárok igen sokszor éltek. Én csak a nagy ünnepek és a kilenches vizsgák előtt alkalmaztam ezt a módszert. Nem volt könnyű azonban megfelelő filmet találni.

Voltak hivatalos megkötések. Az amerikai filmeket különböző kategóriákba sorolják aszerint, hány éveseknek ajánlják őket. Iskolában csakis olyat szabad lejátszani, amit szülői engedély nélkül is megnézhet minden korosztály. Ez a szigorú szabályozás a szex- és akciófilmek elharapózásának köszönhető, de sajnos sok megrázó erejű és elgondolkodtató film is tiltólistára kerül, amennyiben tartalmaz bármilyen erőszakos vagy szerelmi jelenetet. A rostan fennmaradó filmek pedig nem érdeklik az amerikai ifjúságot. Megdöbbenett, hogy csakis a legfrissebb mozikerek számíthattak bármiféle figyelemre, egy két-három éves alkotásnak

semmi vonzereje sem volt. Gyakran szidtak a gyerekek amiatt, hogy ritkán mozizunk, és ahogy ők mondták, unalmas filmeket nézünk. Ugyanakkor mégis nagy várakozással tekintettek az ilyen alkalmak elé. Igazából a filmek bemutatása terén kifejezetten sikeresnek éreztem magam. Tulajdonképpen sokan megszegették a film-szabályt, valószínűleg én is. De az sem mindegy, hogyan. Volt, aki negyedszerre is levetítette nekik a Titanicot, vagy a Tudom, mit tettél tavaly nyáron-t. Nálam Labour Day előtt egy Poe-novellából készült rövidfilmet láttak, az első kilenc hét végén pedig egy természetvédő apa és kislánya történetét. Halloweenkor a Kis nagy ember-t Dustin Hoffmannal, Hálaadásakor pedig a Fahrenheit 451-et. Ez utóbbit kollégáim is komoly fegyverténynek minősítették. Meg is kérdezték tőbben:

– És nem verekedtek a film alatt?

Hát, nem verekedtek. Az igazsághoz tartozik azonban, hogy a filmeket körülbelül a csoportok fele kísérte figyelemmel. Mivel nyelvi akadályok is lehettek, ez nem is olyan rossz arány. A többiek szundítottak, vagy csak elábrándoztak. Beszélgetni nem lehetett. Voltak olyanok is, akik kérdéseket tettek fel a film közben és utána is. Erre adódott megfelelő alkalom, hiszen minden filmet két részletben láttunk. Az óra elején írtunk egy naplóoldalt az ünnepről vagy egyéb témáról, majd az első rész lejátszása előtt rövid bevezetőt mondtam. Másnap egy félórás feladat után megbeszéltük a látottakat, és levetítettem a hátralévő részt. A végén általában maradt néhány perc vélemény- vagy tetszésnyilvánításra.

A karácsonyi szünet előtt a Stand and Deliver című filmet mutattam meg nekik, egy kicsit ajándéknak is szánva a történetet, amely egy Jaime Escalante nevű mexikói származású matematikatanárról és hispán diákjairól szól. Escalante bebizonyította hitetlenkedő tanítványainak, hogy érdemes tanulni és megküzdeni az előítéletekkel. A gyerekek közül jó néhányan meglepődtek, mások meghatódtak. Többségük nem várt ilyesmit tőlem. Volt azonban olyan, mint például a korábban is problémás René Ortiz, aki szabályosan dühös volt, amiért e kinos témát érintettem.

A vizsgák felügyeletétől tartottam egy kicsit. Első alkalommal megúsztam ezt a konfliktushelyzetet, mert San Diegóban voltam. Tudtam, ha a vizsgáimon nem tudom megőrizni a teljes csendet és a jó munkamorált, tanári szerepem lényege sérül: azok, akik szót fogadnának, nem tudnak dolgozni a rendbontók miatt.

Minden csoportnak vizsgáznia kellett, az erre szánt idő százhusz perc szünet nélkül. Mindennap két csoport írhatott. Az első napon az 1. és a 2. órás csoportom, a rákövetkezőn pedig a 3. óráskok.

Miért olyan nehéz a vizsgán fegyelmet tartani? Ha olyan feladatsort állítok össze, amely kitölti a százhusz percet, akkor csakis a legjobbaknak sikerülhet. Ha mindenkinek akarok esélyt és így időt is adni, a jobbak elkészülve unatkozni kezdenek, és zavarják a többi. Az óra utolsó perceiben börtönörként kell vigyáznom őket, hiszen senkit sem engedhetek el a csengőszó előtt, még ha be is fejezte feladatát.

Julie szokta mondani még újonc koromban: „A legnehezebb az óra első és utolsó három perce. Közben majd csak eltelik az idő valahogy.”

Ami az első három percet illet, a vizsga nyolckor kezdődött függetlenül attól, hogy nekem a szorgalmi időszakban nincsen ilyenkor óráim. A hűségeskü ekkor is ugyanúgy elhangzott, mint bármely egyéb reggelen. Csoportom rendkívüli kíváncsisággal figyelte, mit fogok tenni. Végül is elégedettek voltak már leírt viselkedéssel, George Moront kivéve. O tett egy szárnyaszegett kísérletet, hogy szokásához híven kiélezzze a helyzetet: „Miss, nem találja a szívét?” – kérdezte. Szerencsére kemény pillantásom hatására elhallgatott. A vizsga végeztével a csengőszó hallatára olyan iszonyatos erővel tolult kifelé a diákság az osztályterem ajtaján, hogy azt hittem, elsodornak. Kíváncsian én boldog karácsonyt angolul vagy spanyolul, többségük meg se hallotta. De néhányan nem siettek annyira.

Eleinte nem értettem, mit szeretnének, csak amikor a csorda eltávozott, derült ki, hogy üdvözlő kártyát, levelet vagy csokit akartak átnyújtani. Volt, aki pedig csak kellemes ünnepeket kívánt, és pusztit adott vagy kezet nyújtott. E jelenetek minden csoportban többé-kevésbé hasonlóak voltak: kicsit ügyetlenek, de végtelenül kedvesek. Szemem-szám elállt a csodálkozástól. Az igazi meglepetés azonban akkor ért, amikor elolvastam a karácsonyi kártyákat.

Kettőt idézek:

*„Mrs. Tothnak Theresa Martineztől:
Egy nagyon kedves tanárnak, remélem, kellemes
karácsonya és boldog új éve lesz.
Utóirat: Remélem, találkozunk a jövőben is.
Legyen mindig boldog.”*

*„Kedves Ms. Toth,
kellemes karácsonyt és boldog új évet kívánok.
Nagyszerű angoltanár volt a számomra ebben az
évben. Kívánom, hogy családjával együtt érezzék
jól magukat.
Nos, köszönöm, hogy türelmes volt velem. Viszlát!
Tisztelettel:
Star Gomez.”*

Az igazat megvallva, a végkimerülés határán huppantunk a repülőgép ülésére december 18-án. Judit és én is nagyon elfáradtunk az utolsó percig tartó mindennapos munka, karácsonyi vásárlás és lakásrendezés, valamint az utazásra való felkészülés zsúfolt programjában.

A repülőút kellemes hangulatban telt. Tudtuk, hogy a lehető legélvezetesebb három hét vár ránk. Találkozunk a család negyedik tagjával, Bandival, aki 21 éves műegyetemi hallgató és angol szakos bölcsész, valamint Haywardben élő nagybátyámmal. Tot is alig várja, hogy vidám nyüzsgés töltse be a házát, s hogy bemutathasson bennünket barátainak. A fizikai kényelem és a szokatlan jólét előnyeiről nem is szólok.

Indulásunk reggelén még egy kedves meglepetés ért bennünket. Barátainktól egy teljes magyar napilapot kaptunk postán. A repülőn azt böngéztük, miközben le-lenéztünk a remek időben kitűnően látszó, lekopott hegyvonulatokra és a köztük lévő sivatagokra.

Megérkezésünkkor Tot és Bandi várt bennünket. Már este volt, mégis töretlen folyamként áramlott a rengeteg jármű minden irányba. Karácsonyi fényárban úsztak az utak, a Bay Bridge (a San Francisco-öböl hídja) és a várost környező hegyoldalak. Körülbelül egy óra alatt értünk Livermore-ba, Tot otthonába.

Livermore mintegy 50 ezer lakost számláló város, a Lawrence-Livermore National Laboratoryról országszerte ismert. Az USA-ban Los Alamos után ez a második legjelentősebb atomkutató-intézet, ahol kimondottan nukleáris fegyverekkel foglalkoznak. A település csendes és virágzó lakhelye a San Franciscóban, a Szilícium-völgyben vagy éppen a kutatóintézetben dolgozó jómódú szakembereknek. Olyan hely, ahol most kivételesen sétálni is lehet a kisebb távolságoknak és a mérsékelt téli éghajlatnak köszönhetően. A téglaházak sokkal gyakoribbak erre felé, mint a mély Délen.

Tot lakhelye egy látszólag jelentéktelennek tűnő földszintes épület, amelynek valódi mérete akkor vált nyilvánvalóvá, ha belépett az ember. Két hatalmas nappali, egy hasonló konyha és ebédlő mellett három komolyabb hálószoba – ahogy az amerikai ingatlanleírásokban említeni szokták – két és fél fürdőszoba található a ház egyik szárnyában, míg a másikban a garázs és egy bérlőknek kiadott lakás. A Tot által használt épületrész körülbelül 250 m² alapterületű lehet. A ház mögött terasz és szép nagy udvar húzódott, ahol még karácsony körül is nyíltak a rózsák, s termett a narancsfá. A ház méreteinél és kényelmi berendezéseinél sokkal inkább lenyűgözött azonban a két nappaliban, a mennyezetig érő polcokon látható könyvek és Tot utazásairól származó különleges tárgyak gyűjteménye.

Az első két napot nagyjából így töltöttük: olvastunk, ettünk, olvastunk – míg Tot ügyeit intézte -, majd vacsora után késő éjszakába nyúló borozgatás közben

nagy beszélgetéseket folytattunk Tottal Amerikáról, Európáról és arról, amit olvastunk. Ő pedig újabb és újabb csodálatos könyveket és újságokat rakott elénk. Hadd említsek meg néhány különlegességet.

Találtunk egy jókora albumot, amelyben indiánokat ábrázoló korabeli grafikák s egy másikat, amelyben szintén az őslakosságról készült régi fényképek voltak láthatók. Nézegettünk szebbnél szebb képeskönyveket Amerika legkülönbözőbb tájairól, különösen drága lexikonokat és régi kiadású klasszikusokat. A National Geographic és az Archeology című folyóiratokban a legfrissebb maja feltárásokról olvashattunk. Tot megírta családja anyai ágának történetét a 19. század elejétől kezdve, amikor anyai dédapja még Európában élt. Lebilincselő olvasmány és igazi „történelemkönyv”.

Emléktárgyai – a számos edény, porcelánból és fából készült szuvenir – között ráakadtam valamire, amit hosszan nézegettem, simogattam, s amivel nem tudtam betelni: egy eredeti indián tomahawkra. Tot a nagyapjától örökölte, aki hálából kapta egy öreg indiántól. Azért írtam, hogy eredeti indián, mert ez még a tomahawk ősi fajtája volt, s egy kőbaltához hasonlított. Az indiánok később kiélezett vas fejrészsel ellátott szekercét is szereztek a fehérektől, s azt is tomahawknak nevezték. Megpróbálom leími Tot tomahawkját. A körülbelül háromökölnyi, egyik irányban erősebben kiélezett, ovális kődarabot háncsköteggel erősítették az azóta már teljesen simára kopott fanyélhez olyan erősen, hogy, ha rávágtam vele valamilyen kemény tárgyra, a fejrész meg sem mozdult. Rajta apró pattintás-nyomok látszottak a megformálás vagy a használat miatt. A szerszám kora bizonytalan, de legalább kétszáz évesnek kellene lennie, mert nem hiszem, hogy a fehérektől vásárolt tomahawkok idején még sokáig készítettek volna efféle kőszerszámot. Vajon mire használták? A vágószerszám egyben fegyver. Ilyenekkel is harcoltak az indiánok a telepések ellen. Ki tudja, mi tapadhatott ehhez a tomahawkhoz?

E két tartalmas pihenőnap után családunk készen állt a világ egyik legkülönlegesebb városának meghódítására. Tot tíz perc alatt elvitt bennünket a szomszédos helységbe, Pleasantonba. Ott felültünk a BART nevű gyorsvasútra, amely a San Francisco-öböl kisebb-nagyobb kertvárosait vagy önálló településeit köti össze a metropolisz központjával. Körülbelül negyven perc alatt sétáink kiindulópontjához, a Powell Street megállóhoz értünk. A menettérti jegy nagyjából nyolc dollárba került, ami nem volt olcsó, de figyelembe véve a San Francisco-i közlekedés hajmeresztő helyzeteit, még mindig megérte, ha kényelmes és gyors utazásra vágyott az ember. Eleinte aggódtam, elég biztonságos-e a BART, de el kellett ismernem, ha valaki a józan ész diktálta szabályokat betartotta, és figyelte a környezetét, reggel hattól este tízig nyugodtan utazhatott.

Négy különálló napot töltöttünk San Franciscóban. A BART mellett egyetlen alkalommal ültünk autóbuszra, s néha hatalmas távolságokat tettünk meg gyalogosan a városban. Esténként holtfáradtan értünk haza Livermore-ba, de megint

csak ezt a módszert választanám, ha valakinek meg szeretném mutatni ezt a nagy-szerű helyet.

Az első nap délelőttjén megtekintettük San Francisco 18. század végéről származó missziós kápolnáját (Mission Dolores) és 1918-ban befejezett bazilikáját a hozzájuk tartozó múzeummal és régi temetővel. A missziós kápolna négy láb vastag fehér vályogfala túlélte az 1906-os rettenetes földrengést, s a helyreállítás után eredeti szépségében tündököl a Mexikóból származó faoltár és a vörösfenyőből készült, ohlone indián mintázatú és növényi festékkel díszített mennyezet. A bazilika látványos spanyol-mór stílusban épült. A kápolna melletti temetőben 1776-tól 1890-ig temetkeztek. Nyugszanak itt híres spanyolok, mint például a még mexikói uralom alá tartozó Kalifornia első kormányzója vagy San Francisco első polgármestere, valamint egyszerű angol, ír, francia telepesek és egy közös sírban az aranyláz névtelen hősei vagy áldozatai.

Útban a missziós negyed felé keveredtünk először és utoljára veszélyes részekre. Betört kirakatablakok, szemetes járdák, rosszcárú járókelők, fiatal, fizikai erejük teljében lévő, tolakodó kéregetők, lerobbant autók voltak az intő jelek. Sajnos Bandi menet közben rágyújtott. Erre egy fekete férfi cigarettát kért tőle, melyet meg is kapott. A barátja úgyszintén. Ekkorra már kisebb nézősereg vett bennünket körül. Közülük hirtelen előugrott egy nőszemély, aki irtózatossággal hangnemben és hangerővel szidta a kedvezményezettek jellemét. Kijelentette, hogy a cigaretta-adományra egyedül ő jogosult, és kinyújtotta a kezét.

– Osztozzatok meg rajta! – mondta Bandi, és meghökkenésüket kihasználva szedni kezdtük a lábunkat, ahogy csak tudtuk.

A missziós negyedből a Golden Gate parkba indultunk érintve a Twin Peaksnek, San Francisco legmagasabb ikerdombjának keleti oldalát. A parkban található Japánkertben még télen is bőven akadt látnivaló: a teaház, az apró hidak, a sok-sok kapu, az aranyhalas medencék, a bonsai (mesterségesen kicsinek nevelt) és egyéb egzotikus örökzöldek. Ezután a San Francisco-i Egyetem egyik kampuszát érintve estére elértünk a csodálatosan kivilágított Civic Center épületeihez: a városházához, a díszes operaházhoz, a könyvtárhoz valamint a modern Louise M. Davies Symphony Hall nevű hangversenyteremhez. Itt ültünk fel a Pleasantonba tartó BART-ra.

A második napon eggyel előbb, a Montgomery Street megállónál szálltunk ki a vonatból, és a pénzügyi negyed (Financial District) hatalmas épülettömbjei között sétálgattunk. A kedvenc a Transamerica-piramis volt. Egyszerű, határozott és mégis kecses ez az iránytű mutatójára emlékeztető csúcs. Az elkeskenyedve égbé fűrődő torony ugyanakkor dinamikus is: sebességet és átütő erőt éreztet, hirdetheti az emberi fantázia vagy akár egy ürrepülőgép szárnyalását.

Aztán a kínai negyed (Chinatown) kapuján egy másik képzeletdús világba léptünk. Leírhatatlan a nyüzsgés, az illat, a látvány és a zenebona együttes élménye.

Mindenféle inger felébred az emberben: enne, inna, futna, hogy semmiről le ne maradjon. Meg is állna, hogy hosszasan nézelődve magába szívja és birtokolja, amit átél. Végül belefárad a nagy önzésbe, gyengeséget érez a lábaiban, megfájdul a feje a lármától és az erős fűszerektől, elfásul a talmi díszek és a valódi kincsek e tárházától. Leül egy pagoda előtti padra és elgondolkodik: milyen apró is az ember, és miként sodródik személytelenül, kábultan, s lesz a tömeg ujjongó és mégis lényegtelen része. A kínai negyed nem egységes. Vannak káprázatosan gazdag, valamint rettenetesen szomorú és nyomorult lakói, lakhelyei, üzletei.

Útközben a tenger felé többször is láttuk a villamost (cable car), amint lassan haladt a dimbes-dombos utcákon. Felmásztunk a Telegraph-hegyre a Coit-toronyhoz, ahonnan pazar kilátás nyílt az öbölre. Egy régi hajó és sok-sok vitorlás ringatózott az élénkkék vízen. A távolból a házak fehérnek, az utcák pedig egy precíz geometriai ábra ragyogó vonalainak tűntek a vakító napsütésben.

Köztük sétálgatva kétféle építészeti stílus keltette fel érdeklődésemet. Az egyszerűbb változat képviselői két-, három-, esetleg négyemeletes, doboz alakú, egyforma faépületek voltak, amelyeken az azonos szélességű burkolólécek vízszintesen helyezkedtek el. Többségük oldalfalán tüzlétrákat láttunk, melyek fokozták a szabályosság benyomását. Ezek az egyenházak azonban különböző pasztellszínekben sorakoztak egymás mellett. A szürke, vajszínű, citromsárga, halványkék, zöld, türkiz vagy világos rózsaszínű, frissen festett épületek összességében a jólét, a rend, az otthonosság derűjét sugározták még akkor is, ha valószínűleg az alsóbb társadalmi rétegek lakták őket.

A másik stílushoz a viktoriánus sorházak vagy inkább paloták tartoztak, melyeket a nép „festett hölgyeknek” (painted ladies) nevez választékos színárnyalataik miatt. Itt is a világos színek domináltak, de az élénkebb hússzín, a kellemes kávébarna vagy a tengerészkék is nagyon jól mutatott az általában fehér ablakkeretek, lépcsőkorlátok, oszlopok és homlokzati díszek mellett. Kiugró ablakok, mellvédek, tornácok és erkélyek tették talán egy kicsit túlzottan szeszélyessé vagy romantikussá ezeket a házakat.

Egészében véve San Francisco modern és régebbi épületei egyaránt gondozotak és tetszetősek, helyenként pedig kifejezetten látványosak. Volt valami enyhe európai mediterrán hangulata a legszebb amerikai városnak.

A Telegraph-hegyről elindultunk a Lombard Streeten a világ legkanyargósabb utcarészlete felé. A kanyarok íveit tavasztól őszi élénk színű virágok övezik, de télen csak örökzöldeket látni. Innen a tengerpart felé mentünk. Végigsétáltunk a Ghirardelli Square pazar éttermei, üzletei és képtárai előtt, melyeket többnyire vöröstéglás gyár- és raktárépületekből alakítottak ki. Végül leültünk a halászkikötőben (Fisherman's Wharf), ahonnan még ma is hajnali háromkor indulnak a kisebb-nagyobb hajók zsákmányszerző útjukra. Forró, fűszeres ráklevest szürsölgetve néztük a jövő-menő turistahajókat, Alcatraz szigetét, a sirályokat és

az öböl túlszéljén sötétlő hegyeket. A kikötőtől jobbra oroszlánfókák (sea-lions) napoztak és lökdösődtek a köveken, vinnyogó hangokat hallatva. Hosszú út állt előttünk visszafelé a BART állomásáig, mégis nagy élvezettel sétáltunk végig a dimbes-dombos Powell Streeten, az egyik leglátványosabb San Francisco-i útvonalon.

A harmadik napon a Stockton Streeten – a Union és a Washington Square érintésével – a kikötőbe mentünk, és felszálltunk az Alcatrazra induló hajóra. A börtön-sziget – népszerű nevén a Szikla – megtekintése izgalmas, de korántsem könnyű élmény. Először erődöt építettek rajta. 1915-től csupán börtön. Eleinte katonai, majd 1934-től szövetségi fegyház. A sziget körülbelül két kilométernyire van San Franciscótól. Bár emberevő cápák nem élnek az itteni vizekben, a tenger olyan rendkívül mély és hideg, hogy a legbiztonságosabb jelzőt érdemelte ki az itt működő büntetés-végrehajtó intézet. Sohasem volt női elítéltek között, és kivégzés sem fordult elő. Történt azonban öt öngyilkosság és nyolc gyilkosság.

Átlagosan 260-300 rab élt a cellaházban, köztük néhány hírhedt gengszter: Al Capone, „Doc” Barker, „Gépfejtörő” Kelly és Robert Stroud, a „Madárember”. A legendák ellenére egyikük sem szökött meg. Összesen 14 szökési kísérlet történt a javíthatatlanok börtönéből. A leghíresebb Frank Morrisé és az Angin testvéreké volt 1962-ben. Bár holttestüket sohasem találták meg, feltehetően vízbe fulladtak.

Milyen volt az élet a Sziklán? Mindenkit ez érdekelt leginkább.

„Jogosult vagy élelemre, ruházatra, fedélre és orvosi ellátásra. Minden egyéb, amit kapsz, kiváltság.” – hangzik egy részlet a börtön-szabályzatból. Az élelem állítólag jó volt, s elég nagy lehetett a tisztaság, de a cellák rendkívül sivár látványt nyújtottak: a mosdón, WC-n és a pucson kívül nem volt bennük semmi más. Négy lépés előre, három oldalt. Egyes cellákba be lehetett menni. Az ember magára csukta a rácsajtót, és lefénnyépeztette magát. Olcsó trükk, de hátborzongató. Senki sem hagyta ki. Csak pár perces a hajóút az Alcatraztól San Franciscóig. Késő délután a város rendkívüli látványt nyújtott a tenger felől. Szinte teljesen fehér, apró dobozok a szárazföld szélén, mögöttük vajsínű, toronymagas kocka- és téglatestek, s közéjük a Transamerica-piramis éke.

A nap hátralévő részében bejártuk a rakpartvilág minden zegzugát: az üzleteiről és szórakozóhelyeiről híres 39-es mólót (Pier 39), melyet egykor bontásból megmaradt épületfából ácsoltak, a vitorlázókikötőt, a szállítási vállalatok hatalmas raktársorait és a múzeumként működő, forgalomból kivont emlékhajókat.

A negyedik napon gyalogoltunk talán a legtöbbet. Kis Olaszország (Little Italy) utcáin, majd a jazzklubok, zeneműboltok és könyvkereskedések negyedén át komoly kerülővel jutottunk el San Francisco hippy főutcájára, a Haight Streetre. Az az egy óra, amíg ezen az úton – néhány antikváriumba is bekukkantva – a Golden Gate park keleti széléhez értünk, felejthetetlen időutazással ajándékozott meg bennünket, idősebbeket: visszavitt „virágos” tinédzser korunkba. A díszlet és a

kosztümök oly tökéletesek voltak, hogy önfeledt bábéskodásunk közepette azon sem lepődtünk volna meg, ha maga Janis Joplin lép ki valamelyik kommuna lakta, viktoriánus stílusú palotából.

A Golden Gate-hez a Presidio parkon át jutottunk el. Az itt található spanyolkori épületekben 1776 óta állomásozik katonaság, s ma az Egyesült Államok hatodik hadseregének főhadiszállása. A hatalmas fák alatt dísztelen, fehér katonasírok százai álltak szomorú glédában. Szinte komikus látványt nyújtott mellettük a kedvenc állatok friss és művirágokkal borított sirkertje (Pets' Cemetery). Természetesen hallottam túlzásba vitt kultuszukról, de ezelőtt még sohasem láttam talpig feketébe öltözött kisállat-gyászolót.

A Golden Gate a világ egyik legnagyobb és legimpozánsabb függőhídja. A város felőli talapzatánál, szorosan a tenger partján, tulajdonképpen a híd alatt húzódik meg a Fort Point nevű erőd, amely ma múzeum. Különleges és egy kicsit ijesztő is a Golden Gate-en sétálni. A hídon mindig erős a szél, és középen, ahol a szerkezet 80 méter magasan ível a víz felett, érezhető a kilengése. Lélegzetelállító onnan a kilátás az erődre, a városra, a szemben lévő hegyekre és természetesen az óceánra. Nehéz volt elszakadni ettől a képtől, de a kimerültségtől már alig tudtunk járni. Az tűnt legésszerűbbnek, ha buszra szállunk, s így tesszük meg a visszafelé utat a BART-ig. Az autóbusz áthaladt a kínai negyeden, s az egész jármű megtelt fáradtan cipekedő kinaikkal. Aztán a karácsonyi kivilágításban tündöklő esti San Francisco és a fényárban úszó felhőkarcolók látványával vettünk búcsút e fantasztikus várostól, ahol annyi mindent szerettünk volna még megnézni.

Az amerikai ember akkor érzi magát jó házigazdának, ha vendégeit bemutatja rokonainak, szomszédainak és tágabb baráti körének. Ez többnyire kisebb-nagyobb partikon történik. Az összeszokott társaságok maguk is törekszenek a változottságra, és szívesen hívják meg valamelyik törzstag ismerőseit.

Számunkra eleinte érdekesek voltak az ilyen vendégeskedések, de idővel, amikor például a heti ötödik partin válaszoltunk ugyanazokra a kérdésekre, kissé fárasztóvá váltak. Kezdtük azt hinni, hogy az amerikaiak nem tudnak nyugton maradni egy árva napig sem. Kényszeresen menniük kell valahová. Ha nem partira, hát étterembe vagy moziba. Így aztán gyakorlatilag mindennap, amikor nem utaztunk el – néha kétszer is –, partiztunk. A végén még Tot is megszokalta a nagy társasági életet, és meg is dicsért bennünket, hogy milyen jól bírjuk a megpróbáltatásokat. Nem akarok füllenteni, de körülbelül tizenöt partin vettünk részt a három hét alatt. Néhány emlékezetesebbéről számolok most be.

Időrendben haladva először talán éppen a leglátványosabban volt részünk. Karácsonyra Livermore városa megnyitotta egyik viktoriánus stílusú, múzeumként működtetett házát, és báltermében a „Szőlőskertek Barátai” (Friends of the Vineyards) nevű egyesület, melynek Tot egyik alapító tagja volt, fogadást rendezett.

Livermore környékén USA-szerte híres szőlészet és bortermelés folyik. A fogadón vagy ötven ember jelent meg, s bizony majdnem mindegyikkel beszélgetnünk kellett, mivel Tot a város komoly tiszteletben tartott és rendkívül népszerű polgárának számított. Az ő vendégei mindenki vendégei voltak.

Itt essék most szó magáról, Totról. Így ír róla férjem, akivel kezdettől fogva szoros barátságban van.

„Tot az 1992-93 valamint az 1993-94-es tanévet töltötte Nagykanizsán. Angolt tanított az iskolánkban. A hivatalos keresztnéve Joan volt, de szinte mindig a Tot becenevet használta. Annak idején a Békehadtest nevű szervezet tagjaként érkezett Magyarországra. A Békehadtestet Kennedy elnök alapította a nemzetközi barátság és megértés elősegítésére. A tagjai önkéntesek, s általában két évig szolgálnak egy-egy úgynevezett fejlődő országban. Segíthetnek a mezőgazdaságban, egészségügyben vagy az oktatásban. A kilencvenes évek első felében a volt szocialista államokban is bevetésre kerültek, főleg az iskolai nyelvtanításban. A Békehadtesttel érkezők nem voltak szakképzett nyelvtanárok. Egy rövid tanfolyamon kapták meg a legszükségesebb információkat a rájuk váró munkáról, illetve a fogadó országról. Fizetségük mindig körülbelül annyi, amennyit az illető országban az általuk segítségben részesített munkaterület dolgozói kapnak. Ez az amerikai bérekhez képest természetesen csak szimbolikusan mondható még akkor is, ha nem feledkezünk meg az ingyenes szolgálati lakásról.

Egyértelmű, hogy a Békehadtest tagjai nem bankszámlájuk felduzzasztása céljából vállalták a szolgálatot. Hogy mi célból? Tot például a férje halála utáni bánatáról próbált részben megfeledezni. Fiatal korában bölcsészdiplomát szerzett, de állást soha nem kellett vállalnia. Felnevelt öt gyermeket. Közülük az egyetlen fiú a húszas évei elején valami hirtelen jött, rejtélyes betegségben meghalt. Ezt a szomorú témát Tot csak egyszer említette előttünk. Mind a négy lánya viszonylag régebben férjhez ment már, így több unoka is tartozott a tágabb családhoz. John, Tot néhai férje valamikor pilótaként teljesített szolgálatot a haditengerészet repülőgépein. Jó munkája jutalmaként haditengerészeti ösztöndíjjal Master of Science fokozatot szerzett a Massachusetts Institute of Technology, az USA legrangosabb műszaki egyetemén. Később, amikor visszavonult az aktív szolgálatból, a család Livermore-ban telepedett le. John az atomkutató intézetben kapott munkát, és hobiból még jogi diplomát is szerzett a San Francisco-i Egyetemen. A barátaink többnyire a kutatóintézet dolgozóiból kerültek ki.

Egyébként valamikor Teller Ede is működött az intézetben, több évig igazgatója is volt.

Amikor Tot a Békehadtestnél kapott lehetőséget tengerentúli munkára, Magyarországot elsősorban azért választotta, mert úgy érezte, hasonló lehet szűkebb szülőhazájához, Indiana államhoz.

Az idő tájt, hogy megtudtuk, két évre egy amerikai kolléganőt kapunk, természetesen örültünk, csak Tot életkora aggasztott egy kissé bennünket. Attól tartottunk, hogy nehéz lesz a magyar diákokat munkára fognia, és az esetleges kudarcok nagyon elkedvetlenítik majd. Nem volt könnyű dolga, az biztos. Éppúgy kijutott a része az apróbb-nagyobb bosszankodásokból, mint a magyar nyelvtanároknak, néha még jobban is, de optimizmusát nem lehetett könnyen megrendíteni. Mindenképpen használni akart, s ez sikerült neki. Némelyik diákkal sokat foglalkozott tanórán kívül is. Valószínűleg azért a kollégák közt volt igazán népszerű az idős hölgy. A nem angol szakosok közül azoknak, akik valamilyen szinten beszélték ezt a nyelvet, komoly önbizalom-növekedést jelentett a vele való társalgás, de nekünk, angol szakosoknak is használt egy kis mindennap adódó továbbképzés. Ami Tot ittlétéből mindenkinek jelentett valami fontosat, az az a példa volt, hogy egy hatvanhét éves nő arra vállalkozzon, hogy két évet töltsön el sok ezer kilométerre az otthonától, egy másik földrész olyan országában, amelyhez a legcsekélyebb kapcsolat sem köti, és életében először éppen ott legyen állása. Idővel megtudtuk róla, ha Magyarországon nem is járt előzőleg, sok más helyen megfordult már. A földrészek közül talán csak az Antarktiszt hagyta ki. Természetesen igyekezett Magyarországot is megismerni, amennyire csak olyasvalakinek lehetett, aki a magyar nyelvet nem beszéli. Komolyan érdeklődött a közélet és a politika iránt. Miközben a magyar pártokról és politikusokról elmélgedtünk, megemlítette, hogy maga is indult egyszer a livermore-i választáson egy önkormányzati képviselői helyért. Nem jutott ugyan be a testületbe – mint mondta, nem eléggé profi módon szervezte meg a kampányát –, de arra mindenképpen büszke volt, hogy egyszerű polgárként is sikerült hozzájárulnia a livermore-i szőlőskertek megmentéséhez, mármint ahhoz, hogy az önkormányzat ne adjon engedélyt a terület beépítésére.”

Visszatérve a „Szőlőskertek Barátai”-nak fogadására, Livermore alpolgármestere és felesége különösen kitüntetett bennünket figyelmével, s jó amerikai szokás szerint azonnal a kínálkozó földrajzi kapcsolattal indította a társalgást. Járt már Budapesten, mégpedig Teller Ede kíséretében, amikor a tudós először látogatott haza Magyarországra a nyolcvanas évek végén.

Ezek a beszélgetések vidámak és közvetlenek voltak, mintha csak véletlenül nem találkoztunk volna még eddig, s ezután is bármikor összefuthatnánk a világnak e látszólag felhőtlenül boldog részén.

Már ekkor megismerkedtünk néhány livermore-i polgárral, akikkel később az unitárius egyház lelkészénél, Eric Meternél tett látogatáskor újra találkoztunk. Eric harminc éves volt, és éppen frissen nősült. Karácsonyi partiján újabb és újabb meghívásokat kaptunk, és osztottunk ki Tottal mi is „családi” karácsonyi vacsoránkra.

Itt derült ki, hogy az unitárius egyházközség szilveszteri bulijára is hivatalosak vagyunk. Feltűnt, hogy Eric házában a beszélgetésekben gyakran szerepelt a „lab” szó. Tot elmondta, hogy a livermore-i unitárius egyházközség tagjai főként az atomkutató intézet dolgozóiból és azok családjából kerültek ki. Voltak, akiket szinte már régi ismerősként üdvözlöztünk a templomban karácsonykor.

Az unitárius istentisztelet merőben különbözött attól, amit itthon református, evangélikus vagy baptista templomokban illetve imaházakban tapasztaltam. A lelkész először megkérdezte a gyerekeket, tudják-e, mit ünneplünk most. Meghallgatta válaszukat, majd az apróságok távoztak, hogy részt vegyenek a számukra szervezett foglalkozáson. Ezután a gyülekezet tagjai számoltak be arról, mi történt velük mostanában. Sajnos szomorú híreket is hallottunk betegségekről és egy halálesetről. A lelkész filozofáló prédikációjával irányt kívánt mutatni, és segítséget próbált nyújtani a gyülekezet tagjainak önjavító szándékaik megvalósításához. Eközben többször szerepelt a templom kórusa. Az istentisztelet után mindenki részt vett a közös kávézásban és beszélgetésben. Itt tudtuk meg, hogy a livermore-iaknak komoly kapcsolatuk van az erdélyi unitárius egyházzal.

Tot lányai közül Kate-tel és Hesterrel ismerkedtünk meg. Kate férjével, Steve-vel érkezett Oregon államból. Hester, Linus és kislányuk, Melissa a karácsony napi vacsorán is velünk voltak. December 25-én reggel Melissa egy csengőt rázva korán ébresztette a társaságot, mert minél előbb meg akarta nézni ajándékait. A hálóinges, pizsamás, köntösös és papucsos sereglet leült a karácsonyfa előtti nagy szőnyegre, és bontogatni kezdte a gondosan becsomagolt, kis kártyával ellátott, névre szóló csomagokat. Legnagyobb meglepetésünkre olyanoktól is találtunk ajándékot, akikkel csak az esti partin fogunk először találkozni. Tottól kaptuk a legkedvesebbet: egy Észak-Amerika nemzeti parkjairól szóló, szenzációs fénykép- és információs anyagot tartalmazó, reprezentatív könyvet. Totnak már korábban beszéltünk nyári utazási álmainkról, így tudott arról, hogy egy nemzeti parkokat bejáró autós túrát tervezünk. Röviddel ebéd után megkezdődtek az előkészületek a vacsorához. Ahogy közeledett az este, Tot láthatóan egyre izgatottabb lett. Az ebédlőben ünnepi teríték került az asztalra, és a hagyományos karácsonyi menü is elkészült: pulyka zöldségkörettel és sütőtökkel töltött sütemény. Megérkeztek a vendégek: egy szomszéd család és egy másik házaspár Tot szűkebb laboratóriumi baráti köréből. A társalgás elsősorban a fiatalok körül forgott. Judit és Bandi beszéltek terveikről, az egyetemi oktatásról és a magyar fiatalok életéről. A másik érdeklődést keltő téma Judit csecsemőgondozói és az én houstoni tanári munkám volt. Totnak meséltem nehézségeimről, de a vendégeknek csak óvatosan szoltam negatív élményeimről, Tot nagy megkönnyebbülésére. Béla az amerikai politikai életre terelte a szót, s ezzel a livermore-iaké lett a vezető szerep a társalgásban. Azonnal szegény Bill Clinton került bonckés alá. Éppen akkortájt folyt az elnöki per (impeachment). Vitáztak még azon is, mit kellene az USA kormányának

kezdenie a költségvetési fölösleggel: az oktatásra és az egészségügyre költeni vagy visszaadni az adófizetőknek és csökkenteni az adó mértékét. A vendégek demokrata párti része az előbbi, a republikánusok – élükön Tottal – az utóbbi mellett érveltek. Irigylésre méltó vitatéma.

Tot rendezett a kedvüinkért egy másik vacsorapartit, amelynek eredeti előélete volt. A livermore-i városközpont újjáépítéséhez jótékonyági vásárral is próbáltak pénzt szerezni. A vásárba kulturális és közösségi szolgáltatásokat lehetett vinni. Tot egy Magyarországról szóló előadást kínált, amely el is kelt, és már korábban lezajlott. Ugyanakkor Tot vett egy vegetáriánus vacsorát tíz főre, s ezt készítették el, tálalták fel december 30-án az ő lakásán. A meghívottak ezúttal is a kutatóintézet dolgozóiból és hozzátartozóiból kerültek ki. A vacsorát szolgáltató család feje pedig az unitárius egyházközség gondnoka volt. A főzés körülbelül két órán át tartott. A zöldségek a felismerhetetlenségig el voltak készítve: töltve, rántva, csőben sültve, szósszal leöntve, különleges formákra vagdosva, tésztába csavarva és természetesen fűszerezve. Bandi, aki nem kedveli az efféle táplálékot, nem is tudta, mit eszik. Azt hitte, valamilyen sajátos módon készült hús- vagy halételt kapott. Minden rendkívül finom volt, és nagyon meglepődött, amikor elárultuk neki, mit fogyasztott. Ezen a partin találkoztunk egy magyar és egy horvát hölgygel, akik még gyermekkorukban kerültek az USA-ba. Velük természetesen Kelet-Európáról beszélgetünk.

A „Szőlőskertek Barátai” egyesület nevesebb bortermelői zokon vették volna, ha Tot vendégeivel nem látogatja meg szőlészetüket és helyszíni borkóstoló részlegeiket. Tot, aki valaha a livermore-i borversenyek zsűritagja is volt, elvitt bennünket néhány ilyen helyre. A legnagyobb és leghíresebb gazdasággal kezdtük, a Vente családdal. A német származású Carl Heinrich Vente 1883-ban vette meg a körülbelül harmincholdas földet. A Livermore-völgy (Livermore Valley) éghajlati és talajadottságai lehetővé tették, hogy ma már a Venték negyedik generációja művelje a szőlőt az azóta 2100 holdas birtokon. Létesítettek pezsgős pincét és golfpályát, ők működtetik Livermore legelegánsabb éttermét, bankett-termeikben esküvőket és kongresszusokat, a szőlőskert legszebb helyén kialakított színpadon pedig szabadtéri hangversenyeket rendeznek. E hatalmas komplexum borkóstoló helyisége azonban szinte családiasnak mondható. A kiszolgáló személyzet lenyűgöző kedvességgel, előzékenységgel és műveltséggel beszélget a vendéggel, és nemcsak a borokról. A három Vente-leszármazott – két férfi és egy hölgy – többször feltűnt a vendégek között, és maguk is szívesen ismerkedtek vásárlóikkal. Választékukból a birtokon termelt Chardonnay és Cabernet Sauvignon ízlett leginkább. A kóstoltatás ingyenes volt, a palackozott bor vásárlása azonban annál költségesebb.

A második legjelentősebb gazdaság a Concannon-szőlészet, melynek kóstolótermében a kiszolgáló hölgy – hallván, hogy magyarok vagyunk – elmondta,

zeneművészeti főiskolás korában tanult a Kodály-módszerről. Tot itt ajándékozott meg bennünket egy nevünkkel feliratozott üveg Petite Sirah vörösborral. El voltunk bűvölve.

Tot arca sugárzott a boldogságtól, amikor bejelentette, hogy most jön a meglepetés. Megálltunk a következő szőlészet kapuja előtt, és elolvastuk a cégért: Iván Tamás Winery. Kár, hogy a kóstolóhelyiségbe nem tudtunk bemenni, mert az ünnepek idejére zárva tartott. A tulajdonosok különben éppen Magyarországon tartózkodtak.

Az aznapi utolsó szőlészet „Kőperem”-hez címzett éttermében vacsoráztunk, ahol előételnek fokhagymalevest ajánlottak sült fokhagymával. Tot már ismert bennünket annyira, hogy tudta, rezzenéstelen arcunk nemtetszést fejez ki, és így bátorított bennünket:

– Fogadjátok csak el nyugodtan, én is kérek. Finom, egészséges, és szaga sem marad.

Hitetlenkedve bár, de beleegyeztünk. Igaza volt. Az elkészítése is igen egyszerű. Az egész fokhagymafejet héjastól megsütik a sütőben. A burkát melegen eltávolítják, és a megtisztított fokhagymát fogyasztják levestel vagy vajas pirítóssal. Csuda jól csúszik rá egy kis fehérbor. A „Kőperem” étterem nevéhez hűen egy hegy oldalán épült, és teraszáról kellemes látvány tárult elénk. A szőlőtőkék egyelőre kopasz ágai között gondosan nyírt fű zöldellt, s a háttérben lekopott, bársonyosan barackszínű hegyvonulatok húzódtak.

Szilveszter előtt még két említésre méltó partin voltunk. Az egyik hölgy, aki részt vett a mi vegetáriánus vacsoránkon, meghívott bennünket a házába, ahol a barátja és felnőtt fia is jelen volt. Az utóbbi a National Geographic egyik tudósítója, s szinte csoda, hogy itthon találtuk, mert általában vagy a Stanford Egyetemen tanított, vagy – mint utoljára – megfigyelő úton volt a Bahama-szigetek egyik lakatlan darabján, és filmet készített az ottani különleges madárvilágról. Neki kiönthettük minden titkos utazási álmunkat. Nem hűtött le bennünket, és nem is mosolygott rajtunk. Helyenként hasznos tanácsokat adott arról, hogyan autózzunk illetve sátorozzunk a nemzeti parkokban. Az egy remek este volt.

A város beépített része és a szőlőskertek között félúton, a hegyekben lakott egy egyetemi oktató házaspár, akik már Eric Meter lelkesénél meginvitáltak bennünket otthonukba. Birtokukon gyönyörű szép faház állt, hatalmas, napsütötte ebédlővel. A ház mögött, egy kisebb különálló épületben biliárdtermet rendeztek be, így Bandi és Judit ott töltötték a délutánt, míg mi a már nyugdíjas házigazdával bejártuk a hátrafelé egyre jobban emelkedő telket, s érdeklődéssel hallgattuk, hogyan fűrt vizet a meredek hegyoldalon, és miként tartja távol a különböző vadon élő állatokat anélkül, hogy bántaná őket.

A szilveszterre mindenki nagyon készült, bár tudtuk, hogy nem egy diszkó stílusú helyre megyünk. Az intézetben dolgozó, egyik korombeli házaspár látta vendégül

barátaim. Kicsit tartottam a dologtól, mert atomtudósokkal még nem szilvesztereztem. Körülbelül éjjel egy óra után jöttünk el, és elmondhatom, ez volt a legfurcsább szilveszteri összejövétel, amin valaha is részt vettem. A társaság azon része, akik a laboratóriumban dolgoztak – két hölgy kivételével mind férfiak –, éjfélig egy nagyon fontos kérdéstről beszélgettek. Valamelyik családtagjuk néha kezükbe nyomott egy-egy pohár italt vagy egy kis tányér ennivalót a svédasztalról. A feleségekkel jól eltársalogtunk egy ideig, majd figyelmünk az ifjabbak felé fordult. Néhány tudóscsmete ugyanis elkísérte szüleit, ami elég meglepő volt számomra, mivel az amerikai tinédzserek általában már a saját éjszakai életüket élik. Nos, az egyik jelenlévő fiatalember sakktáblát kapott elő, és így szólt Juditra és Bandira nézve:

– Rendezzünk nemzetközi sakktornát!

A kihívó fél felszólításának Bandi tett eleget.

A túlerőben lévő amerikai szurkolótábor biztatása eleinte nagy zajjal járt, majd – amikor már a szülők is ott álltak, és szemtanúi lehettek, amint az USA zászlaja alatt küzdő elveszítette az egyik tisztjét – lényegesen elhalkult. Több fordulót is játszottak, de mindig Bandi nyert. Szerencsére közeledett az éjfél, és a nemzetközi torna félbeszakadt. Bekapcsolták a televíziót, elhangzott az amerikai himnusz, meghallgattuk Bill Clinton köszöntőjét, majd néhány részletet láttunk a washingtoni utcai mulatozásokból. Aztán mindannyian letelepedtünk a padlóra, és a vegetáriánus egyházi gondnok gitározni kezdett, s vele énekelgettünk egy ideig. Végül néhány atomtudóssal is beszélgettünk egy picit. Volt köztük egy, aki Teller Ede közvetlen munkatársa volt. Őket leginkább a koszovói helyzet érdekelte, és az, milyen érzés volt átélni a rendszerváltást vagy a jugoszláviai háború szomszédságát. Bandi és Judit nagyon kedvesen viselkedett minden felnőtt partin, szilveszterre azonban ugyancsak belefáradtunk már ebbe a „hát te ki vagy, s mit csinálsz” kérdéskörbe. Tot is megértette, és hazamentünk.

A két ünnep között Tottal egy komolyabb utazást tettünk Montereybe és a Big Surhoz. Odamenet megálltunk Santa Cruzban, ahol Tot két lánya járt egyetemre. Montereybe kora délután érkeztünk meg. A halászkikötőben egy remek rák- és kagylóebédet ettünk, majd elfoglaltuk szobáinkat egy motelben. Ezután indulunk útra a Big Sur felé. Az 1-es számú állami út a lehető legszorosabban követi a tenger vonalát. Így rendkívül látványos, ugyanakkor helyenként szédítő hidakon és meredek hajtűkanyarokkal tűzdelt útvonalon kell vezetni. Első megállóhelyünk a Point Lobos nevű sziklás partfok volt. A különleges alakú köveket sokhelyütt barna, zöld, lila és sárga színű moha vagy zuzmó takarta. Jelölt út és pallózott ösvény vitt a legkiugróbb ponthoz, ahol élénk tárult a határtalan Csendes-óceán. Az 1-es út ezután érte el legszebb részét: a fenyővel borított magas sziklafalak és a mélyben zúgó tenger között csak éppen egy kétsávos útnak volt hely. Egyszerre ez a szűk földszalag is megszűnt. Az út hirtelen egy öböl felett átvélő viaduktra tért.

Soha ilyen gyönyörű tájat nem láttam életemben. Remegve néztem le a sziklafalakat hatalmas robajjal verő és az onnan visszazuhanó hullámokra. Nem szeretek azonban még visszagondolni sem arra, amikor teljes sötétben és az óceán felől leereszkedő ködben Tot hazafelé vezetett ugyanezen az útvonalon. Este egy kedves étteremben újabb halféléket próbáltunk ki. Másnap délelőtt a történelmi Montereyt tekintettük meg. Végigsétáltunk a Cannery Row-n (Konzervgyár köz), ahol az azonos című Steinbeck-regény játszódik. Majd meglátogattuk az akváriumot, és egy újabb hangulatos étterem következett az ebéd színhelyéül – közvetlenül a tengerparton, a víz fölé építve. Délután a híres „17 mérföldes utat” jártuk végig, ahol a madarakkal vagy oroszlánfókákkal ellepett, köves parttól a kavicsos vagy homokos strandokig a csendes-óceáni partvidék minden változatával találkozhattunk. Bár igazán meleg nem volt, térdig bemelegszedtünk a vízbe. A legjobban mindenkinek a magányos ciprus koronázta kiszögellés tetszett. Megértettük, miért itt láttuk a legimpozánsabb nyári palotákat – a kaliforniai felső tízezer errefelé tölti vakációját. Hazafelé ismét megálltunk Santa Cruzban, ezúttal a halászkikötőnél. A mólóról három tengeri vidrát figyelhattunk meg játék közben, és néhány pelikán is elsétált mellettünk.

Nagybátyámmal is töltöttünk egy kellemes napot. Oaklandban és egy parkerdőben sétálgattunk, majd együtt ebédeltünk. Ezúttal elsősorban nem turistáskodni, inkább beszélgetni akartunk.

A páratlan élményeket nyújtó három hét után nehéz volt megbarátkozni a gondolattal, hogy ismét a kemény, munkás hétköznapiak várnak ránk.

Amikor a dolgok rendeződnek

1999. január 3-án eléggé letört hangulatban tértünk vissza Houstonba. A vendégszerető emberek és a kényeztető körülmények között valójában teljesen elfeledkeztem Amerika árnyoldalairól. Helyesebben megtehettem, hogy nem figyeltem oda, ha nem akartam. És én nagyon nem akartam. Ha néha-néha diákjaimról meséltem a gyertyafényes nappaliban vagy egy pohár whiskyvel a kezemben a biliárdasztal mellett, a mi keserves iskolai életünk könnyed, egzotikus társalgási téma volt csupán. Ugyanolyan megjegyzések kísérték, mint például Tot beszámolóját az Amazonason tett hajóútról:

– Na, és nem féltél? Nahát, milyen bátor voltál!

Kaliforniából visszatérve a culture shock még utoljára erőt vett rajtam egy rövid ideig. Ezt már nem a két ország, hanem a társadalmi rétegek közti átjárás váltotta ki belőlem.

Az iskolában előtérbe került a TAAS-ra való intenzívebb felkészítés. Félévtől éppen ezért ugyanazokban a csoportokban olvasást és kreatív írást tanítottam

Reading és Creative Writing címen év végéig. Milyen is volt egy TAAS-teszt? A vizsga három fő részből állt: írásból, matematikából és olvasásból.

Az írás vizsga két alegységre bontható: a tesztre és az esszére. A teszt 40 feleltválasztós kérdése a következő három típus szerint oszlott meg:

A.) Egy szövegben az üresen hagyott helyekre a megadott lehetőségek közül a nyelvtanilag és jelentésben leginkább odaillőt kellett kiválasztani.

B.) Egy szövegben meg kellett állapítani, hogy a megadott típusok közül milyen hibát követtek el az aláhúzott részekben.

C.) Egy szöveg aláhúzott részéről el kellett dönten, helyesek-e, vagy hibásak. A hibásat a felsorolt lehetőségek közül az egyetlen helyessel kellett kijavítani.

Az esszéfeladat egy megadott szituációhoz illő véleménykifejtő levél vagy kérvény megírását jelentette. Például:

„Néhányan úgy vélik, hogy a középiskolásoknak csak egy sportágban vagy iskola utáni foglalkozáson szabadna részt venniük évente. Úgy gondolják, hogy azoknak a diákoknak, akik egy szakkörre vagy sportkörre szorítkoznak, több idejük marad arra, hogy tanulmányaikra összpontosítsanak, és így jobb osztályzatokat szereznek.

Mi az álláspontod ebben a kérdésben? Írj levelet az iskolaszék elnökének, kifejtve véleményed és érveidet! Mindenképpen részletezd indokaidat!”

A matematika vizsga 60 szöveges vagy egyéb jellegű feladatból állt, és ki kellett választani a megadott eredmények közül a helyeset. Illusztrációképpen leírok három ilyen feladatot.

1.) Milyen számnak kellene következnie az alábbi minta alapján?

0,4,2,6,4,8,6,...

A: 4

B: 7

C: 10

D: 14

2.) Caroline fél nap fizetett szabadságot kap minden 12 napi munka után. Hány nap fizetett szabadságot kap, ha 240 napot dolgozik?

A: 6 napot B: 10 napot C: 12 napot D: 24 napot E: 40 napot

3.) Egy tanuló a következő aránypárt állította fel, hogy megoldjon egy problémát:

$$\frac{3.1}{x} = \frac{8}{6}$$

Melyik egyenlet ekvivalens a tanuló által felállítottal?

A: $(3.1)(8) = 6x$

B: $(3.1)(6) = 8x$

C: $3.1x = (8)(6)$

D: $x = (3.1)(8)(6)$

E: Nem szerepel itt a megfelelője

Az olvasás vizsga 7 különböző, egyoldalas szöveg alapján feltett 48 feleltválasztós kérdésből állt.

Az írás, matematika és olvasás vizsgákat külön napokon tartották, és egymástól függetlenül osztályozták. Mindegyik nyolckor kezdődött, és a tanulók addig írhatták őket, ameddig akarták. Általában délután egy-két órára mindenki végzett.

Januárra megérkeztek az első (novemberi) vizsga eredményei. Az angol anyanyelvű amerikaiak 95%-a ment át. Az angolt második nyelvként tanulóknál csoportonként két-három diáknak fogadták el az írás vagy olvasás vizsgáját. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy csoportjaimba majdnem mindenkinek vizsgáznia kellett márciusban. A 11. vagy 12. évfolyamra járóknak ismételniük kellett, a tizedikesek pedig első ízben kísérletezhettek. Az bizonyos, hogy az előző TAAS-eredmények ismerete ösztönző és fegyelmező erőként mindenképpen a szakmailag igényesebb és hatékonyabb oktatásnak kedvezett.

Mr. Alaniz rendkívül elégedetlen volt a matematika és az angol vizsgákon nyújtott teljesítményekkel. Az HISD rangsorában, melyet a TAAS-eredmények alapján készítettek, iskolánk az utolsó előtti helyre került. Számos tantestületi és munkaközösségi ülésen részletezték, miként javíthatnánk a siralmas helyzeten. Ezek a tanácskozások houstoni tanárkódásom kellemes, önbizalom-erősítő szakmai élményei közé tartoztak. Az okok igen sajátosnak mondhatók.

Amerika-szerte erősödött a Clinton-kormány által is támogatott igény a középiskolai állami oktatás megreformálására, amely egyértelműen a fegyelmi helyzet és a tanuláshoz való hozzáállás javítását, valamint a tanulmányi követelmények emelését, a következetesebb és szigorúbb számonkérést jelentette volna. A valójában konzervatív értékrendet képviselő Texasban, ahol ezzel párhuzamosan a társadalom eléggé toleráns a bevándorlókkal, ezek a pedagógiai reformtörekvések jó talajra találtak. Az állam anyagilag is sokat áldozott arra, hogy a bevándorlók oktatását javítsa és korszerűsítse, ezzel segítve leginkább beilleszkedésüket.

Mr. Alaniz jó érzékkel tapintott rá a reform lényegére. Rendíthetetlenül ostromozta azokat a tanárokat, akik csak baby-sitting (gyermekmegőrző) szerepet töltenek be, és nem vállalják a teljesítőképés tudás elsajátíttatásával járó kihívásokat, konfliktusokat és a tananyag-módosító alkotó munkát vagy az írásbeli feladatok precíz javításának többletterheit. A baby-sitting kifejezés a pedagógiai szlengben arra utal, ha a tanár megengedi, hogy diákjai azt tegyenek, amit akarnak (olvassanak, aludjanak, más órára készüljenek), s ennek fejében csendben vannak, és nem okoznak semmiféle galibát. Árnyaltabb formája a tévé- vagy videonézés. A magyar ember számára hihetetlenül hangzik, de a saját szememmel láttam, hogy a legtöbb pulykatollat magáénak mondó kolléga mindennap negyed órával a kicsöngetés előtt nyitott ajtó mellett magára hagyta csoportját, és a titkárságon vagy a folyosón beszélgetett. Ilyen körülmények között nehéz helyzetben volt az a tanár – és voltak ilyenek szép számmal –, aki Mr. Alaniz véleményével egyetértett, és utasításainak eleget akart tenni. Mintha hájjal kengették volna, olyan jó érzéssel hallgattam az igazgató gyakorlati tanácsait az óra minőségének javítására. Megelégedéssel töltött

el, hogy olyan országból jöttem, ahol mindez a tanári pálya ábécéjéhez tartozik, s az is, hogy én az itteni körülmények közt is megpróbáltam ezeket az alapelveket kezdettől fogva érvényesíteni. Büszke lettem arra, amiről eddig azt hittem, szegény: a megharcolt konfliktusaimra. Valahogy meg is nyugodtam, mert úgy éreztem, mindezek most már sokkal kevésbé fognak megviselni.

Nos, éppen a kellő időben jöttem rá, hogy ezután jobban tűröm majd a gyakorlatilag elkerülhetetlen összeütközéseket, mert elérkezett a legnagyobb, az „igazi” ideje.

Karen Tabora állt velem szemben a képzeletbeli ringben, de lehetett volna bárki más. Az, hogy végül is vele történt meg ez az eset, mégsem volt véletlen.

Karen az egyik legszebb és legvadabb hispán lány volt az iskolában. Tehetségesnek számított az USA-ban is egyre népszerűbb európai futballban, de ahhoz túlságosan lusta volt, hogy rendszeren járjon edzésre, s így kitétték a csapatból. Matematikából és angolból nagyon gyenge teljesítményt nyújtott; írni is alig tudott. Szeretett volna kitörni az örökös rossz tanuló szerepéből, de szalmaláng lelkesedéséből csak beváltatlan ígéretekre futotta. Szerelmi ügyei is állandóan bajba sodorták. Amikor például karácsony előtt felfüggesztették, egy másik leánnyal verekedett egy fiúért. Kiegyensúlyozatlan élete miatt könnyen elkallódhat majd, pedig ügyes, szuggesztív erejű egyéniség jó szervezőkészséggel.

Angolból egy kivétellel mindig megbuktattam. Akkor Karen hosszasan könyörgött, hogy engedjem át, mert így nem zárnák ki a focicsapatból. Engedtem a kérésének. Nem is zárták ki, de sajnos néhány nap múlva otthagytta magától.

Az angol esetében az volt vele a legnagyobb gond, hogy azt sem értette, mi a baj abban, ha egy egész oldalon át nem tesz ki semmiféle írásjelet, és mindent egyformán kisbetűvel ír.

– Karen, úgy tűnik, mintha megállás nélkül folynának belőled a gondolatok. Mint az árvíz.

– Úgy is van, miss, éppúgy, látja, ezért nem teszek pontot, mert úgy jönnek belőlem a gondolatok, mint egy vízáradat, nagyon szépen mondta, miss, sose teszek pontot, nem én.

– De így nem fogják megérteni, mit szeretnél mondani. Végigolvasni sem lesz türelmük, ha meglátják, hogyan írsz.

– Mindenki megért, miss, csak maga nem – és az osztály felé fordulva így folytatta: ugye, megértetek?

– Meg – zúgott a kórus.

Karen belejött:

– Megértitek, ha azt kérem, írjunk petíciót a miss ellen az igazgatónak?

– Meg.

– Írjuk meg, hogy nem ért minket, és olyasmit követel, ami fölösleges, rossz tanár, és küldjük el!

- Petíciót, petíciót! – üvöltötte Jose Montes.
- Kuss! – mondta Karen, és Jose nyomban elhallgatott.
- Miss, mi most itt petíciót írunk.
- Csak te írod. Aki akarja, aláírhatja utána.
- Oké, miss.

Még aranyos is volt, ahogy kipirult arccal és nagy igyekezettel nekiállt. Tíz perc alatt összehozott egy negyedoldalnyi szöveget és körbeadta. Elég sokan aláírhták, de nem mindenki. Megkérdezte, elviheti-e az igazgatóhoz. Mondtam, hogy természetesen. Karen fontosságának tudatában kacéran visszanézett az ajtóból, majd kiviharzott a teremből. Én meg csak tanítottam közben és utána is.

Ebédszünetben bementem Mr. Alanizhoz. Elmondtam neki, mi történt.

– Elnézést kérek, Ms. Toth. Nálunk sem mindenki ilyen. Karenről tudnia kell valamit. Veszélyeztetett helyzetű, az édesanyja azzal büntette kiskorában, hogy pengével megvágta a bőrét, ha rossz volt. Ma is látszanak a nyomok. Az édesapját nem ismeri, és anyja partnerei gyakran szemet vetnek rá. Állandó feszültségben él. Ami pedig a levelet illeti, Karen és társai azt állítják, hogy rossz tanár, mert túl sok munkát ad. Ezt én csak megköszönöm. Éppen ezt várom el minden kollégától. Még egyszer, köszönöm, hogy ilyesmit is vállal ezekért a gyerekekért.

Zavartan szabadkoztam, és menni akartam.

– Egy pillanat, Ms. Toth. Sajnos azért van még egy kis elintéznivaló ebben az ügyben. Nálunk egy tanár-diák konfliktus sem végződhet így. Karennek a csoport előtt bocsánatot kell kérnie, és ugyanúgy, ahogy akkor petícióírássra buzdított, most a tanárral való együttműködésre kell felszólítania a többieket.

– Ajaj! Erre nem lesz hajlandó.

– Ne aggódjon, Ms. Toth! Először a nevelési tanácsadóval kellene beszélnie önnek és Karennek is, külön-külön. Aztán még egyszer, hárman együtt. Ha volna szíves, Ms. Toth.

– Természetesen, de miről fogunk beszélgetni?

– Bízsa csak Ms. Martinezre! Ez az ő területe. Semmiféle aggodalomra nincs oka. Senki nem hibáztatja. A segítségét kérjük.

Ekkor eszembe jutott, milyen is a híre Martha Martineznek.

– Rendben van – mondtam beletörődve a megváltoztathatatlanba.

– És még egy dolog, Ms. Toth. Ezek a gyerekek ritkán érzik, hogy fontosak valahol. Minden lehetséges alkalmat kihasználnak a feltűnésre. Ezt ne felejtse el!

Még aznap délután beszéltem Ms. Martha Martineztel. Karennel már találkozott, és a levelet is olvasta, mert Mr. Alaniz rögtön utánam behívatta magához. Martha elmeséltette velem a részleteket, és megkérdezte, szerintem miért történt mindez.

– Mivel csak fél éve élek itt, nyilván nem ismerem eléggé őket és a gondjaikat. Azt tartom azonban a legnagyobb problémának, hogy nem hiszik el, ha megtennék, amit mondok, átmennének a vizsgákon. A feladatokat túlságosan nehéznek és

soknak tartják, az órákat pedig unalmasnak. Az, hogy ezt Karen mondta ki, vagy más, majdnem mindegy.

– És miként lehetne változtatni ezen a helyzeten?

– Nem vagyok túlzottan derűlátó. Ha valaki nem tartja fontosnak azt a vizsgát, amelyen az érettségije, vagyis a jövője múlik, az nem láthatja a saját szerepét sem az órán. Miért lelkesedne bármiért is? Mindenféle feladatot fölöslegesnek, soknak és nehéznek, s ebből adódóan unalmasnak is talál. Az iskola nem akciófilm vagy show-műsor. Itt csak hétköznapi tragédiák történnek. A sikerek ritkák, a kudarcélmény túlságosan is gyakori.

– El van keseredve?

– Így is mondhatjuk – válaszoltam, és éreztem, hogy mindjárt sírni kezdek. Aztán csak erőt vettem magamon és hozzátettem:

– Ez nem az én országom. Csak vendég vagyok itt, és megteszem, ami tőlem telik. Több nem telik. Az év végén hazamegyek, de ők itt maradnak. És ha minden esetben ekkora jelenetet csapnak, ha azt tanácsolják nekik, hogy használjanak írásjeleket, nem fognak leérettségizni. Amúgy az emberjogi beadványokban is szükség van írásjelekre.

Martha Martinez kifejezetten jókedvre derült azon, amit mondtam, pedig jómagam egyáltalán nem tartottam viccesnek.

– Hajlandó mindezt Karennek is elmondani?

– Hogyne, bár a tanulók ugyanúgy tisztában vannak mindezzel, ahogy én, hiszen ezt nagyrészt éppen tőlük tudom, másrészt pedig a véleményemet már százszor elismételtem nekik órán is.

– Igen, ez világos. Akkor holnap délben találkozunk.

Ami eztán történt, megüti a romantikus amerikai filmdráma szintjét.

– Karen, mondd el Ms. Tothnak, mi a legnagyobb problémád az angolóráján!

– Ms. Toth nem úgy tanít, mint a többi tanár, mert nem amerikai. Nagyon sok munkát ad, sosem tudom befejezni, és bármit írok, mindig csak 50 vagy 60 pontot ad, sosem kaptam még hetvenet, pedig úgy írok, mint a vízfolyás, ő mondta, nem szeret engem, ezért buktat meg.

– Biztos vagy benne, hogy sosem kaptál 70 pontot?

– Egyszer adott hetvenet és átengedett, de nem azért, mert meg volt elégedve, hanem mert megmondtam neki, hogy kirúgnak az iskolai csapatból, ha megbuktat, de erről nem akarok beszélni, ez most nem számít, úgyis meg fog buktatni.

– Hogyan lehetne segíteni a helyzeten?

– A miss ne adjon olyan sok munkát, és ne buktasson meg mindenkit.

Ms. Martinez aztán nekem is feltette ugyanúgy a kérdéseket, és én elmondtam még egyszer, amit tegnap már hallott. Nem láttam semmilyen lehetőséget arra, hogy a beszélgetés a nyilvánvaló holtpontonról elmozduljon.

Ms. Martinez ekkor így fordult Karenhez:

- Megértetted, mi Ms. Toth problémája?
- Igen, az, hogy azt mondjuk, sok és unalmas munkát ad, és nem csináljuk meg, amit kér.
- És ha kevesebb munkát adna, megcsinálnátok?
- Talán, néha igen, néha nem, úgy, mint másnál.
- Gondolod, hogy átmész a TAAS-on?
- Á, nem, én azt az esszét nem tudom megírni, olyan hosszú nem tudok. A tesztben meg nem értem a kérdéseket, ki kell választani a jót, nekem meg mindegyik jónak tűnik. Az olvasásnál nem értem, mi történik a szövegben, egyszer az egyik lány elmondta spanyolul, hogy miről szól, de úgy sem értettem.
- Kértél segítséget Ms. Tothtól?
- Igen, kértem, hogy mondja el, hogy kell csinálni.
- És ő segített?
- Néha igen, máskor meg nem. Azt mondta, hogy már sokszor elmagyarázta, de én akkor se értettem.
- A társaidtól kértél segítséget?
- Igen, de ők se tudták rendesen elmagyarázni.
- Akkor te most azt kéred Ms. Tothtól, adjon neked 70 pontot akkor is, ha nem csinálsz semmit, és nem értesz semmit?
- Nem, adjon kevesebb munkát, és ha befejezem, adjon 70 pontot!
- Ms. Toth?
- Az nem elég, Karen, ha befejezed. A helyes választ kell írnod a megfelelő formában. És nem lehet benne annyi hiba, hogy érthetatlenné váljon, amit írsz.
- Csak a miss nem érti, más igen.
- Akkor miért gondolod, hogy nem mész át a TAAS-on?
- Más sem fog átmenni.
- Ha megteszik, amit mondok, át fognak menni. Négy hónapot el akarsz veszíteni azzal, hogy arra vársz, vajon igazam lesz-e vagy sem?
- Szegény Karen, mit mondhatott volna erre. Ms. Martinez újra átvette a szót.
- Mr. Alaniz és én nagyon meg vagyunk elégedve Ms. Toth munkájával. Felkészült és jó szándékú tanár. A könyvtárban véletlenül láttam egy óráját. Hasznos és érdekes volt. A tanulók szívesen és jól válaszoltak a kérdéseire. Mr. Alaniz éppen most kérte a tanárokat arra, hogy az óra minden percét használják ki a felkészülésre. Ms. Toth nem változtathat a TAAS-követelményeken. Az a dolga, hogy megmondja, mi a megfelelő hozzáállás, és segítsen. Éppen ezt tette, amikor úgy felháborodtál.
- Akkor miért buktat meg mindig? Majdnem mindig.
- Mert így közli veled, hogy nem elég jó a teljesítményed, és ez azért van, mert nem megfelelő a hozzáállásod.
- És ha megfelelő a hozzáállásom, akkor nem buktat meg?

Ms. Martinez rám nézett.

– Akkor biztosan javul a teljesítményed is, és akkor nem foglak megbuktatni.

Ms. Martinez összeráncolta homlokát, és tovább nézett.

– Nem, akkor nem foglak megbuktatni.

– Karen, ezt a fontos dolgot a többieknek is el kellene mondanod. Talán nekik is számít, hogy elhiggyék, ha megfelelő a hozzáállásuk a munkához, Ms. Toth nem bukattja meg őket, és a TAAS-vizsgájuk is sikerülhet. Tudnál ebben segíteni Ms. Tothnak? Ő még csak fél éve van itt, és nem ismeri annyira a gondjaitokat.

– Én? Hogyan?

– Az osztály előtt elnézést kell kérned a viselkedésedért. Ha már szót kapsz, jobb lenne olyasmiről is beszélni, ami mindenkit érint.

– Nem akarom, nem tudok ilyet mondani.

– Nos, akkor a te lelken szárad, hogy a társaid közül néhányan megbuknak a rossz hozzáállásuk miatt. Te lázítottad, és becsaptad őket. Te átmész, ők megbuknak. A missnek mindegy. Ő elmegy, ti itt maradtok.

– Szép kis tanár, ha neki mindegy a mi sorsunk.

– Ha nektek mindegy a ti sorsotok, neki miért ne lenne az?

– Jó, megpróbálhatom, de csak ha a miss megvédi.

– Kitől?

– Csak úgy általában, nehogy kiröhögjenek.

– Köszönöm a beszélgetést – mondta Ms. Martinez, és felállt az asztaltól.

Szerettem volna Karen bocsánatkérésén mielőbb túl lenni.

Megpróbáltam elképzelni, kitől és mitől kell őt „úgy általában” megvédenem. Ugyanakkor azzal is tisztában voltam, hogy önmagamot is meg kell védenem. Úgy találtam, mindkét szempontból hasznos lenne, ha megkérném Julie Breau-Healyt, legyen jelen az eseménynél. Mint később kiderült, ez józan ötlet volt.

Az óra elkezdődött. Közöltem, hogy Karen előre jelezte nekem, szeretne valamit mondani mindannyiunk előtt. Ms. Breau-Healy ott ült az asztali számítógépénél, ahogyan néha máskor is. Karen felállt, és váratlan bejelentést tett: spanyolul szeretné előadni mondanivalóját. Tiltakoztam, majd Julie felállt az asztal mögött, és így szólt:

– Hölgyem, én tudok spanyolul, de Ms. Toth nem beszéli ezt a nyelvet. Így arra kérem, utána angolul is ismételje meg, amit mondott.

Elfogott a méreg, bár hálás voltam Julienak, mert ha nem menti meg a helyzetet, bizonyosan elfajult volna.

– Először angolul szeretném hallani – mondtam.

– Szeretnék bocsánatot kérni Ms. Tothtól, amiért meggondolatlanul beszéltem a múlt órán.

– Szemét! – szólt közbe Jose Montes.

– Egy hét SRC – vágtam rá gondolkodás nélkül.

– Ms. Toth azt ígérte, ha megfelelő hozzáállással dolgozunk órán, mindenkit átenged. Ms. Martinez azt mondta, hogy akkor a TAAS vizsgán is át fogunk menni. Mr. Alaniz és Ms. Martinez azt mondták, hogy Ms. Toth jó tanár, és nem küldik el.

Julie ismét felállt.

– Hölgyem – fordult a lány felé –, hadd tudjam meg a nevét! Büszke vagyok önre az Amerikai Egyesült Államok nevében.

Fantasztikus, hogy utólag itthon, a karosszékekben mindaz olyan valótlannak és komikusnak tűnik, ami ott halálosan komoly és hiteles volt.

Nem tudtam azonban igazán örülni a fejleményeknek. Büntudattal ballagtam Mr. Jones irodája felé, mert előre kiszabtam a büntetést, s ezt csak ő tehette volna meg. A hatásköri túllépés az amerikai társadalomban súlyos hiba. Elmeséltem neki a Karen-ügy fontosabb részleteit, s miután a Jose Montesszel történt rövid pengeváltásról is beszámoltam, csupán ennyit mondott:

– Hát, akkor egy hét SRC. Hagyja itt a dokumentációt! – azzal felállt, és köszönés nélkül otthagytott a saját irodájában.

A külföldi tanárnak szóló kivételes elbánás és türelem ideje lejárt. Két hétig senkit nem mertem felírni Mr. Jones diákjai közül.

A történethez még hozzá tartozik, hogy Karen kezdeti igyekezete ellenére, sajnos később is mindig megbukott. S bár rövid időre a focicsapatba is visszavették, hamarosan kiderült, hogy terhes, és az angollal egyáltalán nem törődött többé.

A Karen Tabora-féle történet rendkívüli és hosszú távú hatással volt a 2. órás csoportomra, de még a másik kettőben is érződött némi pozitív változás. S bár továbbra is ugyancsak nyitva kellett tartanom a szemem, szélsőséges helyzetek nem adódtak többé. Karácsony után egyszer sem kellett a rendőrséget hívnom. Magam lettem egyben a rendőrség is, mint ahogy mindenki más a Reagan High School tantestületében. Mindenesetre szereztem magamnak egy kitartó ellenséget Jose Montes személyében.

Nézzük meg Texast!

Januártól március közepéig nagyon kellemes kiránduló idő volt, ha éppen nem esett az eső.

Ez az időszak tűnt legalkalmasabbnak arra, hogy további utazásokat tegyünk Texas államban. Ilyenkor sokat gazdagodik a madárvilág is, és az északról téltre ideköltöző madárritkaságok könnyen megfigyelhetők.

Utunk először Texas első fővárosába, West Columbiába vezetett, amely mindössze három hónapig töltötte be ezt a szerepet. A Texasi Köztársaság 1836. október 3-án született az akkori Columbiában. Itt iktatták be az első elnököt, Sam Houstont, és itt tett esküt a köztársaság első kongresszusa.

Ezután hangulatos kirándulást tettünk a kisvárostól két mérföldre fekvő Varner-Hogg ültetvényre. A területet 1824-ben kapta Martin Varner, Texas első háromszáz telepésének egyike. Az épület, melyet 1835-ben építtetett Colombus R. Patton, többször gazdát cserélt, míg nem a már korábban említett texasi kormányzó, James S. Hogg tulajdonába került 1901-ben. Utolsó lakója az az Ima Hogg volt, akinek csodaszép Buffalo Bayou melletti rezidenciáját már korábban láttuk Houstonban. A bőkezű hölgy 1958-ban adományozta ingatlanát az államnak. Bár a házat a 20. században átalakították, híven tükrözi a korai ültetvényes élet és a polgárháború előtti (antebellum) építkezés jellegzetességeit. A birtok eleinte rabszolgák művelte cukornád ültetvény volt, s Varner főzött rajta először rumot Texasban. Patton cukorfeldolgozóval és rabszolgahajlékkal bővítette. Ima Hogg a kétemeletes, oszlopos verandás ház minden szobáját Texas egy-egy történelmi korszakának ízlése szerint rendezte be. A tüzesetek megelőzésére önálló épületben helyezték el a konyhát, amely különösen érdekes a modern háztartási gépekhez és eszközökhöz szokott mai ember számára.

Két állami parkot és egy vadrezervátumot látogattunk meg a Mexikói-öböl mentén. A Brazos Bend Állami Park a Brazos-folyó kanyarulatánál helyezkedik el. Számos kisebb tó húzódik meg a közelében lévő tölgyfaerdőben. A festői naplemente közben rengeteg fajta madarat figyelhettünk meg egészen közelről.

A Sea Rim (Tenger pereme) Állami Park a tengerparti mocsarak és homokos partok világát ismertette meg a látogatóval. Pallókból épített „ösvények” vezettek szerte-széjjel kanyarogva a lápon, ahol az aligátorveszély miatt óvatosan kellett lépkedni.

Az Anahuac Vadrezervátum is a tengerparti mocsár területén található, s egészen jól bejárható autóval. Ha lassan vezetünk, vagy hosszabb ideig megállunk egy-egy előnyösebb megfigyelőponton, nagyszerű élményben lehet részünk. Nekünk kétféle élőlényt sikerült meglesnünk: egy halászó kócsagot és két napozó bébi aligátort. Amikor az utóbb leírt természetvédelmi területek irányába indultunk el az I 10-en, éreztem, valami gond van a motorral. A műszerfal kijelzője a tudomra adta, hogy az autó percekben belül le fog állni. El sem tudtam képzelni, mi a baj, de ott a legfontosabb az volt, hogy az egyik középső sávból a jobb szélsőbe jussak, mert attól tartottam, belém rohannak hátulról. Nagy szerencsém volt: éppen lejáró következett, s én legurultam az autópálya melletti parkolóba. A motorházból mindenféle gőzök jöttek, és mi rettenetesen el voltunk keseredve. Sajnáltuk az autót, az utazás elmaradását, s ráadásul a környék, ahol megálltunk, cseppet sem volt bizalomgerjesztő. Ekkor kérdezte meg mellettünk egy amerikai férfi, mi a gond, hogy ezen a helyen kellett parkolnunk. Elmondtuk, ő pedig a következőt ajánlotta:

– Itt dolgozom egy gyárban. Ha akarnak, telefonáljanak segítségért az irodámból. Sajnos senki sem volt otthon azok közül, akiket felhívtunk, így visszavitt bennünket az autóhoz. Felhajtotta a motorháztetőt, és vizsgálgatni kezdett.

– Elforrt a hűtővíz. Van itt egy raktáráruhá az pár saroknyira. Hozok vizet és fagyállót. Mindjárt itt leszek.

Így is történt. Aztán annak rendje és módja szerint feltöltötte a hűtővíz-tartályt, s így be tudtam indítani az autót. Amikor ki akartuk fizetni a folyadékok árát, nem engedte. Bepattant a kocsijába, és azt mondta, hogy követ bennünket az autópályán a következő lejáróig. Ha minden rendben lesz, le is hajt rajta. Nem győztünk hálálkodni neki. Szerencsére később semmilyen gondunk nem volt, s körülbelül egyórás késéssel folytathattuk az utat a Mexikói-öböl felé. Két tengerparti várost is meglátogattunk: az egyik szörnyű volt, a másik csuda helyes.

Port Arthurt szerintem tévedésből említik meg az útikönyvek. Az út gigantikus vegyipari létesítmények és olajfinomítók mellett vezetett. Az úttestet embervastagságú, emeletes csövek kísérték. A tenger pedig olajos volt.

Galveston annál kedvesebb hely. Egy szigetre épült, amelyet híd köt össze a szárazfölddel, hiszen csak egy vékonyka csatorna választja el tőle. Diszes paloták, viktoriánus utcások, kedves régiségboltok, méltóságteljes templomok, régi villamosok a fő utcán, fesztiválok, kosztümös felvonulások és kellemes homokos tengerpart – ez Galveston. Csak egy baj van vele: kicsit hurrikán tépte. Lakói ennek ellenére gyorsan rendbe hozzák minden vihar után, és hűségese a városhoz.

Két történelmi épületbe mentünk be: a püspök palotájába és az Ashton-villába. Építészeti szakemberek szerint a tornyokkal és erkélyekkel díszített püspöki palotához csak egy hasonló szépségű viktoriánus épület létezik az USA-ban. A galvestoni 1886-ban épült texasi gránitból, mészköből és homokkőből. Belül rózsafából, mahagóniból, tölgyből, juharból és selyemfából kézzel faragott burkolat borította a falakat. Leírhatatlan gazdagságú arany és ezüst dísztárgy-, festmény- és szoborgyűjtemény, kárpit, porcelán- és üvegtárgy halmozódott itt fel száz év alatt. Ima Hogg házainál ez még nem jutott eszembe, de itt úgy éreztem, a gazdagság nem bámulatba ejt, hanem elidegenít a látnivalóktól. Ez a megmagyarázhatatlan érzés abból fakadt, hogy képtelen voltam felfogni, befogadni az önmagukban bizonyára értékes és szép darabok ésszerűtlen halmainak látványát ilyen rövid idő alatt. (Egy óráig tartott a vezetett túra.) Később, például New Orleansban külön vigyáztunk arra, hogy elkerüljük az efféle látványosságokat.

A hasonlóan híres olaszos palota, az Ashton Villa sokkal emberibb volt. Gazdagságban és díszítésben ott sem volt hiány, de a termék élethű berendezése bepilantást nyújtott egy 19. századi jómódú család mindennapi életébe.

Galveston kikötőjében, közvetlenül a Tengerészeti Múzeum mellett áll az Elissa nevű hajó. 1877-ben építették ezt a vasbarkát a skóciai Aberdeensben. Körülbelül 65 méter hosszú, és 19 vitorlája van. Régen 12-13 emberrel hajózott. Ma oktatással egybekötött turisztikai attrakcióként működtetik. Amikor időnként kifut a tengerre, 40 fős legénysége van – ebből általában 16 nő. Különlegességnek számít az „éjszakai program”. Foglalkozástervükben éjszakai őrseg, hajónapló vezetése,

kötelek és vitorlák kezelése, fedélzetmosás és tengerészdalok tanulása szerepelt. Mi is megnéztük a hajót, s bár az éjszakai programra nem maradtunk, láttunk működő csoportokat. Ha a modern ruházatról meg tudott feledkezni az ember, az egésznek tényleg olyan hangulata volt, mint a régi hajózásról szóló filmekben. Kíváncsian nézegettük az impozáns kapitányi lakosztályt és a szűkös legénységi szállást.

Eddig csak az öböl menti sík vidékeken jártunk. Ideje volt, hogy megismerkedjünk Texas állam hegyesebb tájaival is. Elsőként San Antoniót, a texasiak hős városát látogattuk meg a környékén található Hill Countryval (Hegyvidék). E körzet megtekintésére három napot szánhattunk, mert Martin Luther King ünnepén zárva volt az iskola. A pénteki csúcsgyarmatban indultunk az I 10-en. A két és fél óras út után a város szélén található missziós negyed három kiemelkedő tagját néztük meg: a Mission Espadát, a Mission San Juant és a Mission San Josét, amely a legjelentősebb közülük. A missziók a spanyol gyarmatosítás idejéből, az 1730-as évekből valók. Céljuk az indiánok megtérítése mellett az ő munkájukra alapuló önálló növénytermesztés és állattenyésztés megszervezése, valamint az állatfőlöslég értékesítése volt. Áruikat az erdők, fegyházak és a környező városias települések lakói vették meg. A missziós gazdasági épületek és a szűk lakórészek mellett megőrződtek a templomok is, amelyek ma helyi plébániaként működnek.

A spanyol öntözési rendszerek egyik legszebb fennmaradt darabja a Mission Espada közelében található aqueduct (a domborzati viszonyoknak megfelelően völgyeket is átszelő hidszerű nyitott csatorna). A San Jose templom mellett található információs központban megrendítő filmet vetítettek a misszió régi és mai életéről. Az ott nevelkedett indiánok és leszármazottaik meséltek arról az örökségről, amit ettől a közösségtől kaptak. Szinte elvarázsolt állapotban sétáltunk a missziók ódon falai közt, melyekhez annyi kegyetlenkedés, fájdalom, félelem, betegség és erőszakos haláleset kapcsolódott, de amelyek védelmet, ételmet, túlélést, hitet és műveltséget is biztosítottak lakóiknak. Délután megszálltunk a város központjában lévő Motel 6-ben, majd este a híres River Walk (Folyóparti sétány) megtekintésére indultunk. A San Antonio-folyó és mellékágai partján kiépített gyalogút átvezet az egész városon: hol csendes fák közt, hol régi lakóházak, majd utcai vendéglők és elegáns szállodák mellett kanyarog, hogy egy zsákutcában, a River Walk Bevásárló és Szórakozó Központ vízparti színpada előtt végződjön. Péntek este volt és csúcshangulat. A zenekar amerikai és mexikói tézerénét játszott. Az éttermekből inycsiklandozó mexikói ételek illata áradt, a bevásárlóközpontban pedig hatalmas volt a kínálat és a forgalom egyaránt. Talán négy órát is eltöltöttünk a folyó partján: a hidakon vagy alattuk sétálva és a zeneszótól hangos csónakokat bámulva. Megfogadtuk, másnap újra eljövünk. Későn dőltünk ágyba.

Szombaton a Hill Country felé vettük utunkat, mégpedig egyik leghíresebb állami parkjába, az Elvarázsolt Szikla Állami Parkba (Enchanted Rock State Park) szeret-

tünk volna bejutni. Kopár, félsivatagos hegyeken át, kaktuszok között vezetett az elhagyott autót. Végre megpillantottuk az óriási, kupolaszerű, hűsszínű sziklát. A parkba azonban nem engedtek be bennünket, mert megtelt. Néhány természeti látványosság veszélybe került a turisták áradata miatt. Az állam úgy igyekszik óvni őket, hogy naponta szabott számú autós és gyalogos látogató léphet a védett területre, s az intézkedést szigorúan betartják.

Ezután a Hill Country ékszerének nevezett Fredericksburgba hajtottunk. A szabadtéri-múzeumnak beillő, 8000 lakosú települést 1846-ban alapította egy bizonyos Meusebach nevű ember, aki német bevándorlókat hozott a vidékre. Békét kötött a komancs indiánokkal, és zavartalan fejlődés következett. A faházak még ma is mutatják a német építészet jegyeit; a hagyományokat, szokásokat nagy gonddal ápolják, és az utcákon gyakran hallani német szót. Az éttermekben németes ételeket kapni, és német zene szól. A turisták közül sokan jöttek Németországból az itteni rokonokhoz. Az apró boltocskák tele vannak régiséggel, gyógynövény-készítményekkel, disztárgyakkal és a népi mesterségek termékeivel. A hangulat hamisítatlanul amerikai módon hamisított német, de bájos.

Fredericksburgból a Guadalupe-folyó Állami Parkba igyekeztünk. Ebben a folyóban él Texas hivatalos állami hala: a guadalupe-i sügér, és a park az eltűnőben lévő közép-texasi tölgyes ökoszisztémát próbálja megőrizni. Sohasem gondoltam volna, hogy a kopasz erdő ilyen gyönyörű lehet. A folyó kristálytisza vize fölé hajolva minden fa kétszer tündökölt: napsütötte gyökereik fehér szoknyaként ölelték körbe a hatalmas törzseket, melyekből kecses ágak nyúltak felfelé. Szívesen ültünk volna órákig a folyó partján, de estére ismét a River Walkra akartunk menni.

A harmadik napon az Alamót látogattuk meg. Az egykori spanyol missziót a szabadságukért küzdő texasiak elfoglalták, de Santa Ana mexikói tábornok negyvenszeres túlerejét nem tudták legyőzni. Tizenhárom napig tartották magukat, s végül minden védő hősi halált halt. Az Alamo a texasiak számára a függetlenségért mindent feláldozni tudó hazaszeretet jelképe ma is.

A nap végén elsétáltunk a város legrégebbi részébe, a La Villita (falucska) negyedbe, ahol a szűk utcák házai egy-egy művészeti boltot, képtárat vagy egy népi mesterség műhelyét rejtik magukban. Sajnos el kellett köszönnünk San Antoniótól, mert másnap várt az iskola, pedig szívesen maradtunk volna.

Utazásainkból természetesen nem maradhatott ki Texas jelenlegi fővárosa, Austin sem. Bár kellemes sétát tettünk főutcáján és az abból nyíló mellékutcákban, valamint a belvárost lezáró Colorado-folyó partján, az igazi látványosság mégis a kapitólium volt. Hatalmas kupolás épülete kívülről és belülről egyaránt lenyűgöző. A szenátus és a képviselőház pompás termei is látogathatók, ha a honatyák nem üléseznek. A kupolából csodálatos kilátás nyílik a városra.

Bár Texas déli részén nagyon enyhe a tél, az emberek megünneplik a tavasz érkezését. A leghíresebb ilyen ünnepségsorozat a húshagyó kedden és az előtte

való héten zajló Mardi Gras (kövér kedd). A karneváli hangulat oka, hogy ez az utolsó keddi nap, amikor a katolikus hívők húst ehetnek a 40 napos húsvéti böjt előtt. A leghíresebb karnevál az USA területén New Orleansban zajlik, Texasban pedig Galvestonban. A szóbeszéd szerint az utóbbi időben eléggé elfajultak az ünneplések, s mi nem akartunk részt venni a kellemetlenül zajos, helyenként agresszív tülekedésben. Helyette a New Orleans-i húsvéti parádét néztük meg, amelyről majd később számolok be.

Hanem, aki nem volt a rodeón, az nem volt Texasban, járja a mondás. Kim megrendelte számunkra a jegyeket az évente zajló rodeó egyik esti műsorára. A rendezvény igazi neve: Houstoni élőállat-bemutató és rodeó. Február 16-tól március 7-ig tartott az Astrodome-ban, amely egy olyan magas stadion, hogy légtérben elférne egy 18 emeletes ház. Ez volt a világ első légkondicionált, kupolás amerikai futball- és baseballstadionja, de kosárlabda- és bokszmecceket is játszanak benne. Egyszerre 66 000 ember foglalhat itt helyet. Az ülőhelyeink olyan magasak voltak – mert nem akartunk a jegyekért egy vagyont fizetni –, hogy amikor megláttam hova kell egy kétlábnyi széles, korlát nélküli peremen odalépkednem, fontolgattam a meghátrálást, bár az sem lett volna éppen veszély nélkül való a hatalmas tömegben, amely szorosan követett a piramisfalszerű nézőtéri lejárón. A rodeó az amerikai himnusszal kezdődött. Majd megjelentek az első versenyszám szereplői, akik betörtlen lovak hátán próbáltak megmaradni, kevés sikerrel. Volt utána még lasszós marha-, kecske- és juhbefogás, valamint kisállat-leteperés gyerekszereplők közreműködésével. A csúcs a bikalovaglás volt. Egy valaki úgy esett le, hogy eltört a karja, és ezzel díjat nyert a legszerencsétlenebbül esők versenyében. A nevezéses rodeó nemzetközi mezőnnyel dicsekedhetett, és látványosság számba menő társzékér-sorok hozták a résztvevőket Houstonba. A TV minden este tudósított az eseményekről. A versenyszámok után szünet következett, majd ottani neves country sztárok, a Brooks és Dunn zenekar tagjai léptek fel. Az egész műsor három órán át tartott. A távozáskor derült ki igazán, mit jelent az, ha az Astrodome háromnegyed részt megtelt, és körülbelül 50 000 ember szeretne – ha több kapun is – egyszerre hazamenni. A rodeó után legalább fél órát kanyarogtunk – irányítók és rendőrök segítségével – mire buszba szállhattunk, amely a lakóhelyünkhöz viszonylag közelebb eső Delmar Stadionba szállított bennünket, ahol autónkat hagyhattuk. A hihetetlen tömeg jelenlétét bizonyítja, hogy még a houstoniak is – akik pedig autójukhoz vannak növe – hajlandók voltak különjáratral utazni a gyülekező parkolóktól az Astrodome-ig.

Márciusban és áprilisban virágba borul a texasi határ. A kék színű blue bonnet (kék kalapocskaszerű vagy „búzavirág”) – Texas állami virága – és a pirosas Indian paintbrush (indián ecset) nevű mezei növények óriási, egybefüggő területeken, gyakran egymás mellett nyílnak. Ilyenkor olyan a határ, mintha kék és pirosas-narancssárga szőnyeggel terítették volna be a földet. Egy márciusi vasárnapon a

kék virágocskáról Blue Bonnet-országnak nevezett vidékre kirándultunk, ahol ilyenkor zenei fesztiválokat és népi mesterség-bemutatókat rendeznek. Chapelhill – 310 lakosával – ennek a tájnak a legszebb városkája. Történelmi főutcája hamisítatlan 19. századi hangulatot áraszt, s a lengyel és német bevándorlók leszármazottai szinte elkényeztetik az európai látogatót kedvességükkel és vendégszeretetükkel.

Pillanatkép az esélytelenekről

Az első bevándorlóktól egészen a legújabban érkezettekig, mindenki azzal a hittel jött Amerikába, hogy itt nem éri megkülönböztetés, s a többiekkel azonos eséllyel küzdhet a sikeres és boldog jövőért. A történelemtényekből kiderül, miként valósult meg ez az álom saját életükben vagy leszármazottaikéban.

Az esélyegyenlőség az amerikai társadalom értékrendjének egyik legfontosabb eleme. Mit értenek alatta az amerikaiak? Abraham Lincoln szavait idézem:

„Lehetővé kívánjuk tenni, hogy a legegyszerűbb embernek is ugyanúgy egyenlő esélye legyen a meggazdagodásra, mint bárki másnak. A szabad társadalom olyan, amelyben ha valaki szegényként is kezd, mint ahogyan a legtöbben az élet versenyében, tudja, hogy javíthat helyzetén, és azt is tudja, hogy nincsenek életre szólóan meghatározott munkakörülmények.”

Az „élet versenye” pedig nehéz és szoros, s már az iskolapadban elkezdődik. A Reagan High School legnagyobb érdeme – a viszonylag alacsony tanulmányi színvonal ellenére – éppen az volt, hogy sokat tett azért, hogy nehéz családi és anyagi körülmények között élő diákjai megtanulják, miként ismerhetik fel érdekeiket, és hogyan ragadhatják meg a kínálkozó lehetőségeket. Sajnálatos módon a diákság egy jelentős része nem tudott jól élni a szabadsággal. Egyértelműen saját maguk és szüleik emberi hibájából esélyeik a jobb életre a minimálisra csökkentek. Róluk szól ez a fejezet.

Eddig csak elvétve akadt az „esélytelen” kategóriába sorolható diákom. Houstonban azonban tanítványaim egyharmada ide tartozott. A helyzet megrendítő volt. Optimizmusomat és a tanári munka értelmébe vetett hitemet is megtépázta, s ezt nem volt könnyű lelki torzulás – messianisztikus hajlamok vagy dekadens életérzés kialakulása nélkül – naponta megtapasztalni és elfogadni.

Miért tartottam tanítványaim egyharmadát esélytelennek, és hogyan jöttem rá erre? Mennyire tudtam azonosulni a gondolataikkal? Mit tett értük a Reagan High School?

Felfigyeltem arra, hogy az általában hiperaktív Oscar Pecina és Mario Rosales mindig egymás után kéredzkednek WC-re az óra elején. Eleinte sokáig elma-

radoztak, de később, a fegyelmi helyzet megszilárdulása idején az általam megsza-
bott három percen belül visszaértek. Igyekeztek udvariasak lenni, és az órai fela-
datoknak is nekiláttak, csak hogy kimehessenek. Szokatlanul készséges és
menetrendszerű viselkedésük mellett feltűnt, hogy a meleg éghajlat ellenére Mario
állandóan szipogott, mert folyt az orra. Oscar pedig – aki a szabályok ellenére
gyakran napszemüveget viselt az épületben – visszaérkezése után rövidesen elaludt.
Mindkettőnek vörös volt ilyenkor a szeme. Ezeket a tüneteket jó sokára és eleinte
csak külön-külön vettem észre. Oscar egyébként is az órák feléről hiányzott, így
rendszerességről csakis egy-két hónap után lehetett beszélni. Mario okos volt, és
lényegesen gyorsabban dolgozott bármelyik társánál. Szakmailag nem érthette
kifogás. Eleinte eszembe sem jutott gyanakodni.

Ezzel párhuzamosan tapasztaltam egy s mást az iskolában, amiről először nem
gondoltam, hogy összefüggésben lehet az előbb említett jelenségekkel. Ms. Breaux-
Healy terme mellett volt egy eldugott lépcsőlejáró. Néha arra mentem le az udvarra
sétálni, amikor már enyhült a hőség. Az egyik lépcsőfordulóban furcsa szag ütötte
meg az orromat minden esetben, ha arra jártam. Ugyanezt a szagot éreztem, amikor
egyszer Oscar átnyújtotta a WC-engedélyét. (Minden tanuló számára, ha óra alatt
eltávozott a tanteremből, engedélyt kellett írni, amelyen szerepelt a neve, az
eltávozás időpontja, a visszatérés előre megszabott ideje és az engedélyező tanár
aláírása). A másik csoportjaimban is kialakult a rendszeresen kéredeztek köre:
Jorge Moron, Erik Hernandez és Esmeralda Barragan az 1. órás, valamint Abel
Marin a 3. órás csoportomból. Mindegyiküknél érezni lehetett a furcsa szagot, és
vörös volt a szemük. Erik, Abel és Jorge szintén az alvós típusba tartozott. Mind
a négyen rettenetesen durvák és agresszívak voltak, ha nem mehettek ki. Utána
viszont vagy eszetlen vigyorgásba fogtak, vagy egyszerűen elcsendesedtek.

Karácsonyra kialakult bennem az a vélemény, hogy ezek a tanulók marihuánát
szívnak. Mario valószínűleg valamit szippantgathat. Megkérdeztem Martha Mar-
tinez, mi a teendőm. Elmondta, hogy az ilyen tanulót is fel lehet írni, de nem az
igazgatóhelyettes elé vagy az SRC-be kerül, hanem a problémára szakosodott
tanárhoz vagy nevelési tanácsadóhoz és a védőnőhöz.

– Mi van, ha tévedek? – kérdeztem.

– Ha kétségei vannak, ne írja fel. A lapot megmutatják a diáknak, és ő beperel-
heti. Csak akkor írja fel, ha biztos benne, és bizonyítani is tudja, amit állít.

Majd megkérdezte, van-e jogi biztosításom. Persze nem volt.

– Az ilyen és egyéb kínos helyzetek miatt az HSD minden tanárának nívós
felelősségbiztosítása van.

Elgondolkodtatott, amit hallottam. Úgy döntöttem, saját hatáskörömben fogok
intézkedni. Nem engedem ki őket, és kész. Marihuána nélkül csak kibírnak 90
percet. Oscar és Mario olyan éktelen dühkitöréssel fogadták a döntést, hogy félni
kezdtem: az amúgy már stabilnak mondható béke felborulhat. Ráadásul Mario a

munkáját sem végezte el. Űlt a padjában, csapkodott, morgott, felállt, rohangált egy kicsit, leült, újra szitkozódott. Közöltem vele, viselkedéséért büntetésképpen nem mehet ki két napig. Mario azonnal felfogta, hogy a döntés mit jelent. Okos szeme megvillant, és azt mondta:

– Oké, miss, megegyeztünk.

Amerikai pedagógiai szakkifejezéssel viselkedési egyezséget kötöttünk. Valójában azonban hányingerem volt attól, ami történt. Egyszer hazafelé az iskolaudvaron találkoztam Marióval. Senki nem volt körülöttünk. Esélyt láttam arra, hogy megpróbáljam a lehetetlent. Kár volt.

– Mario, figyelj csak, mi lenne, ha abbahagynád ezt a rendszeres WC-re járást, mert előbb-utóbb baj lesz belőle.

– Miről beszél, miss?

– Tudod te azt nagyon jól, Mario. Sokkal jobban mennének úgy dolgaid, hidd el!

– Jaj, miss! Ne nevetessen, miss – és ismétlődő gúnyos kacagása még messziről is hallatszott a néptelen udvaron.

Oscar Pecina igen jóképű legény volt egy csuda aranyos és kitűnő tanuló barátnővel felszerelve. Egyszer megszólítottam a leányt, és mondtam neki, próbálja rábírtani Oscart valamiféle iskolalátogatásra, mert a lógásai és késései miatt számtalanszor beutalták már az SRC-be, és így ki fogják csapni.

– Igen, miss, én is sokszor beszéltem vele erről. Azt is tudja, a miss jót akar neki, csak nincs hozzá ereje. Ő már csak ilyen szétszórt és akarattalan. Én meg elfogadom, ahogy van.

Szép barna szeme csillogni kezdett, és azt mondta, mennie kell.

Jorge Moronnal és Erik Hernandezzel sajnos csak apró és múltó sikereket értem el. Mindegyik eszes kölyök volt. Erik rossz társaságba keveredett a bátyja révén, aki nem régen jött vissza a börtönből a Reagan High-ba. Kábítószer-kereskedésben való bűnrészességért ült vagy fél évet. Ezt Erik egy naplóoldalában írta le.

Tehetetlen voltam vele. Az év vége felé aztán Erik túllőtt a célon, és elkapták. Szüleinek a következő hivatalos levelet küldték:

Szülői értesítés felfüggesztésről

Gyermekeit három napra felfüggesztették az óralátogatás alól a Reagan High Schoolban a következő tankerületi és iskolai szabálysértésért: marihuána hatása alatt állt.

Gyermekeivel tartott megbeszélés során az igazgatóhelyettes megmagyarázta az ellene szóló vádat, és neki pedig alkalma volt felelni erre. E megbeszélés eredményeként tisztázódott, hogy gyermeke elkövette a fent említett szabálysértést. A felfüggesztés dátumai: május 10-11-12. Ön köteles elkísérni gyermekét a május 13-án 8.30-kor tartandó visszafogadó elbeszélgetésre. Ha

ez az időpont nem felel meg Önnek, hívja fel Ms. Bottellót, a titkárnőt időpont egyeztetés céljából. A felfüggesztés ideje alatt gyermeke nem léphet be az iskola területére.

Köszönjük az együttműködést.

*Ben Azios
igazgatóhelyettes*

Jorge már az elején csúfolni kezdett. Fog tanárnőnek hívott, mert a Toth név hasonlít a tooth (fog) írásához. Eleinte nem reagáltam rá, de később kórusban is szölongáltak a haverjaival, és véget akartam vetni ennek az ostoba heccelődésnek. Az ő spanyol vezetékneve Moron volt, ami angolul annyit tesz: gügye. Amikor elegem lett a Ms. Tooth-féle megszólításból, megkérdeztem tőle:

– Jorge, én mikor viccelődtem a te vezetékneveddel?

Az egész feje vörös lett a dühtől. Így kezdődött, és aztán igazán sosem fogadott szót nekem, csak meghunyászkodott, ha SRC-vel fenyegettem, mert a szülei nagyon szigorúak voltak hozzá. Ő volt az egyik telefonszélhámos, mellesleg Jose Montes legjobb barátja.

Jorge egész rokonsága odajárt a Reagan High-ba. A nővérét, Carlát s az unokatestvérét, Laurat is tanítottam, és kölcsönösen kedveltük egymást.

Mario után talán Jorge volt a legértelmesebb azok közül, akiket kábítószerrel gyanúsítottam. Rettenetesen bántott, hogy az én aláírással ellátott engedéllyel teremt magának alibit sötét dolgaihoz. Mivel a családjában biztos támogató háttérrel láttam, úgy döntöttem, megpróbálom a hivatalos utat. Mit veszthetek? Ha feljelentene is, aligha tennének ellenem bármit, hisz ügyis elmegyek az év végén. Kitöltöttem hát a beutalót Jorge Moron számára, és kértem a kábítószer-ügyekkel foglalkozó szakemberek (substance abuse monitoring team) vizsgálatát. Martha Martinez elismerően nézett rám, amikor átvette a hivatalos papírokat.

– Biztos benne?

– Igen.

– Vállalja a bejelentő nevének nyilvánosságra hozatalát és annak következményeit?

– Igen.

– Itt írja alá!

Nem hallottam többé az ügyről. Jorge ugyanúgy járt a WC-re, mint eddig. Néhány héttel később szokatlanul nyájaskodva adott nekem egy Reagan Bulldogos matricát, és azt mondta, szépen mutatna a fehér autómon a bordó sticker. Nem merem felragasztani. Félttem, hogy szétvereti a kocsimat valakivel. Végig azt hittem, gyűlöl, mert gringó vagyok.

A tanév utolsó napján megkért, adjam le az adatlapját az irodán.

- Miért én? – kérdeztem.
- Magában megbízom.
- Add le magad óra után!
- Én mindent elfelejték – mondta -, és ez fontos. Ma van az utolsó nap.

Ekkor nézett az arcomba először nagy, szomorú, vörösés, barna szemével.

Esmeralda Barragan volt a másik telefonszélhámos, Jorge jó barátnője. Esmeralda gyenge jellemű és hasonló értelmi képességű, gonoszkodó és hangoskodó leányzó volt. Minden kilenches időszak elején eldobta magától a fejlődés összes esélyét, nem adta be órai munkáit, és durvaskodott, akivel csak tudott. Az első hónapban meg-megszólt nála a személyi hívója. Ezután azonnal WC-re kéredez-kedett, s körútjairól sosem tért vissza időben. Tilos volt személyi hívót vagy mobil telefont hozni az iskola épületébe. Felírtam érte, és többet már nem merte használni. Ehelyett állandóan telefonálni kéretőzött. Amikor már ezt sem engedtem, pontban 10-kor WC-re ment. Ha nem tehette, sívitozott, mint akit ölnek.

Mi is állt e mögött az egész cirkusz mögött? Az óriási méretű iskola zezgugos épületszárnyain körülbelül 20-25 mellékkapu volt. Ezeket az intézménybe telepített három rendőr nem tudta őrizni, hiszen néha belül is szükség volt rájuk. Biztonsági okokból pedig nem merték bezárni a kijáratokat. Ha megszólt a csipogója, Esmeralda a jel alapján lement a megbeszélt kapuhoz, és felszedte a rejtekhelyre lerakott anyagot. Szünetben már lehetett is osztogatni vagy árulni. Ahogy szigorodtak a körülmények ennél az átkozott külföldi tanámál (nálam), úgy korlátozódtak a lehetőségei. Végül Esmeralda is túllőtt a célon, és be sem jött az iskolába. A rendőrök az utcán kapták el egy bandával. Az utolsó napokban már nem láttam.

Az iskolai kábítószer-fogyasztás elleni küzdelemben finoman szólva alul maradtam. Eleinte úgy éreztem, hogy megérdemlem a „vétkesek közt cinkos, aki néma” klasszikus sorban kifejeződő erkölcsi ítéletet. Szárnyaszegett megoldási kísérleteim után azonban felmentettem magam.

Annak, hogy ezeknek a diákoknak a gondjait nem értettem meg igazán, és nem tudtam nekik segíteni, több oka volt. Ideiglenes tartózkodásomból származó tudatlanságom és félelmem mellett szegényesnek találtam a hivatalos lehetőségeket is. Szórolapok, brosrák heverték szerte-széjjel, drogellenes osztályfőnöki órákat tartottak, és egyszer egy volt drogost is meghívtak előadónak, de a gyerekek között nem tevékenykedtek igazán hatékonyan. Például szigorúbban ellenőrizhették volna a WC-eket, a folyosók és lépcsőházak eldugott részeit, és intézményesen megszigoríthatták volna a WC-rejárást.

Karen Tabora nem az egyedüli volt a bántalmazott gyerekek kategóriájából. Ismertem még egy ilyet, de róla majd később írok. A bántalmazott gyerekek történetét szigorúan bizalmas információként kezelték, és sajnos mindkét esetben későn értesültem róla. Mindenesetre évente kétórás belső továbbképzésben kellett

részt vennünk, hogy felismerhessük a gyermekbántalmazás vagy elhanyagolás jeleit, ha szembekerülünk velük. Ugyanígy két-két órás kötelező oktatást tartott számunkra az iskolai védőnő az öngyilkosság és az öncsonkítás témájáról, valamint az AIDS-ről is.

Az HISD területén tizenegy iskola (köztük hatban bölcsőde is működött) vett részt „A sikeres tizenéves szülő” (A Successful Adolescent Parent) nevű programban, amely ingyenes étkeztetést, orvosi tanácsadást, tantárgyi korrepetálást és bölcsődei ellátást biztosított az ilyen tanulóknak, illetve gyermekeiknek.

A latin-amerikai származásúak aránya a tizenéves szülők közt igen magas volt. Az 1. órás csoportomban három lány és egy fiú, a 2. órásban három lány, a 3. órásban pedig egy lány és egy fiú várt vagy nevelt kisbábát tanulás mellett. Mindebből egy fiú élt stabil párkapcsolatban, egy fiú és egy lány pedig házasságban.

Ezeknek a „gyerekeknek” nagyon nehéz volt az életük. Általában együtt laktak a szüleikkel és testvéreikkel, néha még azok családjával is. Megélhetésüket azonban maguknak kellett megkeresniük az iskola mellett. Sokan fizikailag sem bírták ezt, szellemi teljesítményük pedig mérhető sem volt. Közülük csak két tanuló nem bukott meg. Az egyik, Jorge Moron nővére, TAAS-vizsgáját is letette, és remélhetőleg mára már érettségi bizonyítványt szerzett. A történetem legelején szereplő Ana Salinas s a nemrég említett Karen Tabora is terhes lett az év végére.

A másik lány, aki nem bukott meg, még terhessége elején tartott, amikor elhagytam a Reagan High Schoolt. Dulce Ariasnak hívták. Értelmes, de nehezen elviselhető teremtés volt. Tanártársaimtól hallottam, hogy az édesanyja kegyetlenül bánt vele, így egyik nagynénje nevelte. Sajnos, ezt túl későn tudtam meg, nevezetesen azután, hogy néhány alkalommal Dulce egy játék babával jelent meg az órán. Eleinte nem szóltam érte semmit. Éreztem, ha egy 16 éves lány ilyesmit tesz, jobb hallgatni, mint sértő szóváltásba keveredni. Egy idő után azonban már a munkáját sem végezte el emiatt. A bábát szopó pózba helyezte, félhangosan beszélt hozzá, a csoport pedig rajta gúnyolódott és nevetett. Ezt már nem hagyhattam szó nélkül. Megtiltottam, hogy máskor is behozza a játékot, és telefonáltam a személyi anyagában feltüntetett számra. Az anya megdöbbenve hallgatta a történetet, és megígérte, beszél Dulcéval, ha legközelebb találkozunk. Ez a mondat gyanakvóvá tett, és így kezdtem kérdezősködni kollégáimtól. Dulcénak is szóltam a telefonbeszélgetésről. Dühös volt rám, de soha többé nem hozta be a bábát. A hangulata azonban továbbra is rettenetesen szeszélyes maradt. Sokszor ok nélkül sikítózni, ordítózni kezdett, és nekiesett a mögötte vagy az előtte ülőnek.

Tanulmányi teljesítménye ingadozott, de megbuktatnom azért sosem kellett. Az év vége felé erős búskomorság és nála szokatlan szótlanúság vett erőt rajta. Végül kipattant a hír: Dulce terhes. Ettől kezdve fennen követelte a terhes nőknek járó kíméletet. Hol WC-re ugrált, hol inni akart, hányingere volt vagy a hasa fájt.

Éhségről és álmoosságról panaszkodott, csak hogy dolgozni ne kelljen, és felhívhasssa magára társai kezes értékű figyelmét. Karen Taborával melegegett össze, aki hasonló cipőben járt. Azért is haragudtam rájuk különösen, mert az iskola kismama-programjában nem akartak részt venni. Eleinte az a kérdés is felötlött bennem, vajon terhesek-e ezek egyáltalán.

Van még egy tanulótipus, amelyről szólnom kell: az iskolakerülőké. Itt most nem azokra gondolok, akik egyszer meghosszabbították a hétvégéjükét, vagy fejfájást színelve a védőnőhöz kéredzkedtek. Minden csoportomban akadt 2-3 igazi iskolakerülő. Hadd írjam le Carlos Nunez esetét. 18 éves volt, amikor megismertem. Nagynénjénél lakott azóta, hogy lelépett a szüleitől Mexikóból. A félelmetes fizikai erejű óriás olyan vulgárisan beszélt, hogy belesápadtam, ha kinyitotta a száját. Gyűlölte, és értelmetlennek tartotta az iskolát.

– Lassú vagyok én ehhez, miss – mondotta.

Egyszer csak elkezdett hiányozni. Vártam egy hetet, hátha beteg. Aztán felhívtam a személyi anyagában található számot.

– A számon nyilvántartott készülék központilag kikapcsolva – hallottam a gépi hangot.

Ekkor levelet írtam a gondviselő nagynéninek a személyi anyagban megadott címre. Semmi válasz. Tetszett vagy nem, hatósági eljárást kellett kezdeményeznem Carlos Nunez ellen veszélyes iskolakerülés címén. Ki kellett töltenem egy űrlapot, amely a személyi anyagában szereplő adatokon kívül tartalmazta, mióta hiányzik, és milyen kísérleteket tettem, mikor és milyen eredménnyel azért, hogy visszahívjam az órára. Ezt az űrlapot a hiányzási hivatal továbbította a rendőrségnek. Ők rajtaütésszerűen megjelentek Carlos címén, és behozták az iskolába Mr. Jones elé, aki három napra SRC-be rakta, mert Carlos nem tudta igazolni mulasztását. Megjegyzem, ez az igazolatlanóra-mennyiség eleve bukást jelentett arra a kilencへtre. Az SRC után megjelent az órámon, és a szó szoros értelmében tört-zúzott. Leszedte a vakolatot, obszcén rajzokat firkált vagy vésett Ms. Breaux-Healy padjaira, aki ezért majdnem lenyelt engem keresztben. Az órákon vagy aludt, vagy trágár módon szidott és provokált. Soha egy értékelhető feladatot be nem adott. Szerintem alapjában véve nem is tudott olvasni, és fél-írástudatlannak lehetett tekinteni. Ezt úgy értem, hogy a betűket el tudta olvasni, le tudta írni, amit diktáltak neki, de írásban önállóan nem tudott mondatokat alkotni, és az elolvasott szöveg értelmét nem fogta fel. Ezzel különben nem volt egyedül. Egyszer óra után megállt előttem.

– Miss, most már láthatja, mi az ábra. Én nem való vagyok iskolába. A múltkor is volt egy jó kis melóm, de maga behozatott. Akkor onnan kirúgtak. Most találtam egy másikat. Jól figyeljen, miss, csak egyszer mondom el. Ne kérkedjen utánam, ne hozza rám a rendőröket, mert megjárja. Érti?

– Igen.

– Én megmondtam. Isten áldja!

Hosszasan elgondolkodtam ezen az ajánlaton. Azt mondtam magamban, hogy ebben a kilenches periódusban már úgyis megbukott, hadd dolgozzon. Egy kicsit felejtse el a keserűségét. De a következő kilenc hétre visszahívom. Így is történt. Előtte azonban, az előzményeket és a személyes véleményemet elmondtam Ms. Martineznek. Kértem, beszéljen Carlosszal, mielőtt az osztályba engedi, és ne vigyék mindjárt SRC-be. Ms. Martinez elmosolyodott és megjegyezte:

– Már kezdi érteni ezt a világot, ugye?

Mr. Jonest is megkértem, hogy mérlegelje Carlos körülményeit, mert a rendőrök mindig hozzá vitték először. Charles Jones azonban hajthatatlan volt, és SRC-be küldte. Nem hittem a szememnek, amikor Carlos újra megjelent. Sokkal csendesebb és szelídebb volt. Igyekezett valamit dolgozni is, csekélyke eredménnyel. Aztán következett a táskalopás. A gyerekek közül többen azt állították, hogy Karen és Carlos játszott össze. Karen, aki elől ült, elvette a táskát, és Carlos leghátul eldugta. Velem sohasem közölték hivatalosan, mi történt. Mindenesetre Carlos úgy megijedt a rendőröktől és a kihallgatástól, hogy nem tette be többé a lábát az iskolába. Talán nem véletlenül. Én pedig eztán sosem hívtam vissza. Egy hónap múlva kiiratkozott.

Visszatérve fejezetnyitó elmélkedésemre, azért tartottam a kezdő kábítószereseket, a terhes tinédzsereket, a keserű gyermekkoruk lelki terheit hordozókat, a félig írástudatlanokat és a notórius iskolakerülőket esélytelennek, mert ezek a hátrányok gyakorta halmozottan jelentkeztek, és majdnem mindig együtt jártak a bevándorlás okozta súlyos személyiségproblémákkal és a szűkös anyagi helyzettel. Fontos azonban, hogy a szegénység önmagában nem volt okozója az efféle szörnyűségeknek.

Bár gondoljaikra mindig volt hivatalos kezelési mód és eljárás, sok esetben ezek alkalmazása, az érintett diákok életét – netán másokét is – még elviselhetetlenebbé tette. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy nem kellett volna betartani a törvényeket, és azt sem, hogy a törvények rosszak voltak, csupán annyit, vannak olyan sorsok, amelyeken nem enyhíthet egy általános intézkedés, hanem teljesen egyedi eljárást igényelnek.

Az adott pillanatban megoldhatatlannak tűnő emberi tragédiák túlzott átélésével pedig a tanár kockáztathatta a megoldhatók megoldását. Hadd hozzam fel ismét Carlos Nunez esetét. Rajtam kívül még három tanár tanította. Az ő óráikra sem járt. Nekik is – hozzám hasonlóan – kezdeményezniük kellett volna a hatósági megkeresést. Miért nem tették? Nem biztos, hogy hanyagságból mulasztották el. Talán tudták azt, amit később én magam is felfedeztem.

Az eddig említett súlyos gondokat természetesen nem lehetett, és nem is akarta senki csak a tanóra keretében megoldani. Sőt, talán éppen az lehetett a részmegoldás, hogy az alaponról az óra idejére megfelelkezve, s a tanárral és a társakkal

együtt megtalált, új, közös feladatra koncentrálni – mint például vizsgára készülés, egy projekt elkészítése vagy egy filmélmény megbeszélése – a szomorúság és az elkeseredés legalább egy időre csillapul. Eleinte hetekig töprengtem azon a kérdésen, érdemes-e ezeket a gyerekeket angolra tanítani. Végül is filozófiai értelemben az előbbi válasszal nyugvópontonra jutottam e dilemmában, de az órára újra és újra, vagy inkább egyfolytában betörték a tűrhetetlen emberi sorsok nyomán fakadó pszichikai torzulások, a deviancia, az elkeseredés, a közöny, az unalom és az erőszak.

Kriminális helyzetek alakultak ki, pedig nem is voltak jelen bűnözők. Nekem pedig az óra idejére el kellett intéznem a még hosszú távon is elintézzhetetlent, meg kellett nyugtatnom a megnyugtathatatlant, le kellett győzőnöm a harsányt és az erősködőt, és fel kellett emelnem a gyengét.

30-ból 10 és 20-ból 6 ilyen volt, vagyis egyharmad részük.

Ha nem lettek volna segítőtársaim, mint Mr. Alaniz, Ms. Martinez, Mr. Jones, Mr. Goeddeke, Robert Falcon és Ms. Breau-Healy, túl sem éltem volna. És ha nem lett volna Debbie Derossett rendőrtisztő. Ő volt az első és eddig az utolsó amerikai rendőr, akitől karácsonyi üdvözlést kaptam. Jószívű, vidám, de határozott nőszemélynek ismertem meg. Megpróbálta jobb belátásra bírni – sajnos sikertelenül – Ana Salinast az első viharos hetekben. Néha beszélgettünk, és mesélt arról, hogy másnak is vannak gondjai, és nyugodjak meg, nem én vagyok az egyetlen, aki a biztonságiakat hívja. Sajnos karácsony után elment az iskolából.

Viva México!

Ritkán éreztem ahhoz hasonló izgalmat, mint amelyet Mexikóba utazásunk előtt. Már Magyarországon eldöntöttük, hogy elmegyünk oda, s apránként készülődünk: olvastunk, terveztünk, szervezkedtünk. A tavaszi szünet szerencsére elegendő szabadnapot biztosított az úthoz a megfelelő időben.

Mexikóba ugyanis nem lehet akármikor utazni. A nyár az esős évszakra esik, elviselhetetlenül nedves, párássá és forróvá. Az őszi hurrikánoké, a tél a legjobb, de ilyenkor a legdrágább Mexikó. Márciusban talán még nem annyira esős és meleg az idő, és kevesebb a turista, mint télen. Nekünk éppen szerencsénk volt. A hivatalos ügyek elintézése sem olyan egyszerű. A houstoni mexikói konzulátuson kaptunk vízumot és turista kártyát, de meg kellett ígérnünk írásban, nem megyünk a déli határvidék felé, mert ott polgárháborús állapotok vannak. Megígértük.

A vízumszerzés fél napig tartott. E célra elkéredzkedtünk a munkahelyünkről. A Let's go sorozat Mexico című útikönyvének tanácsai alapján tervet készítettünk. Szerettük volna autóbuszjegyeinket elővételben megvásárolni. Az USA déli határáig létezik ilyesmi, de utána megszűnik ez a lehetőség. Autóval utazni veszélyes

Mexikóban: ha leparkolunk, ellophatják, ha megyünk vele, leállíthatják a rendőrként működő útonállók, és másféle a benzin is.

Az ottani fertőző betegségekről már Magyarországon olvastunk, s jó előre beoltattuk magunkat a hepatitis-A vírus ellen, de a malária, a tífusz, a kolera és a hírhedt, moszkító hordozta dengue (trópusi náthaláz) ellen nem kérhettünk egyszerre, ha egyáltalán van, védőoltást. A houstoni patikában tettem egy félénk kísérletet, hogy malária elleni tablettákat vásároljak, de még csak hasznos tanácsot sem kaptam. A turisták számára szinte kötelezően előírt büntetés, a Montezuma bosszújának nevezett kimerítő hasmenés és a Mexikó Cityben érezhető rettenetes környezetszennyeződés ellen felszerelkeztünk, ahogy tudtunk: Imodiummal, allergia elleni tablettával és orrspray-vel. Tele volt a fejünk tiltásokkal: ne igyál vizet, ne egyél olcsó éttermekben vagy utcai árusnál, ne sétálj egyedül, ne ints le taxit, ne utazz a metróon, ne hordj magadnál készpénzt stb. A pénzváltás is bonyolult vagy veszélyes lehet. Így aztán felbecsültük, mennyi mexikói pénzre lesz mindenképpen szükségünk az út folyamán, s a houstoni központi Chase Bankban előre átváltottunk ezer dollárt pesóra. Szállást egyedül Mexikó Cityben foglaltunk egyetlen éjszakára, egy, az útikönyvben külföldieknek is ajánlott szállodában. Ebben John segített, akinek spanyol tudása és amerikai akcentusa volt a legmegbízhatóbb ajánlólevél e tekintetben. Vittünk egy spanyol-magyar, magyar-spanyol úti szótárt és egy társalgási könyvet. Béla és Judit pár napos spanyol edzést tartottak, amelynek eredményét összefoglalták számomra az autóbuszon, míg a határig utaztunk. Minden egyebet a sorsra bízunk.

Ha magától nem tudná az ember, a buszpályaudvar környékéről azonnal rájönné, Greyhounddal nem a középosztály utazik. A sűrke agárról elnevezett országos buszhálózat az egyetlen távolsági tömegközlekedési eszköz, amelyet igénybe vehetünk, ha sem vezetni, sem repülni nem akarunk. Korántsem olcsó, de lényegesen olcsóbb, mint a vonat vagy a repülő. A vonatközlekedés amúgy is gyér, térben és időben egyaránt.

Március 11-én este 9.30-kor vegyes érzeményekkel szálltunk fel a Greyhound Houston-Brownsville járatára. A sofőrtől kérdeztük, lesz-e csatlakozás Mexikó Citybe. Azt mondta, persze, hogy lesz.

Nyugtalanul aludtunk a buszon, és túlságosan korán, hajnali 4.30-kor érkeztünk a határvárosba. Hálaadás ünnepi túránkon már egyszer megszálltunk itt. Abban reménykedtünk, hamarosan továbbmehetünk, de sajnos nem így történt. A legközelebbi busz délután 5-kor indult Mexikó Citybe. Mindenesetre megvettük a jegyünket. Itt fizethettünk utoljára dollárral. A busz a legmagasabb árfekvésű ejecutivo (üzletember) kategóriába tartozott. A „luxuskörülményekre” szükségünk is volt egy 18 órás úton és egy átalvatlan éjszaka után.

A brownsville-i váróteremben szundikáltunk egy kicsit, majd reggeliztünk egy gyorsétkezdében. Ideje, hogy megnézzük Brownsville történelmi belvárosát,

gondoltuk. Hát, nem sok néznivaló volt ott. Láttunk egy szép templomot és egy tűrhető főutcát. Az volt a baj, hogy ez a város sem nem amerikai, sem nem mexikói. Mexikóinak túl amerikai, amerikainak túl mexikói. Depók, olcsó üzletek, kiadandó épületrészek, az ideiglenesség érzete mindenütt. És ott volt a nemzetközi híd, amelyen gondterhelt és megkönnyebbült emberek egyaránt átértek a Rio Grande túlsó partjára, a világ egyik legszegényebb országából a világ egyik leggazdagabb országába és fordítva.

Most odamegyek, ahonnan a tanítványaim vagy a szüleik jöttek. Megismerek-e valamivel is többet ebből a népből ezen az úton? Efféle gondolatok foglalkoztattak, amíg egy padon ücsörögve néztük a hömpölygő emberáradatot. Gyerekek és felnőttek megpakolva vagy egy szál ingben, csomag nélkül, gyalogosan a híd egyik felén, kimustrált, óriási amerikai autók a másikon. A brownsville-i buszállomáson néha már csak spanyolul mondták be a járatok érkezését vagy indulását. „...autobus ejecutivo...a la Ciudad de México...” – ez a mondatfoslány jelentette mexikói kalandunk kezdetét. Két terjedelmes csomagunkat felcímkezték, és a busz alsó tárolójába tették. Az apróbb táskákat felvihettük a fedélzetre. Hatalmas, sötétített panoráma-ablakos, elegáns busz volt, hátradönthető ülésekkel, légkondicionálással, WC-vel, mosdóval és videóval. A legelső üléseken helyezkedtünk el, ahol még lábtartókat is találtunk. Egészen sok helyünk volt. Minden utasnak citromos mogorót és fél liter aqua purificadát, palackozott ivóvizet osztottak. Aztán rákanyarodtunk a nemzetközi hídra.

Összeszorult a gyomrunk. Önként léptünk egy olyan országba, ahol a demokráciát hirdető párt 70 éve van egyfolytában hatalmon, ahol a korrupció eszköze a törvény, és a rendőrök nagy része maga is bűnöző.

Pár perc alatt megérkeztünk Matamorosba, a mexikói határvárosba. Először katonák vették körül a buszt, és egyikük felszínes fegyverellenőrzést tartott. Utána a határőrök megnézték az útleveleket. A külföldieket leszállították, mert csomagjaiknak a buszpályaudvar főépületében vámvizsgálaton kellett átesniük. Az óriási zaj és kiabálás közepette egy számunkra teljesen érthetetlen procedura zajlott le. Egy bizonyos ajtón beléptünk a főépületbe, majd egy bódénál lepecsételték a vizumunkat. A csomagokat egy pultra helyeztük, egyenruhás személyek jelképesen beletúrtak, és azt mondták, vegyük le onnan. Végre egy másik ajtón kimentünk. Ezt először a kézipoggyással játszottuk el. A második forduló – a nagyobb csomagokkal – ezután kihagytuk. Az egész vizsgálat alatt nagyon féltünk, de semmi szörnyűség nem történt. Pedig történhetett volna. Az amerikai és nyugat-európai turistákat előszeretettel zaklatják a hatóságok. Később, még az ország belsejében is, számos irritáló biztonsági és fegyverellenőrzésen estünk át. Egyszer például egy német turistával azért kötekedtek, mert biciskával a kézipoggyászában kívánt felszállni a távolsági buszra. A későbbiek folyamán azért jobban megértettük ezeknek az intézkedéseknek az okait is.

Végre elindult a busz és fellélegezhettünk. Matamoros nyomorúságos kis hely, bár határozottan látszanak az amerikai szomszédság nyomai: amerikai cégek és boltok plakátjai és az USA-ból áthozott autók. A legelszomorítóbb a szerteszéjjel hagyott hétköznapi szemét és mindenféle ipari hulladék látványa volt.

Matamoros után gyakorlatilag kaktuszos, bozotos félsivatag következett. Elvértve láttunk egy szegényes faházat vagy lakókocsit. A föld teljesen száraz és repedezett volt, az utakon néha végigporzott egy-egy ócska autó. Vajon miből élnek itt az emberek?

Hamarosan besötétedett. A buszon elfogyasztottuk óvatos és egyszerű vacsoránkat: kekszet, sajtot és egy kis száraz, sült pulykahúst almalével. Elindították a spanyol nyelvű videót, mi pedig elaludtunk rajta. Az éjszaka közepén megálltunk egy étterem előtt, valahol a semmi közepén. Béla lemerészkedett a buszról. Közben gyors fegyverellenőrzés a katonaság részéről. Másra nem emlékszem, mert elnyomott az álom. Némi küllemrendezés és a vacsorához hasonló reggeli után városias településeket vettünk észre. Hasonlítottak Matamoroshoz, csak nagyobbak voltak. Aztán egyszer csak rájöttünk, hogy ez már Mexikóváros. Az első kép rettenetes volt. A metropolisz egy óriási teknőben helyezkedik el, és a teknő szélén a hegyekre is felfutnak a házak, vagyis az egyforma, téglatest alakú deszkaviskók. Általában minden rendszert nélkülöző alakzatban állnak. Nincsenek utak köztük, csak vízmosás vájta közlekedőrések. A belvárosban már kőépületeket láttunk. A romos házaktól és a kaotikus közlekedési viszonyoktól eltekintve látszólag minden rendben volt, bár leirhatatlanul soknak tűnt az ember, az autó és a szemét. Háromórás késéssel, délelőtt 10 órakor érkeztünk meg az északi autóbusz-pályaudvarra. Taxitársaságok felhajtó emberei vettek bennünket körül. Egy sárga egyenruhásnak megadtuk magunkat. A bódéjához vitt, ahol előre jegyet vettünk, majd a taxihoz kísért, és berakta a csomagokat. Borralalóosztás, s már indultunk is a Hotel Antillas felé. A szoba szűk volt, koros bútorokkal rendezték be, de működött a légkondicionálás, és tisztán tartották a fürdőszobát. A szálláshoz mindenkinek egy üveg ivóvíz is járt. Mindez napi 210 pesóért. (\$1 = 10 peso.) Bár jó lett volna egy kicsit pihenni, dolgunk volt. Meg kellett váltanunk a másnap éjszakára szóló buszjegyet Palenque városába. A recepción kaptunk egy térképet, és elmagyarázták, hogy a Garibaldi téren található Hotel Galicia turista irodájában lehet legközelebb buszjegyet vásárolni. Kézpénzünket és útlevelünket úgy helyeztük biztonságba, hogy retikülömet a nyakamba akasztva hordtam, mint kiskoromban az óvodástáskámat. Először rossz irányba indultunk, de városnézésként fogtuk fel a tévedést. Végül árusokkal tömött utcákon át elérkeztünk a Garibaldi térre. Bementünk a megjelölt szállodába. A hall és a bejárat között, az egyik sarokban, egy valutaárfolyamokat közlő tábla alatt kopott íróasztalra bukkantunk. Rajta az ötvenes évekre emlékeztető telefon és írógép. Mögötte egy apró, bajszos ember hajlongott.

– Do you speak English? (Beszél angolul?) – kérdeztem.

– Yes – válaszolta, majd Béla felé fordult, és a vele szemben található egyetlen székre mutatott.

– Sit down, my friend. (Üljön le, barátom!).

Férjem zavartan alám tolta a széket, mire az apró emberke a szállodai hallban bámészkodó személyzet egyik tagjával hozatott még egyet. A bajuszos legnagyobb meglepetésére ezt Judit foglalta el. A társalgás itt rövid ideig szünetelt. A mexikói jelentőségeltjes pillantások közepette megtette előkészületeit az üzletkötéshez. Mélyen, sokáig kotorászott a fiókjában, mignem boldog mosollyal az asztalra helyezte, amit keresett – vagy talált. A vendégszeretet jeleként apró agyagvázába illesztett egy műanyag virágcsokrot. A váza alja csorba volt, így eldőlt. Felállította. Eldőlt. Felállította. Eldőlt. Felállította. Megállt. Aztán valamit kérdezett spanyol nyelven. Ekkor angolul és spanyolul is elmondtuk, mit szeretnénk. Majd egy papírra leírtuk. Bólintott. Elkérte Béla útlevelét, s telefonálni kezdett. Végül átnyújtott egy cédulát:

„Bela Toth – 3 билетos – primera classa – Palenque – 14 de marzo – 19.30 – Terminal del Sur – 1152 pesos.”

Bólintottunk.

– Yes. Si.

Fizettünk.

– Biletos? – kérdeztem.

– In hotel.

– In Hotel Antillas?

– Si, senora. Hotel Antillas. Por la tarde (Délután).

Erre gyorsan leírtam a papírra: Room 218.

– Doscientos dieciocho – mondta Béla.

– Si, señor – zárta le elégedetten a beszélgetést a bajuszos.

– Receipt? (Számla?) – kérdeztem nagy meglepetésére, és az írógépben lévő papírra mutattam.

– Si, senora – mondta kissé neheztelve.

És tárgyalásunk eddigi eredményét, vagyis azt, amit a papírcetlire már leírt, komótosan legépelte és odaadta. Elhúltam. Azt mondtuk: Gracias, és elhagytuk a helyet. Kint leültem egy padra, és végiggondoltam mit tettem. Kifizettem majdnem 120 dollárt egy papírért, ami semmire nem jó, és arra várok, hogy valaki valamikor elhozza nekem a buszjegyeket a szállodába. Judit azt mondta, vagy mi vagyunk örültek, vagy a világ működik örült módon errefelé.

– Majd kiderül. Vegyük úgy, nincs jegyünk, és örüljünk, hogy már nem vagyunk ott! – nyugtatgatott bennünket Béla.

Zaklatott hangulatban folytattuk a városnézést. Nevüket-sem-tudom utcákon járkáltunk. Elismerem, hogy az épületek valamikor szépek lehettek, de talán sohasem tatarozták őket. Gyakran láttunk betört ablakot, megrendítő volt a koldusok

és az általános szegénység látványa. Az árusok termékeinek sajátos fűszeres vagy émelygős illata keveredett a kipufogógáz és a rothadó hulladék szagával, s szinte elviselhetetlennek tűnt a rekkenő hőségben. Észrevettük, hogy mindhármunk szeme vérekes lett, viszketett és szúrt. Rajtunk kívül még több mint 25 millió ember szenvedett ebben a városban. A világhírű Antropológiai Múzeumba igyekeztünk, ezúttal metróval. Újabb sokk. A kocsikban irtózatossá vált a tömeg, és a durva tülekedés veszélyes helyzeteket teremtett. Kiszálláskor egyesek az előttük lévőket meglökve kitoltak mindenkit a peronra, függetlenül attól, hogy le akartak-e szállni vagy sem. Akik tovább utaztak, újra visszaerőszakoskodták magukat. A ruhánkba kapaszkodtak, tapogattak, a táskánkat rángatták, a lábunkra tapostak. Így érkeztünk meg a világ egyik legnevezetesebb múzeumába. Bár maga a modern épület nekem nem tetszett annyira, amit benne találtunk, páratlan élményt nyújtott. Az emberi fantázia és kézügyesség olyan különleges alkotásait láthattam, amelyeket nem lehetett szenvtelen arccal végignézni. A legősbíró érzelmeket – félelmet, iszonyatot, szánalmat, csodálatot – fejezték ki, és váltották ki nézőjükből is. A különböző korszakokból származó istenszobrok, jade maszkok, domborművek, kerámiák, mozaikok és falfestmények hihetetlen kincsesháza ez a múzeum. Alig tudtam elhinni, hogy azt az azték naptárt látom magam előtt, amelyet eddig csak képen nézegethettem, vagy hogy e tárgyak lelőhelyeire utazom néhány óra múlva. Megdagadt a lábunk, halálosan elfáradtunk a hosszú sétában és a többórás múzeumi toporgásban. A metró visszafelé hasonlóan szörnyű volt, mint odafele. A recepciót megkaptuk a kulcsot, meg valami szórólapot is Béla kezébe nyomtak. A szobában éppen ki akarta dobni a számunkra lényegtelen hirdetéseket tartalmazó prospektust, amikor kihullt belőle három papírszelet: első osztályú jegyeink Palenquébe – ahogy kértük, és ahogy ígérték.

„Sit down my friend, sit down” – gondoltam magamban, és gyorsan leültem. Vacsora közben a mexikói lélek rejtelméről beszélgettünk. A sztereotip mexikói hazudozik, lop, csal, ígéreteit nem váltja be, utálja a gringókat, és ahol lehet indián ősei nevében bosszút áll rajtuk. Ezt a képet természetesen a fehér emberek alakították ki.

Egy kicsit pihentünk, és az itteni emberekbe vetett bizalom megerősödése után elhatároztuk, megnézzük, milyen az éjszakai élet Mexikóváros központjában. Szállodánk körülbelül 15 percnyi sétára feküdt a főtértől (Zocalo), a 5 de Mayo utca környékén. Ahogy közeledtünk a Zocalóhoz, annál rendezettebbek, szebbek és elegánsabbak lettek az épületek, az utcák, és bizalomgerjesztőbbek a járókelők. A hirtelen elénk táruló kivilágított főtér pompás látványt nyújtott: balra Latin-Amerika legrégebbi és legnagyobb székesegyháza, jobbra a városháza, szemben pedig a Nemzeti Palota. A katedrális állványok és támasztórudak vették körül, mert megsüllyedt az egyik oldala, s próbálják stabilizálni a helyzetét. A tér közepén árusok százai kínáltak enni-, inni- és viselnivalót. Sajnos itt emiatt újra felhalmozódott a szemét. A Nemzeti Palota közelében lévő mellvédől látni lehetett az

azték Tenochtitlán romjait. A Nemzeti Palota közepén van az a torony, ahol Hidalgo atya szabadságharangja megszólal minden év szeptember 15-én este. Ez az a harang, amiről Jose Hernandez írt nekem. Amint elbűvölve álltunk a tér közepén, újabb meglepetés ért bennünket. Indián táncosok vonultak fel, és valami fantasztikus ritmusú dobolásra ősi táncot mutattak be. Jó ideig néztük őket. Már 10 óra is elmúlt, és eszünkbe jutottak az útikönyvek tanácsai. Hazasétáltunk, mert ugyancsak szükségünk volt a pihenésre. Visszafelé egy másik templom előtt mentünk el, ahol éppen esküvő folyt, és bárki bemehetett. Mi is megnéztük.

Másnap taxit hívtunk, és kivitettük magunkat a Terminal del Surra. Csomagjainkat megőrző szekrényekbe zártuk, hogy innen este könnyen begyűjthessük őket, mielőtt indul a busz. Ugyancsak felháborodtunk, amikor megtudtuk, hogy egy szekrény bérlése hat dollárba kerül.

Innen a tegnapiánál kevésbé megviselő metrótúrázás után ismét az északi pálya-udvarra érkeztünk, ahol jegyet váltottunk a Teotihuacanba induló járatra. Újra láttuk a hegyekre felkúszó nyomornegyedeket, majd kiértünk az autópályára. Ekkor egy hátsó utas felállt, és édességet osztogatott mindenkinek. Éppen azon tanakodtunk, kibontsuk-e, amikor ismét végigment a buszon, és visszaszedte, amit előzőleg kezünkbe nyomott. Először nem értettük, miért tette, aztán rájöttünk, ha nem adjuk vissza, az annak a jele, hogy megvesszük. Így az osztogatás a nyelvtudást nem igénylő reklám szerepét töltötte be. Az áru önmagáért beszélt. Ahogy ő leült, felállt egy másik, s csodaszép gitárjátékba és andalító éneklésbe fogott. Vagy fél órán át zenélt, aztán körbejárt, és beszédre a neki nyújtott aprópénzt. Egy óra múlva érkeztünk meg Teotihuacanba. Leszállás után megérdeklődtünk a vissza-induló járat idejét, és kíváncsian lépkedtünk egy olyan világ felé, amelynek varázserejéről sejtelmünk sem volt.

A bejárat két oldalánál különleges népi termékeket árultak, de mi megfogadtuk, hogy az útikönyvekben ajánlott meridai piacon szerezzük be szuvenirjeinket, és magabiztosan haladtunk el az üzletek előtt. Ma már tudjuk, hogy kár volt. Aztán beléptünk egy jelentéktelennek tűnő kapun, és szemünk-szánk tátva maradt. Nem tudom, hogy bújhatott el eddig az első piramis. Körbenéztünk, és még kettőt láttunk. Hatalmasak voltak, mellettük hangyáknak látszottak az emberek. Elképedésünket látva számos árus rohmozott meg bennünket, jade szobrocskákat kínálva. Félre kellett tolnunk őket, hogy elindulhassunk Quetzalcóatl és Tlaloc (a Tollaskigyó és az Esőisten) palotája felé, melyet előre ugró szobrok és reliefek díszítettek óriási fogú kígyókkal, kagylókkal, csigákkal körülvéve. Innen indul a négy kilométer hosszú Halottak sugárútja a Hold-piramis felé. A Halottak sugárútját mindkét oldalon lépcsős kispiramisok szegélyezik, míg jobb oldalon emelkedik a Nap-piramis, melynek tetejéről az egész régészeti területet és környékét be lehetett látni, s amelynek megmászásával meg is elégedtünk. Felfelé az ember eleinte nem is gondolná, milyen szédítően magas és meredek egy ilyen építmény, s csak akkor

kezd aggódni, amikor a lépcsők keskenyednek, és magasabbak lesznek, s egyre fárasztóbbá válik a lépkedés. Fönt a legjobb. Magasztos és felemelő. Valóban belegondolunk a történelembe: a távlatokba, a teljesítményekbe, az áldozatokba, és úgy érezzük, megérte a lihegést és verejtéket, hogy itt állhatunk. Ekkor következett a szédüléssel lefelé út. Mintha itt is meg kellett volna tanulnunk, hogy bármilyen magasság meghódítása lehetetlen a riasztó mélység megtapasztalása és a bukástól való félelem nélkül. Remegtek a lábaink, amikor leültünk a legalsó lépcsőre.

A Hold-piramis közelében lévő paloták hihetetlen módon fennmaradt madár- és jaguár festményeket rejtettek kanyargós földalatti kamráikban. Ezek felett laktak a papok, a sugárút elején pedig a kézművesek, kereskedők és a katonák. A városnak hanyatlása előtt, a 8. században 250 000 lakosa lehetett. Hogy kik voltak ők, és mi volt a településük neve, örökre rejtély marad, mint ahogy az is, miért pusztultak el szinte nyomtalanul. Az ide érkező aztékok jobbára csak romokat találtak. Látni azonban ezek nagyszerűségét, a romvárost Teotihuacannak nevezték el, ami annyit tesz: „a hely, ahol az istenek születtek”. Úgy hitték, hogy az istenek itt teremtték a világmindenséget. Az azték uralkodók olyannyira tisztelték a dicső várost, hogy évente egyszer elzarándokoltak Teotihuacanba, amely még holtában is hatott Közép-Amerika nagy népeinek hitvilágára és kultúrájára. Busszal tértünk vissza a fővárosba, majd metróval a déli autóbusz-pályaudvarra. Volt még egy-két óránk az indulásig. Judit hajlandó volt megbocsátani Mexikóvárosnak, ha erre a pár órára nem kell kilépnie az igényesen kialakított és tisztán tartott pályaudvarról.

Elérkezett egy újabb kaland lehetősége. Elfogyott minden élmünk, amit baktérium és vírusmentes amerikai csomagolásban hoztunk. Elszántan egy ottani melegbűfő pultjához léptünk, és valamilyen enchilládát kértünk. Tudtuk, hogy Montezuma szándékai az éjszakai buszon fognak kiderülni. A nagy azték uralkodó megkegyelmezett nekünk, mert látta, hogy tiszteltük népét, s e szándékában megmaradt egész utunk alatt. Ez jelentős teljesítmény egy gringó immunrendszerétől, tudva, hogy miket nem ettünk később. Másrészt valószínűleg azt is jelenti, hogy az útikönyvek némileg túlzásba esnek, amikor a mexikói utazások egészségkárosító hatásairól szólnak.

Vacsora után a váróteremben ültünk, és figyeltük, miként ellenőrzik a utasokat, akárcsak egy repülőtéren. Minden járat egy számozott kapu előtt parkolt, és fél órával az indulás előtt lehetett megkezdeni a beszállást. Az egyik Oaxacába induló busz német utasával történt az a bizonyos eset a bicskával. Persze nekünk is volt némi aggodalomra okunk az ellenőrzések miatt. Egyrészt eszünkbe jutott, hogy most éppen abba a déli országrészbe fogunk utazni, ahova megígértük, hogy be sem tesszük a lábunkat. Jól megfigyeltük a vízumot és a turista kártyát. Úgy láttuk, hogy semmilyen területi korlátozást nem tüntettek fel az engedélyeken. Ez úgyben tehát megnyugodtunk. Megmaradt azonban az igazi ok, amiért velünk ezt az ígéretet leírták a vízumkérő lapra: a polgárháború.

Kik harcolnak, kivel, miért, s milyen hatása van ennek a civilekre és a turistákra? Már Houstonban is kérdezősködtünk, de az emberek többsége úgy kerülte a választ, mintha valami szégyellnivalóról érdeklődtünk volna. Ez független volt a megkérdezettek származásától. Általában efféle választ kaptunk:

– Zavaros hírek jönnek onnan, Chiapas állam nem turistáknak való. Egyszerűen el kell kerülni. Annyi szép hely van még: a Yucatan-félszigeten, a tenger mellett vagy Mexikó belsejében, mint például Pueblában vagy Guadalaharában. Életveszélyes Chiapasba utazni, főleg egy külföldinek (a külföldi a fehér embert jelentette).

A leghasznosabb információt az 1999-es Fodor's Guide to Mexico (Fodor-féle mexikói útikönyv) című műből szereztem. Idézem:

„Chiapasban sok híradás számolt be az elmúlt évek során az ottani őslakosok lázadásáról. A lázongó csoportok és a központi hatóságok közti párbeszéd zökkenőkkel folyik ugyan, de megoldást még nem találtak. Bár a terület viszonylag biztonságos a turisták számára, erős katonai jelenlét érezhető, gyakori rutinszerű ellenőrzésekkel a buszokon és privát járműveken a bevándorlási hivatalnokok és a katonai rendőrség részéről egyaránt. Úgyszintén Chiapasban megnyílt az új út Palenquéből dél felé, az impozáns bonampaki és yaxchiláni maja romokhoz, amelyeket sűrű dzsungel vesz körül.”

Nos, többek között ezért az utóbbi mondatért indult el családunk a polgárháborús Chiapas fővárosába, Palenquébe. A buszutazás bonyodalmak nélkül zajlott. Kétszer ellenőriztek bennünket fegyveres járőrök. Csak benéztek a buszba, és már mehettünk is tovább. Judit egyszer felébredt az éjszaka közepén.

– Láttad?

– Mit? – kérdeztem álmosan és vakcin a kontaktlencsék nélkül.

– Pálmaerdők. Pálmafa-levéllal fedett kunyhók. Dzsungel.

– Ne bolondozz, hagyj aludni!

Reggel 7-kor érkezünk meg Palenquébe – meg kell hagyni, kissé gyűrötten. A buszállomástól nem messze felfedeztünk egy Santa Helena nevű szállodát: almazöld épület, szegényes külsővel. A szoba azonban tiszta volt, a fürdőben hideg-meleg vizet, zuhanyt találtunk, és működött a légkondicionálás. Régi mexikói bútorokkal és takarókkal rendezték be; ez még tetszett is. Egy éjszakára vettük ki 120 pesóért. Zuhanyoztunk, reggeliztünk, elrendeztük a holminkat, és felfedezőútra indultunk Palenque főutcáján. A város a turistákból él még úgy is, hogy polgárháborús idők járják. Éttermek és népművészeti boltok követik egymást, szerencsére még kedves, vidékies hangulattal, és kevésbé érződik az amerikanizálódás, amelyet Mexikó népszerű tengerparti üdülőhelyei nem tudtak elkerülni. Több turista iroda is működik itt, egzotikusabbnál egzotikusabb kalandokat kínálva. Mi sem tudtunk ellenállni a csábításnak, és 135 dollárért beneveztünk két egynapos túrára. Alighogy délelőtt 9-kor megkötöttük az alkut a Quetzal turista irodával – természetesen

szóban, s már meg sem rebbent a tekintetünk -, és kifizettük a pénzt – nyilvánvalóan nyugta nélkül -, siettünk is vissza a szállodába, mert 9.30-kor jött értünk az autó, hogy első programként a palenquei maja romokhoz szállítson bennünket. A ritkán látható quetzal az aztékok és a maják szent madara. Uralkodóik fejdíszként viselték ríktó zöld tollait a gazdagság és a hatalom jelképeként. Az autó pontban 9.30-kor elő is állt, s ezt remek jelnek tartottuk a továbbiakra nézve. Beszálltunk a körülbelül 15 éves Chevrolet kombiba. Néhány mondatot váltottunk a sofőrrel angol-spanyol keveréknyelven, s ő kihajtott a városból. Ahogy az utat néztük, feltűnt, hogy a szélvédőn három lyuk van, s belőlük sűrű hajszálrepedések ágaznak szét. Megkérdeztük, milyen lyukak ezek.

– Bandidos. Shooting. (Banditák. Lövöldözés.) Look. Cabeza Maya. (Nézzék! A maja fej!)

A város szélén lévő körforgalom közepe felé mutatott, ahol egy maja főnök óriási fejszobra állt. Szívesen hallgattuk volna még a golyók történetét, de újabb megfigyelnivalónk akadt. Egyenruhás fegyveresek állítottak le bennünket. A sofőr kiszállt, és beszédüket nem értettük. Majd az egyik fegyveres ránk bökött a géppisztolyával:

– Americanos?

– No.

– Pasaportes.

– Si.

Odaadtuk az útleveleket, és ők elvitték a sofőrrel együtt. Öt perc múlva visszajöttek, láthatóan jókedvre derülve. A sofőr széles vigyorral ránk mutatott:

– Húngaros. (Magyarok.)

– Húngaros – ismételte a fegyveres, és hahotára fakadt. Miután kinevette magát, jól megnézett bennünket.

– Húngaros – és még mindig mosolyogva a fejét rázta.

Továbbmehettünk. Mire Béla angol és spanyol kevert nyelven elmondta a sofőrnek, miért is lakunk most Texasban, megérkeztünk a romok közelében lévő parkolóhoz. Vezetőnk az óráján a 12-es számra mutatott, majd a földre, ahol álltunk, és elhajtott. A mexikói kommunikációban megedződött lelkünknek ez azt jelentette, hogy tizenkettőkor, vagyis bő két óra múlva visszajön értünk, és itt találkozunk. Az ötletet teljesen rendjén valónak találtuk, és nagy várakozással indultunk el egy erdei ösvényen a műemlék-együttes felé. Minden útikönyvben azt írják, hogy a palenquei maja romoknál nincs szebb Mexikóban, mégis, amikor egyszerre elénk tárult a romváros, leesett az állunk.

Vannak dolgok, melyek látványára nem lehet felkészülni akkor sem, ha olvastunk róluk, vagy fényképről ismerjük őket. Ösztönösen az jut az ember eszébe, mivel is érdemelte ki, hogy itt állhat: a haragoszöld dzsungel közepén, szürkésfehér piramisok és paloták között.

A terület legfontosabb épületei a 6-9. századból származnak, bár a hely már Kr.e. 1500-ban benépesült. A város lakói 800 körül ismeretlen okokból elhagyták a települést. Fénykorában Palenque a mai Tabasco és Chiapas állam nagy részét befolyása alá vonta. Legnagyobb királya Pacal volt, aki 692 körül halt meg. Az ő sírját rejtő Feliratok templomát néztük meg először. Szarkofágjának fedőlapjával kapcsolatban ellentmondásos hírek és hátborzongató hiedelmek terjednek, mivel még máig sem sikerült minden kétséget kizáróan megfejteni a rajta található maja hieroglifák teljes szövegét. A piramis alulról is impozáns volt, de a tetejéről is feltétlenül látni kellett az egész feltárt területet, amely csak 25%-a az ősi városnak. Béla és Judit felmásztak a sok-sok meredek lépcsőn. Én egy könnyebb, kerülő útvonalon jutottam fel. Ott elücsörögtünk egy picit, gyönyörködve a felejthetetlen panorámában. Ahogy a piramis mögött sétáltunk, látni lehetett, miként borította el a dzsungel hajdanán a romokat. A fák gyökerei a még feltáratlan épületek lépcsőiből nőttek ki.

A lelőhely központjában fekvő királyi palota még inkább elnyerte tetszésemet. A belső udvarokból, galériákból, tornyokból, föld alatti járatokból és egy körülbelül kilenc méter magas alappiramisból álló épületegyüttes bejárása ugyancsak megmozgatja az ember fantáziáját. Számatalan stukkóval díszített oszlop, maszk, kőbe vésett felirat, maja embereket és jeleneteket ábrázoló relief és festmény található benne. A lelőhelyet átszeli az Otulum-folyó, amely tetővel ellátva vízvezetékként működött. A dél-keleti részen több apró és csodálatosan kecses, tarajos oromzatú templom található, némelyik teljesen a dzsungel hálójában. Az északi csoport épületei közül az egyikben egy évig lakott barátnőjével az a német gróf, aki megpróbálta lerajzolni Palenque romjait.

Elfáradtunk, és közeledett a találkozó időpontja. El is érkezett. Aztán elmúlt. Egyre többen múlt el. Fél egykor aggódni kezdtünk. Ekkor lépett oda hozzánk egy fehér mikrobuszt vezető férfi, és heves invitáló gesztusokkal járműve felé terelt bennünket egyfolytában Palenque város nevét mondogatva. Elfogadtuk az ajánlatot. A város szélén a szemközti sávban közeledett felénk egy másik fehér mikrobusz. Megálltak egymással szemben. A mi sofőrünk ránk mutatott, a másik azt mondta, oké, és elhajtott. Az autónk pedig megállt, kitessekeltek bennünket, és a sofőr szó szerint tartotta a markát. Erőteltjes sívalkodásba kezdtem az összes nyelven, amellyel valaha is kísérleteztem életemben. Nem akartam semmit sem fizetni, hiszen az egész útért egyszer már borsos árat kértek. Ekkor jelent meg, most már mögöttünk, a másik fehér busz is. Ajtaja tárva, a sofőr kiabált, és integetett. Kénytelen voltam kifizetni az előbbi által kért összeget, ha be akartam szállni a másik buszba. Az incidensben teljesen kimerülve és megszeppenve ültünk be a minibusz amúgy is szűken szorongó utasai közé, amikor a sofőr megszólalt:

– Misol-Há.

– Sí – válaszoltam.

Misol-Há egy vízesés volt a közelben, a dzsungel mélyén, ahová egy másik vízesésen kívül (Agua Azul) a délutáni túrát ígérték.

Az eseményeknek mindmáig maradtak tisztázatlan részletei. Mindenesetre megtudtuk, hogy az eredeti autónknak technikai problémái támadtak, és így szervezték meg a délutáni szállításunkat. Mint az út végén kiderült, ezért már nem kellett fizetnünk.

Ami utastársainkat illeti, szintén kellemes csalogódás ért bennünket. Egy argentin pár, egy olasz, valamint két venezuelai fickó utazott ugyanoda, ahova mi. Már beszállásunkkor kellemes hangulat uralkodott. Énekeltek, és egy maté nevezetű itallal kínáltak bennünket. Idegenkedő pillantásomra megjegyezték, ne féljek, nem kábítószer. Egy tenyér méretű, kivájt tökféléből lyukas csövecske segítségével szívtuk ki a koffein tartalmú teát. Ezt adták körbe – ugyanazzal a csövecskével – jó párszor. Közben már régen a dzsungelben kanyargott az út, pálmák, páfrányok és olyan fák között, amelyeknek feltörekvő lombkoronája a végén szélesen elterült, és gubancos gyökereik a törzsek közepéből lógtak. Mindenütt különlegesen színes madarak rikoltoztak, visongtak. Megérkeztünk első úti célunkhoz, ahol egy órát töltöttünk. A harminc méter magas, bővizű szalagvízesés egy kristálytisztá tóban végződött, ahol fürödni is lehetett. A víz egy sziklafokról zuhant alá, s mögötte kisebb fajta barlang nyílt. Így a tavacsát megkerülve a zuhatag mögé juthattunk az ember, ha nem bánta, hogy egy kicsit bepermetezi a természet. De ki törődött ezzel ilyen melegben? Leültünk egy körre. Megbékéltünk a sors mai napon ránk mért különös útjaival, és megint Garcia Marquez jutott eszembe.

Innen 42 kilométerre található az Agua Azul (Kék víz). Lélegzetelállító látvány a kék és a zöld minden lehetséges árnyalatában játszó, több ágba leszakadó óriásvízesés. Állítólag hosszabb a Niagaránál. Egyik szakaszán meg is fürödtünk. Térdig érő vízben állva figyeltük, amint az áradat velünk szemben zubogott a hatalmas sima köveken, majd teljesen szelíden folyt tovább. Többen megpróbálták a vízesés lábánál fürödni. A parton apró keresztkek jelezték a szomorúan végződő kísérletek helyét. A zuhatag egyik oldalán banánlevél-tetős házakban pazar maja népművészeti alkotásokat kínáltak eladásra. Kislányok fejükön egyensúlyozott kosarakban gyümölcsöket árultak. Megszántunk egyet, és vettünk tőle néhány rothadni látszó, apró banánt. Mint kiderült, ez a nyugati világ által alig ismert, kiváló ízű, rózsaszínes-narancssárgás húsú banánféle teljesen friss volt, csak így nézett ki érett állapotában. Még egyszer hívtuk a kislányt, hiszen reggeli óta semmit sem ettünk, és már délután 4-5 óra felé járt az idő. Ezt a vízesést is trópusi őserdő övezte. Oda és visszafelé egyaránt hajmeresztő serpentineken vezetett az út. Néha apró indián falvakat érintettünk.

A pálmalevél-tetejű kunyhók elé kiálltak a meztelen gyerekek, és nézték az elsuhanó csodaautót. Mi meg őket. Mint a paradicsomban. Hogy ez mennyire nem volt a paradicsom, arról másnap értesültünk. Este hét órakor érkezünk meg

Palenquébe. Még nyitva találtuk az utazási irodát, ahová azért betértünk egy szóra. A vezető mentegetőzött: a sofőrnek gondja volt a guatemalai határnál. Azt mond, amit akar, gondoltuk, és napirendre tértünk a dolog felett. Megegyeztünk, hogy az autó másnap reggel ötkor vár bennünket a második túrára.

A nap fáradtságos, izgalmas és persze felejthetetlen perceit újra és újra meg kellett beszélni. Hol lehet ezt a legkellemesebben és teljesen az alkalomhoz illően megtenni? Egy jó kis mexikói étteremben. A Mundo Maya (Maja világ) nevűt választottuk. Ízletes krémlevest és tortillás húsételt szolgáltak fel. Salátát nem mertünk fogyasztani, mert az útikönyv szerint nem ivóvízben mossák. Ízlett a mexikói sör is.

Az esti főutca Palenquében barátságos hangulatú. A sötétség eltakarja a szemetet és a kopottas falakat. A fények csak a sokféle vendéglőre, mulatóra és egzotikus tárgyakat áruló üzletekre hívják fel a figyelmet. Ez a turisták Mexikója. Kedves búfelejtő, és sokaknak a megélhetést jelenti.

Másnap reggel pontosan megjelent az eredeti autó. A sofőr tettetett vidámsággal, hosszasan magyarázkodott. Sok problémája akadt a guatemalai határon, mondta. Mi pedig elhíltlen meredtünk a szélvédőn látható két újabb golyónyomra.

Más útitársakat kaptunk: egy 35 év körüli spanyol hölgyet és két 20 éves holland leányzót. A három nőszemély Guatemalában kezdte a maja világgal való ismerkedést. A hollandok csak félúton jöttek velünk Bonampakig, majd egy környékbeli indián faluban kívánták tölteni az éjszakát. A spanyol hölgy is ugyanott éjszakázott, de ő részt vett az egésznapos programban. Egy Mexikóvárosból érkező anya és 25 év körüli fia eredeti módon kapcsolódott a csoporthoz. Ők a saját kocsijukban jöttek, de a katonák csak azt engedték meg nekik, hogy bennünket követve járják végig az útvonalat. Önállóan nem mozoghattak. A palenquei elágazásnál az ellenőrzés után benzint, ásványvizet, gyümölcsöt és üdítőt vételeztünk, majd rövid reggelire megálltunk egy étteremben. Végül bekentük magunkat rovarriasztóval, és nekivágtunk a trópusi őserdőnek. Kanyargós serpentineken kaptattunk felfelé. Alattunk a reggeli pára még nem szállt fel egészen, és az áthatolhatatlannak látszó növényzet felett az alacsonyan járó nap az eget aranyszínűre festette. Rengeteg madár volt errefelé. Leengedtük az ablakot, hogy halljuk a kísérteties vijjogást, kerepelést, makogást, ugatást, vagyis a dzsungel zenéjét. A visszapillantó tükörben láttuk sofőrünk elégedett arcát.

Első állomásunk Lacanhá falu volt, a lacandon indiánok – a maják leszármazottai – hagyományos települése. Pálmalevél-tetejű és pálmatorzsből épült házaikban nem volt sem víz, sem villany. Itt szállt ki a három nő, hogy az indiánoknál töltsék az éjszakát. A turista iroda hozatott számukra sátrat és ivóvizet, de egyébként teljesen magukra hagyták őket a bennszülöttekkel. Ehettek az ételeikből, és részt vehettek a közösség életében. Kár, hogy utána nem találkoztunk velük. Érdekes lett volna hallani, mit mesélnek. A falutól az említett, nemrég megnyílt földút vezetett Bonampakba, egy újabb őserdő övezte maja városba, amely a 8. század-

ból való falfestményeiről vált világhírűvé. Ekkor már 183 kilométerre jártunk Palenquétől.

A képeket 1946-ban látta meg az első kívülálló, egy amerikai fotós-felfedező. Mivel az esővíz átszivárgott a mészkő falakon, a festményeket kalcit réteg borította, amely eltakarta, de egyben meg is védte őket. 1984-ben kezdték meg a lerakódás eltávolítását és a képek restaurálását, de a rendkívüli éghajlati viszonyok közt így is veszélyben vannak. Még fényképezni sem szabad, mert a vaku is árt nekik. Három szoba falait festették tele, a sátor alakú mennyezetet is beleértve.

Az első szoba falfestményei azt ábrázolják, amint a trónörökös bemutatják az előkelőségeknek, akik ezután fényűző lakomát rendeznek. A második szobában egy csatajelenetet látunk. Ily módon szereztek foglyokat az emberáldozatokhoz az istenek és a trónörökös tiszteletére.

A harmadik szoba képein Bonampak elitje a trónörökös utódlási jogát egy drámai, vérontó rituáléval pecsételi meg. Korábban is olvastam arról, hogy a maja társadalom nem idegenkedett az emberáldozattól és a rituális öncsonkítástól. A képek azonban olyan hűen fejezik ki a szertartások és háborúk kegyetlenül fanatikus jellegét, hogy az ember tényleg elhiszi: ezek a férfiak és nők önként és megdicsőülten vállalkoztak az áldozó és áldozati szerepre egyaránt. A festményeken a levágott végtagok, a természetellenes alakzatban heverő, iszonyatosan megcsonkított testek mellett maga az „akció” is látszik: éppen szúrnak, vágnak, a nők cénát húznak át kilyukasztott nyelvükön, és látni, amint folyik a vér. A vér volt a maja élet „kovásza”. Festményeiken is a vér színárnyalatai (a barna és a hússzín) dominálnak a még jelenlévő türkiz és fehér mellett.

A festményeket rejtő ház egy piramis része, amelyet majdnem egészen beborít az őserdő. A romok tetején az ember a dzsungel felett áll.

Bonampak után újra visszamentünk a lacandon faluba spanyol útítársunkért, majd a sofőr megnevezte az útirányt: Frontera Corozal, Guatemala. Azt hiszem mindhármunknak egyszerre meredt a tekintete az immár ötöt számláló lyukra a szélvédőn. Még Bonampak előtt megkérdezték a hollandok, mik azok a nyomok az ablaküvegen. Nekünk semmi újat nem mondott a válasz:

– Bandidos.

A lányok egyébként eléggé járatosak voltak a chiapasi polgárháború ügyében. Tőlük tudtuk meg a következőket:

Az indiánok fegyveres lázadása pillanatnyilag csöndesedett, mert a mexikói kormány népszavazást írt ki az őslakos indiánok státuszáról és jogairól. Ez a politikai húzás semmit sem enyhített mindennapi megélhetési, egészségügyi és oktatási gondjaikon, de elterelő hadműveletnek kiválóan bizonyult. A népszavazás időpontja március 21-e. A holland követség azt a tanácsot adta nekik, hogy e dátum előtt hagyják el Chiapast, mert ekkor valószínűleg újra fellángolnak a harcok. Beszélgetésünk napján március 16-át írtunk.

A Corozal nevű határfalu előtt, egy katonai bázis mellett egészen komoly ellenőrzésen estünk át. Megnézték a csomagokat, és az autó csomagtartóját is. Corozalban felpakoltunk itallal és gyümölcsökkel, s útleveleinken, pénzünkön és fényképezőgépünkön kívül mindent az autóban hagytunk, a sofőrtől pedig elköszöntünk egy pár órára. Gyalog lesétáltunk az Usumacinta-folyóhoz, amelynek túlsó partja már Guatemalához tartozott. A folyó körülbelül olyan széles volt, mint a Tisza Szegednél. Keskeny csónakba ültünk, melynek pálmalevélből készült teteje volt, hogy megvédjen az igen erős napsütéstől. Miután felvettük a mentőmellényeket, lacandon csónakosunk beindította a motort, és a hajót a folyó közepe felé irányította. Mesebeli utazás kezdődött. Kétoldalt a dzsungel, középen a tiszta, csendes folyó.

A mexikói fiatalember belelógatta a lábát a vízbe, mire a lacandon hatalmasat kiáltott:

– Caimán!

A fickó gyorsan visszahúzta a lábát. Valóban, ott napoztak a hordalékszigeteken és a köveken, s csak a csónak jövetelére csobbantak a vízbe. Egy óráig hajóztunk szinte teljes némaságban. Amikor kikötöttünk a mexikói parton, a lacandon az órájára, majd a csónakra mutatott. Két óránk volt Yaxchilan (100 kilométerre található Palenquetől), egy újabb dzsungelbeli maja város megtekintésére.

Egy negyedórás erdei séta után feltűnt a bejárat, aztán a főtértől jobbra, egy végtelennek tűnő lépcső tetején a sokablakos palota oromzata. Komoly fáradtságunkba került, mire felmásztunk, de mindenképpen megérte. A palotába beköltöztek a fekete majmok. Észrevettük nyomaikat az épületben. Ők maguk most a fákon tünnek fel. Módunkban állt megfigyelni egy anyát és két kicsinyét, amint fűrgén ágról ágra ugrálva játszadoztak. Láttunk ara papagájt is. Rikoltozása hátborzongató.

A palotához a közelmúltig kijártak a lacandon indiánok, és illatos edényeket hagytak ott az ősi istenek tiszteletére. Meglepő módon teljesen ép kőfaragások maradtak fenn a romos palotában, a kapuk boltozatánál lévő áthidaló gerendákon. Találtunk egy különleges szobrot is, Xachtunét. Jobban mondvá kettőt, mert a teste és a feje egymás mellett állt a falnak támasztva. A lacandonok hite szerint eljő a világ vége, ha a fej visszakerül a torzóra. Hiedelmüket még a régészek is tisztelték, és nem illesztették össze a két szobordarabot.

Hajónkkal visszatértünk Corozalba, ahol 4 órákor ebédet kaptunk egy családi működtetésű cantinában, amely egyben boltként is szolgált. A ház különböző funkciójú részeit valami lábon álló, gyékényszerű fallal választották el egymástól. A tyúkokat azonban nem érdekelték ezek a határok. Föl-alá rohangáltak a földpadlós bolt-étteremben. Pár pillanatra eszembe jutott Montezuma az ő sajátos bosszújával, de olyan kedvesen hozta elénk az indián asszony az ételt, hogy nem lett volna szívünk megbántani. Meg aztán éhesek voltunk, és fizettünk is érte. Így

megettük az ismeretlen nevű levest, és az utána következő fűszeres csirkeélt tortillával. Szabály ide vagy oda, rengeteg gyümölcsöt tömtünk magunkba. Főleg kivit.

A visszafelé út nagyon hosszúnak tűnt. Bennszülött falvakat láttunk nagy-nagy szegénységben. Sofőrünk ihatott valami alkoholt, mert fennhangon énekelt, és elég rapszodikusán vezetett. Kétszer állt meg, hogy felvegyen rászoruló utasokat. Először egy indián kislány szállt be, aki lacandon kézműipari termékeket árult. Vettünk tőle egy magokból készített nyakláncot. Másodszor két férfit vett fel, akik a spanyol-lacandon tannyelvű iskola indián származású tanárai voltak. Elmondták, hogy népük nem akar a mexikói tanároktól tanulni, csak saját fiaitól. Így mindenki, aki továbbtanulhat, ha végez, vissza kell, hogy jöjjön a faluba, hogy fennmaradjon az ősi hagyomány és életmód. Szenvednek a civilizációtól, de sem vele, sem nélküle nem tudnak élni. A népi házak oldalán gyakran falnyi coca-cola reklámok díszelgnek. Ha van villany a házban, TV is van. Élelem és vezetékes ivóvíz azonban nincs.

Amíg hol spanyolul, hol tört angolsággal és kézzel-lábbal magyarázva beszéltek, eszembe jutottak a tanítványaim. Így élne a guatemalai Reyna Mendez, ha nem jött volna az USA-ba?

Még a nap elején, indulás előtt kijelentkeztünk a szállodából, és csomagjainkat a Quetzal irodában hagytuk, úgyhogy este csak ott átvettük őket, és a sofőr elszállított bennünket a buszpályaudvarra. A váróteremben találkoztunk egy magyar házaspárral. Az asszonyka állapotos volt. Jólesett pár szót beszélni velük, de hamarosan mindkét család elindult más-más irányba.

Mi a kilenc órás meridai buszra szálltunk, és már hajnali 4.30-kor meg is érkezünk. Felültünk egy másik buszra, és délben értünk a Yucatan-félsziget egyik lecszebb helyének tartott Tulumba.

A város maga nem volt különösebben vonzó. Az árak viszont megemelkedtek. A buszmegállóval szembeni szállodában vettünk ki szobát. A palenquei lényegesen barátságosabb és olcsóbb volt.

A központtól négy kilométerre lévő, neves piramis leginkább taxival közelíthető meg. Ez volt a legnagyobb tengerparti maja település, és az egyetlen, amelyben laktak a konkvisztádorok megérkezésekor.

A fehér romok, háttérben a kékeszöld tengerrel, olyan üdítő látvány nyújtottak, hogy órákig ültünk a tengerparton, és néztük a mesés tájat. Három kiemelkedő épület érdemel különös figyelmet az amúgy igen kiterjedt romterületen: a Freskók temploma, az Alászálló isten temploma és a legnagyobb, közvetlenül egy parti sziklán álló Castillo (vár). Ezek megtekintése után élvezetes fürdőzés következett a Karib-tenger kellemes hőmérsékletű vizében. A sziklák között bujkálva, majd beljebb merészkedve a tengerbe, a víz felől is megcsodáltuk a várat és mögötte a zöld dzsungelt.

Este a város legjobb mexikói éttermébe mentünk mintegy búcsúvacsorára, hiszen egyetlen éjszakát sem szándékoztunk már szállodai szobában tölteni, hanem inkább autóbusszon, hogy minél előbb hazaérhessünk.

Az éttermet valamilyen sejtelmes oknál fogva Charlie's Restaurantnak hívták. Tulajdonosa, Erik Sanchez negyvenes éveiben járhatott, vékony, szakállas, előzékeny mexikói férfi volt. Éttermét különlegesen jó ízléssel és népe sorsa iránti érzékenységgel dekorálta, szinte a mindennapi élet múzeumává emelve azt. A népi bútorokkal berendezett helyiség falait fekete-fehér fotók díszítették: gyerek, öregember-, és asszonyportrék, vidám-szomorú életképek a mexikói vidékről és művészi felvételek a környék természeti szépségeiről. Halk mexikói zene szólt a borongósabb fajtából. Az étteremből nyíló kisebb helyiségben népművészeti cikkeket árultak. Körülbelül két órát töltöttünk itt. A vacsora kiváló minőségű volt. A dús és inycsiklandó fogások közt fel-felkeltünk, és a képeket nézegettük. A helynek nemcsak hangulata volt, hanem filozófiája is: az élet ugyan nagyon nehéz, sok benne a szenvedés és a fájdalom, de ez ne tartson vissza attól, hogy élvezd, ha éppen teheted!

Másnap némi jegyváltással kapcsolatos bonyodalom után felszálltunk egy másodosztályú autóbusszra, s két és fél órán át rázkódtunk rajta, hogy Chichén Itzába érjünk. Hát, ezt is látni kellett. A busz úgy nézett ki, hogy attól féltem, a következő faluig sem jut el. Rossz minőségű utakon ment, és minden kisebb településnél megállt. Ezért igazából még hálás is voltam, mert így az utazás sokkal többet ért, mintha egy luxusbusszal végigrohantunk volna az autópályán, és semmit nem látunk a valódi Mexikóból. A Yucatan-félszigeten is nagyon szegények az emberek. Munkanélküli fiatal férfiak és nők ültek a lepusztult házak előtt vagy a kocsmá udvarán. Sok esetben a vályog- vagy faházakat pálmalevél és nádtető borította. A kerítések gyakran fehérre és sárgára festett vályogfalak voltak. A temetők is egészen mások, mint Európában. Nem emeltek sírkövet, csak esetleg egy fa- vagy kőkeresztet, a virágok pedig a sík földön vannak. Útközben viszonylag hosszabb ideig álltunk Valladolidban, amely spanyol koloniális stílusú városnak látszott. Főtere a katedrálissal és az árkádos városi tanács épületével, középen pedig parkkal jellegzetes mexikói zocalo. A másodosztályú buszon egészen más emberek utaznak, mint az első osztályún: szükségből turisták, de jómódú helybeliek valószínűleg soha. Az indián és a mexikói utasok egyaránt rendkívül ápolatlanok voltak – nyilván a komfort nélküli házak és a vízhiány miatt. Nem tűntek különösebben szomorúnak, inkább csak koravénnek és megviseltnek. A gyerekek mindig nagy zajt csaptak, és leplezetlen kíváncsisággal bámultak bennünket.

Chichén Itzá kétségkívül a legkiterjedtebb Kolumbusz előtti emlék Mexikó területén. Hatalmas erőt és mesterségbeli tudást tükröz, de engem nem ragadott meg. Ebben több szerencsétlen tényező is közrejátszhatott. Rettenetesen elfáradtunk fizikailag, szellemileg és érzelmileg egyaránt. Az állandó intenzív koncent-

ráció, emlékezetbe vésés, idegen nyelvi kiszolgáltatottság, a háttérben azért jelenlévő aggodalom és izgalom mind-mind hozzájárultak ahhoz, hogy a otthonunkban megpihenni kívánjunk. Aztán irtózatosan meleg volt aznap, legalább 40 Celsius fok, és alig volt valami árnyat adó hely az egész területen, különösen nem a látnivalók körül. Ezek igazából csak mellékkörülmények. A fő ok, hogy annyira megszerettem a majákat, és átéreztem mentalitásuk lényegét, az életért áldozás élményét, hogy azonnal felismertem e szellem hiányát Chichén Itzában, jobban mondva, valami ettől idegen és sokkal erősebben militáris szellem jelenlétét. Chichén Itzá stratégiailag fontos helyen, a Yucatan-félsziget középpontjában építették fel. A tolték betolakodók leigázták a majákat, és itt hozták létre új fővárosukat. E célra felfogadták a puuc maja építészeket és kézműveseket. A tolték-maja korszak szülte a legtöbb épület, amelyet Chichén Itzában láttam: az El Castillo nevű piramistemplom, a gigantikus Harcosok temploma és a labdapálya. A pálya és a vár között áll a Tzompantli (Koponyák hálója) emelvénye, melynek oldalába körbe-körbe emberi koponyák sorát vésték. Az ősi időkben ezen a köemelvényen póznák álltak, amelyekre az ellenség fejét tűzték. Távolabb az épülettől volt egy szent kút is, amelyből eleinte ivóvizet nyertek. 1224 után, amikor a tolték uralom véget ért, a maja származású itzák telepedtek le a városban. Újra megerősítették a régi esőisten-kultuszt, és engesztelésül élő embereket löktek áldozatul a szent kútba, akiknek csontjait és fém ékszereit a régészek megtalálták. A szent kút partján állva egy leguánt vettünk észre. A rengeteg ember ellenére zavartalanul napozott egy kövön. Természetesen nem akarom elvitatni Chichén Itzá megrázó vagy megdöbbentő, esetleg elrettentő hatású művészi alkotásainak szépségét vagy jelentőségét. A Tollaskígyó-oszlopok, a Jaguár-trón vagy a „Chaac mool” figurák – áldozati kőként használt, hátradőlő, félig ülő, félig fekvő alakok – méltán vívják ki a nézők ámulatát.

Chichén Itzából egy újabb másodosztályú busszal Meridába mentünk. Csomagjainkat megőrzőben hagytuk, és egész délután a századforduló idejéből származó ibériai-mór stílusú épületek között sétálgattunk. Merida igazán nagy város, mégis megőrizte történelmi hangulatát és viszonylagos tisztaságát. A díszes palotákkal és katedrálissal övezett hagyományos zocalót tartottam a legimpozánsabbnak, de az innen nyíló mellékutcák is kedvesek voltak. Terveink szerint látogatást tettünk két hatalmas piacon. Ebből a szempontból sajnos csalódnunk kellett. Igaz, hogy rengeteg olcsó népművészeti árut kínáltak – persze az alkudozásra mindig szükség volt –, de ezeket egy lapon sem lehet említeni a teotihuacani, palenquei vagy chichén itzái ősi ihletésű, eredeti indián termékekkel. Nem mintha Meridában nem laktának indiánok. Az asszonynép még ma is hordja az egész Yucatanon népszerű, tiszta fehér és kézzel hímzett, zsákszerű ruhát. Végül csak szereztünk valami kis vásárfiát emlékbe: két fehér népi inget, egy színes indián ágytakarót – a houstoni házban is ilyen volt – és egy meleg, színes mexikói gyapjú pulóvert.

A meridai buszpályaudvaron külön várótermet nyitottak az első osztályú utasoknak. Itt pihentünk a busz indulásáig: egy ültőben 18 órás utazás várt ránk Mexikó Cityig.

Viharfelhők gyülekeztek az autópálya felett, amikor felébredtünk a buszon. Először esett, amióta Mexikóban voltunk. A Sierra Madre valamelyik hágóján kanyarogtunk a gerinc irányába. Az út mentén számtalan kereszt jelezte, nem veszélytelen helyeken járunk. Alattunk a felhő borította kopár csúcsok, de járművünk még mindig felfelé kapaszkodott.

Houstonra gondoltam, és azokra, akik közé visszamegyek tanítani. Mennyivel tudok többet róluk? Lényeges, de eléggé megfoghatatlan, megrázó és mégiscsak felszínes élményeken alapuló ismereteket szereztem azokról, akikhez a tanítványaim csak titokban vagy egyáltalán nem akarnak tartozni, de akikhez mégiscsak tartoznak, s akiknek emlékéről úgy hiszik, akadályozza őket abban, hogy beilleszkedjenek új hazájukban. Megszoktuk, hogy a fa általában nem éli túl, ha elveszíti gyökérzetét, s nem nőhet új ága. Velük mégis valami ilyesmi történt. Valószínűleg nem saját döntésük alapján jöttek az USA-ba, de bizonyára büntudattal és többnyire segítség nélkül élik át gyökértelenségüket. Ennek nem feltétlenül kellene így lennie, még akkor sem, ha minden szempontból alkalmazkodni akarnak új életkörülményeikhez. Az egészben az a tragikus, hogy még az USA sem várja ezt tőlük. Egyszerre túl- és alulteljesítik az amerikai elvárásokat. Sikeres amerikaiak akarnak lenni, vagy legalábbis annak látszani. Ócska, nagy autókat vesznek, és azt hiszik, akkor ismerik a demokratikus szabályokat, ha harsányan követelik amúgy már régen meglévő jogait. Észre sem veszik, hátrányaik abból fakadnak, hogy elszalasztják a tanulási és ebből fakadóan a színvonalasabb munkalehetőségeket is.

Akik már valamelyest beilleszkedtek az amerikai társadalomba, gyanakodva nézik az újabb generációk érkezését, és közben érzékenykednek, védekeznek, heveskednek: lépten-nyomon bizonyítani akarják, hogy ők is ugyanolyanok, mint a többi amerikai. Ez a túlfűtött bizonyítási vágy groteszk és szomorú életfelfogást eredményez: „úgy rontom el az életemet, ahogy én akarom, macho módra, szabad amerikaiként”. Mindehhez hozzájárulnak az áttelepüléssel kapcsolatos vagy attól független családi problémák és a tinédzserkor mindenütt szokásos nehézségei.

Megérkeztünk Mexikóvárosba, és taxival átmertünk az északi autóbusz-pályaudvarra. Esett az eső, és nem volt kedvünk a városban sétálgatni. Így is hosszú időbe került, mire célt értünk. A heves zápor miatt az amúgy is kaotikus mexikóvárosi közlekedés a központban végképp elakadt. Bogárhátúak özöne állt keresztbe-kasba az egyik fontos csomópontnál, ahol nem működtek a jelzőlámpák: szántszándékkal sem lehetett volna nagyobb zűrzavart okozni. Valamilyen csoda folytán taxisunk átvergődött a dugón, és letett bennünket a buszpályaudvar háta mögött. Jegyet vettünk Matamorosig, majd ennivaló után néztünk. Grillcsirkét ettünk egy peccsenyesütődében. Tisztálkodtunk, és felszerelkeztünk ivóvízzel a

következő éjszakai útra. Jócskán várnunk kellett, a járat csak este 9-kor indult. A váróteremben egy ideig nem találtunk szabad helyet. Csak bámultuk ezt a rengeteg embert. A csomagok között gyerekek kergetőztek. A legsajátosabb látványt a kijárat közelében dolgozó három cipőtisztító és kuncsaftjai nyújtották. A megrendelők egy magas széken ültek, lábukat tartón nyugtatva. Újságot olvastak, mintha maguk sem akarnák látni azt, aki cipőjüket fényesíti. Csodáltuk, hogy egyáltalán igényel valaki ilyen szolgáltatást. De a buszok késtek, az emberek unatkoztak, a cipőtisztítók pedig egy percre sem fogytak ki a munkából. Egy nagyobb, tolható dobozból vették ki a szükséges kellékeket, és fűrgén dolgoztak.

Végre felszállhattunk a buszra. Délelőtt érkeztünk a határra. Megtudtuk, hogy kettőkor indul egy Greyhound-járat Brownsville-be. Az út gyakorlatilag fél óráig sem tartott. A nemzetközi hídon megszámlálhatatlan ember és autó özönlött Texas felé. Csupán öten ültünk a buszon. Rajtunk kívül egy amerikai és egy spanyol nő. Tartottunk attól, hogy miként fogadnak bennünket. Mexikóba indulásunk előtt hallottunk rémhíreket, hogy igen nehezen engedik be vagy vissza a külföldieket. Szerencsénkre nem így történt. Élelmet és vizet nem vihettünk át a határon, egyébként nagyon udvariasan bántak velünk. Brownsville-ből két óra múlva indult a busz Houstonba, és éjjelre érkeztünk meg. Egy feketéző fekete taxis jelentkezett, hogy elvisz bennünket. Aggódva szálltunk a hivatalos jelzést nem viselő autóba. Úgy száguldott, mint akit üldöznek. Tizenöt perc múlva letett bennünket a házunk előtt. Megkönnyebbültünk. Éppen csak leraktuk csomagjainkat, és most már saját autónkban elmentünk a Krogerbe. Még soha nem jártunk ott ilyen későn. Rajtunk kívül alig volt néhány vásárló. Megvettük a következő hétre szóló élelmiszereket és háztartási cikkeket. Miután elrakodtuk otthon a vásárolt holmikat, gyors vacsorát főztünk. Micsoda érzés volt a saját, tiszta konyhánkban enni! Még sosem esett ilyen jól a rántotta. Mosogatás után kinyitottuk a csomagokat, megfürödtünk, és kimostuk szennyes ruháinkat. Biztos, ami biztos. Nehogy valami nyavalyát szedjünk össze így utólag. Már hajnalodott, amikor mindent a helyére raktunk, és ágyba kerültünk. Vasárnap volt, március 21-e, a chiapasi népszavazás napja. Itt meg holnap újra iskola. 2-3000 kilométernyi távolságot tettünk meg az amerikai kontinensen déli irányban, és mintha évszázadokat ugrottunk volna át visszafelé az időben. Alig tudtam elaludni, pedig irtózatosan kimerült voltam.

Bár eléggé tartottam az iskolába való visszatéréstől, kellemes meglepetés ért. A tanév legtevékenyebb néhány hetéhez érkezünk. A TAAS-tesztek március végén zajlottak. Előtte végre mindenki megértette, hogy ha az írás és olvasás vizsgákon átmegy, nem kell többet ESL órára járnia, az angolórákon együtt lehet a többiekkel, mint afféle igazi amerikai. Furcsa módon volt, aki ellenérdekeltnek érezte magát.

– Én nem akarok a rendes angolra járni, miss, az sokkal nehezebb!

A többség azonban igyekezett. Nagyjából mindenki a feladatokra koncentrált. Kevesebb magatartási és viselkedési gond adódott. Akadtak olyanok, akik, ha befejezték az adott alkalomra kirótt munkát, külön feladatokat igényeltek. Néhányan otthon próbálkoztak a fogalmazások írásával, és kérték, javítsam ki őket. Elfogadták tanácsaimat a vizsgázás taktikai kérdéseivel kapcsolatban is. Írtunk próbavizsgákat, és láthatták, sokuknak kifejezetten jó esélyük van arra, hogy mindkét vizsgatípusban sikerrel szerepeljenek. A többségük megelégedett volna azzal, ha az egyik angol tárgyból kettest kap, hiszen tizedikesek lévén először futhattak neki ennek az erőpróbának. (Érdekes, hogy itt a nálunk is szokásos osztályzáshoz hasonlóan értékelték a dolgozatokat egy 1-től 4-ig terjedő skálán.) Az idősebbek már azt szerették volna, ha a két angolon kívül a matematika TAAS-vizsga is sikerül.

Megváltozott az órák hangulata. A fél-fél órás feladatok végén adódó pár perces szünetben viccelődtünk. Már nem követett minden szellemeskedő megjegyzést káosz. Kikuncogták magukat, aztán újra munkának láttak. Persze mindig akadt ellendrukker, de nem lázították fel az egész csoportot, és az elégedetlenkedők vagy ellenségeskedők többnyire egyedül maradtak. Így a bezárás, a felírás és az iskolabörtön intézménye jól működött, inkább megelőzésképpen, s csak egy-egy esetben büntető eszközként. Előfordult, hogy két hétig nem írtam fel senkit egyik csoportomban sem.

Szerencsém volt az iskolavezetéssel is. Mr. Jones felengedett, sőt rendszeresen beszélgettünk a balkáni helyzet alakulásáról.

– Látja, Ms. Toth, majd ha Magyarországon megjelenik a bevándorló-áradat, már felkészült lesz, hiszen itt sok mindent megtudott erről a társadalmi jelenségről.

Nem akartam elkedvetleníteni azzal, hogy szerintem Magyarországon sosem lesz ilyen a helyzet. Azt különben elismerem, hogy rengeteget tanultam az emberi természetről, és kézséggel egyetértettem vele. Mr. Alaniz egyre jobb véleménynyel volt rólam. Többször megtörtént, hogy másoknál órát látogatott, vagy valami fegyelmi ügyben meg kellett jelennie valahol, és elsétálva tantermem nyitott ajtaja előtt, be-benézett. Láthatta, hogy mindenki csendben dolgozik, és senkinek nincs a feje a padon, mint az másutt gyakran szokás volt, főleg az óra utolsó harmadában. Újabban már a „Ki tudja elsőként megmondani a megoldást?” módszert is alkalmaztam, és 100 jutalompontot adtam bizonyos számú jelentkezésért. Néha majd

kiugrottak a padjukból, és volt úgy, hogy a pontok nem érdekelték őket, csak az, hogy ők legyenek az elsők. Természetesen sokszor tippeltek, blöfföltek, vagy véletlenül találták ki az általában szókincsfejlesztő feladatok, tesztek megoldásait. Az egészet 20 perc alatt megunták, és nem lehetett mindennap alkalmazni, de ez mégiscsak határozott fejlődést jelentett. Volt még egy kedvenc foglalatosságuk: a rejtvényfejtés. Ilyenkor – az amúgy általam szigorúan megszabott ülésrendet felborítva – oda ülhettek, ahova akartak, és négyes csoportokban dolgoztak. Ha elkészültek, a csoport minden tagja 100%-ot kapott. Meghatóan vigyáztak egymásra. Mindig gondoskodtak arról, hogy a gyengébbek ne maradjanak magukra. Ezt csak hetente egyszer, pénteken engedtem meg, és rossz magaviselet esetén néha megvontam tőlük. A TAAS-vizsga után már nem kellett annyi tesztet írni, és egy-egy órán vitáztunk, ami egyébként eléggé elterjedt munkamódszer az USA-ban a közismereti tantárgyak óráin. A vitáknak sajátos szerkezetük van, s ettől nagyban függ az egész tevékenység sikere. Rossz esetben iszonyatos rendbontáshoz vezethet. Rájöttem, először szavazatnom kell a témával kapcsolatos leegyszerűsített kérdések alapján. Például:

– Jónak tartjátok-e a halálbüntetést?

Igen- és nem-szavazatok megszámlálva. Utána jöhet a következő pont:

– Védj meg érvekkel a véleményed!

Amikor mindenki elmondta, mit gondol, újabb szavazás jön, és égne a kíváncsiságtól, sikerül-e valakinek meggyőznie valamelyik ellenvéleményen lévő. Ha igen, ujjonganak. Eleinte erre nem jöttem rá, és csak így tettem fel a kérdést:

– Mi a véleményetek a fegyvertartásról?

Vagy nem érkezett válasz, vagy blöfföltek, ugrattak.

Voltak szívükhöz közel álló témák, amelyeket többször is meg akartak vitatni, és naplóoldalt is szívesen írtak róluk.

Imádták a dramatizált felolvasást. Amy rendelte meg még korábban azt a színes ifjúsági újságot, amely kéthetente érkezett számomra az iskolába 25 példányban. Szerdánként bevittem hozzájuk. Helyesírási, olvasási, fogalmazási feladatokat tartalmazó, rendkívül ügyesen megszerkesztett magazinok voltak, amelyek különböző származású, bőrszínű gyerekhősök, pop-, színész- és sportolósztárok életével összekapcsolva lopták be az angol olvasás és írás gyakorlásának gondolatát a tanulni nem szerető ifjancok életébe. Ha nem oldották meg a feladatot, nem tudták mi lett kedvenc hősükkal. Ez az újság leegyszerűsített, párbeszédes változatban hozta a mindig éppen aktuális sikerfilmek történetét. E szövegkönyvek dramatizált felolvasása volt szívük vágya. A szereposztásnál rendkívül vigyáznom kellett, ki ne törjön a verekedés egy-egy pozitív hős mondataiért. Egyszer tettünk kísérletet arra, hogy ténylegesen eljátsszunk egy ilyen darabot, de nem sikerült igazán. Az előadás visszasüllyedt a felolvasás szintjére, mert nem voltak hajlandók otthon gyakorolni.

Ahogy enyhült az órák légköre, úgy javult személyes kapcsolatom a diákokkal. Sajátos emberi történetek rajzolódtak ki, melyeknek akarva-akaratlan jómagam is szereplője lettem. Íme néhány példa.

Az azték

Ruben a 3. órás csoportom legkülönlegesebb tanulója volt. Rendkívül jóképű, ápolt és éles eszű fiú.

Tudta, hogy egyetemre akar menni. Matematikából, történelemből és angolból is jó eredményeket ért el. Nagyon szerette Ms. Hejazit, korábbi angol tanárnőjét, aki levitte a teniszkлубba. Ruben versenyt versenyre nyert a houstoni és texasi tornákon. Százszor kifejtette, hogy én nyomába sem léphetek az ő nagyszerű angol tanárnőjének. Ms. Hejazival sokszor beszélgettem róla, és nagyokat neveltünk, amikor elhatároztuk, hogy csak akkor indítja el a következő versenyen, ha soha nem ír nálam 80 pont alatti tesztet. Ruben prüszkölt, duzzogott, de dolgozott, mert Ms. Hejazi azt „kérte”. Egy idő után rájött az összeszküvésre, és igen megharagudott rám.

– Becsapott, miss, ez nem volt szép. Nem is tudja, milyen nehéz nekem, hogy ilyen jó teszteket írjak. Fogalma sincs arról, milyen nehéz az én életem.

– Valóban nincs Ruben, és nem is érdekel. Engem egyedül az érdekel, hogy jól tanulj, és letedd a TAAS-vizsgákat.

A mexikói utazásra természetesen azonnal fény derült a szünet után.

– Hol volt, miss, a tavaszi szünetben? Járt az északnyugati bevásárló központban?

– Nem, mert az egész szünetet Mexikóban töltöttem.

– Matamoros pocsék hely.

– Montereyben, ugye, nem volt?

– Nem. De ha érdekel benneteket, megmutatom az úton készült diákat.

Hát, persze, hogy érdekelte őket. Így péntekenként az utolsó félórán vetítettem nekik, ha előtte jól viselkedtek. Ruben tátott szájjal nézte a többiekkel együtt. Az első vetítés végén így szólt:

– Miss, miért hazudott, amikor azt mondta, hogy nem érdekli az életünk? Biztosan akkor is hazudott, amikor azt mondta, hogy átmegyünk a TAAS-on. Biztos, nincs is olyan, hogy Magyarország, és nincs olyan nyelv, hogy magyar. Nem is tudott volna így megtanulni angolul. Nem is járt ezeken a helyeken. Nincs is ott a képeken.

– Ilyen helyeken még én sem jártam, pedig mexikói vagyok. Miss, maga mindig csak hazudik – toldotta meg John Rodriguez.

– Nem hazudtam.

Szerencsére vége lett az órának. Egy hét múlva szó nélkül elővettem a következő diasorozatot. Természetesen voltak olyan képek, amelyeken én is látható voltam.

Kérdezgetni kezdtek:

– Az ott milyen messze van Texastól? Mit látott arra? Mit evett? Hol lakott? Miért ment oda? Nem félt? Tetszett?

Próbáltam visszafogottan válaszolni a kérdésekre, de biztosan megéreztek a hangomban, hogy milyen jólesik beszélnem róla. Ruben nem kérdezett. Pár perccel a csöngetés előtt véget ért a vetítés.

– Hoztam egy könyvet. Megnézhetitek.

Odaadtam valamelyiküknek a magyar nyelvű Mexikó útikönyvet, körbeadták és nézegették. Kicsengettek, és jó páran nem mentek ki. Aztán csak eltávoztak, mert ment a busz. Ruben ottmaradt, kezében a könyvvel.

– Máskor is behozza, miss?

– Igen. Ha végzel a feladattal, és az előző órai tesztet 80% felett írod meg, nézegetheted.

– És a többiek? Ők is nézegethetik, ha végeztek?

– Közösén nézhetitek, vagy körbeadom. Majd meglátjuk.

– Jó, miss. Ez magyarul van, ugye?

– Igen.

– Én azték vagyok.

– Értem.

– Ezt Ms. Hejazinak is elmesélem – mondta, és elment.

Hetekig nézték azt a régi Panoráma útikönyvet. Megtalálták benne a „maja”, az „azték” szavakat és némelyikük a városát is.

– Miss, nincs más képeskönyve magyarul?

– De van, csak az USA-ban élő indiánokról szól, és nem Mexikóról.

– Az is jó lesz.

Következett tehát a Mi micsoda sorozat „Indiánok” című kötete.

– Ez mit jelent? – kérdezték a magyar képaláírásokról.

– Ilyen Mexikóban is van – mondták néhány edényre vagy maszkra. Amikor Ruben a második könyvet is megnézte, megkérdezte:

– Miért mondta, miss, hogy nem érdekli az életünk?

– Nem azt mondtam. Azt mondtam, nem érdekel, milyen nehéz. Azért mondtam, mert nem akarom, hogy erre hivatkozz. Az órán felejtsd el a nehéz életedet! Azért, hogy kikerülj belőle.

Ruben nagy fekete szeme nedvesedni látszott, de állta a sarat.

– I’m sorry, miss. (Bocsánat.)

– That’s all right. (Minden rendben.)

Ruben mindhárom TAAS-vizsgáját letette első nekifutásra. Írásból és olvasásból is hármast kapott, ami nagyon kevés gyerekeknek sikerült az ESL csoportokban.

Frances Alvarez is nagyon szép volt, közel a fehér hispán kategóriához. Kevés indián vér lehetett benne, konkvisztádori bőre és misszionáriusi hajlamai miatt nem is volt túl népszerű. Értelmes és szorgalmas diáknak bizonyult, akit édesanyja állandóan tanulásra biztatott, és szigorúan ellenőrzött. Az utóbbira erősen szüksége volt. Frances mindig megszánt valami ágrólszakadt szerencsétlent és patronálta. Aztán együtt lógott vele, és falazott neki. Hamar rájöttem, s telefonáltam az anyjának. Az év folyamán többször bejött az iskolába, hogy érdeklődjön a lánya felől. Frances eleinte nagyon haragudott rám, mert miattam eltiltották segítségre szoruló barátnőitől. Idővel megenyhült irányomban, de mindvégig kritikus szemmel figyelt, s ha bármi nem tetszett neki, megjegyzést tett:

– Miss, ezt nem így kellett volna csinálni. Senki nem értette, hogy mit magyarázott.

Egy alkalommal jelentkezett óra elején, és a következő bejelentést tette:

– Miss, azt akarom, hogy tudja, munkát vállaltam a vasárnapi iskolában, a templomban. Angolt tanítók alsóbb osztályokba járó kisgyerekeknek – fizetés nélkül.

Vittem neki egy vékonyka nyelvtani összefoglalót és egy kicsiknek való gyakorló könyvet, amit Kate Bacustól kaptam.

– Úgy szoktam csinálni, ahogy a miss az óráin. De azért jobban figyelek, hogy mindenki megért-e.

Frances nem tudott köszönömöt mondani, még akkor sem, ha úgy gondolta.

A pletykafészek

Esteban Ramos és Yesenia Leija kutya-macska barátsága sok nehézséget okozott. Ha elültettem őket egymás közeléből, dührohamot kaptak, ha megengedtem, hogy egymás mellett vagy mögött dolgozzanak, állandóan piszkálták egymást. Mind-egyikük elég értelmes volt, a lustaság azonban sokszor erőt vett Yesenián, aki amúgy is rapszodikus és lobbanékony természetű lány hírében állt. Esteban fiú léte pletykázott, mint egy vénasszony. Gyöngybetűkkel írt, de lassan dolgozott, mert figyelme állandóan Yesenia körül járt. Ők is nagy kritikusaim voltak. Ha valamelyik szón érződött a brit angol akcentus, azonnal vihorászni kezdtek. A véletlen azonban egyszer csak hatalmas lehetőséget adott a kezembe. Esteban kíváncsiságát a naplóoldal írásakor sem tudta legyőzni. Mondanivalója, úgy látszik nem volt, a kívánt sormennyiségből pedig kettő hiányzott. Feltett egy kérdést:

– És maga, miss, hogy töltötte a karácsonyt?

Leírtam neki. Észrevettem, hogy a naplóoldal kiosztása után Esteban továbbadta azt a többieknek, és végül mindenki elolvasta. Úgy tettem, mint aki semmit sem vett észre. A következő naplóoldalon Yesenija is feltette a kérdést:

– És maga, miss, mit gondol a tegnap látott filmről?

Válaszoltam neki és Estebannak is. Lényegében ugyanazt, de más megfogalmazásban. Összehasonlították a nekik írtakat. Büszkén mutogatták a többieknek. Nagy sutyorgás támadt, és a következő alkalommal még jó páran odaírták a napló-
oldal végére:

– És maga, miss, mit gondol? Mit tenne a helyemben?

A szokás más csoportokban is lábra kapott. Jöttek az üzenetek és kérdések gar-
madával. Helyenként, bevallom, elszomorítottak a megjegyzéseikkel. De minde-
gyikre válaszoltam. Kezdett igen munkaigényes lenni ez a fajta beszélgetés. Sze-
rencsére minden csoda három napig tart. A kérdezgetős divat elcsendesedett. Esteban és Yesenia kitartottak szokásuk mellett. A többiekben megmaradt a tudat, hogy a naplóírás komoly dolog: egyoldalú vallomás vagy párbeszéd – csak rajtuk múlik. S ha az utóbbira volt szükségük, éltek a lehetőséggel. Én pedig biztos lehettem abban, ha Yeseniának vagy Estebannak írtam valamit, tudta az egész csoport.

A gyengén látó

Pablo Pardo hasonló értelmi képességekkel rendelkezett, mint Ruben. Külseje azonban korántsem volt olyan előnyös, s ráadásul félénk és hisztis fiú volt. Nem éppen a latino férfi ideál. Gátlásosságát hatalmas, vastag szemüvege és fokozott rövidlátása okozta. Haragudott is az egész világra, és kigondolta az ő sajátos bosszúját. Bemesélte a tanároknak, hogy fél óránál tovább nem tud olvasni, hogy számára túl aprók a könyvek betűi, és nem tudja kivenni a táblára írt szöveget. Azt állította, örökké fáj a feje, a szeme, holott gyakorta járt ellenőrzésre, és a megfelelő szemüveget hordta.

Igazából nem haragudtam rá, csak láttam, hogy sokkal többre lenne képes, és sajnáltam, hogy a maga által gyártott kelepcebe esik. Már-már ő is elhitte, hogy ez az ő formája, és kész. Pedig mindenképpen a legjobbak között lett volna a helye. Ehelyett a különleges oktatású gyerekek közé sorolták, mint valami enyhén szellemi fogyatékos. Nyugodt lelkiismerettel terheltem ugyanúgy, ahogy a többit. Az én rövidlátásom kétszerese volt az övének, csak éppen kontaktlencsét hordtam, és így nem gyanította senki. Nagyon jól tudtam hát, mivel jár ez a szembetegség. Például azzal, hogy jobban teszi az illető, ha nem emeléssel, vagy hirtelen erőfeszítéssel járó fizikai munkára adja a fejét, mert komolyabb baja lehet. A mi Pablónk pedig éppen erre predesztinálta magát az olvasástól való nagy idegenkedéssel. Előszeretettel ült a számítógépes játékok előtt is, pedig ez aztán tényleg nem javíthatta a szemét. Pablo amúgy igen apró betűkkel írt, ami ismét gyanúsnak tűnt. Hogyan látta, mit ír? Azt mégiscsak látnia kellett valahogy. Szó, ami szó, Pablo nagyon jól olvasott, csak olyasmit kellett a kezébe adni, ami érdekelt. Sikertől rávennem néha, hogy Rubennel versenyezzen a feladatok megoldásában. Ha ő

nyert, boldogan feszített a padban. Ha csak a második lett a csoportban, panaszra ment Ms. Hernandezhez, hogy nem veszem tekintetbe az ő sajátos helyzetét, és nem nagyítom fel számára az összes fénymásolt anyagot. Ms. Hernandez jólelkű lény volt, de könnyen átverhető. Úgy érzem, komoly lépésekre szánta el magát, és be akart panaszolni az igazgatónak, vagy meg is tette, de szerencsére véget ért a tanév. Pablo is hármassal ment át első olvasás és írás TAAS-vizsgáján. Így végül elégedett lehettem. Emberileg azonban sosem tette túl magát azon, hogy átláttam trükkjein, és nem bocsátott meg.

Szerencsétlenségemre egy másik közös, szomorú élményünk is volt. Ismeret-ségünk felfelé ívelő szakaszában kitalálta, hogy magyar diákokkal szeretne levelezni. Amy Martinez itt, Magyarországon szerzett neki partnert. Mások is kedvet kaptak ehhez, s mivel a normál angol csoportokból sokkal több jelentkező volt, érthető módon egy olyan amerikai tanárnő segített nekik, aki egyébként is tanította őket. A leveleket egy nagy borítékba gyűjtötték, és így küldték el az én kanzasai gimnáziumomba. Postára adás előtt a tanárnő megmutatta őket. Megrendülten néztem a tépett szélű, vonalas lapokra rendetlenül, ceruzás írással odavetett sorokat. Nem mertem szólni semmit, csak visszatettem a borítékot az asztalára, amikor órán volt.

Mit is mondtam volna? Ha minősítem a levelek tartalmát vagy külalakját, őt is megszegyenitem. S ahogy sejtettem, alig érkezett válasz.

Pablo nagyon szívére vette az esetet.

– Azt hiszem, azért nem írtak nekem, mert nem vagyok angol anyanyelvű amerikai.

– Nem hinném, Pablo. Inkább csak azért nem írtak, mert a két világ messze van, és túlságosan különbözik egymástól.

– Hát, lehet – mondta, de láttam rajta, nem tudom igazán megvigasztalni.

A vajákos

Imelda Salinas, Ana Salinas húga igazi mexikói boszorkány volt. Sápítózott, dobálta magát, rettenetes jeleneteket rendezett, ha valami előnytelenül érintette; dörgölözött, hízelgett, könnyekkel teli szemmel esdekelt, ígért fűt-fát, ha valamit el akart érni. Nem volt buta, de szabályosan irtózott a munkától. A nővérével törtétek ellenére úgy-ahogy elboldogultunk egymással. Egyszer azonban mégis betelt a pohár. Nem volt hajlandó pontosan órára jönni. Bezárás, felírás, Mr. Jones figyelmeztetése, SRC – mindez lepergett róla.

– Imelda, ha így folytatod, hosszú napokat fogsz újra az SRC-ben tölteni, pedig te azt nem szeretted.

– Nem félek én attól, miss. Csak ránézek Mr. Jonesra, és ő már nem is haragszik rám. Mr. Jones kedvel engem.

Csúnya érvelés lenne ez a világ minden táján, de Amerikában még inkább érzékenyek az ilyesmire.

Néma csend lett az osztályban.

– Majd meglátjuk – mondtam.

Összeszedtem minden bátorságomat, és kihallgatást kértem Mr. Jonestól. Szó szerint elismételtem Imelda szavait. Veszélyes vállalkozás volt. A rossz hír hozóját errefelé sem szeretik. De bíztam Mr. Jonesban. Egy kicsit elsűrűült az arca, de megőrizte nyugalmát.

– Utánanézek – mondta.

Még aznap hívatta Imeldát a rádióon keresztül.

– Látja, miss, kedvel engem. Most is hívat.

Senki nem nevetett. Imeldát Ms. Botello jelenlétében hallgatta meg Mr. Jones, és újabb SRC következett. Amikor Imelda visszatért közénk, sokkal csendesebb volt, de látszott rajta, tervez valamit.

– Miss, hogyan betűzik a nevét? – kérdezte egyszer mindenféle bevezető nélkül.

Felírtam a táblára.

– Mikor és hol született? Hogy hívják az édesanyját?

– Meg ne mondja neki, miss! Elátkozza. – kiáltott fel riadtan Yesenia, aki amúgy elég jóban volt vele.

– Mit csinál? – kérdeztem.

– Imelda ért a fekete mágiához. Ezek az adatok kellenek hozzá. Valami vonalakat húz, és mormol közben. És a miszt nagy baj éri. Meg is halhat. Ne feleljen, miss, nagyon kérem! – sópáncodott egy másik lány is.

– Mi az, miss? Fél tőlem?

– Nem, de az édesanyám nevével ne viccelődj, azt nem mondom meg.

– Az nem is olyan fontos. Elég, hogy mikor született és hol. Ennyi éppen elég egy icipici balesethez. Meg meri mondani vagy nem?

Megmondtam neki. Másnap nem mentem iskolába, mert szemorvosi ellenőrzésen voltam. Imelda állítólag boldogan visongott.

– Sikerült! – mondogatta mindenkinek.

Amikor ismét elérkezett az angolóra ideje, a terembe érő diákok szemlátomást aggódva kérdezgettek:

– Jól van, miss? Minden rendben van? Hol volt, miss, tegnap? Megijedtünk, hogy beteg.

Imelda sosem tartozott azok közé, akiket csak egy pillanatra is meg tudtam győzni a tanulás fontosságáról. Ezután szót fogadott, mert, mint mondta, erős vagyok, és ellenálltam az átoknak. A többiek aggódása azonban jólesett. Mindez arra volt jó, hogy rájöttem, mennyire keveset tudok még arról, ami visszahúzza őket.

A 2. órás csoportban is volt néhány kedves élményem. Theresa Martinezt emlitem először, mert olyankor állt ki mellettem, amikor az még egyáltalán nem volt népszerű dolog. Cserfes volt, de jóindulatú és igyekvő. A 12. évfolyamra járt, és csak a sikeres TAAS-vizsga hiányzott ahhoz, hogy érettségi bizonyítványt kaphasson. Félévtől másik csoportba került. Sajnáltam, hogy el kellett válnunk, mert ebben a körben minden pozitív egyéniségre szükség volt a sok nehézfiú ellensúlyozására. Márciusban, valamivel a mexikói utazás után az óra végén azt vettem észre, hogy Martha Gonzales – akiről majd később részletesebben írok –, beletett valamit a táskámba, ahogy elhaladt az asztalom mellett. Látszott, nem vette észre, hogy figyelem.

– Már megint valami disznóság – gondoltam. – Még Martha is közéjük állt, pedig eddig benne lehetett bízni.

Meg sem néztem, mi az, amíg haza nem értem. Mit is idegesítsem magam autózás előtt. Otthon, amikor kiraktam a napi 90 dolgozatot az asztalra, vettem csak észre az apróra hajtogatott papírlapot.

1999. március 26. Hi Ms Toot

*Itt Theresa Martinez, és szomorú vagyok, mert már
nem járok a maga órájára. De akárhogy is van,
csak üdvözölni akartam.*

Viszlát Mrs.

P.S. Tegnapi volt a születésnapom.

A tanársegéd

Martha Gonzales tizenegyedikbe járt, és a legtehetségesebb lánynak tartottam. Tudta, hogy mit akar, dolgozott érte, és erkölcsi értelemben mindenféleképpen érettebbnek mutatkozott kortársainál. Kezdetől fogva segített. Néha ott maradt, amikor már mindenki elment, és tanácsot adott szegény, elkeseredett fejemnek, mit ne tegyek, mit nem értenek meg, vagy mivel kellene többet foglalkoznom. Soha nem árult be senkit név szerint, és utólag visszagondolva, soha nem vezetett félre. Nem véletlen, hogy Theresa Martinez is rá bízta üzenetét. A táskalopás után nagyon kiborult. Karácsonyra írt egy hosszú levelet, amelyet még Kaliforniába is magammal vittem, és Totnak is megmutattam.

„Boldog karácsonyt Mrs. Toth Martha Gonzalestől, és elnézést mindannyiunkért, akik valami rosszat csináltak önmagának. Az én személyes véleményem szerint tudom, hogy mindaz, ami történt, az nem a maga hibája volt. Köszönöm minden segítségét, és azt is tudom, hogy az év végére visszamegy az országába, de remélem, hogy nincs rossz véleménye rólunk, nos, legkevésbé rólam.

Tudom, hogy ebben a csoportban leszünk az év hátralévő részében, és azt hiszem, ezek a fiúk még több gondot fognak okozni magának, de arra is kell gondolni, hogy ez nem teljesen a maga hibája. Én csak azt akarom mondani

magának, hogy ne vegye ezt magára, és a legjobb dolog, amit tehet, hogy nem figyel ránk, beleértve engem is.

Úgy érzem, hogy maga számomra egy nagyon kedves ember. Nem értek velük egyet, de remélem, világos talán, nem lehet velük mit csinálni. OK, Mrs. Remélem, hogy megértette a gondolataimat. Köszönöm. Legyen nagyon-nagyon boldog karácsonya, és boldog új évet.

Tisztelettel: Martha Gonzales Köszönöm.

Martha novemberben is próbálkozott a TAAS-vizsgával, akkor sikertelenül. Márciusban olvasásból és írásból is hármast tudott szerezni.

A hallgató

Pedro Zuleta 20. életévét is betöltötte, és mindig megbuktattam. A 12. évfolyamra járt, de már harmadszor. Nem tudott öt sornál többet írni, és nem volt hajlandó beszélni sem. Ha kérdeztem tőle valamit, bólogatott vagy rázta a fejét; több nem telt tőle. Javasoltam Mr. Fitzgeraldnak, a tizenkettedikesek igazgatóhelyettesének, hogy Pedro tartozzon a különleges képzésűek közé, így alacsonyabb mércével osztályozható. Ő azt válaszolta, ha eddig eljutott, már nincs rá szükség.

– Sosem teszi le a TAAS-t – mondtam.

– Az lehet, de ha egyébként megszerzi az érettségi bizonyítványhoz szükséges pontokat, erről igazolást kap, és amint leteszi a TAAS-t, eredményes érettségije lesz. Ehhez már nem kell iskolába járnia, vizsgákra még sokáig jelentkezhet munkaviszony mellett is.

Eleinte azt hittem, ezzel a végbizonyítvány-trükkal akarnak megszabadulni Pedro Zuletától. De egyáltalán, hogyan juthatott idáig? Példája azt mutatta, ha valaki jól viselkedik, mindig átengedik, akár tud, akár nem. Ő pedig soha nem ártott a légynek sem. Áprilist írtunk, és én akkor kezdtem felfogni: elképzelhető, hogy tudásalapú átengedős rendszeremmel gyakorlatilag egyedül vagyok a Reagan High-ban. Eszembe jutott Karen Tabora. Szóval ezért panaszkodott. De hogy-hogy engem nem rúgtak még ki innen? És hogy-hogy a gyerekek elfogadják, ha ilyen nagy arányban megbuknak? Végül is a következő magyarázatot tartom máig is valószínűnek.

A tanulók sohasem voltak igazán tudatában annak, hogy az adott tantárgyból elért 70 pontjuk valójában igen csekély tudást takar, és tulajdonképpen már a jó magaviselet és a feladatokra tett bármilyen eredményű megoldási kísérlet elegendő ehhez. Minden csak számtan és viszonyítás kérdése. Így természetesen nem meglepő a TAAS-vizsgák 20%-os átlageredménye és a Reagan High szégyenletes helye az HISD ranglistáján. Mr. Alaniz valószínűleg megsejtette Karen panaszából, mi a valós helyzet, de nyilván örült neki. Gondolta, miért akadályozna meg benne, ha

véghez tudom vinni. Úgyis ilyen irányú változást követelnek iskolájában az oktatási felügyeletről. Az osztályozás miatt érzett lelkiismeret-furdalás rövid korszakát úgy zártam le, hogy értékelési rendszeremet ismét jól átgondoltam. Úgy döntöttem, kitartok mellette. A saját szisztémámon belül következetes és igazságos voltam, s a sok csirkefogó viselkedése és hozzáállása miatt is megérdemelte a bukást. Pedrót pedig, bárhogyan teljesít, negyedszerre átengedem. Erre gyakorlatilag azt hiszem, köteleztek is volna. Közreadtak tudniillik egy kérdőívet a tanárok között, amelyen felmérték, hány tizenkettediket kívánunk megbuktatni. Szerencsére én már időben határoztam.

A sors külön ajándékának tartottam a következő epizódot. Keresztretjvényt fejtettünk. A 2. órás csoportom korántsem bizonyult ebben a tevékenységben olyan lelkesnek, mint a 3. órások. Egy ponton elhangzott a következő kérdés:

– Mit kell ide beírni? Hát, senki nem jön rá? Pedig tanultuk.

És akkor Pedro lassan felemelte a kezét. Meglepődésemet titkolni sem tudtam. Ő pedig meg sem várta, hogy szólítsam, bement a halkan, de jól a megoldást. Volt, aki fütyült, volt, aki tapsolt. Pedro pedig boldogan nézett körül. A TAAS-vizsgára el sem ment. Az év vége után, a nagy amerikai körútra készülve az Eckerd nevű illatszer boltból jöttünk éppen hazafelé Judittal. Megálltunk az autóval a pirosnál. A járdán velünk párhuzamosan ballagott Pedro. Bennünket nézett. Lehúztam az ablakot, és integettem neki. Széles mosoly áradt el az arcán, és kedvesen visszaintett. A visszapillantó tükörből láttam, hogy már régen zöld volt a gyalogosoknak, de ő még mindig csak az autó után bámult.

A fekete lány

Az 1. órás csoportomba járt Laura Hernandez, Karla és Jorge Moron, valamint Jose Montes unokatestvére. Bőre valamivel barnább volt, mint rokonaié. Kitűnt kiváló képességével, a szülei azonban nem értették meg. Örültek neki, hogy jó tanuló, de nem akarták, hogy a középiskola után is képezze magát. Ő pedig orvos akart lenni. Ezt egy naplóról írtam le. Ő volt az egyetlen, aki ebből a főleg ismétlődőkből álló csoportból átment a TAAS-on. Csendes modora és igyekezete miatt nem örvendett nagy népszerűségnek. A Puerto Rico-i René Ortiz egyszer értékelhetetlen dolgozatát kézhez kapva így kiáltott fel:

– Bezzeg, annak a fekete lánynak – és Laurára mutatott – 100-at adott. Miért kedveli azt a lányt annyira, amikor olyan fekete?

René Ortiz SRC-be ment, de Laurán ez nem segített. Nagyon el volt keseredve. Egész órán a padra borult fejjel dolgozott. Április legvégén jártunk, amikor az első óra után Laura odajött hozzám:

– Ms. Martinez értesített, hogy átmentem a TAAS-on. Köszönöm, hogy segített. Maga nélkül el sem mentem volna.

A második órát azzal a kérdéssel kezdtem, hogy kinek sikerült a vizsgája. Kilenc kéz lendült a magasba.

A kilencedikesek nem vehettek részt a vizsgán, így húszan próbálkozhattak.

– Szívből gratulálok mindenkinek.

– Meg sem kérdezi, miss, hogy hányast kaptunk? – morgolódt Mario Rosales. Elszégyelltem magam, mert tényleg csak kettesekre számítottam. Gyorsan pótoltam a mulasztást. Martha Gonzales, Leo Cavazos és Mario is hármast kapott. Fiesta-hangulat uralkodott a teremben. Ölelgették egymást, és nagyokat kurjongattak. A zajra bejött Ms. Breaux-Healy.

– Mi ez a láрма? – kérdezte.

Mario az asztal tetejére ugrott, és ezt kiáltotta:

– Mario Rosales, a chiapasi hármast kapott írásból, olvasásból és matekból. Nézzen meg jól, miss, én vagyok az a Mario Rosales!

Julie Breaux-Healy hangosan nevetni kezdett, de azért leparancsolta Mariót az asztal tetejéről.

– Csak örüljete! – mondta, és tapintatosan távozott.

– Megérdemeltek egy filmet – szólaltam meg újra.

– Csütörtökön és pénteken levétem nektek az egyik kedvencemet.

– Mi lesz az?

– Meglepetés. Egyelőre titok.

A Don Juan de Marcót néztük meg Marlon Brandóval és Johnny Depp-pel. Igaz, a tiltólistán szerepelt a szerelmes jelenetek miatt, de vállaltam az ezzel járó kockázatot.

– Miss, egyre jobb filmeket hoz. Kár, hogy vége lesz az évnek – mondták, s az összes foguk kilátszott, úgy nevettek.

A 3. órás csoportban is feltettem ugyanazt a kérdést. Ott tizenketten mentek át a 23 vizsgára kötelezettből. Pablo Pardo és Ruben Venegas, valamint egy Ociel Miranda nevű új diák kapott hármast. Nagy volt itt is a boldogság.

– Mindent úgy csináltam, ahogy a miss mondta – örvendezett Esteban Ramos.

Ők is megnézhatték a filmet. Amikor aznap hazafelé indultam, az iskolai postafiókomban Rose Eide-nek, az angol munkaközösség vezetőjének színes betűkkel írt üzenetét találtam.

Mrs. Toth

Kitűnő! Gratulálunk, nagyszerű munka volt. TAAS írás vizsga: 81%.

Ti vagytok a legjobbak. Csak így tovább!

Rose

A 81%-os átlag nyilvánvalóan az iskolai eredményt jelentette, mert a többiek is hasonló papírt kaptak. Értelmezésemben nekem és ESL tanártársaimnak ahhoz gratulált, hogy viszonylag csekély mértékben rontottuk le a normál angol csaknem

100%-os átlagát az ESL csoportok eredményével. Az olvasás vizsga esetében valószínűleg gyengébb teljesítmények születtek. Erről iskolai összesítést nem láttam.

Ezt az örömteli időszakot használtam fel arra, hogy egy kéréssel hozakodjam elő. Szerettem volna lefényképezni a gyerekeket. Előzőleg Mr. Alaniztól már engedélyt kértem rá. Ő azt mondta, ha a diákoknak nincs ellene kifogásuk, nyugodtan megethetem. Mindhárom csoportban ugyanazt mondtam el tájékoztatásul:

– Szeretném lefényképezni a csoport tagjai közül azokat, akik ehhez hozzájárulnak. Elsősorban azért, mert így könnyebben visszaemlékszem rátok, és másoknak is meg tudom mutatni, kik voltak a diákjaim. Másrészt előfordulhat, hogy itteni élményeimről könyvet írok, és szeretném a fotóitokat beletenni.

Nagyon meglepődtek. Volt, aki megijedt, volt, akit vonzott a dolog.

– Ugye rólam is ír majd a könyvében, miss? És ott áll majd a nevem, mindenki olvashatja: Guillermo Rios.

– Igen.

– Akkor mostantól jó leszek. De ígérje meg, miss, hogy az eddigi dolgaimról nem fog írni.

– Jó, megígérem.

– Ha elfelejtenék jó lenni, csak szóljon.

– Szólni fogok.

– Jaj! Micsoda szégyent hoztunk magunkra! Ne írjon mirőlünk semmit se, miss, arra kérem! – rémüldözött Martha Gonzales.

– Azt nem lehet Martha, hogy ne írjak. Próbáld megérteni! Nem írok rosszakat. Úgy értem, az igazság nem olyan szörnyű.

– Jaj, miss, mit gondol majd rólunk, aki elolvassa? – Marthát nem lehetett megnyugtatni.

– Mi maga, miss? Milliomos? Utazik, könyvet ír. Miért jött ide közénk, ha annyi pénze van, hogy ilyeneket csináljon? – faggatózott Esteban Ramos a 3. órás csoportomból.

– Egyáltalán nem vagyok milliomos. Nem vagyok gazdagabb az én országomban, mint ti itt. Azért jöttem ide tanítani, hogy világot lássak, és hogy mindenféle emberrel találkozhasak. Erre költöttem az itteni fizetésem. Különben pedig ez lenne az első könyvem.

– No, most majd kiderül, hogy hazudik-e, miss – hozta fel kedvenc vesszőparipáját Ruben.

– Ez nem olyan egyszerű. Lehet, hogy sikerül, lehet hogy nem. Mindenesetre ez a tervem, s ha most nem fényképezhetlek le benneteket, ezt már soha többé nem tehetem meg.

Mindhárom csoportban körülbelül a diákok fele egyezett bele a fényképezésbe. A többi természetesen nem erőltettem.

Munkát szerzek

Egy hosszúra nyúlt nyári szünet nagyon jól hangzik, de októberre elegendő lett a semmittevésből. Nem volt okom, hogy kimozduljak a házból, sem ötletem, hogy hova mehetnék, hiszen kint maradni egy idő után épp olyan kellemetlen volt, mint álló nap bent ülni. Délutánonként semmilyen lelkiismeret-furdalást elhallgattató kifogást nem tudtam kitalálni, hogy ne kelljen segítségképpen halomnyi dolgozatot javítanom, amelyekkel íróik még annyit sem törődtek, mint én. Ez azt jelentette, hogy hármunkon kívül nem láttam embereket, de ha véletlenül megszólítottak, majd szívinfarktust kaptam. Nem voltam éppen jókedvemben.

Végre aztán október közepe felé elkészültek a papírjaink, és én boldog, de felettebb ideges tulajdonosa lettem egy Social Security Numbernek (társadalombiztosítási számnak), valamint egy munkavállalási engedélynek. Eredetileg úgy terveztük, hogy benézek néhány nagyobb áruházba, és megkérdezem, nincs-e betöltendő állásuk. Sok iskoláskorú fiatal is dolgozik ilyen helyeken, mert ez a típusú munka nem igényel szakképzettséget. Az egyetlen, ami aggasztott, az volt, hogy így esetleg délután kellene dolgoznom, és épp elkerülnék egymást anyával. Egyelőre azonban úgy éreztem, hogy ehhez több bátorság kell, mint hogy nekiálljak hazaúszni az Atlanti-óceánon át.

Apa a Heights városrész Leader nevű újságjában talált egy hirdetést, amelyben csecsemőgondozót kerestek egy St. Rose of Lima Early Childhood Center (St. Rose of Lima Gyermekgondozó Központ) nevű helyre. A csecsemőgondozás mindjárt szimpatikusabb volt nekem, mint a konzervdobozok árazása vagy az, hogy zacskókba pakoljam egy szupermarketben a vásárolt cikkeket. A hirdetésben azt írták, hogy képzettség nem szükséges. Tetszett az is, hogy a csecsemőknél még én is jobban tudok angolul.

Kellett egy nap, míg rávettem magam, hogy telefonon időpontot kérjek az interjúra. Megbeszéltük, és elmondták, hová kell mennem. Megkönnyebbülten tettem le a kagylót. Apa megkérdezte, mi is a pontos cím, mert azt a hirdetésben nem adták meg. Mondtam, hogy fogalmam sincs. Kissé furcsán nézett rám. Hozzátettem, hogy az utca, azt hiszem, „W”-vel kezdődik. A telefonkönyvben szerencsére megtaláltuk a St. Rose of Lima templom számát, és tőlük tudtuk meg a címet – ezúttal meg is jegyeztem.

Másnap, egy különösen forró októberi délelőtt apával indultam életem első „job interview”-jára. Rettenetesen izgultam, attól féltem, hogy az ajtót sem találom meg, nemhogy még meggyőző is legyek.

Texasban nem a munkanélküliség, hanem a munkaerőhiány a gond, és szívesen látnak minden jelentkezőt ott, ahol az órabér nem sokkal haladja meg a minimumot.

Így volt ez a St. Rose of Limánál is. Nehezen kaptak főmunkaidőre megfelelő embereket, hiszen egy ilyen állásból senki sem tarthatta volna fenn magát. A munkatársaim kétféle okból dolgoztak itt: félállásban délutánonként egy kis bérkiegészítésért, vagy mert maguk is anyukák voltak, akik a fizetésük mellett engedményt is kaptak gyerekeik „tandijából”.

Diane-nak – a hely igazgatója, negyvenes évei elején járó kedves nő – elhagytam, hogy honnan jöttem, és miért szeretnék ott dolgozni. Nem takargattam, hogy még sosem dolgoztam ilyen helyen, de nem hangoztattam, hogy még soha semmilyen állásom nem volt, és hogy csak hírből ismerem a csecsemőket. Ez, azt hiszem, úgymint a homlokomra volt írva.

Diane körbevezetett az épületben, elmondta, mi lenne a dolgom, majd megkérdezte – úgy éreztem, mintha félne az estleges nemleges választól –, tetszik-e az állás. Próbáltam kissé visszafogott örömmel válaszolni. Ezután rövidesen megegyeztünk, hogy másnap kezdek is, és egy Theresa Berger nevű munkatársnőmet kell keresnem, aki majd betanít.

Egy perccel később már kint álltam a tűző texasi napon, és szélesen vigyorogva sétáltam vissza apához, aki egy padon ülve várt rám – kész csoda, hogy hógutát nem kapott. Felőtt vagyok, gondoltam.

St. Rose of Lima ECC

A munkahelyem körülbelül negyvenpercnyi gyaloglásra volt tőlünk, de én inkább a biciklizést választottam. Így a menetidő húsz percre csökkent. Az Early Childhood Center, vagy ahogyan röviden hívtuk, ECC, a nevét adó St. Rose of Lima templom és egy ugyanilyen nevű általános iskola mellé épült. Náluk két hónapos kortól ötévesig foglalkoztak a gyerekekkel, az általános iskolához azonban tartozott még egy iskolára előkészítő csoport is.

A munkaidőm reggel 7-től délután 3-ig tartott tizenöt perces ebédszünettel. Ez a nyolc óra még profi koromban is kifárasztott, nemhogy kezdőként. Hiába, a fizikai dolgozók közé sorolhattam magam. Ez másban is megmutatkozott. Az órabérem 6 dollár 50 cent volt (a minimál órabér \$5.15), és az összes keresményem még csak közelébe sem ért a legalsó adósávnak. A béremet kéthetente kaptam meg egy csekk formájában, amit, mivel saját bankszámlám s így bankom sem volt, általában a közeli szupermarketban váltottam be. Az ECC konyhájában tartották azt a könyvet, amibe fel kellett jegyeznünk, mikor érkeztünk, és távoztunk; ez alapján számolták össze a ledolgozott órákat. Természetesen szünet, vagy betegség esetén nem kaptunk fizetést.

Október 28-án reggel, egy kis biciklizés után remegő gyomorral léptem be az épületbe, Theresa után kutatva. Csusomvíz voltam, mert Houstonban gyakran olyan magas a páratartalom, hogy egy kis aktívabb mozgástól is áázik az ember.

Késő ősszel és télen, amikor már elég hideg volt hozzá, hogy pulóvert hordjak, úgy érkeztem a munkahelyemre, mint aki megázott. A nedves felső réteget még csak le tudtam venni, de általában a hajam is vizes lett. Persze a houstoni éghajlatnak is vannak előnyei: híresen jó az arcbőrnek.

Az ECC egy eléggé lerobbant kétszintes faépületben működött, ami nem lehetett ugyan túl régi, de a szubtrópusi éghajlat mintha mindig azon mesterkedne, hogy ezt a számára érthetetlen módon idekerült várost visszaolvassza a mocsárba.

Hat különböző csoportba osztották a gyerekeket: csecsemők, mászósok, totyogósok, tipogósok, kétévesek, három- és négyévesek. Körülbelül 40-50-en járhattak az ECC-be, de mivel csak az alsó szinten voltak „osztálytermek” – a felső szintet raktárnak használták –, nekem úgy tűnt, hogy az egész épületet ellepik a térdig és derékig érő emberkék.

Államilag előírt szabályok szerint működünk. Meghatározták például, hogy egyévesnél fiatalabbakból egy személy csak négyre vigyázhat. Természetesen ez a szám a korral együtt növekedett. Összesen 8-9 gondozó dolgozott az ECC-ben egyszerre.

Mindez azonban az első reggelen egyáltalán nem volt világos számomra. Theresa Berger – egy szőke, negyvenes, vidám, energikus nő – pár perccel utánam érkezett, és gondjaiba vett. Kérdezte, van-e gyakorlatom ilyen munkában, és miután mondtam, hogy nincs, mindent betűről betűre elmondott, amire nekem nagy szükségem volt. Az első két napon végig mellettem tartózkodott, és az első hetekben még gyakran benézett hozzám. Hiába volt azonban Theresa segítsége és a többiek kedvessége, úgy éreztem magam, mintha egy számomra idegen szobában kéne boldogulnom, ahol lekapcsolták a villanyt. Folyton attól féltem, hogy valamit feldöntök, vagy valami eget verő butaságot mondok. Valószínűleg meg is tettem mind a kettőt.

Theresa megmutatta a szobámat, ahol négy kiságy, egy játszómatrac, játékos dobozok és egy hinta állt a babák rendelkezésére. Volt még a helyiségben egy kisebb asztal hűtővel, egy mosdókagyló és egy falra erősített polc. Tartozott a szobához egy kamraszerű helyiség – általában ilyen előre beépített kamrácskákat használnak szekrény helyett –, ahol a gyerekek és az én táskámat helyezhettük el. Theresa elmondta, hogyan kell megtisztítani és megvetni a kiságyakat, fertőtleníteni a játékokat és a pelenkázót. Az egész hihetetlennek tűnt, és bizony nem gondoltam volna, nemsokára mindez olyan rutinná válik számomra, mint hogy reggel felébredek, és jobb kezemmel odanyúlók az ágyam melletti kisasztalon lévő, Noé bárkáját mintázó lámpához (Noah tulajdona) és felkapcsolom.

Nyolc után megérkezett első páciensem, Christian Garza. Christian akkoriban négy hónapos lehetett, gömbölyded, izmos, chicano fiúcska. Mindig az édesapjával jött. Göndör, barna hajával, kerekded arcával és széles mosolyával ellenállhatatlan

volt ugyan, de ő igenis ellenállt az én bájaimnak. Christian június elején született (a születésnapját egy nappal korábban ünnepelte, mint én), és a nyár végét már az ECC-ben töltötte. Mivel egy ideig sokat betegeskedett, gyakran volt kézben, különösen Theresáéban, és nincs mit kertelni, szörnyen elkényeztették. Theresához nagyon ragaszkodott, de másról hallani sem akart. Igazi macho csecsemő volt – önző, akaratos és makacs, ugyanakkor melegszívú. Christian kegyeiért szó szerint meg kellett harcolnom – kézzel-lábbal és persze fejfel is.

Christian után érkezett Christa Winburn. Eléggé kövér, de életvidám, kedves anyukájával jött, és neki is az volt az első napja. A mindössze hathetes (az alsó korhatárnál tettek néha kivételt), rézvörös hajú, nagy kék szemű, csöppnyi kislány szerencsémre akkoriban csak evett és aludt.

Az első nap viszonylag hiba nélkül és gördülékenyen ment, hiszen ott volt mellettem Theresa. A második nap csak annyiban különbözött tőle, hogy megjelent harmadik csecsemőm, Davis Grochett is. Általában elegáns édesanyja hozta, akit kitüntetett figyelemmel fogadtak, mert az anyósa az iskola és az ECC gazdasági vezetője volt. A fizetési csekkjeimet mindig az ő aláírásával kaptam. Davis is csak egy-két héttel kezdett előttem. Nyolchetes volt, és első látásra csak annyit vett észre belőle az ember, hogy nagyon hosszú, na meg még kissé „képlékeny”. Később azonban kiderült, hogy szívdőglesztő mosolya van. Valahogy őt tudtam elképzelni egy minta amerikai fiúnak. Szinte láttam magam előtt, ahogy majd egyetemi éveiben valamilyen sportmezben gondtalanul és magabiztosan mosolyog. Szülei kézzelfoghatóan jómódúak voltak, Davisen mindig virított valamilyen Gap, esetleg Calvin Klein címke vagy egy Michael Jordan névvel fémjelzett cipő, bár még mászni sem tudott.

Délutánonként Ms. Mary váltott fel, aki félállásban dogozott 3-tól 6-ig. Ötven körüli, barátságos nő volt, kíváncsi és pletykás, na és igazi texasi. Többször elmondta, hogy ő bizony fele annyi helyen sem járt Amerikában egész életében, mint én az egy év alatt.

Mindennapok

Sosem voltam korán kelő típus, akkoriban pedig minden reggel legalább 6-kor fel kellett kelnem, és átbicikliznem a párás és ragadós, még csak ébredező Houstonon a külváros felé. A gyalogosokra és biciklisekre nem sokat gondoltak az utcák építésénél, a járda nagyon ritka volt, és bizony néhol több zebra és közlekedési lámpa is elkelt volna. Utam nagy részét azonban a csendes Lawrence és Brinkman Streeten tettem meg, csak néhány négy-öt sávost keresztezve. Novemberrel beköszöntött az esős évszak, és bár szerencsére általában délután esett, megtörtént, hogy már reggel bőrig áztam. Egyes napokon végig zuhogott. Esetleg még másnap is.

Az ECC-ben minden munkanap egyforma volt. Reggel megérkezett Christa, Christian és Davis. A szülőkkel való társalgástól különösen rettegettem, a nyelvem nem forgott, és mintha az összes angol szó kiesett volna a fejemből. Persze még az is dühített, hogy valószínűleg alátámasztottam bennük azt az esetleges, műveltségük ellenére ott lappangó feltételezést, hogy aki nem tud angolul – ez esetben texasiul –, az valószínűleg szellemi fogyatékos.

Bár mind a három csecsemőnek egyéni menetrendje volt alvásban és evésben, sírásban azért sikerült közös időbeosztás szerint működniük. Az első két hétben azt sem tudtam, hová kapjak, vagy hogy egyáltalán hogyan. Néha lázadozva gondoltam a szülőkre, akik ketten viseltek gondot egy csecsemőre, én meg magam háromra, majd négyre. Persze ők ezt napi 24 mínusz 8 órában teszik, én meg 8-ban, nyugtattam magam. Meg aztán, ki akar hétvégén is dolgozni? A kéthetes próbaidő hamarosan lejárt, és senki sem emlegette, hogy nem felelnék meg, sőt egyik munkatársnőm meg is dicsért, hogy ő nem bírná ekkora türelemmel.

Minden reggel 9-kor érkezett az ECC-be Ms. Kathy, a zenetanárnő. Hogy ténykedéséről beszámolhassak, először írnom kell az épület egy sajátos szerkezeti jellemzőjéről. A szobámon nem volt ajtó – azért, hogy bárki benézhesen. Persze szükség sem volt rá, hiszen az én csecsemőim szerencsére még csak egyhelyben rosszalkodtak. Egy szűk folyosó választotta el tőlem a mászós szobát, melynek két ajtaját két alacsony, rácsos műanyagkapuval helyettesítették. Ms. Kathy az én szobám és a mászósok között ült. A csecsemők megosztottan reagáltak erre a csemegére, sokan láthatóan élvezték, de volt, aki mindennap sírni kezdett, ha meglátta Ms. Kathyt. Christa pedig az általában 9-re eső alvó periódusából minden áldott nap felébredt. Ms. Kathy 50 felé járhatott, szörnyen rosszul látott, s nem volt ugyan lángelme, de maga volt a megtestesült lelkesedés és kedvesség. Nagyon szeretett beszélgetni, és könnyen ki lehetett vele jönni. Minden reggel tizenöt percig hallgattuk, ahogy – szintetizátorán kísérvé magát – előadta a Hintázó rigót, az Old MacDonaldot és saját szerzeményeit.

Délig aztán tovább neveltem a csecsemőket; ekkor jött Theresa, hogy az ebéd-szünetem idejére leváltson, 3-kor pedig Ms. Mary szabadított fel. Csak ritkán esett meg, hogy valamelyik csecsemőt még az én munkaidőm alatt hazavitték, és sokan zárásig maradtak.

Az amerikai nőknek gyakran csak egy hónap szülési szabadságot biztosítanak a munkahelyeken. Mivel manapság már többnyire mindkét szülő fizetésére szükség van a családfenntartáshoz, sok anya választja az ilyen bölcsődéket. Csecsemőim általában bizony 10-11 órát töltöttek az ECC-ben, ebből nyolcat velem. A kezdeti nehézségek ellenére egy hónap után beletanultunk egymásba, és viszonylag problémamentesen teltek a napjaim.

Karácsony előtt azonban betoppant az életembe Mickey. Michael Buxton hat hónapos afrikai-amerikai és görög baba volt, dugóhúzó göndör hajjal és óriási

szemekkel. Mickeyval otthon maradt féléves koráig az édesanyja, ezért elég félős volt. Először még enni és aludni sem igen akart, és úgy sírt, ha tisztába akartuk tenni, hogy egy tapasztaltabb gyerekgyilkos is visszariadt volna a feladattól. Ha olyan látogatók jártak az ECC-ben, akik nem ismerték Mickeyt, gyakran hátrajöttek megnézni, vagy aggódva érdeklődtek, mi történik ilyenkor. Csak később derült ki, hogy nevetni is tud, legalább olyan átéléssel, mint ahogy sír. Mickeyn aratott lassú, de teljes győzelmem után kezdtem magam szakmabelinek tekinteni.

Apró-cseprő amerikaiságok

Bár az időm nagy részét Christiannel, Christával, Davisszel és Mickeyval töltöttem, szoba elegyedtem a munkatársaimmal is. Mindig nagyon kedvesek voltak, érdeklődtek Magyarországról és arról, hogyan sikerült beilleszkednünk Amerikában. Néha azonban olyanokat kérdeztek, hogy erősen kellett túrtőztetnem magam, legalább a szemöldököm meg ne emeljem. Először azt gondoltam, az ilyen mértékű járatlanság a világ dolgaiban egyáltalán nem normális. Kissé sértve éreztem magam, mert az egyik pillanatban azt hitték, szőrcsuhában ugrálunk a tűz körül valahol a világ végén, a másokban pedig, hogy minden ugyanúgy működik, mint Texasban. Nyilvánvaló kedvességük és jó szándékuk azonban hamar elnyomott mindenféle bosszankodást. Mára pedig rájöttem – ahogy néha itthon a kíváncsi kérdésekre válaszoltam Amerikáról – ugyanaz az információhiány bennünk is megvan. Talán érthető is ez, ha ekkora távolságról van szó. Megtanultam, mennyire nem feketén-fehéren kell megítélni a világot, és – vigyünk egy kis amerikaiságot a dologba – még csak nem is szürkén. Ajánlom a pasztellszíneket: mondjuk valami barátságos rózsaszínt, vagy egy kis nyugtató mentazöldet.

Munkatársaimmal főleg az ebédszünetben beszélgettem, vagy amikor a csecsemőket vittük ki a friss levegőre egy speciális négyülékes kocsiban. Ilyenkor általában a mászós szobából is elkísért néhány gyerek és egy gondozó, én pedig közülük a legkisebbiket egy hagyományos, egyszemélyes babakocsiban toltam. Egy ilyen alkalommal kérdezte meg az egyik munkatársnőm, ünnepeljük-e Magyarországon a Hálaadást. Ennyi erővel én is megkérdezhettem volna, ünneplik-e március 15-ét. Theresa máskor óvatosan arról érdeklődött, vajon a karácsonyt ünnepeljük-e. Ez azonban mégiscsak érthetőbb kérdés volt, mint a kizárólagosan észak-amerikai ünnepre vonatkozó. Stella – 60-as éveiben járó, szörnyen pletykás, tipikusan amerikai nő, akivel később hosszú hónapokon át együtt dolgoztam – arról tudakozódott – csak úgy, eredeti elképzelését megerősítőleg –, ugye, ott, ahonnan én jövök, angolul beszélnek az emberek. Informáltam, hogy nem, mi magyarul beszélünk. Kissé hitetlenül nézett rám, és tovább bogozta a témát.

- Szóval nektek van saját nyelveitek, és egymás között azt használjátok?
- Igen – feleltem –, magyarul beszélünk.

– S ezt a ... mi is a neve? Ezt a nyelvet tényleg mindenki beszéli?

Stella teljesen el volt ájulva a mi létező, „bennszülött” nyelvünktől. Rögtön meg is kért, hogy mondjak valamit magyarul. Maga voltam a visszafogottság, és csak annyit mondtam, szerencsésnek tartom magam, hogy ilyen jó állást találtam, és élvezem ezt a munkát. Természetesen akármire rámondhattam volna, amikor lefordítottam Stellának a szöveget, hogy ezt jelenti, de attól féltem, ha bármi csintalanságot mondok, azt Stella leolvassná az arcomról. Meg aztán nem is volt nagy kedvem nevetségessé tenni őt. Hihetetlen, de kezdtem megkedvelni. Mikor egyszer később megkérdezte, van-e nálunk télen hó, és hideg van-e – az éghajlati különbség volt talán az egyetlen, amit minden probléma nélkül megemésztettek –, illetve motoros szánnal járunk-e télen, már teljes nyugodtsággal felelgettem.

Diane – aki igazán intelligens volt, s valami barátságos és megnyugtató sugárzott a lényéből – és Theresa mellett Kate volt a kedvenc munkatársam. A 3-4 évesekre vigyázott másodmagával. Ír származású, kissé molett, szeplős nő, mindig jókedvű és türelmes. Minden alkalommal volt hozzám egy vicces szava, és nyugalommal viselte, ha egy-egy hároméves belehallózott a WC-kagylóba megnézni, ki, vagy mi van odabent.

Az összes munkatársamat felülmúlta azonban William, a karbantartó. Az ECC-ben szokott néha szerelni ezt-azt, illetve a csecsemő-sétáltatások alkalmával találkoztam vele az épületek körül. Erős texasi kiejtéssel minden alkalommal megkérdezte, hogy vagyok, és én minden alkalommal azt feleltem: köszönöm, jól. Egyszer azonban a karácsonyi terveim iránt érdeklődött. Elmondtam, hogy Kaliforniába megyünk az ismerőseinket meglátogatni. William éles logikával rögtön rávágta, á, szóval onnét való vagyok. Sohasem áltattam magam azzal, hogy kaliforniai akcentusom lenne magyar helyett, meg aztán csodálkoztam is, ő még miért nem hallott rólam, így csak hebegve feleltem: nem, csak édesanyám nagybátyja él ott. Williamnek még egyszer az év vége felé sikerült meglepnie. Valamit szerelt a szobámban, és előjött a téma: júniustól már nem dolgozom az ECC-ben. Mondtam neki, szeretnék továbbtanulni, és tanárnak készülök – nem akartam beavatni a még mindig zavaros pályaválasztási ötleteimbe. Megkérdezte, melyik főiskolára mennék. Az ELTE angol szakára szóló felvételi engedélyre gondoltam, és egy pillanatra csak zavartan néztem. William magabiztos és mindentudó mosolyát villantotta rám, s közölte, valljam csak be, hogy még nem tudom. Megkönnyebbülten bólogattam.

Az ECC a színvonalasabbak közé tartozott a gyermekmegőrzők széles választékából. Amikor azt mondtam Stellának, hogy szerencsém volt ezzel az állással, bizony nem udvariaskodtam. A houstoni híradóban többször hallottunk bölcsődékkal kapcsolatos botrányokról. A legszörnyűbb eset során gondatlanság miatt egy kislány hógutában életét veszítette. A mi intézményünk havonta tartott megbeszéléseket, amelyeken elemeztük addigi tevékenységünket. Néhány pizza mellett

Diane elmondta, mi az, amin változtatni kellene. Tehetsége volt hozzá, tényleg semmilyen hibát nem hagyott szó nélkül, de sosem volt sértő vagy lekicsinylő.

A gyermekközpontúság nagyon fontos volt számukra. Először meglepődve hallgattam, mekkora szabadságot biztosítottak a gyerekeknek. Az én erősen liberális gyerekevelési elveim is kissé poroszosan tündek az ECC nézetei mellett. Elvek ide, elvek oda, a rendszer, ha kissé zajosan, de működött, én pedig csak elismerően tudtam figyelni a próbálkozásait egy igazán gyerekbarát bölcsőde kialakítására. Otthon úgylis még jobban szabadjára engedték a gyerekeket. Nekem semmi problémám nem adódott ezen a téren, hiszen a szemetesben való turkálás – fiaim kedvenc csínytevése – mindkét kontinensen: nem-nem.

Még az év elején kaptam egy vastag, fűzött lapcsomagot az ECC működési rendjéről, illetve egy brosúrát a galveston-houstoni egyházmegyéről. Az előbbiből tudtam meg a „tandíj” összegét, ami a 15 hónaposnál fiatalabbak számára 594 dollár volt egy hónapra. Ez az ár magában foglalta a hétfőtől péntekig naponta reggel héttől este hatig tartó periódust, de sok gyerek nem töltött ennyi időt az ECC-ben. A szülők fizethettek egy 9-től 2-ig tartó napért is, vagy választhatták, hogy csak hétfőn, szerdán, pénteken, vagy kedden, csütörtökön hozzák a gyerekeiket. Például egy 15 hónapnál fiatalabb csecsemő számára 9-től 2-ig kedden és csütörtökön a tandíj 132 dollár volt. Az idősebbek számára persze olcsóbb volt a felügyelet, hiszen egy gondozó sokkal több három- és négyévesre vigyázhatott, mint mondjuk, egyévesre. Egy háromévesnél idősebb gyerek teljes tandíja 458 dollár volt.

Rendes kerékvágásban

Amint a karácsonyi vendégeskedésből visszatérve Ken kocsijában a repülőtérre a város felé utaztunk, tudatosult bennem, hogy bizony vége a boldog és lusta szabadságnak. Kissé szomorkásan néztem a lapos texasi tájat a kaliforniai hegyek után, és a korai felkelésre gondoltam, na meg a nyolcórás robotmunkára.

Hétfő reggel azonban kellemes meglepetések értek. A munkatársnőim kedvesen üdvözöltek újra maguk között, és a hangjukban melegséget éreztem az általános udvariasságon kívül. Mosolyogva mesélték, hogy Bridgetnek, aki helyettesített a távollétem alatt, nehéz dolga volt Mickeyval és Davisszel. A szobámhoz tartozó kamrában a polcon egy-egy ajándékot találtam két csecsemőm családjától. Miközben aznap a gyerekek rám nevettek, valami kellemesen bizsergető érzés fogott el – ide tartozom.

Lassanként Houston újfajta, eddig számomra láthatatlan szépsége tárult fel. Az élmény báját az adta meg, hogy egészen amerikai módon szerettem meg újra a várost. Megdolgoztam érte, és ez egy kis pionír-szellemet varázsozott a dologba. Keztem kedvesnek találni azokat a januári reggeleket, amikor egy sortban, pó-

lóban felpattantam a biciklimre, kifordultam a kapun, és intettem a 80 év körüli Earlnak, aki minden reggel abban az időben dohányzott a háza előtt. Aztán végigkerekkeztem az ismerős házak mellett – észleltem, hogy a Lawrence és a 16. utca sarkáról még mindig nem takarították el azt a félméteres rothadó patkányt –, begurultam az ECC parkolójába, ahol William üdvözölt, ahogy kiszállt piros kisteherautójából. Christa minden reggel mosolyogva kukkantott be az ajtón, Christian a karjait nyújtogatta, Davis pedig rögtön nevetni kezdett, ahogy ránéztem. Hazafelé lestem, befejezték-e már az új házak építését a 16. utca másik oldalán; kint ül-e a kertjében az a mexikói néni, aki láthatóan nem tud angolul, de mindig integet és mosolyog, amikor megállok, és körülnézek a 15. utcán; vajon kizöldült-e már az ág, ami a Lawrence utca fölé hajlik nem sokkal a házunk előtt; és persze legfőképpen, ott áll-e a 1410-ben egy fehér Geo Prism a kocsibejárón.

Houstoni lakos lettem. Szerettem a szagokat, a hangokat, a lila esti égboltot, a moszkítókat is csak szelid lokálpatrióta módon szidtam, a millió csiga sem zavart a kertben, hiszen így is minden szépen nőtt és virágzott. Térkép nélkül is eligazodtam egy négymillió város nagy részében. Tudtam, ki Niel Frank, s a híradóban a texasi hírek érdekelték, különösen a Harris megyeiek. Tudtam, hogy a boltban melyik polcon van a liszt, a só és a híres texasi Blue Bell fagyalt. Kedélyesen csevegettem az eladókkal széles texasi kiejtéssel, miközben a filmjeinket hívtuk elő, vagy a fizetési csekkeket váltottam be, és már nem is tartottam ezt fölösleges udvariaskodásnak. Az erős napsütéstől kiszókölt a hajam, és beszeplősödött az orrom. Na, ki a texasi, ha én nem? – gondoltam.

Szó sem volt persze arról, hogy könnyebb lett volna a dolgom az ECC-ben. Ráadásul egész télen az összes lehetséges fertőző nyavalyát elkaptam. Hiába, a vízummal nem jár amerikai immunrendszer. Majdnem minden hétvégéből az egyik napot ágyban töltöttem, és kúráltam magam a szupermarketben kapható gyógyszerek széles skálájával. Kiválasztásukban hamar nagy gyakorlatra tettem szert. A betegségek nem tartottak sokáig, de a munka mellett így is eléggé megviseltek.

Márciusban a mászós csoport vezetője, Dusti úgy döntött, „befejezi az oktatását”, és visszatér szülőföldjére, egy kisebb texasi városba, San Angelóba. Mint később megtudtuk, az oktatásból végül is nem lett semmi, Dusti megbecsült pizzakihordó lett, de elégedetten mesélte, hogy lecserélte a ruhatárát, amit a csecsemőkkel való foglalkozás erősen elnyűtt. Dusti távozása után összevonták a csecsemő és a mászós szoba lakóit az én parancsnokságom alá. Kaptam két segítőt, Stella hétfőn, kedden és csütörtökön, Sarah pedig szerdán és pénteken dolgozott velem.

– Ahogy te csinálod, az tökéletes – mondta Diane. – Nyugodtan szólj rá a többiekre, ha valamit rosszul tesznek.

Sarah-t akkor még nem ismertem, de kissé aggódva gondoltam rá, milyen is lesz az, ha én, a 18 éves, frissen texasi vezető tanár munkára neveltem a bőbeszédű 60

éves Stellát. A dicséret ugyan büszkeséggel töltött el, de egy kissé ráncoltam a homlokom az előttem álló feladat miatt.

A mászós szobával több probléma is volt. Először is, a csecsemők másztak. Ez nekem, aki négy hónapja vigyázott többé-kevésbé immobilis apróságokra, félelmetes újítás volt. Ráadásul számuk hét-nyolcra emelkedett, ami megnövekedett papírmunkát és persze még annál is több fejbentartanivalót jelentett – mindennap pontosan vezetnünk kellett, ki mikor aludt, evett, vagy kinek mikor cserélték a pelenkáját. A csecsemők nagy részét jól ismertem. Christiant és Mickeyt életkoruk miatt még az én régi csoportomból költöztették át annak idején. Ryant és Quincyt pedig láttam és főleg hallottam már. Csak kedden és csütörtökön jártak, és még nem igazán szoktak hozzá az ECC-hez. Quincy különösen nehéz eset volt. Természetesen hoztam magammal a jól összeszokott párosomat: Christát és Davist, és még a télen csatlakozott Grace-t és Jay Michaelt. Ennyi csecsemő forgatagában bizony előfordult, hogy bár a picik dolgait csak elvéve, de a szülőket annál többször összekevertem. Az apukák különösen egyformának látszottak, bár gondolom, ezzel az anyák nem értettek volna egyet.

Először is, ahhoz volt nehéz hozzászokni, hogy nem egyedül dolgozom. A magyarul beszélésről ugyan már régebben kezdtem leszokni, de így már csak udvariasságból is teljesen beszüntettem. Stella nagyon szeretett csevegni, és bizony nem volt valami aktív dolgozó. Gyakran csak beleült a hintaszékbe, s onnét társalgott velem. Akkoriban ugyan kissé bosszankodva figyeltem ezt, de később kiderült, hogy ő bizony már 62 éves, így érthető, hogy nem csupa frissesség. Az is biztos, hogy nyelvi fejlődésem jelentős részét neki köszönhetem. Egyszerűen lehetetlen volt nem beszélgetni vele.

Miután megismertem Sarah-t, kezdtem csak igazán megbecsülni Stellát. Sarah 18-19 éves lány volt, a középiskolát már befejezte, s egy tanárképző főiskolán tanult. Terjedelmes méretekkkel rendelkezett – szerintem, megközelítette a 100 kilót. Az egyik leglustább ember volt, akivel valaha találkoztam. Volt egy-két kedvence, akikkel hajlandó volt játszani, a nehezebb estekkel még akkor sem foglalkozott, ha megkértem rá.

– Nem akar enni – mondta a könnyekben úszó Mickeyra.

Nyilvánvaló volt, ha én nem végzem el az ő dolgának nagy részét, akkor az elvégzetlen marad. Ha halpucolásról vagy polckészítésről lett volna szó, nem is zavart volna, de Mickeyékon megesett a szívem. Akkoriban ráadásul Ms. Kathy váltott fel az ebédszünetre, és néha aggódva mentem el. Ms. Kathy csupa igyekezet volt, de amikor nevetve mesélte, hogy az etetésnél néha nem találja el a csecsemők száját, sóhajtva néztünk össze Diane-nal vagy Theresával. Sarah másik szokása azon kívül, hogy néha két óráig meg sem mozdult, az volt, hogy munkaideje lejártá előtt elment. Így többször előfordult, hogy délutánonként még ottmaradtam Marynek segíteni. Ez aztán Sarah alkalmazásának végét jelentette, de sajnos elég

sokára, mert nehezen tudtak a helyére találni valakit. Véglegesen a probléma a nyári szünettel oldódott meg, amikor már délelőttre is több jelentkező akadt. Mosolyognom kellett, amikor az utolsó hetekben Diane bemutatta az egyik frissen felvett dolgozót, és közölte, én fogom betanítani.

A március és május közti periódus efféle gondjaim mellett is békésen és sikeresen telt. Éreztem, hogy minden szavam és mozdulatom célba talál. Felvillanyoztak a kihívások, és elégedetten figyeltem, ahogy a sírástól vörös szemű Quincy szinte varázsütésre mosolyogni és nevetni kezd. Tudtam, hogy ezeknek az ösztönös megérzéseknak az alapja az öt hónapos gyakorlat, de így is nagy megelégedéssel töltöttek el a kis mindennapi sikereim. Magamban nevetve figyeltem, ahogy Stella átadta Grace-t, mert az én kezemben percek alatt elaludt, és eszembe jutott, ahogy Theresa vette át tőlem ugyanígy Christiant az első napokban. Büszke voltam rá, hogy tudtam a módját, hogyan lehet az akkor éppen fogzó Christiant reggel egy kifejezetten neki szánt fél órával egész napra viszonylag nyugodttá tenni, vagy hogy Quincyt teljesen megszelídítettem. Mosolyogva hallgattam – titokban dagadozó önérzettel –, ahogyan Theresa és Diane nevetve ugrattak azzal, hogy Davis bizony nem sír, amikor az édesanyja reggel itt hagyja, de bömből, ha én elmegyek. Sosem felejttem el, ahogy rám villantotta sajátos vigyorát – akkoriban még csak a két középső alsó és a két felső szemfoga nőtt ki; úgy nézett ki, mint egy vámpírcsecsemő –, és „odarohant” hozzám négykézláb, ha ránéztem. Mindegyiküknek megvolt a maga külön bája, és a nehézségek mellett sok örömet láttam abban, hogy napi nyolc órában hét-nyolc gyerekem van. Sokukat mi láttuk először integetni, felállni vagy elindulni. De az ECC dolgozói ebből a szempontból igazán diplomatikusak voltak. Szigorú szabály kötelezett bennünket, hogy hagyjuk meg ezeket a különleges pillanatokat a szülőknek, így az első lépések említetlenül maradtak. Aztán szívesen hallgattuk, amikor másnap a szülők is beszámoltak róluk.

Így is nyilvánvalóvá vált számukra, hogy az a jelentős idő, amit a gyerekek az ECC-ben töltöttek, minket automatikusan az életük részévé avatott. Emlékszem, amikor egy reggel Mickeyt az édesanyja hozta el az ECC-be. Mickeynél azért rendszeresen előfordult ilyenkor néhány könnycsepp. Aznap azonban nevetve odatotyogott hozzám, beleült az ölembe, és a tőlem kapott játékkal kezdett foglalkozni. Amikor az édesanyja elbúcsúzott tőle, felnézett és mosolygott, majd újra rázni kezdte a gömbjét. Láttam, hogy Mrs. Buxton meglepődve áll még egy percig az ajtóban, aztán elmegy.

Az időm lejárt

Május végén elérkezett a búcsúzás ideje. Reggelenként, amikor fel kellett kelnem, még boldogan tekintettem a szabadság elé, de délutánra már nem tűnt ez olyan rózsás kilátásnak.

Mikorra a visszaszámlálás az ötödik naphoz ért, összeszorult a szívem. Azok a szülők, akik naponta jártak az ECC-be, mind kedvesen jelezték, mennyire sajnálják, hogy elmegyek. Sokan adtak fényképeket a csecsemőkről. Ajándékot kaptam az utolsó napon az egész ECC-től, Theresától, Stellától és Davis szüleitől is. Stella egy fényképalbumot adott emlékül, Grochették pedig többek között egy fényképet, amin az ECC négy személyes babakocsijában Davis, Christa, Christian és Quincy ült. A keretre ez volt írva: „A sors rejtélye folytán találkoztunk. Meg volt írva a csillagokban.”

Talán kissé amerikaiasan érzélgős ez a szöveg, de nekem könnyű szökött a szemembe. Nyolc hónapot töltöttem az ECC-ben.

Utazásaink első két hetében minden éjjel az ECC-ről álmodtam ugyanúgy, ahogy amerikai tartózkodásunk első heteiben Magyarországról. Aztán lassan a csecsemők helyét az álmaimban kezdték átvenni a medvék, jávorszarvasok, hegyi kecskéidák, gleccserek, esőerdők és a Csendes-óceán.

Amikor két hónap után beugrottam látogatni, megható kedvességgel fogadtak. Ott volt Diane, Theresa, Mary, Kate és a többiek. Diane körbevezetett az új épületben, amibe egy hónapon belül készültek beköltözni, hogy aztán a régit – az enyémet – lebuldózerolják, és játszótérre alakítsák. Remegve indultam a csecsemőimhez, de Christa és Grace a mászós szobájában mindenféle izgalom nélkül mosolyogtak rám. A totyogósoknál aztán megláttam Davist, aki nevetve fogadta ismerkedő közeledésem, de kissé félénken kapaszkodott egy számomra ismeretlen gondozónőbe.

– Ha maradnál egy hétig, minden a régi lenne – mondta Theresa.

– Igen – mosolyogtam –, biztosan.

Akkor kinyújtott kezekkel magabiztosan odasétált hozzám Christian, és átölelte a nyakam.

– Dadada – mondta.

– Na jó – gondoltam –, nincs harag.

Húsvéti parádé

Húsvét előtt Mr. Alaniz megállított a folyosón.

– Hol töltik a húsvéti ünnepeket, Ms. Toth?

– New Orleansba szeretnénk utazni.

– Remek ötlet. Tudja mit, csütörtökön a tanári továbbképzésről elengedem. És húsvét hétfőről is. Meg vagyok elégedve a munkájával. Csak utazzon, és lásson minél többet ebből az országból! Ja, igen! És ha nem haragszik, eltekintek az óralátogatástól is. Közeleg a határidő, és úgyis sok tanárhoz be kell még mennem. Jó néhányszor elhaladtam a tanterme előtt, amikor egyáltalán nem számíthatott

rá, és tetszett, amit láttam. Kiválóak a TAAS-eredményei is. Ms. Martinez szintén nagyra értékeli a gyerekek iránti felelősségérzetét. Köszönöm a hozzáállását és a munkáját.

Komoly jutalom volt ez a két nap szabadság. Különösen a húsvét hétfői, amely eredetileg szünet lett volna, csak a Frances nevű hurrikán miatt elmaradt tanítás pótlását rendelték el erre a napra.

Az HISD a tanárok helyettesítésére egy külön stábot verbuvál, akiket szükség és igény szerint vetnek be a különböző iskolákban. A hiányzó tanár nem kapott fizetést, és a helyettes igen magas díjazását részben ebből, részben az iskola költségvetéséből fedezi. Az én esetemben most ezt Mr. Alaniz teljesen átvállalta. Ennek ellenére nem illett a helyettes túlságosan nehéz helyzet elé állítani, amúgy is rettenetesen viselkedtek ilyenkor a gyerekek. Így mindent előkészítve, lemásolva otthagytam számára az asztalomon a részletes óravázlataimmal együtt.

Április 1-én, csütörtökön elindultunk az I 10-en Louisiana felé. Beaumontnál letértünk róla, és északnak fordultunk. Nagy utat tettünk meg a Sabine Nemzeti Erdőségben, és gyönyörködtünk a lombhullató fák élénk, illetve a hosszúlevelű mocsári fenyő sötétzöld színében. Áthajtottunk a Toledo Bend-tározó hatalmas víztükre feletti hídon, és megálltunk a tó louisianai oldalán. Korábban is nagyon élveztük az autózást az óriástavak felett, de ilyenben még nem volt részünk. A tó közepén mangrovefa-csoportok emelkedtek ki a vízből, vastag lelógó gyökerekkel. A louisianai határnál információs központ áll az autós turisták rendelkezésére. Felszerelkeztünk prospektusokkal és térképekkel, majd viszonylag hamar megérkeztünk az első komolyabb városba, Natchitochesbe, amely a déli építészeti remekeivel valóságos ékszerdoboz a Cane-folyó partján. Natchitoches a legrégibb állandó település Louisianában. A folyóparti ültetvényesek kovácsoltvas-erkélyes városi házai és a kereskedelmi épületek francia-kreol hatást mutatnak, kellemes ódon hangulatot kölcsönözve a Cane bal partján húzódó főutcának. Innen – keresztül utazva Louisianán és átkelve a Mississippi folyón – estére Natchezbe érkeztünk, és ott töltöttük az éjszakát.

Natchez 20 ezer lakosú város. Grandiózus, polgárháború előtti házaival minden várakozást felülmúlt. A nézelődést a 84-es út mentén álló tágas információs központnál kezdtük, majd lesétáltunk a Mississippi partjára. Meghatottan álltunk az USA leghosszabb folyója mellett, amely az indiánok, franciák, spanyolok, feketék és az amerikai ültetvényesek számára egyaránt jelkép. Lassú hömpölygésével maga a történelem: határ és összekötő útvonal egyszerre. Reggeli köd borult a nagy folyóra. Csak két hajó látszott: jobbról a túlsó part mellett egy óriásuszály haladt el, balra egy lapátkerékes, emeletes gőzhajó állt. Ha megfedkezünk a mögöttünk zajló forgalomról, beleélhettük magunkat Mark Twain és Huckleberry Finn világába. Ezután a történelmi Natchezben, majd az üzleti belvárosban, végül a már említett polgárháború előtti házak negyedében sétálgattunk.

Milyen egy tipikus déli ház? A szerényebb épületekre és a luxuspalotákra egyaránt jellemzőek a szabályos geometriai formák: a görögös oszlopokkal megtámasztott és az egész kétszintes építményt körbefogó verandák, valamint a hatalmas üvegajtók és ablakok. Az épületek általában paszellszínűre festett fából, a gazdagabbak számára kőből vagy vörös téglából készültek, és burjánzó kert vagy gondosan megtervezett park vette őket körül, melyhez tölgyfával övezett behajtó út is tartozott. Ott jártunkkor nyílt Mississippi hivatalos állami virága, a sárga magnólia, valamint az élénk rózsaszínű azálea. Mindez teljesen olyan volt, mint az „Elfújta a szél” című filmben. A ragyogó napsütés, a csodálatos szín- és illatharmónia könnyen elfeledtette a sétálóval azt a tényt, hogy ez a derű a gyapot-ültetvény távolabbi részén, a folyón túl meghúzódó másik világ szenvedésein alapult. A mély Dél maga is igyekszik elfelejteni ezt a kort. Az ültetvények luxuspalotái mellett általában lerombolták a rabszolgakálvákat. Keresve is alig lehetett olyat találni, ahol a történelmi hűség kedvéért megőrizték a feketék szállásait. A ma általában múzeumként működő vidéki udvarházak a déli élet dicsőséges oldalát, pazar eleganciáját és sajátos varázsát hangsúlyozzák.

Mielőtt elhagytuk a várost, meglátogattuk a natchez indiánok nagy faluját (The Grand Village of Natchez Indians), amely 1682-től 1729-ig volt a központjuk. Ez idő tájt franciák telepedtek le a vidéken. Kapcsolatuk az indiánokkal eleinte barátságos volt, és kereskedtek is velük. 1729-ben azonban az őslakosok lemeszárolták a szomszédos Fort Rosalie erőd helyőrségét, amit a franciák megbosszultak, és a natchez nemzet eltűnt a föld színéről. A régészeti helyen a legérdekesebbek az indiánok által emelt halmok. Az egyiken áldozták fel a meghalt főnök alacsony származású feleségét és szolgálait, majd oda temették el mindannyiukat. A másikon leégették a házát, és miután valamennyivel megnövelték a halmot, arra építették az új főnök lakhelyét.

A Mississippi mentén akartunk New Orleansba jutni, mégpedig a louisianai oldalon, ahol az út az erősen kanyargó folyó melletti védőgát tetejére épült. Gyapot-ültetvények, szegényes, feketék lakta, apró települések vagy magányos házak, tanyák mellett hajtottunk el. Alig láttunk járművet, és az út is gyengén volt kitéblázva. Egy földútra értünk, s vissza kellett fordulnunk. A mellettünk lévő mezőgazdasági területen traktor állt. Két fekete ült benne, egy idősebb meg egy fiatalabb. Megkérdeztem, melyik út visz Baton Rouge-ba. Egy kicsit talán nevettek rajtunk, de kedvesek voltak. Azt hiszem, inkább kitaláltuk, mint megértettük, amit mondtak.

– Kimennek az útra, aztán balra, aztán jobbra és utána balra. Az bevisz a városba.

Az utasítás nem hangzott túlságosan bonyolultnak, de éreztük, hogy ez majd nem lesz ilyen egyszerű.

– És Baton Rouge-ban hova mennek?

– Ott már eligazodunk, köszönjük.

Az Állami Kapitóliumnál parkoltunk. Fellifteztünk a tornyába is, és lenéztünk a városra. Sem onnan, sem az utcákat járva nem tűnt különösebben vonzóknak ez az amúgy vegyipari központ. Estére értünk New Orleansba. Az ifjúsági szállóban előre foglaltunk egy családi szobát. Kopott és piszkos hely volt, tele kétes egzisztenciával, akik már hónapok óta ott laktak. Azért választottuk, mert innen a francia negyedet és a kertvárost egyaránt könnyen meg lehetett közelíteni, és elfogadható árat kértek érte. Egy rövid pihenés után elindultunk az éjszakai francia negyedbe. Nagypénteken is hatalmas tömeg tolongott a város főutcáján, a Canal Streeten és a Bourbon Streeten, valamint a belőlük nyíló utcácskáiban. A 18. századi kreol stílus csodálatos épületei fekete vagy fehér kovácsoltvas-csipkés erkélyeikkel varázslatos hangulatú háttérrel nyújtottak a karneváli zajnak és sodrásnak. Rákvendéglők, jazzkocsmák és apró boltok egymás hegyén-hátán. Ajtajuk tárva-nyitva, s vendéget csalogató hölgyek és bábáskodók vonaglottak a kapualjakban a más-más stílusú zenére. A szuvenir és vudu üzletekben festett hajú, arcú és fekete vámpíróltözékű eladók és vásárlók válogattak az elképesztőbbnél elképesztőbb kegytárgyak között: totemfától szárított varangyig mindent lehetett kapni. Különleges kábulatban jártuk az utcákat. A szagok, a zene és a szokatlan látvány teljesen elfeledtette mindennapjainkat. Ezért jönnek ide mindenholnan. Nincs még egy ilyen hely a világon. Mi lehet itt a Mardi Gras (húshagyó kedd) előtti héten! A vad hangulat ellenére nem éreztük veszélyben magunkat. Hazafelé átsiettünk ugyan egy-két utcán, ahol nem lett volna tanácsos megállni, de ezek már kívül esnek a francia negyeden, és inkább az ifjúsági szálló felé találhatók.

Szombaton ismét átmentünk Mississippi államba. A környező mocsárvilágon és cukornádültetvényeken keresztül, majd a Mexikói-öböl mentén, közvetlenül a tengerparton autózva jutottunk el Biloxiba, a neves üdülő- és szórakozóhelyre. Louisiana és Mississippi államnak ez a része egyaránt híres kaszinóiról. A pálmafák övezte parti út mentén szebbnél szebb nyaralóházakat láttunk. Beauvoirnál álltunk meg, amely Jefferson Davisnek, a konföderáció egyetlen elnökének egykori otthona, a déliek kegyhelye. Ez az a birtok, ahol a tulajdonos, Mrs. Darcy meghívására Jefferson Davis a börtönből szabadulva életének utolsó 12 évét töltötte. Itt írta visszaemlékezéseit, és citrusfélék, valamint szőlő termesztésébe fogott. Davisék végül is megvették a birtokot, és az a család kezében maradt 1902-ig. Ekkor a Konföderációs Veteránok Fiainak Egyesülete vásárolta meg azzal a kikötéssel, hogy a birtok Jefferson Davisnek és a konföderációnak szentelt emlékhely marad, ugyanakkor a veteránok leszármazottai és családjai számára is otthont alakítanak ki rajta. Az utóbbi feladat hamarosan Mississippi államra hárult. Az épületeket kibővítették, és körülbelül 1800 embernek viselték gondját. 1941-ben múzeumot nyitottak a főépületben, és a birtok 1956-tól csak ilyen minőségben működik. A fő lakóépület berendezése korhű, de mindenképpen szerényebb más udvarházakénál.

Az igazán különleges élményt azoknak az embereknek a megfigyelése jelentette, akik ezt a kegyhelyet látogatták. Tolókocsis, idős férfiak, öltönyös fiatalemberek és elegáns, finom hölgyek átszellemült arccal és feltétlen tisztelettel járták a termeket. Az igazi Amerika legnagyobb nemzeti hősenek tekintették elhunyt elnököket. Számukra ez a világ vagy még mindig létezett, vagy nem értették, miért vészett el. A múzeum történelmi része a hős és igazságos déliek ádáz ellenségeként mutatja be az északi államokat. Tudathasadásos állapot lehet ez a mai USA-ban. Másrészt szimpatikus és megejtő az a türelem, amivel mindezt az akkori északiak mai utódai elnézik és kezelik.

A birtok bejáratánál ez a tábla áll: „Jefferson Davis Otthon és Elnöki Könyvtár, Nemzeti történelmi emlékhely és Mississippi állam történelmi emlékhelye”.

Hazafelé északról közelítettünk New Orleanshoz. Chiuchubánál rátértünk a Pontchartrain-tó felett vezető fizetős hidra, és újra hódolhattunk a víz feletti autózás szenvedélyének. Ez a világ leghosszabb ilyen útja, körülbelül 40 kilométer. Az autót nagy része alatt nem is láttuk a szárazföldet, csak a keskeny aszfaltcsíkot és a vizet, majd hirtelen elénk álltak New Orleans üzleti negyedének felhőkarcolói. Monumentális látvány volt.

Késő este újra sétáltunk néhány órát a francia negyedben. Változatlanul izgalmasnak találtuk – talán még nagyobb volt a tömeg, és még fergetegesebb a hangulat.

Húsvét vasárnap a New Orleans-i főtéren, a Jackson Square-en található katedrálishoz mentünk. A templom teljesen megtelt a húsvéti misére. Megfigyeltük, hogy a nők és a lányok egyfajta század eleji stílusú, hosszú, csipkés, fodros, fehér, krémszínű vagy rózsaszínű ruhát viseltek, hozzáillő cipő, táska, kalap és kesztyű kíséretében. A mise után az emberek a főtéren beszélgettek, majd lassan megindult az áradat a Bourbon Street felé, a húsvéti parádéra. Az utcát fellobogózták: francia, kanadai, amerikai zászlók lengtek az erkélyekről és a gyerekek kezében. Némi várakozás után az utca két oldalán álló nézők szeme előtt ellovagolt New Orleans polgármestere és családja. Hatalmas tapsvihár fogadta őket. A család színes gyöngyöket és műanyag gyűrűket dobált a nézőknek. Utánuk következtek – a Mardi Gras-hoz hasonlóan – a felvonuló járművek, melyeket külön ez alkalomra pazarul feldíszítettek, s a rajtuk feszítő, integető jelmezes alakok szintén gyöngyöket szórtak a népnek. Gyalogos jelmezese is felvonultak, főként nyulaknak öltözve. A menetben zenészek jöttek közöttük, és népszerű déli vagy jazz számokat játszottak. A parádé után sem ürrült ki a Bourbon Street. Utcai muzsikások jelentek meg. Mi is leültünk a járdaszélre. Testünk átvette a zene ritmusát, s önfeledten élveztük a pillanatot a néger trombitással, akinek ruhája kopott volt, de lelke a hangok útján betöltötte az utcát, és minden hallgatót megérintett. Újra visszasétáltunk a Jackson Square-re, majd a Mississippi partjára. A kövek mellett vizet merítettünk egy ott talált „Hurrikán” feliratú üvegbe. Ma is ott áll az íróasztalomon, és a Délre emlékeztet. Ebéd előtt még elmentünk a híres-hírhedt 1-es számú Szent Lajos (St.Louis

Cemetery #1) temetőbe. A mocsaras talaj nem tette lehetővé a hagyományos, földbe temetkezést, csak kriptákat építhettek. A halottak városa számos szép szobrot és domborművet rejt. Itt temették el Marie Laveau vudu királynőt is. A még nappal is kísérteties helyen szerencsére sétált rajtunk kívül néhány ember. A sírfeliratok böngészése érdekes dolog, de így sem maradtunk túl sokáig, mert nem éreztük magunkat igazán biztonságban az embermagasságú kripták útvesztőjében. Ebéd után autóval az Esplanade Avenue-ra hajtottunk. Ott az impresszionista Degas házát néztük meg – sajnos, csak kívülről, mert zárva volt.

Van egy másik nagyszerű negyede New Orleansnak, amit nem szabad elmulasztani: a Kertváros (Garden District) – a legelőkelőbb és főleg angolszász származásúak lakta városrész. Az eddig látott kreol és antebellum palotákat meghaladó szépségű épületek sorakoznak gyönyörű kertek és parkok közepén. Órákat sétáltunk itt, és nem tudtunk betelni a látottakkal.

Rövid pihenés után az esti Mississippi-partra igyekeztünk. Mindennap indul jazz, vacsora- és kaszinó hajó a Canal Street-i dokktól. Amikor odaértünk, éppenivilágítva, indulásra készen állt a Creole Queen kétemeletes lapátkerekés gőzös, s szálltak fel rá az estélyi ruhás hölgyek és a szmokingos urak. A Riverwalk nevű bevásárlóközpontban próbáltuk ki a cajun ételeket és a kreol édességeket. A cajun konyhát a kifinomult városi kreol konyha vidéki unokatestvérének nevezhetjük. A francia anyanyelvű acadiaiak, akiket az angolok a mai Kanada területén lévő Nova Scotiából száműztek az 1700-as évek körül, hozták magukkal ezt a főzési stílust Louisianába. Egyszerű hozzávalókból nagy fázék ételt készítenek. Híres példa a jambalaya: rizs, apró gamélarak, kolbász, hagyma és csirke vagy sonka gulyásszerű, erősen fűszerezett keveréke. Mi is ilyet fogyasztottunk.

Húsvét hétfőn indultunk hazafelé. Útközben megálltunk a Baton Rouge-tól néhány mérföldre található Vidéki Élet Múzeumánál (Rural Life Museum), Windrushban. Egy tágas pajtában a mindennapi vidéki élet eszközeit, szerszámain, gépeit, állították ki. Hátrébb egy 19. századi cukornádültetvény épületeit láttuk: a boltot, a fegyverraktárt, a munkafelügyelő házát és konyháját, a rabszolgaszállásokat, a betegszobát, az iskolát, a kovácsműhelyt, a cukorfőző házat, a malmot, a különböző tárlóhelyiségeket, a templomot és a temetőt, valamint egy pionír telepes házát, mint a népi építészet jellegzetes képviselőjét. Ez volt az első hely, amely megemlékezett a vidéki élet nehézségeiről és a rabszolgák keserves sorsáról is. Több órát töltöttünk a rendkívül igényes múzeumban, majd a mocsárvilágon átvezető 20 mérföldes hídra épített I 10-es autópályán megkezdtük utunkat hazafelé. Eleinte ijesztő volt úgy vezetni, hogy az autó a mocsárból kinőtt fák lombkoronájának magasságában haladt, de később kifejezetten élveztük. Olyan volt, mintha repültünk volna.

Április 16-án ismét elindultunk, hogy átkeljünk a texasi államhatáron, és Arkansasban utazgassunk. A prospektusokból és TV reklámokból úgy látszott, mintha ez az állam egy picit hasonlítana Európához, talán Ausztriához vagy esetleg Nyugat-Magyarországhoz. Alig vártuk, hogy saját szemünkkel lássuk, igaz-e a feltételezés. Egész délután vezettem, hogy estére Texarkanába érjünk. Itt szálltunk meg egy Motel 6-ben. A neve is mutatja, furcsa város ez: egyik fele Texashoz, a másik pedig Arkansashoz tartozik. Az Igazságügyi Központ, ahogyan a postahivatal is, pontosan a határvonalon áll, és két államot szolgál ki. Texarkana texasi oldalán született Scott Joplin a „Ragtime királya”.

Másnap először Hot Springsben álltunk meg. A várost termálvizes fürdői miatt nemzeti parkká nyilvánították. Főutcáján, a Fürdőház soron (Bathhouse Row) szebbnél szebb régi szállodák, paloták és fürdőépületek sorakoznak. Az utcán szabadtéri kutak is találhatók. A Fordyce-fürdőházat megnyitották a nagyközönség számára, így mindenki láthatja, milyen volt a fürdőélet a 20. század elején. Hot Springsben töltötte gyermekkorát, és ott járt középiskolába Bill Clinton, az USA 42. elnöke. Róla és családjáról kisebb kiállítás tekinthető meg a fürdőház egyik termében. Hot Springs színes forgataga után az Ozark Nemzeti Erdőségbe (Ozark National Forest) igyekeztünk. Az állam észak-nyugati részét borító védett fenyőerdőkben üdítő élmény autózni, kirándulni vagy sétálgatni. Végül is úgy döntöttünk, ez a táj az erdélyi hegyekre hasonlít leginkább.

Estére a Mountain View nevű 2700 lakosú településhez értünk. Közélemben található az Ozark-vidék egyik népművészeti központja. A főutcán éppen kirakodóvásárt tartottak, szállóhelyet is alig találtunk. A hangulatos városka újdonsággal szolgált az építkezés terén is: terméskő házai nagyon megtetszettek a sok déli faház után. Az egyik üzletsor előtt embermagasságú faragott szék állt cégtábla helyett.

Vasárnap reggel látogattunk el az Ozark Folk Centerbe, amelyet a hegyvidéki kézműipar, zene és tánc megőrzése céljából hoztak létre. Minden mesterség külön házacska kapott, hogy a látogatók munka közben figyelhessék meg a mestereket, és beszélgethessenek velük. Nagyszerű élmény volt segédkezni az apró feladatokban vagy megérteni, megszagolni az alapanyagokat és a kész termékeket. A népművészet és kézműipar fogalma errefelé tágabb, mint nálunk, és nem zárja ki a viszonylag magas színvonalú technikai megoldások felhasználását sem. A hangsúly a saját ötleteken, az egyéni alkalmazási módokon és stíluson, valamint a termék egyedi voltán van. Láttunk fafaragót, babakészítőt, kosárfonót, festőt, gyógynövény-kereskedőt, virágkötőt, cukrászatot, pékséget, bútorkészítőt, kovácsműhelyt, nyomdát, késkészítőt, szövődét-fonodát, seprűkészítőt, gyertyaöntőt, szappanfőzőt, varrónót, cipészt, fazekast, hordókészítőt, rongypaplan-készítőt és – mivel Amerikában vagyunk – régiségfegyver-kereskedőt és puskaművest is. Az élő népművészet nem csak hangzatos címke, hanem népszerű és kifizetődő tevékenység ezen a tájon. A kiállítások és bemutatók számos fiatal érdeklődőt is vonzottak.

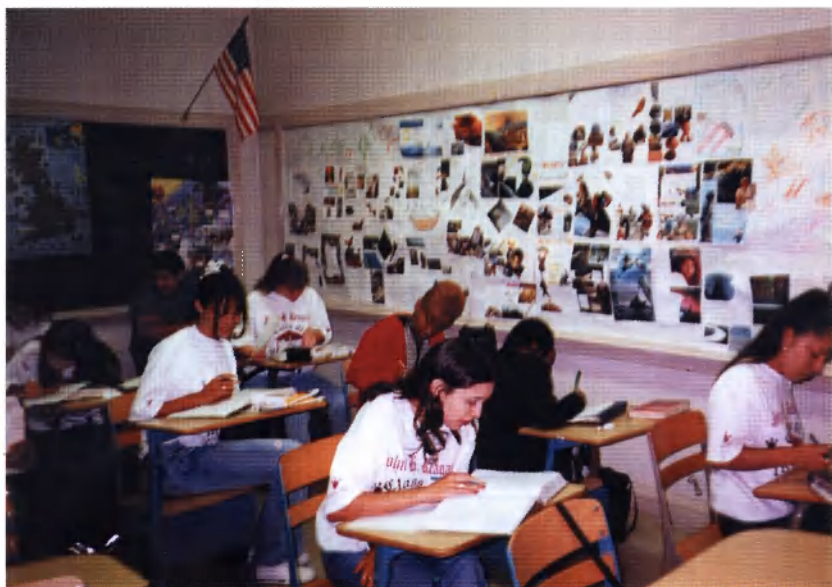
1410 Lawrence
Houston, Texas

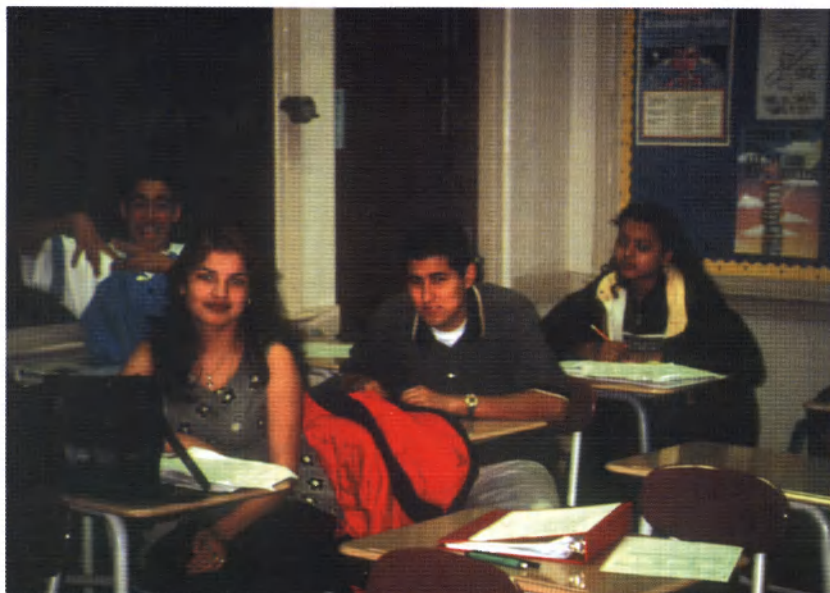
A houstoni John H. Reagan High School főbejárata

A Reagan High egyik folyosója

és egyik osztályterme óra közben

Az 1. órás csoportom néhány tagja Ms. Bosh termében

A 2. órás csoportom néhány tagja Miss BreauxHealy termében

A 3. órás csoportom néhány tagja Robert Falcon termében

Ms. Dixon a „vándormadarak” tanárijában. Mögötte a falon az a rajz, amelyet James Estella óráján készített egy diák a littletoni tragédia után

Kaliforniában karácsonykor (jobbról balra Tot Green, jómagam, lányom, férjem és fiam)

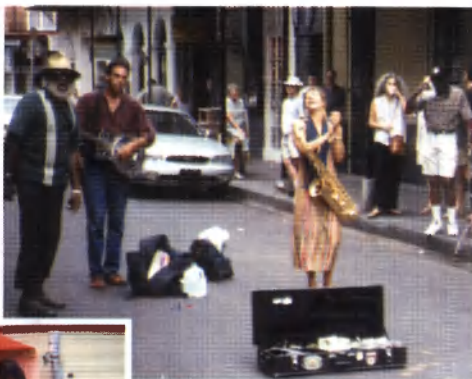

A Martinez családdal houstoni házuk előtt

Palenque, a maja város (Mexikó)

Utcai zenészek
New Orleansban

Mexikói árusok
az Agua Azul-vízesésnél

A Csendes-óceán partján Rialto Beach, Olympic Nemzeti Park,
Washington állam

A rituális naptánc életnagyságú megjelenítése a Luxton Múzeumban
(Banff, Kanada)

A ferde vonalak geometriája az Olympic Nemzeti Parkban található mérsékelt övi esőerdőben és a Nevada állambeli Hoover-gátnál

Mire birtokba vettem munkavállalási engedélyemet, már éreztem, hogy felhasználni nem nagyon fogom. A különböző álláshirdetések alapján támadt ötleteimet Erzszi kapásból visszautasította. Hallani sem akart arról, hogy ne legyek otthon, amikor hazajön, vagy hogy az iskolai szünetek alatt ne rendelkezhessek én is szabadon az időmmel. Egy darabig játszadoztunk a helyettes tanárság gondolatával. Pár hét tanítási tapasztalat után Erzszi ezt a lehetőséget is elvetette. Tartott tőle, hogy e munka idegkárosító hatásáért még az olyannyira tisztos javadalmazás sem kárpótolna igazán.

Néhány „kedvenc” álláshirdetésemre máig is nosztalgiával gondolok. A Medical Center egyik kórházából többször kerestek az orvostudomány iránt elkötelezett embereket új gyógyszerek kipróbálására. Egy ízben kimondottan alkoholistákra tartottak igényt. Egyetemi éveim jutottak eszembe. Lehet, hogy még akkor sem feleltem volna meg? Egy másik alkalommal az ürközpont tette meg csábító ajánlatát. Mindössze ágyban kellett volna feküdni néhány hónapig, hogy a súlytalanság következményeit tanulmányozhassák az emberen. Mennyit olvashattam volna! A temetkezési vállalatok is felkeltették érdeklődésemet 25-30 dolláros órabér-ajánlatukkal. Árnyas fák alatt sírt ásni ennyi pénzért nem is lehet rossz – elmélkedtem, de később rájöttem, hogy igazából ügynöki munkára akarnak toborozni, így aztán undorodva vettem el a gondolatot. Különbén bennünket is megkörnyékezett egy temetkezési vállalat. Egy szeptemberi késő délutánon bejelentették, hogy alkalmazottjuk felkeres bennünket. A feleségemmel tárgyaltak telefonon, és a legcsekélyebb biztatást sem kapták tőle. Ez azonban nem tántorította el őket. Másnap délben házuk előtt megállt egy nagy fekete autó (azért személyautó volt), és kiszállt belőle egy nagy fekete ember.

Szerencsére az afrikai-amerikai értelmesebbnek bizonyult, mint főnökei. Felfogta, hogy csak ideiglenesen állomásozunk az USA-ban, és majd annak idején, a minél távolabbi jövőben, hazai hant alatt kívánunk pihenni.

Ami az evilági pihenést illeti, abba még én sem fáradtam bele. Az első néhány iskolai nap után Erzszi annyi javítani való dolgot hozott haza, hogy mind a hármunknak bőven jutott belőle. Kezdtem már a kézírásukról is megismerni a tanítványokat. Ők szerencsére nem jöttek rá, hogy az Óperenciás-tenger túloldaláról érkezett tanárnőjük alvállalkozókat is alkalmaz fejlődésük előmozdítására.

Reggelente elkísértem Erzsit a munkahelyére. Az első napon még Kim vitt bennünket kocsival, de meggyőztük, hogy reggel még nem veszélyes a hőmérséklet, s húsz perc gyaloglást kibírunk. Így aztán októberig, amíg kocsit nem vettünk, saját lábunkon jutottunk el az iskolába. Szerencsére többnyire volt járda az utcákon, ha nem is mindig fért el rajta két ember egymás mellett. De hát a járdákat csak különleges alkalmakra használták, mint a felhőkarcolókban a lépcsőt.

Az iskola körüli utcák fél nyolc után már kezdtek megtelni parkoló kocsikkal, melyek nagy többsége a diákoké volt. Egyeseket a szüleik szállítottak, mások iskolabuszszal érkeztek. A Reagan High környékén ilyenkor mozgalmas volt az élet. Az erődítményszerű épületbe egy tekintélyes nagyságú udvaron keresztül lehetett bejutni. Az udvart övező kerítés főkapujánál rendőrök álltak. Jelenlétüket először valami különleges eseménynek tulajdonítottam, de később kiderült, hogy ez a mindennapi rutin része. Három igazgatóhelyettes is ott állt reggelente a kapuban. Az udvaron magas volt a népsűrűség. Háromnegyed nyolc előtt ugyanis a tanulók nem mehettek be az épületbe. A társaság nőnemű része egyértelműen gondot fordított a divatos külsőre, a fiúk pedig a macho megjelenésre. A tanároknak hét negyvenre kellett megérkezniük, akkor is, ha nem volt első órájuk; ilyenkor fél tízig szabadon szorgoskodhattak az iskolában.

Az első héten még a kapuból visszafordultam és hazasétáltam, de azután Erzszi megkért, hogy segédkezzem neki a lyukas órájában, így hát magam is bemerészkedtem az épületbe. Megismerkedtem néhány vándortanárral a saját teremmel nem rendelkezők szobájában. Egy ízben az igazgatóval is találkoztam a folyosón. Bemutatkozásom után Mr. Alaniz biztatott, hogy jöjjenek csak gyakran. Lassan megszokott látvány lettem a Reagan High-ban. Ténykedésem fő részét az jelentette, hogy miután Erzszi a Workroomból (tanárok számára berendezett sokszorosító iroda) átszállított egy adag fénymásolt lapot, a megadott sorrendben összetűztem őket. Ő közben visszament újabb fénymásolatokat készíteni, s ezeket is összetűződhettem. Közben módom nyílt egy-két dolgot megfigyelni. Nyolc óra előtt iskolai hirdetéseket hallgattam. Nagy részük sporteredményeket ismertetett. Elkaptam néhány beszélgetésfoszlányt, hogy a hallás utáni megértés nagyon fontos készséget fejlesszem magamban. Ha a fizikai munkám elfogyott, az ott heverő könyveket lapozgattam. Amikor megszólalt az első óra végét jelző csengő, Erzszi elindult a hat perc múlva kezdődő órájára, én meg iszkoltam kifelé az épületből, mert pillanatokon belül majdnem forgalmi dugó támadt a folyosókon a sok diáktól, akik a következő órájuk színhelye felé vonultak. Átvágtam az ilyenkor üres udvaron, magam mögött hagytam a Reagan High körül pihenő autósordát, és a tűző napon hazafelé indultam. Általában két számozott utca, a 13. és a 14. közül választottam. Mindkettő a házunktól nem messze futott bele a Lawrence Streetbe. A 13. keskenyebb volt és csendesebb, a 14-en fél nyolc és nyolc között viszonylag nagy volt a forgalom – az iskolabuszok is ezen jártak –, de a délelőtti közepére ez is elcsendesedett.

Negy-öt, névvel ellátott keresztutca kötötte össze a számozott utcákat a Lawrence-ig. Időnként ezeken is végigsétáltam, kényelmesen nézegetve a házakat.

Csend és béke honolt körös-körül. Az utcák két oldalát szegélyező fák koronái szinte az úttest fölött is összeértek. Autókat leginkább csak parkoló állapotban lehetett látni. Sok mókus és kevés ember mutatkozott. Az utóbbiak gyepet nyírtak

vagy locsoltak, a mókusok szórakoztató mutatványokat adtak elő. A házak majdnem száz százaléka fából épült. Némelyikük tekintélyes nagyságú, jól karbantartott épület volt rendezett kerttel körülvéve, de akadt egy-egy rozoga, szemmel láthatóan lakatlan kísértetház is, amelynek telkén a növényzet átvette az uralmat. Látvány szempontjából az ilyen ingatlan még érdekesebb volt, mint a „Tiszta udvar, rendes ház” típusú. Gyakran olvashattam a For Sale (Eladó) feliratot is a porták előtt földbe szúrt lécre erősített táblácskán. A táblákhoz valami tartályféle is illeszkedett, amelyből az érdeklődők elvehették a ház leírását tartalmazó papírlapokat. Úgy százezer dollár körül már elfogadható lakhelyet vásárolhatott magának az ember. Leginkább egy ingatlanügynökségen keresztül árulták őket, lakó már nem volt bennük. Ahogy teltek a hetek, hónapok, meggyőződhettem róla, hogy nem sokáig kellett várni az új tulajdonosra. A Heights felkapott hely lett. A belvároshoz közeli (húszperces autóútra lévő) nyugalmas városrész sokak számára vonzó volt.

Hazaérve felébresztettem a lányomat, Juditot, aki későn fekvő, későn kelő típus.

Megreggeliztünk, aztán Judit nekiállt az ebédkészítésnek, én meg javígtattam az előző napról maradt dolgozatokat. Amíg állást nem kapott, Judit is gyakran besegített ebbe a munkába. Utána viszont én vettem át a főzés feladatát.

Négy óra tájban hazaérkezett a feleségem. Októberig egy kolléganője szállította, aztán már saját kocsiján jött. Ebéd közben hosszan megtárgyaltuk az iskolai, később Judit jóvoltából a bölcsődei eseményeket. Majd ismét dolgozatjavítás következett. A hétköznapiakon nem nagyon kellett azon töprengeni, hogy mivel üssük agyon az időt.

A tanítás első hetében, amikor még viszonylag kevés időt kellett javítással töltenem, felmértem Amy és Alec könyvvállományát, s nekiálltam felfrissíteni és bővíteni brit és amerikai irodalmi ismereteimet.

Szabadidőm csökkenésével olvasási lendületem is gyengült, de ha lassabban is, folytattam a művelődést. Egyik délelőtt Kim elvitt Juditot és engem a központi könyvtárba, amely a legszorosabb értelemben vett belvárosban található. Letett bennünket az épület mellett; megegyeztünk, hogy két óra múlva értünk jön; ránk bízta olvasójegyét mondván, hogy nyugodtan kölcsönözzünk ki néhány könyvet a nevére és elhajtott. A könyvtár igen nagy volt, de a polcok közti gyaloglásban elfáradt olvasó mindig talált kényelmes ülőhelyeket egy-egy asztal mellett. Mi azért inkább egyik emeletről a másikra jártunk. Éreztük, hogy a két óra csak ismerkedésre lesz elég. Judit választott magának olvasnivalót. Erről én – törvénytisztelő polgár lévén – próbáltam lebeszélni. Mi lesz, ha kételkednek majd benne, hogy ő Mrs. Kim Martinez tanárnő. Kimnek ugyanis egy speciális, csak pedagógusoknak járó olvasójegye volt, amely a szokásos két hét helyett hathetes kölcsönzési időre jogosított fel.

Kifelé menet mintha egy szupermarketet hagytunk volna el vásárlás után. Nyolctíz pénztárszerű hely között válogathattunk. Csak éppen pénztárgépek helyett

számítógépek klaviatúráját ütogették a könyvtárosnők. Judit csak odanyújtotta az olvasójegyet és a könyveket. Megszólalni sem kellett. Lányom, akinek körülbelül három hónappal azelőtt volt a tizennyolcadik születésnapja, és inkább fiatalabbnak látszott egy-két évvel, Mrs. Kim Martinez tanárnő képében kísértál a könyvtárból.

– Na, ugye! – mondta.

Ez egyben az utolsó látogatásunk is volt a központi könyvtárban, mivel túl messzire esett a lakhelyünkől. Helyette beértük a Heights könyvtárával, ahová annak rendje és módja szerint be is iratkoztunk. Egyébként a Kim nevén lévő könyveket nem volt szükséges a központba visszavinni. Itt is leadhattuk őket. Mint rájöttünk, az olvasójegyek minden városi könyvtárra érvényesek.

A heightsi fiók kedves, családias hely, ahol minden korosztály képviseltette magát. Némelyik fiatal anya három-négyéves gyermekét is elhozta. A tíz-tizenkét évesek főleg a számítógépekkel foglalták le magukat. A középiskolás korosztály szemmel láthatóan a társasági élet kedvéért is járt ide. De lehetett látni egyedül üldögélő tizenéveseket vagy érettebb korú felnőtteket, amint komoly arccal, jegyzeteket készítve tanulmányoztak valamilyen könyvet, a pusztá szórakozásnál vélhetően mélyebb indítékoktól hajtva. Az olvasóknak szánt hirdetések között egy szombat délelőtti tartandó angol nyelvtanfolyamon akadt meg a szemem. Na, igen, azoknak sem árt angolul tanulni, akik már kinőttek az iskoláskorból. Egyébként a könyvtárosok beszéltek spanyolul.

Októberi gyaloglásaim során az Eladó feliratú tábláknál alacsonyabbakat, szinte csak térdmagasságig érőket is észrevettem, néha ötöt, hatot egy ház előtt. Nocsak, mi van ezekre írva? Mauro for Governor (Maurót kormányzónak!), Paul Hobby for Comptroller (Paul Hobbyt pénzügyminiszternek!), Vote for Democrats (Szavazzon a demokratákra!). Hát, itt választások készülődnek! Bevallom, amikor Texasba érkeztünk, fogalmam sem volt róla, ki lehet az állam kormányzója. Aztán Martineztől hallottam, hogy az ifjabb George Bush az, akinek négyéves terminusa most a végéhez közeledett. A Heightsban a demokraták lehettek többségben, nyilván ezért láttam gyakrabban Bush ellenjelöltjét, Garry Maurót ajánló táblákat. Ezeket a háztulajdonosok rakták ki a saját telkükön. De az újságokból és a TV-ből megtudtam, hogy Bush újráválasztása nem kétséges.

A TV elkezdte a választási hirdetések bemutatását. Amire különösen felfigyeltünk: némelyik hirdetés kizárólag egy-egy jelölt lejáratásával foglalkozott. Például: „Tudja-e ön, hogy a Demokrata Párt által igazságügy-miniszternek jelölt X. Y. három bizalmas barátja adócsalás vétsége miatt börtönbüntetését tölti? Szavazna ön börtöntöltelékek cimborájára?” Néha az ellenpárt által fizetett ledorongoló hirdetést rögtön követte a jelölt saját pártja általi felmagasztalása. Vagy fordítva.

November harmadikán harminckét államban választottak kormányzót; ugyanezen államokban a törvényhozó testületet is megújították, azaz állami képviselőket

és szenátorokat választottak. Texas államnak – tizenhét-tizennyolcmillió lakosára – harmincegy szenátora és százötven képviselője van. A szenátorok hivatali ideje négy, a képviselőké két év. Munkahelyük az austini Állami Kapitólium. A négyszáz-harmincöt szövetségi képviselő terminusa is két évre szól. A választócédulán tehát ők is szerepeltek. Minden állam lakosságának arányában küld képviselőket a washingtoni Kapitólium „alsóházába”. Némely állam csak egyet. Kalifornia, a legnépesebb állam, körülbelül harmincmillió lakossal ötvenkettőt. Texas harmincegyet. A száz szövetségi szenátor (államonként kettő) terminusa hat év. Őket három csoportra osztva választják kétévenként. Texasban szövetségi szenátort most nem választottak.

Az USA elnökéről és Kongresszusáról könnyű információt találni, az egyes tagállamok kormányzatáról annál nehezebb. Kíváncsian nézegettem tehát a postaládába bedobott kampánycédulákat és választási ismertetőket. Legérdekesebb felfedezésem az volt, hogy Texasban a kormányzó, az alkormányzó, az állami képviselők és a szenátorok, valamint a különböző szintű bírák, és néhány egyéb állami tisztviselő mellett a kormány öt tagját is közvetlenül választják. Nevezetesen az igazságügy-minisztert, a pénzügyminisztert, a mezőgazdasági minisztert, az állami földtulajdont ellenőrző minisztert, valamint az olaj- és gázkitermelést felügyelő minisztert. Amerikai-angol nevük a fenti sorrendben: Attorney General, Comptroller of Public Accounts, Agriculture Commissioner, Land Commissioner és Railroad Commissioner. A Land Commissioner által felügyelt állami földtulajdon több mint 80 000 négyzetkilométer. Texas pénzbevételeinek jelentős része származik az állami földek hasznosításából, többek között bányászati jogok bérbeadásából. Bizonyos földek jövedelme az állami iskolák támogatását szolgálja, így a Land Commissioner munkája a közoktatásra is hatással van. A környezetvédelem is nagyrészt ehhez a tárcához tartozik. A Railroad Commissioner elnevezés elég félrevezető (railroad = vasút). A vasúthoz is van ugyan a posztján valamelyes köze, de hatásköre elsősorban az olaj- és gázkitermelésre terjed ki.

Busht nagy többséggel újraválasztották, az alkormányzó is republikánus politikus lett, valamint az öt választott miniszterből legalább három. (Emlékeim itt-ott már halványulnak.) Megeshetett volna az is, hogy a republikánus kormányzó mellé demokrata párti alkormányzót és többségében demokrata minisztereket választanak. Egyébként a kormányzó által kijelölt miniszterekről a kampány alatt semmi szó nem esett.

A texasiak most Floridára is nagyon figyeltek, ahol Bush egyik öccse lett a kormányzó. Ugyancsak sok amerikai várta kíváncsian, elnyeri-e Minnesota kormányzói székét a volt pankrátor, Jesse (the Body) Ventura, aki egy kisebb párt színeiben indult. Egyesek csak polgárpukkasztó cirkuszlást láttak kormányzói ambíciójában, de a polgároknak csak kisebb része pukkadózott, a többiek megválasztották. A tréfás kedvű minnesotaiak pár nap múlva a következő felirattal ellátott pólot

hordták: „My Governor can beat up your Governor.” (Az én kormányzóm fel tudja pofozni a te kormányzodat.)

Martinezék demokrata érzelműek, de John kérdésemre elmondta, hogy néha szavazott republikánusokra is, ha egyik vagy másik posztra az ellenpárt jelöltjét tartotta jobbnak.

John Martinez, Erzsi cserepartnerének apósa volt a leggyakoribb látogatónk.

Foglalkozására nézve olajmérnök (petroleum engineer). Bár bizonyos kapcsolat kötötte az Exxon céghez, lényegében önálló vállalkozást vezetett. Alec fiát is ő alkalmazta szoftverfejlesztőként, míg az Magyarországra nem jött a feleségével. Üzleti ügyekben John néha átrándult más országokba is. Novemberben például minden évben két hétre Malajziába ment, ahol szintén valamilyen érdekeltsége volt. Amikor Houstonban tartózkodott, a nap különböző szakaiban benézett hozzánk. Segítséget vagy tanácsot adott, ha arra volt szükségünk.

Élemedett korú házunkban itt-ott el-elromlott valami, de John ezermesteri képességein semmi víz-, gáz- vagy egyéb szerelési feladat nem fogott ki. Ha nem volt semmi problémánk, egy kis beszélgetésre ült le. Már ismeretségünk elején azt az érzést keltette az emberben, mintha egy régi barátal társalognánk.

Valószínűleg kölcsönösen értékeltük egymásban, hogy nem gyermek sztereotípiák élnek bennünk egymás országaról. Erzsi és én is jártunk már korábban az USA-ban, s Judit sem most találkozott először amerikaiakkal. John pedig többször megfordult Európában, s karácsonykor feleségével együtt Magyarországra is ellátogatott.

John mintha missziójának érezte volna, hogy különböző, jobb fajta texasi vagy mexikói sörökkel ismertessen meg bennünket, s ritkán jelent meg néhány üveg efféle nedű nélkül. Mit mondjak, jól esett az ital, bár mi Johnt enélkül is szívesen láttuk volna. Tot mellett ő volt az az amerikai, akit magunkhoz legközelebb állónak éreztünk.

Január végén érdekes telefonhívást kaptam egy orvos titkárnőjétől. A Carla néven bemutatkozó hölgy azt kérdezte, hajlandó volnék-e főnökét magyar nyelvre tanítani. Ebben Solymosy úr, a tiszteletbeli konzul közreműködése lehet, gondoltam. Megegyeztünk, hogy Carla az első alkalommal eljön értem kocsival.

Másnap a megbeszélt időben meg is érkezett, s egy perc múlva már útban voltunk a Medical Center felé. A körülbelül húszperces út alatt én elmondtam neki, mi szél hozott Houstonba, ő Dr. Dacsóról adott tájékoztatást. A nevét „Desónak” ejtette, ebből a telefonáláskor még egyáltalán nem jöttem rá, hogy magyar név.

A Medical Center egy egész városnegyed kórházakkal, orvosi egyetemekkel. Mi egy Smith Tower nevű toronyházhoz hajtottunk. A tizennegyedik emeleten volt Dr. Dacsó irodája, amely két helyiségből állt. Az elsőben volt Carla munkahelye, ahol rajta kívül még egy másik titkárnőszzerű hölgy is dolgozott. Ebből Dacsó

doktor külön szobájába vezettek, amelyben egy-két percig magamra hagyva szemlélődhettem. Mindenekelőtt megtekintettem Houston belvárosának egy részét tizennégy emelet magasról. Épp egy helikopter készülődött leszálláshoz a közeli kórházban. Aztán a szobán futott végig a tekintetem. Számítógép, zsúfolt könyvespolcok, folyóiratok az asztalon. De már érkezett is az iroda gazdája. Dacsó doktor texasi szívélyességgel üdvözölt, s örömet fejezte ki, hogy teljesítem a kérését. Mr. Solymosytól hallotta, hogy van egy ráérő magyar Houstonban, s mivel Magyarországra készül hivatalos ügyben a nyár elején, szeretné, ha meg tudná értetni magát az ország nyelvén s egyben szülei anyanyelvén. O már Amerikában született 1949-ben. Körülbelül ötéves koráig magyarul beszélt otthon, de aztán mindent elfelejtett. Tisztában volt azzal, hogy pár hónap alatt érdemleges magyar nyelvtudásra nem tehet szert, de legalábbis az egyszerű élethelyzetekben, mint például a vásárlás és a közlekedés, boldogulni akar magyarul. Rokonszenvesnek találtam ezt a törekvést, és magát az embert is, aki ötvenedik évében is fiatalosan, energikusan sürgött-forgott számos tennivalója közepette.

Most éppen az utca másik oldalán lévő kórházból érkezett. A Smith Tower második emeletét egy függőfolyosó kötötte össze a kórházzal, így az orvosok és egyéb egészségügyi dolgozók az utcai forgalomtól nem akadályoztatva, kényelmesen átsétálhattak egyik épületből a másikba. Ha jól emlékszem, a Smith Tower jobb és bal oldalán még legalább egy-egy hasonló „torony” állt, és feltehetőleg egykori jelentős orvosok nevét viselték. Egyébként a houstoni híres orvosok száma 1998-ban még eggyel növekedett. Ferid Murad (albán származású amerikai) ezen a télen kapott megosztott orvosi Nobel-díjat gyermekgyógyászati kutatási eredményeiért. Ahogy megfigyeltem, az épületet lényegében az orvosok irodái töltötték ki, a betegek kezelése a szemközti kórházban történt.

Dacsó doktor is idejének legnagyobb részét a kórházban töltötte, de időnként – mint például ettől kezdve a nyelvórákra – átjött az irodájába. Egy-egy telefonhívás azért rendszerint félbeszakította munkánkat. Nem akartam faggatni, mivel is foglalkozik pontosan, de úgy vettem ki, hogy a tényleges gyógyítás munkaidejének csak egy részét foglalja le, és jelentős adminisztratív feladatai vannak. Egyik alkalommal észrevettem egy általa írott vaskos könyvet, amely az amerikai egészségügyi rendszert elemezte. Mint később megtudtam, magyarországi kiküldetésének célja a mi egészségügyi rendszerünk tanulmányozása volt. Megbeszéltük, hogy lehetőleg heti két alkalommal találkozunk valamikor, amikor mindketten ráérünk. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy amikor ő ráér, mert az én „munkaidőm” rendkívül rugalmas volt. Most éppen ráért a tanítvány, így el is kezdtük az első órát.

Régebben, fehérvári lakos koromban már tanítottam egy rövidebb ideig magyart mint idegen nyelvet kubai vendégmunkásoknak. Így jól tudtam, hogy ez merőben különbözik a közel harminc éven át gyakorolt munkámtól, az angoltanítástól.

Tankönyvünk még nem volt, de így is sikerült hasznosan eltöltenünk az első két órát. Végére maradt egy számomra kényelmetlen kérdés eldöntése: mennyi legyen az óradíj? Mély lélegzetet vettem, és közöltem, hogy hatvanperces tanóránként 25 dollárt gondolnék. Emlékeztem kórházi nővérekkel kapcsolatos álláshirdetésekre, amelyekben a magasabban képzett ápolónőknek 18-30 dollár közötti órabért ajánlottak. Készséggel beleegyezett. Sejtettem, hogy anyagi helyzetét nem rendíti meg a dolog. Visszafelé is Carla, a titkárnő szállított kocsiján. Most már – mint régi ismerősnek – azt a bizalmas kérdést is feltette, hogy milyen óradíjat kértem. Reálisnak találta igényemet, ő is körülbelül ennyiért adott angolórát Olaszországban. (Olasz származású volt, és a közelmúltban egy évet az óhazában töltött.)

A továbbiakban már buszon mentem a Medical Centerbe. Az oda-vissza közlekedés jócskán hozzátett a munkaidőmhöz. Visszafelé könnyebb volt, mert a járművekre várakozva legalább leülhettem egy padra, s akár valamilyen ingyenes sajtóterméket is vételezhettem magamnak egy-egy újságos tartályból. Még csak nem is voltam feltűnő jelenség, mert mások is ültek vagy álltak a közelemben, hozzám hasonlóan tömegközlekedési szándékoktól vezérelve. Mindenki egészségügyi dolgozó volt. Többségük aztán pár megálló után leszállt, és a Heights városrészbe érve már leginkább csak hispán asszonyok ültek a buszon rajtam kívül. Ők is munkából jöttek, csak kevésbé jól fizető munkahelyekről. Spanyolul beszélgettek egymással. Kifelé menet szinte mindig magányosan ácsorogtam a házunktól hat-nyolc percre lévő buszmegállóban. Menetrend nem volt kifüggesztve. Houstoni tartózkodásunk elején még volt úgy, hogy telefonon érdeklődtünk egy-egy busz indulása felől, de igazán pontosan nem lehetett megjósolni, mikor ér a mi megállónkhoz. Így saját megfigyeléseimre hagyatkoztam, és óvatosságból jócskán rátarottam, mert óránként kettőnél több nem jött.

Dr. Dacsó közben két magyar tankönyvet is beszerzett, és szorgosan készült az órákra. Gyakorlatilag a nulláról indult, mert, mint mondta, egy-két szó kivételével tényleg mindent elfelejtett kiskorában. Nyelvi emlékeinek köszönhetően azonban a kiejtést viszonylag könnyen és pontosan el tudta sajátítani. A témáinkat egyébként ténylegesen a mindennapi életre korlátoztam. Időnként – pihenésképpen egy kis angol nyelvű beszélgetés során – magyar országismereti „előadásokat” is tartottam.

Rendszerint Dacsó doktor előtt érkeztem az irodába. A titkárnők helyvel kínáltak a belső szobában, és pár percig a kilátásban gyönyörködtem. Egy izben a két hölgy pironkodva közölte, hogy kérésük lenne hozzám. Cliff születésnapja közeleg, mondták, és szeretnék magyar nyelvű köszöntővel meglepni. Szerencsére volt annyi idő a főnökük megérkezéséig, hogy lefordíthassam az általuk angolul megfogalmazott köszöntőt, majd néhányszor elismételjék a számukra szokatlan hangzású mondatokat. Nemsokára viszont nekem volt részem magyar nyelvű köszönetben. Elérkezett Cliff magyarországi útjának ideje. Be kellett fejeznünk a nyelvórákat.

Búcsúajándékként egy Texast bemutató szép képeskönyvet kaptam, benne Cliff hibátlan magyarsággal írt szavaival, melyekkel munkámat megköszönte.

A Medical Center-béli óráim vége felé egy tolmáctársaság újabb munkát kínált, amely abból állt volna, hogy esetlegesen orvosi vizsgálatra szoruló magyaroknak tolmácsoljak telefonon. Először érdekelt a lehetőség, de amikor levélben részletesebb tájékoztatást adtak, kiderült, hogy nagy kötöttséggel járma. Ellátnának személyi hívóval, melynek csipogása után öt percen belül fel kellene vennem a telefont, és megkezdenem tolmácsolásomat. Ha pedig el kívánnám hagyni a város határait, előre értesítenem kellene a központot. A készenlétért egy szimbolikus összeget, havi ötven dollárt ajánlottak, a komolyabb juttatás a tényleges munka, a tolmácsolással eltöltött idő arányában járt volna. Alaposabban meggondolva a dolgot, nehezen tudtam elképzelni, hogy olyan magyar betegszik meg hirtelen Houstonban, aki sem angolul nem tud, sem angolul beszélő barátja nincs, aki az orvoshoz elkísérné. Úgy éreztem, a munkám főleg abból állna, hogy tájékoztatom a központot hétvégi kirándulásainkról. Amúgy is közelgett az iskolaév vége s vele a tervezett nagy utazás. Így hát nemet mondtam az ajánlatra. Egyébként a tolmáctársaság és köztem telefonon történt a kommunikáció, az egy postai küldeményüktől eltekintve. Houston egy távolabbi részén volt az irodájuk. Első jelentkezésükkor megkérdeztem, mikor nézhetnék be hozzájuk. Azt válaszolták, hogy sürgősségem van, ha elfogadom ajánlatukat.

Családunk anyagi boldogulásához végül is nem járultam hozzá. Az a körülbelül ötszáz dollár, amit nyelvóráimért kaptam, nem volt komoly tétel. Judit több mint tízszer ennyit keresett. Ő még hazatérésünk után majdnem egy évvel is kapott 367 dollár adó-visszatérítést a texasi adóhivaltól. Erzsébet Fulbright ösztöndíja egyébként nagyjából 21 000 dollár volt. Ezer-ezer dollár kiegészítést kapott még a két „eltartott”, Juditra és rám. Feleségem és lányunk fizetése (28-29 ezer dollár az egész évre) egy embernek kellemes megélhetést biztosított volna még az USA-ban is, mivel lakásbérleti költségek és adók nem terhelték. Ha nem utazgatunk, még hármasan is megtakaríthattunk volna másfél-kétmillió forintnak megfelelő összeget. De mi inkább az élményeket választottuk. Most is úgy érezzük, nem döntöttünk rosszul.

Ha valaki tanítani megy az USA-ba, biztosan megkérdezik tőle valamikor:

– Nem félsz, hogy lelőnek?

A kérdezett általában csak legyint vagy elmosolyodik, és mindenképpen nemleges választ ad. Nincs ebben semmi különös, így éreztem én is.

Aprilis 20-án, kedden este ért amerikai tartózkodásom legnagyobb megrázkódtatása, amelynek hatása alól a kedves élmények ellenére sem tudtam teljesen megszabadulni a tanítási év végéig.

Aznap, mint máskor tanítás után, azonnal autóba vágtam magam, és siettem haza. Ebéd, javítás, házimunka, esti híradó. Először nem akartam elhinni. Két végzős diák lelőtte 10 társát és egy tanárát, megsebesített további 23 diákot, közöttük négyet életveszélyesen, majd önmagával is végzett a Columbine High Schoolban, a Colorado állambeli Littleton városkában. Két értelmesnek mutató, viszonylag stabil és jómódú fehér családból származó diák – európai értelmezés szerint a nagykorúság határán – olyan szándékos és kitervelt gonosztettet hajtott végre, amelyre nem volt semmilyen ok és magyarázat. A szomorúságból és megrendültségből még fel sem ébredtem, amikor másnap reggel 8 óra előtt utasításba adták mindannyiunknak, hogy feszültség-levezető tevékenységgel kezdjük óráinkat. James Estrella rajzoltatott. Az egyik alkotást behozta óra után a vándormadarak tanáriójába. Egy nagy kartonlapra két alak körvonalai kerültek. A nagyobb ütni készült egy vele szemben álló kisebbet. James kitette a falra, s ezután ez volt az első részlet, amit az asztalomhoz lépve minden reggel megpillantottam.

Én naplóoldalt íratтам. Általában józan, együttérző és óvatosságra intő vélemények születtek. Egy kivétellel. Íme az ezzel kapcsolatos naplóoldal Jorge Moron tollából:

Cím: *Fegyverek*

Rávezető utasítás: *Írd le, mi a véleményed arról, hogy egyesek fegyvert hordanak maguknál!*

Szeretem a fegyvereket, mert megvédenek a rossz emberektől és a gengszterektől.

Én is szeretnék egyet, így tudnék, és meg tudnám védeni magam. Szeretek mindenféle fegyvert. Ha lenne nekem, meg..... mindenkit, aki szemétkedik velem. Ha fegyvert vinnék magammal, a környékünkön mindenki tisztelne, ha nem így lenne, tudja, mi történne, őket. Néhány szemétkedik velem, de jobban teszik, ha óvatosak, mert én meg fogom őket egy napon, és meg fognak fizetni mindenért. Én előre megmondtam.

Nos, mi a teendő ilyenkor? Nem akarom itt a Columbine High-ban történeteket elemezni, de azt mindenképpen fontosnak tartom, hogy a meghallgatott tanúk sorban említették a két gyilkos tanuló antiszociális viselkedését (pólófeliratok, ruházat, agresszív szabadidőtöltés, durva beszéd stb.) mint olyan előjeleket, amelyekre odafigyelve talán meg lehetett volna akadályozni a vérengzést. Az antiszociális, fenyegetőző viselkedés vagy póz olyan gyakori a Reagan High-ban, hogy ha mindegyik esetben riadót fújnánk, nem tudnánk tanítani. És itt fogható meg az igazi félelem: a rettegés, hogy nem jól ítélsz meg egy csínytevést, nem veszed észre az előjeleket, vagy bolhából elefántot csinálsz, és komoly problémát kavarsz, mert igazi támadásra kényszeríted az agresszív pózokat kedvelő ifjakat.

Mit tegyek Jorge Moronnal? A törvény szerint azonnal az igazgatóhelyettes elé kellett volna vinni. Sejtésem szerint minimum egy hét SRC. Végül úgy döntöttem, hogy semmi effélét nem teszek. Jorge izgatottan várta a következő órát. Talán élvezte is a helyzetet.

– Én nem kaptam vissza a naplóoldalt.

– Valóban. Magamnál tartom, mert mindig emlékezni akarok rád és arra, amit írtál.

Jorge iszonyatosan vörös lett, és ezek után könnyen fegyelmezhető volt, de munkára továbbra sem lehetett rábírní.

Az HISD hivatalos állásfoglalása is hamarosan eljutott a tanárokhoz. Dr. Rod Paige, az iskolák felügyelője április 23-i kommunikéjében a következő biztonsági intézkedéseket javasolta minden tanítási intézménynek:

– iskolai egyenruha viselése, amely csökkenti a gyerekek elszigeteltség érzetét (anyagi okok miatt ezt lehetetlen lett volna bevezetni a Reagan High-ban),

– kabát, sapka és bőszárú nadrág, valamint hátizsák betiltása – átlátszó nylon vagy necc-szatyrok bevezetése,

– a rendőrrjárőrök számának növelése az iskolai parkolóban,

– az iskolában szolgálatot teljesítő rendőrök számának növelése,

– fémdetektorok alkalmazása a bejáratnál (mi nem használtunk ilyeneket),

– a diákszekrények átkutatása vagy használatuk betiltása (a Reagan High-ban már több éve nem használták őket),

– a fokozatos iskolakezdés és távozás bevezetése (egy esetben volt rá szükség, amelyről később majd írok).

Bizonyos helyeken a szigorú intézkedések ellenére is utánzóhullám indult meg. Több houstoni és texasi iskolát bezártak néhány napra, mert fenyegetések érkeztek levélben vagy telefonon, és diák-összeesküvéseket derítettek fel. A mi iskolánk is kapott ilyeneket, de nem zártunk be. Mindenesetre láthatóan szigorodott az iskolai fegyelmező és büntetőrendszer, és a tanári panaszokat igen komolyan vették. Mindössze egy tanárnőt ért olyan inzultus, amit akár támadásnak lehet nevezni. Egy fiú a falnak szorította, de ő időben hívta a rendőröket, és azok bilincsbe verve vitték

el a hőzöngőt. Némileg gyakoribbá vált a lézerceruza (laser pointer) használata a diákok körében, amit azonnali felfüggesztéssel sújtottak. Egyébként a fokozott erőfeszítéseknek és a tanári összefogásnak köszönhetően jobb volt az órai fegyelem, mint valaha. A közhangulat azonban végig rendkívül feszült maradt. A gyerekekben is állandó félelem élt. Beszélgetéseink során kiderült, ők még nagyobb fokú ellenőrzést szerettek volna, mint például motozást és videokamerákat az osztálytermekbe. Kifejezetten haragudtak azokra a tanárookra, akik nem léptek fel határozottan a bajkeverők ellen. Egyértelműen világos volt, hogy a hátralévő egy hónapra valóban egyetlen kérdés maradt igazán fontos: „Student safety above all else” – A tanulók biztonsága mindenek előtt.

A Nagy kanyar

A különös feszültségekkel terhelt iskolai élet mellett szinte hihetetlennek tűnt, hogy álmunk a nagy utazásról hamarosan megvalósulhat. A naptárra nézve mindenesetre egy hónap volt már csak hátra, és akár valószínűnek tűnt, akár nem, a józan ész azt diktálta, el kell kezdenünk a felkészülést. Első teendőnk volt a felszerelés beszerzése és felavatása egy próbaúton. Az Academy nevű sportfelszereléseket áruló üzletlánc egyik tagjánál megvettük a sátrat és a felveréséhez szükséges pecskéket, kalapácsot, valamint a vízhatlan alátétet, a fekvőszivacsokat és a hálósákokat. Kölcsönbe kaptunk viharlámpákat és benzinfűzőt egy feltöltött tartállyal. Mindezt a ruháinkkal, a tartós élelmiszerekkel és az italokkal együtt már előző délután beraktuk a kocsiba.

Április 30-án, pénteken reggel indultunk útnak az I 10-en a Big Bend (Nagy kanyar) Nemzeti Parkba, amely a Rio Grande éles kanyarulatánál található Mexikó és Texas határához közel, Houstontól mintegy 900 kilométerre. Az út ijesztően sivár tájon vezetett Del Rio után. Áthaladtunk az Amistad-víztározó feletti hídon, majd négyszáz kilométert autóztunk a sivatagban. Kísérteties utazás volt. Aggódunk, hogy nem lesz elég a benzin. Hol azért féltünk, mert alig járt arrafelé jármű, hol pedig azért, mert jött egy. Nyomtalanul eltűnethettek volna bennünket a föld színéről, hiszen a határsávot ellenőrző rendőrautó is ritkán járt ezen a tájon. Sokszor 150 kilométerre volt az egyik település a következőtől. A település szó túlságosan nagylelkű megjelölés azokra a szellemvárosokra, ahol az út mellett állt egy benzinkút, egy vegyesbolt, vele szemben pedig bevert ablakú, lakatlan épületek. Ilyen helyeken kényszerültünk tankolásra. Aggódásunk szerencsére alaptalannak bizonyult.

Még világos volt, amikor megérkeztünk a Chisos-hegység lábához, és meredek hágóján átjutva egy kopár csúcsokkal körülvett medencébe jutottunk. Itt táboroztunk le a festői fekvésű kempingben. Lámpalázasan végeztük a táborverés minden-

napos dolgait. Biztosak akartunk lenni abban, hogy jó a sátorhely, és nem túl kemény a talaj. Többször ellenőriztük stabil-e a sátor. A hosszú vezetés és a táborverés izgalmai után a lámpagyújtás és a főzés következett. A viszonylag erős szélben egyik sem volt egyszerű. Végül letelepedtünk a sátorhely melletti fedett étkezőasztalnál. Csillagfényes este volt. Otthonos zajok szűrődtek át a távolabbi táborozók felől. Hallani lehetett körülöttünk a vadon neszeit is. Finom vacsorát ettünk: forró konzervlevest és hűtőtáskánkban otthonról hozott pulykasültet paricsommal. Elmosogattam a lámpafénynél. Judit naplót írt, Béla pedig olvasott. Este 10 óra körül ideje volt kipróbálni, hogy esik az alvás új „házunkban”. Judit azonnal álomba merült. Én még figyeltem, hogy mennyire jól hallani mindent, ha ennyire közel vagyunk a földhöz. Azért mindannyian kellemesen aludtunk. Reggel kávéfőztünk, és tojást sütöttünk. Miután elmosogattunk, és mindent beraktunk a medvék ellen kitalált fémtárolóba, felfedezőútra indultunk. A Chisos-medencében van egy elegáns szálloda és a környékén turista iroda is. Beszereztünk néhány prospektust, majd megkezdtük a már otthon kiválasztott túrát az úgynevezett Ablak-ösvényen (Window Trail).

A könyv, amelyből a túraötletet vettük, szintén megmértetett. A Fodor-féle kalauzt A Nyugat nemzeti parkjai címmel még karácsonykor vásároltam San Franciscóban. Erre a könyvre alapozva akartuk megtervezni a nagy utazást is. Tudnunk kellett, mennyire megbízható és friss a benne közölt tájékoztatás. Itt váltottuk meg a könyv által javasolt Aranysas-bérletet (Golden Eagle Pass) 50 dollárért. Ezzel ezután korlátlanul beléphettünk bármelyik nemzeti parkba. Ha belegondolunk, hogy egy átlagos parkbelépő körülbelül 10 dollárba kerül, és mi legalább húszat szerettünk volna útba ejteni, ez mindenképpen megérte.

Az általunk választott túra egy hétkilométeres, közepes nehézségű, önmagába visszatérő, hurokszerű útvonal, amely szűk kanyonban és patakmederben vezetett egy sziklaperemhez, amelyet két oldalt „V” betűre emlékeztető keretként fogott közre két hegycsúcs. A perem alatt irtózatosan mély szakadék tátongott, és gyönyörű volt a kilátás. Ezért hívják ezt a túrát Ablak-ösvénynek.

A könyv megállta a helyét. Ez az ösvény a túrázás lényegét értette meg velünk, és felejtethetetlen alapélményt nyújtott a sivatagról. Szinte összeestünk a sátor előtt, amikor visszaérkeztünk. Örökre megtanultuk, elengedhetetlen a sapka, a krém és egy liter ivóvíz egy személyre öt kilométerenként. A melegben nem szabad gyorsan menni és sok holmit vinni. Időnként pedig mindenképpen pihenni kell. Megismerkedtünk számos kaktuszfélével, mint például a cholla, a fügekaktusz, az ocotillo, az agave, valamint a jukkával is. Némelyikük lila, sárga vagy piros színben virágzott. A szakirodalom szerint puma és medve is lakozott errefelé.

A legnagyobb hőségben – úgy 40 Celsius fok körül – nem szabad túrázni. Ez idő tájt, 2 és 3 óra között, a fedett asztalnál ebédet főztünk, ettünk, és pihentünk. Délután autós túrát tettünk a park távolabbi, a medencén kívül eső részein.

Holdbéli tájnak tűnt, amerre jártunk, mégsem volt fakó vagy unalmas. A meglepő sziklaalakzatok és a szűk kanyonok, a zord hegyvonulatok és a hirtelen magasba szökő, oszlop-, kúp- vagy koporsószerű kinövések, a butték izgalmassá tették a Chihuahuan-sivatag képét. Szépségét elsősorban azonban színeinek köszönhetette. Különösen a csikos vulkanikus hegyek nyugöztek le bennünket: a vörös szín a láva, a fekete a tufa. Meg lehetett számolni a kitöréseket. Szürkésfehér sziklákat is láttunk megkövesedett vulkáni hamuból. Könnyen porlik, s így az erős szél fehér lisztet hintette be az utat. Eljutottunk a Rio Grande kanyarulatához, amelyről a park a nevét kapta. Mintha óriások házában jártunk volna. A Rio Grande toronyház magasságú falak közé szorult, és itt vágta ki kanyargó medrét. A visszafelé vezető úton, a sivatag lapos része felett furcsa felhőket pillantottunk meg. Még mondtam is, hogy ilyen a nagykönyvben megírt tornádófelhő: súlyos feketésszürke paplan, amelyet egy csószerű nyél köt össze a szárazfölddel. Nem kételkedett senki sem a szavaimban, csak lezserül megjegyezték, hogy nagyon messze van. Ebben igazuk volt. Igyekeztünk vissza a Chisos-medencébe, mert a naplementét szerettük volna lefényképezni. Az egyik magasabb pontról el lehetett látni addig az „ablakig”, amelyhez délelőtt elgyalogoltunk. Nyílása éppen a lemenő napot fogta közre. A barna, a vörös és a sárga fantasztikus keveredését észlelhettük, ahogy az égő labda lassan eltűnt az ablak alatti szakadékban. A másik fényképtéma ugyanerről a pontról ellentétes irányban látszott: A Casa Grande egy óriási, téglalakú, kopár sziklatömb, amely színét aszerint változtatta – a vajszíntől a sötétliláig –, hogy a lemenő nap milyen szögből sütött rá. A legmegfelelőbb fényhatásokra várva egy tarantella pókkal találkoztunk. Arasznyi szőrös teste elég ijesztő volt, de azért sikerült lefényképezni. Vacsoránkat már nyugtalanul fogyasztottuk, mert kissé megerősödött a szél. Mire elmosogattunk, és elrakodtunk, viharos erejűvé vált. Éppen le akartunk feküdni, amikor, úgy tíz óra tájban egy orkánszerű szélhőkés elferdítette és meghajlította a sátor egyik merevítő rúdját. Nem éppen a legjobb hangulatban, mindent összecsomagoltunk, és indulásra készen elhelyezkedtünk a kocsiban. Kénytelenek voltunk az autóban ülni az éjszakát. Villámlott, mennydörgött és üvöltött az orkán, de eső nem esett. Azért aludtunk valamelyest, és reggeli után a még mindig erős szélben elindultunk hazafelé.

Minél előbb Houstonba szerettünk volna érni, mert a viharfelhők valahogy mindig a kocsink felett úsztak. Kicsit túlléptem a megengedett sebességhatárt egy kisvárosban, ahol azonnal lecsapott rám a rendőrrájőr. Nyolcvanegynéhány dollár büntetést róttak ki. Este 7-re érkezünk meg, és bármennyire felejthetetlen és tanulságos volt a próbaút, a kicsomagolás és a szokásos esti tennivalók után valósággal ágyba zuhantunk. De jó érzés is volt biztonságos fedél alatt aludni!

Boldog álmunkból furcsa mormoló zaj keltett. Üvöltött a szél, csattogtak a leszakadt ágak, és az egész ház recsegett-ropogott. Judit éppen a fürdőben tisztálkodott, amikor kiáltozni kezdett:

– Anya, mindjárt rám szakad a fürdőszoba!

Szerencsére nem így történt. A TV-ben kezdték bemondani azokat az iskolákat, ahol elmarad a tanítás. A Reagan High-ról nem szóltak. Ahogy sietve végeztünk a reggeli készülődéssel, elment a villany. Aztán megsüketült a telefon. Ekkor egy hatalmas szélhőkés egy teljes faágat a garázs és a ház közt lévő villanyvezetékre csapott. Lejött a garázs oromléce. Körülbelül 10 perc múlva valamelyest enyhült az orkán, és eleredt az eső. Kocsiba ültem, és komoly félelemmel a lelkemben elmentem a Reagan High-ba. Ott már az étteremben gyülekezett mindenki. Villany nélkül az épületet életveszélyesnek nyilvánították, s így mindenkit hazaengedtek. Közben újra használhattuk a telefont, és Judit megtudta, hogy nem kell bemennie dolgozni, mert ott sincs villany, s ezért nem fogadhatnak csecsemőket. Mivel semmilyen hírforrásunk nem volt, eszünkbe jutott az időjárás-rádió. Az megszólalt: „A kisebb méretű tornádó, amely ma hajnalban lecsapott Houston belvárosára, mostanra felszívódott. Két irodaház teljesen romba dőlt. Továbbra is viharos szél és nagy mennyiségű csapadék várható.” Az a két irodaház tőlünk körülbelül két kilométerre állt. Este a híradóban láttuk, hogy a Big Bend környékén szombaton és vasárnap észlelt jelenségek s a houstoni hétfői mini-tornádó összefüggő légköri fejlemények hatására alakultak ki.

Szerettünk volna egyik hétvégén Oklahoma államba is elmenni, de az kiváltéppen tornádójárta vidék, s ennyi kóistoló ebből éppen elég volt.

Visszaszámlálás

Május 5-én a 2. órában az egész iskola megemlékezésen vett részt az auditóriumban. A Cinco de Mayo (május 5-e) mexikói ünnep. 1862. május 5-én a Zaragoza tábornok vezette mexikói sereg hősieen megvédte Puebla de Los Angeles városát a túlerőben lévő franciák ellen. Bár az utána következő háborút elvesztették a mexikóiak, és egy idegen császár ült a mexikói trónon, május 5-ét, az első franciák elleni győzedelmes csata emlékét azóta megünneplik. Május 5-e ma egyben az amerikai és mexikói barátság jelképe a jelentős hispán populációval rendelkező államokban, így Texasban is. Ünnepi beszédek hangzottak el, majd megszólalt a híres mariachi zene, és a tanítás után díszbédet adtak a tanároknak a mexikói színekkel és zászlókkal feldíszített könyvtárban.

Úgy gondoltam, a 3. óras csoportomban projektmunka keretében minden tanuló hozzájárulhatna ahhoz, hogy kifejezzék – akár egy kicsit a névtelenség mögé rejtőzve – mit jelent nekik Mexikó. Több poszter készült írásos szöveggel, rajzokkal, fényképekkel. A legjobbat kitettük a faliújságra Cinco de Mayo tiszteletére. Még Imelda Salinas is fellelkesült, amikor meglátta poszterüket a folyosón. Az 1. óras csoport a műsor után elénekelte nekem a mexikói himnuszt spanyolul.

Furcsa dolog volt belegondolni, hogy nyolc hónappal ezelőtt a mexikói hazafias érzület álarca alatt elutasítottak, most pedig a kedvemre tesznek. Nyilván nem a mexikói érzület változott.

A TAAS-vizsgák után egy kicsit engedtem a szigorúságból, bár hátra volt még a kilenches vizsga, és előtte pedig a kurzuszáró vizsgák, amelyeket minden tantárgyból le kellett tenni, hogy magasabb évfolyamba kerülhessen az ember. Ez volt a bevezető és egyben kísérleti tanév, de a következőtől kezdve valóban nem engedték feljebb azt, aki megbukott. A diákok ezzel nem voltak tisztában. Ha tudták volna, mi a valós helyzet, meg sem írták volna. Így azonban felesleges idegességük és gyanakvásuk nehezítette meg a vizsga lefolytatását. Egyesek azért nem akarták komolyan venni, mert úgy gondolták, nekik úgy sem fog sikerülni.

Lassan annak is ki kellett derülnie, hogy a tizenkettedikeseknek összegyűltek-e az érettségi bizonyítványhoz szükséges pontjaik: szám szerint 24. Ha igen, elkezdheték az érettségi bizonyítvány átvételére való felkészülést.

Az HISD érettségi követelményei a következők voltak az 1998-99-ben végzetek számára:

Angol:	4	Matematika:	3
Világtörténelem:	1	A világ földrajza:	1
Az USA történelme:	1	Testnevelés:	1,5
Egészségtan:	0,5	Beszéd:	0,5
2. nyelv:	1	Technika:	1
Az USA kormányzati rendszere:	0,5	Közgazdaságtan:	0,5
Természettudományi ismeretek:	3	Választható tárgyak:	5,5

Egy félév (2x9 hét) az adott tantárgyból 0,5 pontot jelentett.

Maga a ceremónia – a graduation – csak május 29-én zajlott le, és a nagy utazás miatt már nem vehettem részt rajta.

A tanárok számára is elérkezett a számvetés ideje. Egy, évente újra induló ösztönző program alapján ez idő tájt kellett leadniuk év végi jelentéseiket, ha egy-egy speciális nevelési területen végzett munkájukért jutalomra számítottak. A következő szempontok szerint lehetett pályázni:

- a tanulói teljesítmény növelése (tesztek, osztályzatok, tanulók munkái – dokumentáció minden csoportból),
- a tanulói hiányzás csökkentése (dokumentáció),
- a tanári hiányzás kiküszöbölése,
- továbbképzés (minimum 60 fizetetlen óra),
- önkéntes munka (minimum 50 óra fizetetlen iskolai közösségi munka, hátrányos helyzetű tanulókkal való foglalkozás, önkéntes helyettesítés, szülő-tanár szervezetben való tevékenység, diáklklub önkéntes támogatása, tanulói kíséret, korrepetálás).

Ez a program határozottan népszerű volt a tanárok körében, és sokan részesültek jutalomban. Én sajnos hivatalból nem vehettem részt benne, bár a 2. pont alapján mindenképpen jogosult lettem volna az elismerésre, hiszen igen keveset hiányoztam.

Ami a mindennapi iskolai életet illeti, kellemetlenül érintette a tanárokat a diákok egyre izágább és türelmetlenebb viselkedése. Ismét megsokszorozódtak a verekedések, amelyeket a coloradói mészárlás után még szigorúbban büntettek.

Így érkezünk el az utolsó két naphoz. Ekkor zajlottak a kilenches vizsgák. Az utolsó előtti napon a 2. órák, az utolsón pedig az 1. és a 3. órák vizsgáztak. Mindegyik csoportban a teszten kívül egy szabad témájú naplóoldalt is írtam. Így akartam biztosítani, hogy senki ne maradjon munka nélkül egy percig sem. Mint már a korábbi vizsgákról szóló beszámolóimban elmondtam, elengednem semmiképpen nem lehetett őket, így az utolsó órán, ha nem lett volna mit tenniük, kitört volna a pokol. Szerencsére nem tört ki.

A második órák vizsgáján csöngetés előtt öt perccel már senki nem volt hajlandó dolgozni, még az sem, aki nem végzett. Fennhangon türelmetlenkedtek vagy nyári terveiket osztották meg a többiekkel. Beszedtem a dolgozatokat és az utolsó, kötetlen tárgyú naplóoldalakat. Elérkezett a búcsú pillanata attól a közösségtől, amely a legtöbb szomorúságot okozta az egy év alatt. Jeleztem, hogy legyenek csendben, mert mondani akarok valamit. Azonnal elhallgattak. Bárcsak eddig is így lett volna! Nagy, sötét szeimeiket rám szegezték, és egész arcukon látszott a kíváncsiság.

– Szeretnék mindenkitől elköszönni. Mint tudjátok, a családommal augusztusban visszamegyek Magyarországra. Addig egy kicsit utazgatunk az USA nyugati részén. Örülök, hogy megismertelek benneteket, és együtt dolgozhattunk. Bár számos nehézséget kellett leküzdenem, egészében véve jól éreztem magam a Reagan High-ban. Sokat tanultam az emberi természetről, a fiatalokról és önmagamról. Akárhogy is, ehhez ti mindenképpen hozzájárultatok, és ezt köszönöm. Kívánom, hogy időben megértsetek, milyen fontos a tanulás, és milyen csodálatos megismerni másféle embereket és országokat. Boldogságot, sikereket és kellemes nyári vakációt kívánok mindenkinek. Lehet, hogy egyszer még újra találkozunk valahol. Viszontlátásra.

- Jó utat, miss!
- Vigyázzon magára!
- Sok boldogságot, miss!

Efféléket kiabáltak, miközben kénytelen voltam őrizni a kijáratot. Szerencsére megszólalt a megváltó csengő. Azonnal az ajtónál termett mindenki, és nyomták, tolták egymást. Sajnos, ugyanaz az élmény, mint a karácsonyi szünet előtt. Néhányan azért megálltak: a fiúk komolyan kezet nyújtottak, a lányok rám mosolyogtak.

- Viszlát, miss. Jó vakációt! – és integettek.

Martha Gonzales átölelt.

– Thank you, miss (köszönöm) – mondta.

Amikor kiürült a folyosó, összeszedtem a teremben hagyott papírgalacsinokat és kólás flakonokat. Furcsa érzés fogott el, amint utoljára szemügyre vettem Julie Breaux-Healy termét. Az év folyamán sokszor azt kívántam, bár ne kellene többet belépnem ide. És most, hogy nem kell már, elszomorodtam. Véget ért egy ütközet a tudatlanság elleni harcban, és nem biztos, hogy mindent megnyertem, amit pozícióból adódóan megnyerhettem volna. Összeszedtem és tolokocsira raktam a számomra kiadott tankönyveket, hogy leadjam őket Mr. Jones titkárnőjének a raktárban. Az ajtóból visszanéztem az üres padokra.

A búcsúzás a másik két csoportomban is hasonlóan zajlott.

Az utolsó napot különleges biztonsági intézkedések előzték meg. Ilyenkor történik a legtöbb erőszakos cselekmény, mondták az itteniek. A legszigorúbb titoktartás mellett megszervezték az épület lépcsőzetes kiürítését az utolsó vizsga után. Azok a tanárok, akiknek nem volt órájuk, a teljes adminisztratív stáb és az iskolavezetés, valamint a megnövelt rendőri csapat kordont képeztek a folyosókon. Ha egy szintet kiürítettek, a folyosóvégi ajtókat lezárták. Az ügyelők az udvarra mentek, hogy megakadályozzák a nagyobb diákcsoportosulásokat, és az iskolaudvaron kívülre tereljék a diákokat. Az adott szinteket öt perces különbséggel értesítették a tantermi rádión keresztül az indulás idejéről, amelyről a többi szint természetesen nem tudott. A tanulók arcán a legteljesebb megdöbbenés tükröződött. Sejtették, hogy ez igen komoly óvatossági intézkedés, és hogy még sosem alkalmazták a Reagan High-ban. Megszeppenve vonultak lefelé a lépcsőkön. Mire az udvarra értem, már csak azt láttam, amint az egyik rendőr kicsavarja egy fiú kezéből a kést. Az egyik sarokban kiabálás hallatszott, és kisebb tömeg gyűlt össze, amelyet a rendőrök hamarosan szétoszlattak. Alapjában véve semmi tragikus nem történt. Vége volt. Ekkor jött rám a remegés a forró houstoni nap alatt. Túléltem. Testben és lélekben sértetlenül. Felszabadult boldogság töltött el. Felmentem a vándormadarak tanárijába, és összeszedtem azokat a holmikat, amelyeket haza akartam vinni. Kitakarítottam a szekrényemet, a fiókokat, fogtam a növényemet, és utoljára felvettem az iskolai postafiókomban talált egyetlen üzenetet, egy szülőnek írt felfüggesztési jegyzőkönyvet.

Mario Martinez 1999. május 27.

Az ön gyermekét felfüggesztették a tanítás alól a Reagan High Schoolban a következő szabálysértő magatartás miatt: kés birtoklása.

1999. június 3-án köteles megjelenni gyermekével együtt a kizárását megelőző meghallgatáson.

Egy gyors ebéd után Béla és Judit nekiállt az átlagszámolás és az osztályzás hosszadalmas műveletének. A vizsgadolgozatok javítása szerencsére gépi úton történt még az iskolában. A gyerekek egy kódapon jelölték be a feleletválasztós teszt kérdéseire adott válaszaikat, amelyeket egy elektronikus leolvasó-gép ellenőrzött, és a helyes találatok számát a kódlapra nyomta. Én magam pedig az utolsó naplóoldalak átnézésébe fogtam. Lehetetlen pontosan beszámolni arról, amit némelyik olvasása közben gondoltam és éreztem. Mindenesetre számos írás mindannyiunkat meglepett és megrendített. Íme néhány közülük.

Laura Sarmiento (1. óra)

Nos, miss, látja, ez az utolsó tanítási nap. Azt akartam elmondani magának, hogy sajnálok mindent. Sajnálom, hogy pazarolta rám az idejét, és hogy maga egy jó tanár. Csodálatos volt, hogy egy olyan tanárom volt, mint maga. És valaki azt mondta nekem, hogy vissza fog menni az országába, és ha ez így van, azt akarom elmondani magának, hogy jó, hogy itt volt, és hiszi vagy nem, hiányozni fog nekem. Mindannyiunknak hiányozni fog, és amikor a kisfiam megszületik, mesélni fogok neki magáról. Remélem, hogy nem megy el, de ez nem az én döntésem. Tudom, hogy családja van, akik várnak magára, mint ahogy mi is várni fogjuk.

Gricelda Uribe (2. óra)

Nem tudom, mit írjak. Ma befejezem az autóvezetői tanfolyamot, és egy egyéves kislányra fogok vigyázni a nyáron. Nyári iskolába is fogok járni. Lehet, hogy elmegyek Mexikóba az unokatestvéremmel. Csak hogy egy kicsit jól érezzem magam. Mindenesetre ezek a terveim. De ha nem is tehetem meg ezeket, azt biztosan garantálhatom, hogy jól fogom érezni magam. Nos, érezze jól magát, bármit is fog csinálni. Vigyázzon magára, jó volt, hogy találkoztunk. Soha nem felejttem el.

Leopoldo Cavazos (2. óra)

Ez lesz az utolsó naplóoldalam, és ezt meg kell írnom ... (érthetetlen). Ez az év jó év volt számomra. Tényleg nagyon tetszett ez az év, mert átmentem az összes TAAS-vizsgán. Ez jó élmény volt számomra. Azért is kedveltem ezt az évet, mert jó és kedves tanárom volt. Szerettem ezt a csoportot, mert mindenki jó barátom volt.

Mario Rosales (2. óra)

Csak azt akartam elmondani, hogy jó volt a csoportjában lenni néhányszor. Az életem legviccesebb ideje volt. Nevettem, és biztosan megtanultam valamit. Köszönet, Mrs. Toth, hogy átmentem a TAAS-tesztet. Írásból igazából hármast kaptam. Értékelek mindent, amit értem tett. Vigyázzon magára, és ne felejtse el engem és egyetlen osztálytársamat sem.

Mario

Frances Alvarez (3. óra)

Nos, alig várom, hogy vége legyen az iskolának, már csak két nap, és vége. Remélem jó nyaram lesz. És magának is Mrs. Toth. Remélem, nagyszerűen érezte magát itt Houstonban, és nekem hiányozni fog...

Karla Moron (3. óra)

Ez az utolsó nap az iskolában, és olyan jól érzem magam, mert régóta szükségem van a vakációra. Lehet, hogy ez a vakáció más lesz, mint a többi, mert máshová költözöm, új barátaim lesznek, férjem van, és új családom. Ezért azt gondolom a vakációm ezen a nyáron más lesz. Dolgozni akarok, és sok pénzt keresni, és segíteni a férjemnek mindenben, amire csak szüksége van. Ezeket gondolom, és még egy másik dolog, hogy vissza akarok jönni az iskolába jövőre, hogy befejezzem a középiskolát. Azt akarom mondani magának, hogy legyen szép nyara, és hogy szerettem az óráit.

Esteban Ramos (3. óra)

Az én élményem arról, hogy volt nekem Mrs. Toth.

Ebben a szabad témájú írásban elmesélem az élményemet azzal kapcsolatban, hogy maga volt az angol tanárom a Reagan High Schoolban. Emlékszem az első alkalomra, amikor megláttam. Azt gondoltam, hogy egy másmilyen tanár lesz, más szóval, egy szemét tanár, de most tudom, hogy jobb volt, úgy gondolom, más. Néha szemét volt velünk. Egy dolog, amit nem szeretek magától, az az, hogy túl sok munkát ad nekünk. Azok a dolgok, amiket szeretek magától az az, hogy azt akarta, hogy új és más dolgokat tanuljunk, és hogy vette az időt, és kijavította az írásainkat, bár mások nem akarják ezt tenni. Egy évig volt velünk, és én még mindig emlékszem, amikor kicsúfoltuk azt a szót, hogy „something”, és más szavakat is. Jó élmény volt egy más országból való tanárral lenni. Ez minden, amit mondani tudok magáról. Remélem, nagyszerű nyara lesz, és kíváncsi vagyok a szerencsére a céljaihoz.

Éjfél után is dolgoztunk a jegyeken. Másnap, május 28-án délelőtt bevittem az osztályzatokat az irodába. Kaptam egy kijelentkező lapot, ahol minden elszámolni- és leadnivalót felsoroltak. Ha teljesítettem az elvárásokat, a feladat felelőse aláírásával jelezte. Így aztán szép sorban elköszöntem minden főnökömtől.

Végül elbúcsúztam Mr. Alaniztól, akihez akkor mehettem, ha minden szükséges aláírást megszereztem. Kaptam tőle egy hatalmas Reagan Bulldog szobrot, egy iskolatrikót és egy egyen-baseballsapkát. Aztán elköszöntem a segítőtársaimtól, Roberttől, Julietól, a vándormadaraktól, Mr. Goeddeketől, a két angol munkaközösség tagjaitól, a könyvtárosoktól, végül a hiányzási és tanulmányi irodán dolgozóktól, a nővérektől és a rendőröktől, egy szóval majdnem mindenkitől. Miss Martinez különösen kedves volt. Mr. Jones volt az egyetlen, aki engem keresett meg. Azt mondta, hogy nagyon kellemes és izgalmas volt velem dolgozni, és sajnálja, hogy el kell mennem.

Én magam akkor még nem sajnáltam. Rengeteg erőmet és időmet szenteltem ennek a tanítási évnek, és mostanra nagyon elfáradtam. Az örökös veszélyhelyzetből is elegendő volt már. Tiszta szívemből örültem, hogy vége a tanításnak, és minden gondolatomat a nagy utazás előkészületei kötötték le.

A nagy utazás

Többször célozgattam már rá, hiszen annyira vártuk, hogy elérkezzen a perc, amikor minden szenvedésért elégtételt kapunk. Mit is szerettünk volna hát?

Fantáziánkat elsősorban az amerikai őslakosok leszármazottainak életmódja és az észak-amerikai kontinens természeti szépségei izgatták. Mivel beláttuk, hogy az egészet úgysem járhatjuk be, a lakhelyünkhez közelebb eső és kevésbé beépült nyugati részt választottuk. Az indián rezervátumok és a természeti ritkaságok még mindig sokkal több látnivalót kínáltak, mint amennyit másfél hónap alatt meg tudtunk volna nézni. Úgy gondoltuk, hogy a Sziklás-hegység vonala mentén elindulunk északnak Kanadán át Alaszkáig. Ott megfordulunk, és a Csendes-óceán partján jövünk délnek, majd a mexikói határnál keletre tartunk Houstonig. Utunkon érintenénk az USA és Kanada jó néhány híres nemzeti parkját, s ezekben vernénk táborot, amennyiben találunk helyet az ottani kempingekben. A nemzeti parkok közül egyik-másik túlsúfolt júliusban és augusztusban. Ilyenkor bizonyos korlátozások lépnek érvénybe, de még így is zavaró a turistaáradat. Ezekben mindenképpen jó előre sátorhelyet kell foglalni telefonon.

Az utazás megtervezésében nagy segítségünkre voltak a már említett Nyugat nemzeti parkjai és az Amerika festői autópályái című könyvek. Mire elérkezett az utolsó tanítási nap, az út első két hetének minden éjszakájára sikerült szállást foglalnunk. A második hét végén érkezünk meg unokahúgomékhöz, Denverbe (Colorado). Tőlük újra foglalunk egy hétre előre. Az út elejétől számított három hét múlva lépünk át a kanadai határt, s ettől kezdve a sorsra bízuk szállásunk ügyét. A kiszemelt kempingekbe próbálunk időben érkezni, hogy még helyet kapjunk, de a foglalásnak ennyire előre nem láttuk értelmét, hiszen sok minden közbejöhet. Az sem biztos, hogy tényleg sikerül eljutnunk Alaszkába. A hajó méregdrága, autóval pedig több szempontból kockázatos arra utazni. Két biztos pont volt még a tervben. Július első hetének végén ismét meglátogatnánk Totot San Franciscóban. Onnan foglalnánk sátorhelyet a Yosemite Nemzeti Parkban. A hónap közepére érkezünk Paulékhoz Bisbeebe (Arizona), és huszadika körül Houstonba.

A tárgyi feltételek ügyében is jó előre intézkedtünk. Megtépázott sátrunkat visszavették a boltban, s az árát megtérítették. Az új, jégkunyhó formájú, három évszakos sátrat az REI nevű turista felszereléseket áruló lánc egyik üzletében

vásároltuk. A próbaút alapján praktikusán állítottuk össze a táborverő felszerelések, tartós élelmiszerek, ruhák, gyógyszerek, főző és tisztálkodó eszközök, úti okmányok, térképek és könyvek listáját, s be is szereztük a hiányzó darabokat. A szúnyog- és rovarriasztó, valamint a kigyómarás elleni elsősegélycsomag kiválasztására nagy hangsúlyt helyeztünk.

Végül John segítségével átvizsgáltattuk az autót. Új hűtőt tettek a lyukas helyébe, és olajat cseréltek. A szükséges pótalkatrészeket is beszereztük. John autószerzős ládával, Ken ismét a tábori konyha kellékeivel, Gerald pedig egy távcsővel járult hozzá az expedíció indulásához.

A tanítás utolsó napjaiban kiselejteztük az egy év alatt felgyülemlett személyes holmikat és papírokat. Egy postaszáknyi könyvet és prospektustadtunk fel Magyarországra. Szépen kitakarítottuk a lakást, és az indulás előtti este mindent, amit lehetett, beraktunk a kocsiba.

Határozott remegést éreztem a gyomromban, amikor május 31-én, hétfőn reggel beszálltunk a csillogó-villogó autóba, kezünk ügyébe tettük az autós atlaszt, az aznapi inni- és ennivalókat, szertartásosan tankoltunk, ellenőriztük a levegő nyomását a gumiabroncsokban, és irány Alaszka! Az izgalom nem volt alaptalan, pedig utaztunk már komoly távolságra.

Az első sátorverés egy magánkempingben volt esedékes Houstontól körülbelül 690 mérföldre (1100 kilométerre) Texas és Új-Mexikó határán. Erősen hajtottam. Muleshoenál (Öszvérpata) megint szirénáztak mögöttem a rendőrök, és újra megbírságotlaktak. Írtózatosan begurultam. Az egész autópálya üres volt. A sebesség, amivel mentem, 30 mérfölddel odébb, a szomszédos államban már megengedett volt.

Clovis város kempingjében a korántsem bizalomgerjesztő és erősen alkoholszagú főnök segítségével sikerült megfelelő helyet találnunk, és felvertük a sátrat. Disznóól, ló- és marhaistálló szag, sár, ciripelő tücskök, rohangáló baromfi- és nyúl nép, a vadnyugati ranch-vidék jellegzetes velejárói vettek bennünket körül. A kempingben néhány idősebb lakókocsis házaspár főzögette vacsoráját vagy kártyáztott. Olyan istenhátamögötti hangulatot árasztott a hely, amit aligha lehet érzékeltetni. A kommunális helyiségeket meglepően jó állapotban és tisztán találtuk. Vacsora és tisztálkodás után mély álomba merültünk. Másnap újra hosszú út állt előttünk, s ráadásul délután öt órára meg kellett érkeznünk a Grand Canyon Nemzeti Park Mather nevű kempingjébe, hogy foglalásunk szerint megkaphassuk a számunkra fenntartott helyet.

Festői és legendás tájakon hajtottunk át, de meg kellett elégednünk azzal az ízelítővel, amit az autóból láthattunk. Nagyon nehéz volt megvalósítani az „elfogadjuk, hogy nem nézhetünk meg mindent” elvet.

Először Billy, the Kid (a Kölyök), a 19. századi bandita, bankrabló és pisztolyhős működési területén át vezetett az utunk. Fort Summer a város, ahol az egyik felté-

telezés szerint a sírja található. A 60-as út szinte teljesen néptelen volt. Két oldalán a térdmagasságú, zöld tüskés bokrok alól kilátszott a fehéres, sivatagos talaj. Az út erősen hullámzott, de nyílegyenesen tartott a látóhatárt falként elzáró Sierra Nevada láncai felé. Amint csatlakoztunk az I 40-es autópályához, egymás után hagytuk el a különböző színekben pompázó, egészében azonban inkább vöröses-barnának tűnő különleges sziklafalakat és kiemelkedő fennsíkakat, az úgynevezett mesákat. Az út indián rezervátumokon át vagy mellett vezetett, és a kocsiból láthattuk a pueblók (indián falvak) egymáshoz illeszkedő vályogépületeit. Indián kereskedelmi pontoknál álltunk meg tankolni. Szébbnél szebb kézműipari termékeket láttunk: agyagedényeket, kosarakat, ékszereket és szőnyegeteket. Szívesen nézegettünk volna hosszabb ideig ezeken a helyeken, de sürgtetett bennünket az idő. Az irtózatos hőségben még a rendőrökre is nagyon kellett figyelni. Szerencsére itt 75 mérföldes (120 km) óránkénti sebességgel lehetett haladni. A rezervátumokban kifejezetten lestek a gyorshajtókra. Valamivel az arizonai határ előtt haladtunk át először a kontinens vízválasztó hegygerincén (Continental Divide), amelytől keletre az Atlanti-óceánba vagy a Mexikói-öbölbe, nyugatra pedig a Csendes-óceánba ömlenek a folyók. Féltünk egy kicsit, hogy az autó nem bírja egyszerre az emelkedőt és a légkondicionálást, de szerencsére nem volt gondunk. Arizona államban navaho földön is autóztunk, de bővebben később ismerkedtünk meg vele.

Az I 40-es autópálya kitűnő útviszonyainak köszönhattuk, hogy végül is időben megérkeztünk szálláshelyünkre. A néma megilletődöttség állapotában itta szemünk a bennünket körülvevő látványt, ahogy a 64-es és a 180-as úton a Grand Canyon Nemzeti Park bejáratához közeledtünk. A Mather-kemping volt életünk második nemzeti parkbeli szálláshelye a Nagy kanyarnál található chisos-medencei után. Azt hittük, annál nem lehet egy sem szebb. Tévedtünk. Itt meg is fogadtuk, hogy nem mondjuk többet, melyik nemzeti park szebb a másiknál. A természet fantáziája dúsabb az emberénél. Én már nem bírtam szebbet vagy újabbat elképzelni, de azt tudtam, hogy a természet ismét meglep majd. Minden egyes alkalommal lelkesen vártam, miként. Ezért volt a nemzeti parkok sora eksztatikus élmény.

A Mather-kemping sűrű fenyves erdőben kijelölt apró sátorhelyekből állt, mindegyiknél faasztallal és padokkal. A mellékhelyiségek a táborhelyünkötől 100 méterre, a zuhanyzók és a mosoda 500 méterre helyezkedtek el. Az utóbbihoz autóval jártunk.

Amint felvertük a sátrat, megmelegítettük, és elköltöttük konzervvacsoránkat, erős szél kerekedett. Sejtettük, elérkezett az idő, hogy új sátrunk is megméretessék a viharos erejű szélben. Gyorsan elmosogattunk, és az éjszakára szükséges ruhá-neműt, elemlámpát, olvasnivalót bekészítettük a sátorba. A többi holmit biztonságba helyeztük az autóban. Mire végeztünk az esti tisztálkodással, a szél orkán-szerűre erősödött, és zuhogni kezdett az eső. Az itéletidőben alig maradtak a kem-pingben.

Eleinte aggódva figyeltük, hogyan rázza a vihar a sátrat, de lassacskán megszoktuk az eső és a szél zajait. Meghallgattuk az időjárás-rádió előrejelzését: csak másnap délutánra remélhettünk valami kis enyhülést. Elégedetten nyugtáztuk, hogy műanyag jurtánk a szél és az eső támadásainak egyaránt ellenáll, s hálósákunkba bújva elaludtunk.

Reggel és délelőtt is zuhogott. Miután zuhanyoztunk, a Grand Canyon Village (falu) látogatóközpontjában múzeum és szuvenírbolt várt ránk, majd megtekintettük az elegáns, századeleji, fenyőfából épült szállodát és nyaralóházakat. Az eső ellenére kimerészkedtünk a geológiai múzeumhoz legközelebb eső Mather Point elnevezésű kilátóponthoz, hogy a hosszúra nyúlt előzetes ismeretszerzés után végre a valóságban is megpillanthassuk a Nagy-kanyont. Sűrű pára takarta a szakadékat, és sejtelmesen sötét körvonalakon kívül semmit nem láttunk. Azt hittük, még sokáig kell várnunk a nagy pillanatra, amikor a még mindig szemerkélő esőben toporogva egyszer csak azt vettük észre, hogy az élenkülő szél valamelyest elhajtotta a sűrű felhőket a nap elől, s a pára kezdett felszállni. Ekkor feltárult a hatalmas mélység délkeleti szakasza. A tovauszó felhők szürke árnyat vetettek rá oly módon, hogy a háttérben a bokrok és fenyőfák haragoszöld foltjai, a kék szakadék és a vörös sziklák továbbra is tisztán kivehetők maradtak, míg a felhőminták maguk előtt terelték a reggeli köd maradványát. Lassan kék, zöld és vörös lett az egész táj. A kép minden részlete azóta is kitörölhetetlenül él bennem. Olvasmányaimból tudtam, még sokféle varázslatos színösszeállítást láthatok majd a napszaknak és az időjárásnak megfelelően, de az első találkozás a kanyonnal felülmúlt mindenféle elképzelést.

Ebédre visszatértünk a kempingbe, s délutánra valóban megjavult az idő. Elindultunk a tizmérföldes Rim Trail (Perem-ösvény) nevű túrára, mely a Maricopa Pointig könnyű aszfaltozott útvonal, később azonban veszélyesen közel visz a szakadék széléhez. Aznap délután az ösvény felét tettük meg a Yavapai megfigyelőállomástól kiindulva. Ekkor már tűzött a nap, s helyenként csodálatosan élénk, másutt pedig fakó vörös, sárga és zöld színekben pompázott a kanyon. Most nyílt először alkalmunk arra, hogy igazán rálássunk, és megfigyelhessük e természeti csoda szerkezetét.

A Grand Canyon olyan, mint egy szerteágazó, felszaggatott seb a Colorado-fennsík hatalmas tábláján. A Colorado-folyó és a perem közt körülbelül 2000 méteres szintkülönbség van. Így történhet meg az, hogy amíg fent hűvös és csapadékos az idő, lent tikkasztó a száraz hőség. A növényzet ennek megfelelően rendkívül változatos, a tülelélő erdőtől a sivatagi flóráig minden megtalálható.

A kanyon geológiai történetét saját falába írta. A különböző színű és állagú kőzetek más-más földtörténeti korszakból valók. Az épülő vagy lekopott rétegek, a vulkánkitörésekből származó vagy a víz által faragott sziklák szinte szabályos csíkokkal jelzik korukat, van úgy, hogy 2000 évet. A szabálytalanság ugyanúgy

jellemző a kanyonra, mint a szabályosság. Hihetetlen formációk, oszlopok, üregek, barlangok, patakvája mellékkanyonok, váratlan szakadékok fokozzák a Világ templomának is nevezett táj drámaiságát.

Nem messze a központtól indul a 16 kilométeres Bright Angel Trail (Fényes angyal-ösvény) a kanyon aljába. Egy rövidebb szakaszt mi is megtettünk rajta az illúzió kedvéért, de a rendkívül nehéz túrát végül is nem vállaltuk. Aznap utunk utolsó két kilátópontjánál, a Hopi és a Mojave Pointnál megcsillant a Colorado türkizszínű vize, és feltűntek fehéren habzó zúgói.

Napnyugtakor is a Mather Pointnál figyeltük meg a kanyont. A nyugati perem aranyszínű volt, a többi rész szinte fekete. Aztán másnap korán reggel újra ugyanitt álltunk, hogy ismét megcsodálhassuk az elsőhöz némileg hasonló, kékesszürke-rózsaszínű-bordó összeállítást. A Mojave Pointig az ingyenes parki busszal jutottunk el, majd végigjártuk a Rim Trail hátralévő részét. Helyenként eltávolodtunk a peremtől, és sűrű fenyőerdőben vagy hatalmas sziklákon, köveken ugrálva jutottunk előbbre. Végül megérkeztünk a Hermits Rest (Remetepihenő) nevű kőházhoz, melyben egy aranyásó élt a 19. században. A romantikus épület és a nagyszerű kilátás kárpótolt bennünket a meglehetősen fárasztó gyaloglásért.

A kempingben elköltött ebéd után a keleti perem mentén tettünk egy rövidebb autótúrát. A Desert View (Sivatagi látkép) nevű ponton épült 1932-ben a történelem előtti toronyokat mintázó figyelőtorony. Belsejét hopi indián népművészek díszítették hagyományos jelképeikkel, növényi festékeket használva. Tetejéről látható a Colorado-folyó és a Painted Desert (Festett sivatag).

Visszafelé jó néhány kilátóhelyen megálltunk. A nevéhez méltó Grand View Point (Nagyszerű kilátás pontja) a Coloradóval és a számos nagyméretű buttéval különösen látványos. A Tusayan Múzeumban egy ősi pueblo indián település romjait tekintettük meg. Búcsúzóul még egyszer megcsodáltuk a naplementét a kanyon felett.

Lefekvés előtt az időjárás-rádióból megtudtuk, hogy újabb itéletidő, hó és jégeső közeledik a Grand Canyonhoz. Már nem bántuk, hiszen másnap amúgy is tovább indulunk. A szokatlanul mostoha klíma végül is semmiben sem akadályozott bennünket, de megóvott a kanyonban komoly élményromboló tényezőnek számító turisták tömegétől.

Reggel hatkor viharos szél rázta a sátrat. Kilestem, és nem akartam hinni a szememnek. Szállingózott a hó. Azonnal felkeltettem a többieket. Egész utazásunk legfürgébb sátorbontását hajtottuk végre, mert nem akartuk, hogy a holmink átnedvesedve kerüljön a csomagtartóba. Míg szorgoskodtunk, néhány szarvas lépdelt el mellettünk teljes nyugalommal, mi pedig megilletődve néztünk utánuk. A csomagolással 45 perc alatt végeztünk. Szerencsénk volt, csak akkor kezdett sűrűbben havazni, amikor már a park kijáratához értünk. Aztán megjött a beigért jég hullás is.

Kellemes érzés volt arra gondolni, hogy nem most indulunk a peremtúrára, valamint arra is, hogy számításaink szerint este már egy kaszinószálloda kényelme vár bennünket Las Vegasban, ahova Tot és egyik lánya, Mariann hívott meg bennünket.

Addig azonban még körülbelül 300 mérföld állt előttünk. Holdbéli tájnak beillő kopár hegyek között vezetett az út, amíg a Mead-tóhoz és a Hoover-gáthoz értünk. Az igaz, hogy a világnak ez az egyik legnagyobb vízierőműve megelőzi az áradásokat, vizet tárol a mesterséges tóként is gyönyörű Lake Meadben, valamint hatalmas mennyiségű villamos energiát termel. De az is igaz, hogy a szürkésfehér beton vízzáró-gát és csatolt épületei, a barnás hegyoldalakra felkúszó és szó szerint ferdén égnék meredő acéltornyok magasfeszültségű vezetékeikkel mégis csak azt jelzik, felfordult a világ természetes rendje erre felé. Iszonyattal vegyes ámulattal néztem a gigantikus építményt, a környező sivatagot és a kopár hegyeket. Mintha a természet sem akarna segíteni abban, hogy a pártjára álljunk egy ilyen betonszörny láttán. Ezen a vidéken semmit nem ronthat már az ember, gondolhatnánk.

Las Vegasba érve kicsit aggódtunk tábori külsőnk miatt, de a hátsó bejáraton át ügyesen felköltöztettük nem éppen elegáns csomagjainkat a Texas Station nevű kaszinószálloda harmadik emeleti szobájába. A tisztálkodás és étkezés után felhívtuk telefonon Mariann Greent, aki egy szerencsejáték magazin főszerkesztője. Másnap délutánra beszéltünk meg találkát. Azt hiszem, nála megfelelőbb kalauzra nem is akadhattunk volna ebben a városban.

Az este tehát a miénk volt. Ha már kaszinó, játsszunk is! A játékeremben, amely a szálloda egész földszintjét elfoglalta, óvatosan ismerkedni kezdtünk a különféle játékautomatákkal, a rulett- és kártyaasztalokkal. Senki ne gondoljon semmi esztelen költekezésre, csupán a kíváncsiság sarkallt bennünket. Az asztalokat és a játékosokat sokan körbeállják, akik csak figyelik, és megbeszélik a látottakat. Pár percre mi is csatlakoztunk a nézőkhöz. Az automatáknál más a helyzet, ezeknél nem illik leskelődni. A család nevében Judit próbált egynél szerencsét. Kifejezetten tehetségesnek bizonyult. A befektetett összeget megduplázta, de józanul felismerte, hogy a szerencse forgandó, és tíz cent nyereséggel időben felállt. Annak ellenére, hogy tudatában voltunk silányságának, a kemény tábori élet után remekül éreztük magunkat e felszínesen csillogó világban.

A következő délelőttöt egy kínai mosodában töltöttük, s ebéd után indultunk Mariannal Nevada- és Las Vegas-nézőbe. Először a sziklarajzairól is híres és a déli paiute indiánok földjén lévő Red Rock Canyonhoz autóztunk, mely Las Vegastól körülbelül tizenhat kilométerre található. Mire megcsodáltuk a különleges alakú vörös sziklákat, be is sötétedett. Eljött az idő, hogy végigjárjuk a Las Vegas-i főutca, a világhírű Strip kaszinóit. Számolni sem tudom, hányban jártunk. A casino hopping (kaszinóról kaszinóra ugrálás) eléggé fárasztó tevékenység. A luxusszállodák, játék- és éttermek, üzletek, tetőparkolók, fedett árkádok, lézer-

bemutatók világából néhány kaszinónév ugyan megmaradt az emlékezetemben, mint például a Ceasar's Palace, a New York-New York, az MGM Grand, az Excalibur, a Mirage, a Circus Circus vagy a Luxor, de igazából csak egyforma mindahány. Las Vegasban fellelhető számos világváros híres szobrainak, tornyainak, épületegyütteseinek s még a piramisoknak a kivilágított másolata is. Észvesztő mindez a papírmásé és műanyag dekoráció, hogy a mű vulkánkitörésekről ne is beszéljek. Ezekben a kaszinókban sokkal elegánsabb és fiatalabb közönséget láttunk, mint a mienkben, de csak egy tetszett igazán: a Hard Rock Hotel és Casino. Szellemesek voltak a zongoraformájú rulettasztalok, a gitárnyakú automatakarok, és a híres énekesek kiállított ruhái, valamint zeneszerszámai végre valami valódi és emberi jelleget adtak a helynek. Különlegességnek számított a fürdőkaszinó, ahol az aranyifjak a vízben ülve, a medencék szélén üzték a különböző szerencsejátékokat. Ami a Strip utcai show-it és kivilágítását illeti, számomra a csúcs a Mirage előtti Kincses-sziget című megrendezett csatajelenet volt legénységgel felszerelt kalózhajókkal és ágyútűzzel. A Venetian Hotel és Casino épületében vacsoráztunk. Itt végképp kiderült, ez nem a mi világunk, de a meghívást nem lehetett visszautasítani. Megköszöntük Mariannak a vendéglátást és a kalauzolást. Örültünk, hogy másnap reggel elhagyjuk ezt a fényűzően hamis várost. Úti célunk egy 12. századi, sziklába épített település, a Colorado állambeli Mesa Verde, a legyőzendő távolság pedig körülbelül 500 mérföld volt.

Hosszú útjainkon eleinte szerettünk volna minél előbb túlesni, csak akadályozó tényezőnek és veszélyforrásnak tekintettük őket. Hamarosan belejöttem a mindennapos vezetésbe, és kezdtük élvezni a dolgot. Végül úgy alakult, hogy ha úton voltunk, alig vártuk, hogy célba érjünk, ha pedig letelepedtünk egy-egy helyen, három nap múlva mehetnénkünk támadt. Az autózás ideje alatt számos váratlan és érdekes eseménynek lehettünk tanúi. Látni kellett a kisvárosokat benzinkútjaikkal és gyorsétkezdéikkel, és a földeket is, ahol javában folyt a gépesített munka. Ezeken az autóutakon éreztük meg, milyen egy-egy állam hangulata: milyenek az országútjai, a rendőrei, az eladók és a vásárlók a boltokban, milyen az éghajlat, a divat, és hogy élnek ott az emberek.

Az előttünk álló utazás a Mesa Verde Nemzeti Parkig eleve izgalmasnak ígérkezett, mert három különböző államon és a navaho indián rezervátumon vitt át bennünket, érintve a Zion Nemzeti Parkot is.

Nevada továbbra is kietlennek és lakatlannak tűnt. Az út mellett balra, a sivatagban kezdődtek a katonai kísérleti területek. Nagy várakozással tekintettünk Utah államba érkezésünk elé. Okkal. A közlekedési rendőrök az államhatártól pár méterre már lesben állva vártak a gyanútlan gyorshajtóra. Az állam területén nagyon szabálytisztelők a többnyire mormon vallású emberek, és mindenütt tisztaság uralkodik. Az utak jó minőségűek, csak éppen a táj kopár és terméketlen, bár kétségtelenül látványos a vörös, rózsaszínű, sárga és fehér sziklák földje.

Az ilyen jellegű képződmények közül a legszebbek a Zion Nemzeti Park sziklái, melyeket Springdale bájos városán keresztül közelítettünk meg. 1863-ban telepedett ide, a Virgin-folyó vágta kanyon szívébe egy mormon, aki a vallási üldöztetések elől menekült. Ő nevezte el a helyet Little Zionnak. A park egy újabb fejezet a szél és a víz formáló erejéről a Sziklás-hegység szabadtéri geológiai-könyvében. A számtalan különleges homokkő-alakzat a narancs, a vörös, a barna, a fehér, a bíbor s a sárga minden lehetséges árnyalatában játszott. A 9-es út eme egyszerre bámulatos és félelmetes világban kanyargott meredeken felfelé, egy helyen hosszabb alagútba kényszerülve, majd elhaladt a megkövesedett homokdűnék mellett, melyek közül talán az alagút feletti a legfurcsább. Méltán hívják Checkerboard vagyis Sakktábla Mesának. A mesa számtalan délnyugati tájnévben szerepel: a felszínből magasan kiemelkedő, lapos tetejű és meredekfalú alakzat, olyan, mint egy hatalmas, tömör asztal. A checkerboard elnevezés azokra a vízszintes és függőleges vonalakra utal, melyek téglalapszerű szeletekre osztják a homokkő-felületet, s az egy sakktáblához, de szerintem még inkább egy bevagdalt tésztafalhoz hasonlít.

Utunk később hol Utah, hol Arizona államban vezetett. Először a Glen Canyon-gáton át a Powell-tó felett, majd a Four State Corners (Négy állam sarka) emlékmű mellett elhaladva jutottunk el Cortez városába. Közben tartósan autózunk a navaho, majd az ute indiánok rezervátumában.

A navaho nemzet földje az USA legnagyobb rezervátuma, több mint 210 ezer indián lakja. Saját törvényeik és rendőreik vannak. Az alkohol birtoklása és fogyasztása tilos, a fényképezés és a nyilvános utakról való akár gyalogos letérés is költséges engedélyhez van kötve. A 160-as útról láthattunk néhány sziklaalakzatot a Monument Valley-ből (Emlékmű-völgy), bár időhiány miatt sajnos nem mehettünk beljebb a völgyben vezető úton. Megálltunk néhány kereskedő pontnál is. Megcsodáltuk a híres navaho szőnyeget és az ute indiánok kosarait. Késő este értünk fel a Mesa Verde (Zöld asztal) tűkanyarokkal tűzdelt szerpentinjén a Morefield-kempingbe.

A mesa termékenyebbnek bizonyult, mint a körülötte lévő sivatagos vidék. Így történhetett, hogy 600 körül azok az őslakos amerikaiak, akiket ma anasazi indiánoknak nevezünk, megtelepedtek a mesa különböző pontjain, helyenként a védelmet nyújtó homokkő-peremek alatt. Kosárkészítő népnek is hívták a mesa veremházakban élő első lakóit, mivel mielőtt megtanulták volna a fazekasságot, olyan ügyesen bántak bizonyos növényekkel, hogy szurokkal kibélelve vízhordásra is alkalmassá tették a belőlük készült kosarakat. Főzni is tudtak bennük, ha forró köveket tettek a vízbe.

750-től vesszőből és sárból vályogházakat kezdtek építeni, sorban egymás falához tapasztva őket a veremházak köré. Így egész falvak alakultak ki, a veremházakat pedig a későbbi kivák (földbe süllyesztett, kör alakú ceremóniális

építmények) elődeiként tartják számon. Ettől kezdve az itt élőket pueblo-lakóknak nevezik.

1000-től akár háromszintes kőházakat is építettek, és 50 szobás vagy nagyobb egységeket hoztak létre. Megjelentek a kerek tornyok is.

1200 körül a peremek alá húzódtak, bámulatos sziklaklakások egész sorát alakítva ki. Számos szoba belsejét vakolták, vagy festett mintákkal díszítették.

Az agyagozást is mesterfokon művelték az anasazik. Fehér alapon fekete mintás edényeik az indián fazekasság csúcsát jelentették.

1300 körül hirtelen és rejtélyesen eltűntek, de csodálatos lakóhelyeik, melyek védett elhelyezkedésük és a száraz levegő miatt viszonylag épen megmaradtak, ma a világörökség részét képezik.

Először a négyszintes Cliff Palace-t (Sziklapalota) látogattuk meg, mely 150 szobájával és 23 kivájával valószínűleg az egyik legnagyobb sziklaépítmény Észak-Amerikában. Az 1200-as években készülhetett, és körülbelül 150 ember élt benne. Csak vezetővel járható be, mert helyenként veszélyesen keskeny ösvényen közelíthető meg, s a kivezető út még ma is az, amit az anasazik használtak. Ezt a sziklában kialakított kéz és lábhelyek jelzik.

A vezetővel (ranger) a Cliff Palace-kilátóhelynél találkoztunk, ahonnan teljes képet kaptunk a mesa tetejéről, pereméről és a sziklafaluról. A 22 méteres szintkülönbséget lépcsőn tettünk meg a kanyonperemig, majd ugyanennyit több rövid létrán felfelé a kivezető szakaszon.

Milyen is volt ez a sziklafalu? Az egész egy fedett, de elől nyitott természetes erkélyre épült, hátával a mesa falának támaszkodva. A tornyok és a szobák helyenként felérték az erkély tetejéig, így a hátsó falat és a mennyezetet ilyenkor a természet adta. A vajszerű téglákat nagy szabályossággal és esztétikusan illesztették egymáshoz. Minden terem falába egyetlen ablak- és ajtónyílást vágtak, amelyhez létrán lehetett feljutni. Az épületek előtt helyezkedtek el a kör alakú kivák, ahová szintén létrán lehetett lemenni. A kivákat feltehetőleg több céllal építették. Gyógyító és egyéb rituálék színhelyeül szolgáltak, de a férfiak gyülekező- és tanácskozhelyként is használták őket.

Rendkívüli élmény volt e falak közt sétálni, tudva, hogy olyan emberek építették, akik legfeljebb 165 cm magasak voltak, s 32-35 éves korukig éltek, a vízhiány miatt pedig nem használhattak habarcsot.

Ebéd után a Spruce Tree House-t (Lucfenyő-házat) tekintettük meg, mely idegenvezető nélkül, szabadon látogatható, s ahol sokáig időzhettünk a romok között, és lemehtünk egy kivába is. A 114 szobás, 8 kivás együttes sziklaeresz alá épült, s alig rongálódott valamit. Gyakorlatilag ugyanolyan, mint 1886-ban, amikor két marhatenyészto véletlenül felfedezte.

Ezután egy viszonylag komoly gyalogtúrára, a Petroglif-ösvényre is vállalkoztunk. Mindenkinek írásban kellett jelentkeznie, hogy kereshessék, ha este hétig

nem érne vissza. Nem véletlenül. Az öt kilométeres utat három óra alatt sikerült megtenni, mert az erős emelkedők mellett a sziklamászást sem úsztuk meg. Ha Béla és Judit nincsenek ott, vagy feladtam, vagy lezuhantam volna. A sziklaösvények néha olyan keskenyek voltak, hogy a két lábam éppen elfért egymás mellett, alattuk pedig iszonytató kanyon tátongott. Miután végigmentem egy ilyen szakaszon, egy körülbelül vállmagasságú, teljesen merőleges és csupasz falhoz értem. Ennek a tetején kellett folytatni a túrát, mert a keskeny perem a továbbiakban láthatóan megszűnt. A sziklafal felénél egy talpnyi mélyedésbe kellett beletenni a jobb lábat, majd a ballal nekirugaszkodva fellépni a vállnyi magas peremre. A többiek már meg tudták ezt csinálni, csak én féltem rémesen. Végül Béla és Judit közös erővel felsegítettek. Onnan már könnyű volt a hátralévő rész. A túra célja egy sziklába vésett ősi rajz megtekintése volt az előbb leírt nehéz szakasz előtt. Mai hopi indián értelmezés szerint a rajzok a pueblo népek földből való kiemelkedését (Grand Canyon) és Mesa Verdéig történő vándorlását ábrázolják. Amikor feljutottam a mesa tetejére, és kissé megfelleltem a halálfélelem nyomasztó érzéséről, magam is elismertem, hogy a gyönyörű kilátásért megérte felmászni.

Külön említésre méltók a mesa látványos, bár vezetési szempontból korántsem könnyű szerpentinjei és az útmenti kilátóhelyek, ahonnan fenséges panorama tárul az utazó elé.

Visszatérve Cortezbe, befizettem a gyorsajtásért kapott bírságot. Az igazolószevénnyel egy űrlapot is elküldtem a bíróságra. Ezen kellett arról nyilatkoznom, hogy elismerem-e a bírság jogosságát. Három lehetőség közül választhattam:

1. Elismerem, hogy szabálysértést követtem el.
2. Nem vitatkozom.
3. Nem ismerem el a szabálysértést. Bírósági tárgyalást kívánok.

A másodikat választottam. Nem mintha ez bármit is jelentett volna az eset elbírálásában vagy a bírság nagyságának megítélésében, csak jólesett. Utunkat északnak folytattuk Utah államban az Arches (Boltívek) és a Canyonlands (Kanyonok földje) nevű nemzeti parkok felé. Egyikben sem találtunk megfelelő szálláslehetőséget, így a kettő között félúton elhelyezkedő Dead Horse Point (Döglött ló-pont) Állami Parkban foglaltunk sátorhelyet még Houstonban. Ezen a vidéken az egyetlen jelentősebb település Moab városa. Az ide vezető 191-es úton egymást érték a rendkívüli sziklaképződmények. A legkülönösebb az úgynevezett Church Rock (Templomszikla) volt, amelyről szabályos, kupolaszerű alakja miatt nehéz elhinni, hogy a természet, és nem emberkéz műve.

Moab mindig is durva helynek számított. A két utolsó vadnyugati bandita, Butch Cassidy és a Sundance Kid garázdálkodásainak (akárcsak a róluk készült film forgatásának) színhelye volt. Az 1950-es években meginduló uránbányászat sem tette sokkal tetszetősebbé Moabot, bár lakosainak száma megnövekedett. Mi mégis

értékeltük, mert háromnapos sivatagi tartózkodásunk alatt Moab maga volt a civilizáció: ivóvizet, élelmet és benzint lehetett itt kapni. Amikor megérkeztünk a városba, már 180 mérföldet tettünk meg Cortez óta, főleg sivatagos és lakatlan helyeken át haladva. Moab után kezdődött azonban az igazán ijesztő világ. A Döglött ló-kemping baljós nevét akkor kezdtük komolyan venni, amikor megláttuk a vidéket, amelynek közepén, tényleg mindenkitől és mindentől távol, két éjszakát kellett eltöltenünk. A legközelebbi bolt és benzinkút 32 mérföldre (51 km) volt. Eddig is vad, sziklás helyeken jártunk – hiszen ez a Sziklás-hegység –, de a téglavörös és teljesen sima, minden növényzet nélküli sziklaóriások között kanyargó úton mindhárman bevallottuk, ez most egy kicsit sok a vadromantikából. Borzasztó meleg volt, és az állandó emelkedők miatt a légkondicionálást is ki kellett kapcsolnunk. Elcsüggedve érkeztünk meg a Colorado-folyó felett 2000 méterrel magasabban, egy sziklaperemen található állami park rendkívül kulturált, modern és esztétikus kempingjébe. Zuhanyozni ugyan nem lehetett, de ennek oka abban rejlett, hogy tartálykocsival hozták a vizet Moabból minden reggel. A kaktuszok között tetszetősen kiképezett sátorhelyhez egy fedett, villannyal felszerelt étkező is tartozott, asztallal, padokkal, szekrénnel. Táborhelyünkről csodálatos panorámában volt részünk.

Miért adtak hát ilyen rémisztő nevet ennek a helynek? Az egyik legenda szerint a századforduló körül a nyelv alakú sziklaperem egy részét elkerítették, és vad musztángok befogására karámként használták. Odahajtották az állatokat, s a szűk átjárót elzárták. A megfelelő vadlovak kiválasztása után a karámot megnyitották, és a többit elengedték. Egyszer valahogyan úgy távoztak, hogy nem nyitották meg a karámot. A lovak a víz nélküli sziklaperemen úgy haltak szomjan, hogy a szemük előtt ott csillogott a Colorado kék vize, csak éppen 2000 méteres mélységben.

Ezen a tájon 250 mm csapadék esik évente. A nappalok forrók, az éjszakák hidegek. Nyári délutánokon heves zivatarok érkezhetnek, és nagy a villámveszély. A nap második felében és éjszaka gyakran viharos erejű szelek fújnak. A rekord ebben a tekintetben egy 130 km/órás orkán volt 1992 tavaszán.

Délután megnéztük a Canyonlands Nemzeti Park legközelebb eső részét. A látogatóközpont megtekintése után a Mesa Arch (Boltív a mesa tetején) nevű vörös homokkő-képződményhez tettünk rövid túrát. A hatalmas ív mögötti szakadékban látszott a kanyonrendszer és a távoli magas hegyvidék. Több kirándulásra aznap nem volt már idő. Vacsorát főztünk, s nagy nyugalomban és elégedettséggel figyeltük az aranyló eget naplemente idején. Utána sűrű felhők érkeztek, és rettenetes szél kerekedett. A Grand Canyonban megedzett lelkünk is megremegett, amikor kísérteties sirását hallottuk. A sátor azonban biztosan állt.

Reggeli után számtalan hangya jelent meg az asztal körül, pedig nagyon vigyáztunk, hogy semmilyen morzsa ne hulljon le róla. Az óriáshangyák megtámadták a közönséges hangyákat, és a szemünk láttára ették meg, vagy hurcolták el őket.

Először az Arches Nemzeti Parkba indultunk, mely táborhelyünkől 30 mérföldre esett Moab irányába. Izgalommal vártuk az igazi sivatagi nemzeti park megtekintését. Nem csalódtunk. A természet homokkő szoborkertjébe léptünk, melynek legfőbb ékességéhez, a Delicate Archhoz (Finomívű boltozat) egy három és fél kilométeres, állandóan emelkedő, kínzó turistaösvény vezetett. A jutalom azonban felejthetetlen emlék maradt. A kétemberes sziklaösvény egy enyhén lejtő platóhoz vezetett, melynek alsó szélén állt a vörös kőív. Az egyik lába eléggé vastag volt, míg a teteje keskeny. A másik lába közepén egy pontban majdnem teljesen elvékonyodott, aztán egy picit újra kiszélesedett talppal tapadt a szikla-peremhez.

Megrendülten és hálaérzettel telve álltunk a sziklakapunál. A természet szépségének átélése lélektisztító élmény; megelégedésre, mindenféle élet és természeti tárgy tiszteletére tanít.

Visszatérőben az ösvény elején megnéztük az 1889-ből származó pionír kabint a Wolfe Ranchon. Nem lehetett könnyű erre felé az élet.

A park egy másik részén rövid sétával értük el a Balanced Rock (Egyensúlyban lévő szikla) nevű alakzatot. E formáció érdekessége, hogy a sziklaoszlop alulról a közepéig egyre keskenyebb, majd újra szélesedni kezd a felső vége. Látható, hogy a középső elvékonyodott részt a szél egyszer csak eltöri majd, a szikla elveszti egyensúlyát és lezuhan. Mellette több sorstársa feküdt már. Ez a szikla egy ugyanolyan boltív vékonyabb lába volt, mint a finomívű, amelyet az előbb írtam le, csak itt a boltív már leszakadt. A további jellegzetes alakzatnak efféle neveket adtak: Északi és Déli ablak, Édenkert, Elefántok vonulása, Sonka-szikla, Barlangok öble vagy Tornyocska-boltív. A park e részét Window Section (Ablak-részleg) névvel illették. Nem véletlenül, hiszen számos formáció valamilyen távoli tájra nyitotta meg a kilátást. Visszafelé a Petrified Dunes (Mégkövesedett dűnék) után értünk a Courthouse Towershoz (A bíróság tornyai). A felhőkarcolószerű oszlopok olyan neveket kaptak, mint Bábel tornya, Az orgona, A három pletykafészek vagy Birka-szikla.

A parkban 43 fokot mértek aznap, és nagyon elfáradtunk. Lett volna még hol sétálni, csak az erőnk hiányzott hozzá. Ebédre visszatértünk a kempingbe, és megünnepeztük Judit születésnapját.

Délután a Canyonlands parkban folytattuk a megérkezésünkkel kezdett nézelődést. Ezúttal egy rendkívül különös módon keletkezett felszíni formát tekintettük meg, az úgynevezett Upheaval Dome-ot (Felfordult kupola). Miként születhetett ez a kráternek tűnő, hatalmas, nagyjából kör alakú szakadék, közepén egy kiemelkedő kúppal? Az egyik elképzelés szerint egy meteor-beecsapódás nyoma mindez.

Végigautóztunk a park egyetlen aszfaltozott útján, egészen a Grand View Pointig. Itt elénk tárult a Canyonlands Nemzeti Park szerkezete. A Colorado és a Green River (Zöld-folyó) Y-alakban találkozik, három részre osztva ezáltal a park terü-

letét. A kempinghez legközelebb eső Égi szigetnek (Island in the Sky) nevezett darabot a Green River és a Colorado felső folyása határolja. Mi csak ezt jártuk be, mert a másik kettő autós megközelítése nehezebb vagy lehetetlen volt. Az Égi sziget csücskén található kilátóponton álltunk éppen. A körpanoráma felejthetetlen. A vörös színű zsákutca-kanyonok útvesztőjében feltűnt a két igazi kanyon s mélyükön a két folyó. Találkozásukkor kiderült, korántsem egyszínűek. A Green River nevéhez méltóan sokkal inkább zöldes árnyalatot mutatott, míg a Colorado helyenként vöröses színt kapott a környező homokkő-sziklák miatt. Visszaforultunk a kemping irányába, hogy a Döglött ló-kilátóponton is szétnézzünk. Valóban, a hegyfok alatt ott csillogott az ezúttal türkizszínű folyó. A kemping területén ugyan, de a sátorunktól kissé távolabb nyulakat és szarvasokat figyeltünk meg.

Másnap reggel korán útnak indultunk a Colorado állambeli Rocky Mountains (Sziklás-hegység) Nemzeti Parkba. Ezzel az utazással megkezdődtek magashegyi autós kalandjaink. Körülbelül 450 mérföldet (720 km) kellett aznap megtennünk a következő táborhelyig. Hamarosan rátértünk az I 70-re, amely lényegesen jobb minőségűnek bizonyult az előző napokban bejárt sivatagi utaknál. Vezetni azonban itt sem volt könnyű a rendkívül élénk kamion- és személyautó-forgalom miatt. Autópálya ide vagy oda, az út tartósan emelkedett, hiszen Colorado állam legkedveltebb síparadicsomában jártunk. Újból áthaladtunk az amerikai kontinens vízválasztó vonalán, valamint néhány alagúton is. A táj szépsége természetesen kárpótolt bennünket minden technikai nehézségért. Idaho Springsnél, mely egy tetszetős hegyi városka, tértünk rá a 72-es útra, amely a nemzeti park délkeleti bejáratához vezetett, vagyis inkább kanyargott. Egyszer csak azt vettük észre, hogy fehérlik az út két oldala, majd maga az aszfalt is. Nagy-nagy pelyhekben hullani kezdett a hó. Június 10-ét írtunk. Nem sokáig tartott a nyári tél, és sajnos a csapadék esőre változott. Gyönyörű fenyvesek és havas csúcsok közt jártunk. Egyedül az aggasztott bennünket, miként fogunk sátrat verni, ha úgy igazán zuhog majd. A Glacier Basin (Gleccser-medence) nevű kempingben kevés táborozó akadt. Megkérdeztük a gondnokot, milyen időjárásra számít a következő 24 órában.

– Esni fog, és erős szél lesz. Tipikus tavaszi időjárás.

Miközben dermedt kézzel sátrat vertünk a csöpögő esőben, rájöttünk, hogy semmi ok a meglepődésre, hiszen magas hegyvidéken észak felé tartunk. Jó sokáig nem remélhetünk nyári meleget. Rövid időre elállt az eső. Gyorsan vacsorát főztünk. Csuda jólesett a forró zacskós leves és a csípős konzerv-chili. Mosogatás után éppen helyére raktuk az utolsó edényt is a csomagtartóban, amikor ismét megnyíltak az ég csatornái. Szerencsére a közeli mosdót esernyővel és esőköpenyben átázás nélkül elérhettük. Ellenőriztük a kocsit és a sátor biztonságát, és sietve bebújtunk vízhatlan menedékhelyünkre.

Nem győzöm dicsérni a sátor minőségét. Nemcsak a szélviharokat állta, de jól tartotta a meleget, és mégis szellőzött. Ez lényeges, mert különben a külső hideg

hatására lehetünk lecsapódna a sátor belső falára, és olyan lenne, mintha bent esne az eső. Nagyon fontos volt, hogy vízhatlan legyen a sátor alul és felül. Ezt többek között az úgynevezett rain fly (eső elleni sátorfedő lap) biztosította, amelyet – szintén jurta alakban – külön borítottunk a sátor fölé, és a merevítő rudakhoz csatoltuk. A rain fly és a sátor közötti levegőréteg szigetelt, és arra is szolgált, hogy a sátorhoz ne érjen átázott anyag. Lényegesesek voltak az ablakok – két moszkítóhálós fedett, viszonylag nagy nyílás, amelyet zipzárral lehetett becsukni. Mi egy kicsit mindig nyitva hagytuk az egyiket az előbb említett belső eső megelőzésére. A moszkítóháló sok élősködőtől mentett meg bennünket. Gondosan vigyáztunk a sátor tisztaságára és arra, hogy soha ne hagyjuk nyitva az ajtaját. Csak zokniban léptünk be, a cipőket a „beszállás” után bevettük, s az egyik sarokban, egy nylonnal többször leterített helyen sorba raktuk. Élelmiszert soha nem vittünk be. Odakint vagy – itéletidő esetén – a kocsiiban étkeztünk. Még illatszereket sem tartottunk a sátorban. Ezek a szigorú szabályok nemcsak a személyes tisztaság szempontjából voltak fontosak, hanem a nemzeti parkok előírásai közé is tartoztak, különösen medve- vagy pumaveszély esetén. Igen, eljutottunk arra a vidékre, ahol lassan reménykedhettünk abban, hogy megpillanthatunk néhány ritka vadállatot is. A következőket szerettük volna élőben is látni: puma, medve (fekete és grizzly), jávorszarvas, farkas, prérifarkas, fehér fejű réti sas, bölény, vadjuh és hegyi kecske. Hogy ebből mi sikerült, majd később kiderül.

Másnap délelőtt viszonylag hamar elállt az eső, s így ebédig egy autós és egy gyalogos túrát tettünk. A Bear Lake (Medve-tó) partján egy padon üldögélve idilli tájban gyönyörködhattunk. Az apró, tiszta vízü tó környékét hó borította. A hóban a zöld fenyőfák közt mókuskok ugráltak. A távolban zord, szürke hegyek látszóttak, tetejükön hósapkával. A vízen két színes tollú vadkacsa úszkált. Mindezt kétszer is láthattuk, mert minden visszatükröződött a tó vizén.

Egy behavazott ösvényen gyalogtúrára indultunk: először a Nymph Lake-hez (Nimfa-tó), majd egy vízeséshez (Adams Falls). Az utóbbi kicsi mérete ellenére igen látványos volt, mert a víz hatalmas sziklatömbök közt zubogott lefelé.

Ebéd utánra a Trail Ridge Road (Út a hegy peremén) nevű autós túrát szemeltük ki, nem tudva, mit választottunk. Így, hogy túléltek, büszkén gondolok vissza rá, de közben volt részünk néhány kényelmetlen pillanatban. A névből sejtettük, hogy az út nagyon meredek, kanyargós és keskeny lesz. Az első meglepetés már az elején jelentkezett: a magashegyi vezetés során az autó megszokott műszaki jellemzői kissé megváltoztak. Máshogy fogott a fék és a kuplung, és a kerekekben csökkent a nyomás. A második meglepetés akkor ért, amikor rájöttem, a saját autómban is szédülhetek. Az irányonként egy-egy sávot az egyik oldalon gyakran mélységes szakadék övezte mindjárt a padkánál. Legtöbbször semmiféle védőkorlát vagy fal nem állt az ilyen helyeken. Nem mintha megtartott volna, ha nekimegyek, de mégis. Az út másik oldalát két ember magasságú hófal határolta, előtte a „Lavinaveszély”

tábla. Judit egyfolytában arra biztatott, hogy ne nézzem a tájat, csak az utat. Kivert a víz, mire felértünk az Alpine Visitor Centerbe. Leparkoltunk, és gondolni sem mertünk arra, mi lesz, ha majd nem tudunk elindulni. Mindenütt hó és jég vett bennünket körül. Itt is túráztunk egy picit az úgynevezett Tundra Nature Trailen (Tundraösvény). A harmadik meglepetés ekkor ért. Egy kicsit nehezebben lélegeztem, és örültem hogy a felfelé vezető séta hamarosan befejeződik. Végül is feljutottunk a 12 004 láb (körülbelül 3 700 m) magas csúcsra. Előttünk feküdt a nemzeti park „teteje” havas és sziklás hegyvonulataival, széldító szakadékaival.

Lefelé vezetni sem volt leányálom. Nem akartam tönkretenni az autó fékjét, de azt sem, hogy az éles kanyarokkal tarkított, erősen lejtő úton túlzottan meglóduljunk. Mire leértem, megtanultam hegyvidéken vezetni. Judit így szólt:

– Most már még egyszer fel mernék veled oda menni.

Ha tudtuk volna előre, hol fogunk mi még autózni! Ezen a vidéken láttunk számos szarvast és mormotát is.

Késő délután indultunk Estes Park mutatós üdülővárosán át Denverbe. Továbbra is látványos hegyszorosok és sziklák közt, gyönyörű erdőségekben, folyóparton, csinos hegyi falvak mellett vezetett az út, amíg rá nem tértünk a 36-os autópályára. Itt egy tragikus baleset miatt nagy torlódásba kerültünk. Végül komolyabb eltévedés nélkül megérkeztünk Thorntonba, Denver egyik elővárosába, unokahúgom és férje házához.

A nagy utazás egynegyede eltelt. Jólesett a kényeztetés testünknek, lelkünknek. Tudtunk tőlük telefonon szállást foglalni a Dinoszaurusz-völgy és a Yellowstone-park kempingjébe is. Thorntoni tartózkodásunk elsősorban családi jellegű volt, de egy rövid sétára azért beruccantunk Denverbe. Kellemes belvárosa pontosan egy mérföld magasan fekszik a tengerszint felett. Impozáns 100 éves szállodája, a Brown Palace (Barna palota) Hotel, a világ első átriumos hotelje. A nyolc emelet magas termet festett üvegmennyezet fedi. Itt jártam az egyik legszebb népművészeti boltban és galériában.

Kétnapos pihenő után, a nagy utazás 14. reggelén ismét vadnál vadabb helyeken autóztunk a Dinosaur Valley National Monument (Dinoszaurusz-völgy Nemzeti Műemlék) felé, amelynek nagyobb része Colorado, a kisebb pedig Utah államban található. Az I-40-en eleinte csodálatos folyóvölgyben, később kopár sziklák között kanyarogtunk. A táj kísértetiességét az időjárás is fokozta. Sötétkék és sötétszürke esőfelhők kísérték bennünket közeli villámcsapások és rettenetes mennydörgések közepette. Sátorhelyet Dinosaur helység szélén, a Blue Mountains (Kék-hegyek) magán lakókocsiparkban foglaltunk. Dinosaur sajátos hangulatú város volt. 324 lakosa egy városházával, egy baptista templommal, egy bolttal, egy benzinkúttal és egy kocsmával, valamint az általunk kiválasztott kempinggel kell, hogy megegyezzen, ha közéletre vágyik. E sáros, poros, istenhátamögötti helyen nem sok jóban bízunk a kempinget illetően. Végül nem bántuk meg, hogy ide jöttünk.

A sátrat egy homokágyban verhettük fel. Nagyjából éppen befejeztük ten-nivalóinkat, amikor ismét esni kezdett az eső. Mivel másnap reggel már a Yellowstone-parkba kellett indulnunk, csak a szomorkás délután maradt arra, hogy Dinoszauruszországgal megismerkedjünk. 50 kilométert tettünk meg komor hegyoldalak és sziklák közt a Dinosaur Quarry (Dinoszaurusz-bánya) nevezetű fedett múzeum parkolójáig. Itt ingyenes kisbuszra szálltunk, mely a múzeum kapujáig vitt bennünket egy iszonyúan szűk, kanyargós és meredek úton. A múzeum főtermét egy óriási szikla fölé emelt üvegszerkezet képezte. A sziklát két szintről lehetett megtekinteni: az aljánál és egy körülbelül fele magasságban épített galériáról. A szikla kőzetébe zárva láhattuk a különböző dinoszaurusz- és egyéb őslénymaradványokat illetve kővületeket. A magyarázó rajzok segítségével pontosan lehetett tudni, az állatok mely csontjait nézzük éppen. A paleontológusok állítható létrás kocsin kerülnek a leletek közelébe. A terem földszintjén és a galérián is számos kisebb tárlót és kiállított csontvázat, illetve csontváz másolatot találtunk. Az épület melletti teraszról látható folyóparton éltek 45 millió évvel ezelőtt a növényevő stego-, campto- és brontosaurusok valamint az éleskarmú, hegyesfogú, vadászó allosaurusok. Az ő gerinc-, fej-, láb-, farok- és egyéb csontjaik láthatók a múzeumban. Az állandóan csöpgörgő esőben nem volt kedvünk a park gyalogös-vényein sétálni. Inkább visszatértünk a kempingbe. Tisztálkodtunk, vacsorát főztünk, és éppen egy nagyobb méretű, fedett, közös asztalnál étkeztünk, amikor egy házaspár beszélgetésbe elegyedett velünk. A férfi kiszolgált katona volt, feleségét Japánból hozta. A hölgy máig nem tudott megtanulni angolul. Legalább negyven éve voltak házások, felnőtt gyerekeik már régóta önálló életüket élték. A házaspár egy jól felszerelt lakókocsiban járta az országot. Ezt az életformát sok idősebb ember választja. Jó néhányan ingatlanukat is eladják, hogy egy nagyobb lakókocsival és egy autóval vagy egy úgynevezett motor home-mal (lakóbusz) elinduljanak éveken át tartó útjukra. Az évszakok alakulása szerint télen inkább délre, nyáron északabbra vernek tanyát. A kempingekben és a lakókocsiparkokban szennyvízleeresztő, víz- és áramfeltöltő pontok állnak rendelkezésükre. Mire utun-kon idáig értünk, azt tapasztaltuk, hogy a nomád stílusú utazást kedvelő amerikaiak közül a fiatalok inkább sátoroznak, az idősebbek pedig lakókocsiznak. Bár látható különbség van sátor és sátor, lakókocsi és lakókocsi között, ezek az emberek sem-miképpen nem milliomosok. Ugyanakkor jó kedélyűek, leleményesek, nyitottak, segítőkészek és becsületesek. Egy-egy este a tábortűznél vagy a fedett étke-zőegységek körül felszínés, de az ilyen emberek számára mégis fontos ismeret-ségek kötődnek.

Éjjel jó nagy vihar kerekedett, de bennünket ez már nem zavart.

Másnap reggel ismét zord időben indultunk tovább a Wyoming állambeli világhírű Yellowstone-park felé. 400 mérföldnyi (640 km) út állt előttünk, és Vernaltól végig a 191-esen haladtunk.

Először kísérteties, vöröses homokkőfalak között, majd a Lángoló szakadékduzzasztógáton (Flaming Gorge Dam) és az azonos nevű hatalmas víztározó mellett, végül pedig lenyűgöző fenyvesekben vezetett az út, amíg át nem értünk az errefelé lényegesen kopárabb Wyoming állam területére. Rock Springs siralmas, gyárkémiyes látványán kívül nem táruult elénk egyéb, mint a gyér füves vagy inkább alacsony bozótos hegyoldalak világa, ahol még ma is a rideg állattartás a fő tevékenység. Félelmetes volt ezen az útszakaszon vezetni. Volt úgy, hogy 47 mérföldön (75 km) keresztül egy viskó sem került a szemünk elé, nemhogy benzinkút, bolt vagy település. Ahogy valamelyest közeledtünk Yellowstone környékéhez, a táj is barátságosabb és szebb lett. Tetszetek a takaros gerendaházak virágos ablakaikkal. A legkedvesebb település a park kapujának számító Jackson volt. Sajnos útjavító munkálatok tették kényelmetlenné az arra haladást.

Először a Grand Teton Nemzeti Parkba érkeztünk. Az út bal oldalán lévő jókora Jackson-tó, háttérben a híres, hóborította hármass csúccsal, fenséges látványt nyújtott. Az autót felett sasok szálltak, és lehetett érezni, hogy a világ egyik legszebb tájához közeledünk. A Grand Teton és a Yellowstone majdnem határos egymással. Azt reméltük, hogy itt találkozunk majd Maci Lacival.

A Yellowstone Nemzeti Park Canyon Village nevű központjának kempingjében foglaltunk táborhelyet három éjszakára. Igyekeznünk kellett, hogy időben odaérjünk, és érvényesíthessük foglalásunkat. Kissé ingerülten láttuk hát, hogy célunkhoz igen közel hosszú autóoszlop zárja el az utat. Mi okozhat forgalmi dugót még egy nemzeti parkban is? Perceken belül megtudtuk. Egy jelentős bölénycsorda vonult át az útesten bébi bölényeit noszogatva gyorsabb tempóra. Judit felkiáltott, aztán már csak szájtátva álltunk. Az utasok elhagyták az autókat, és szinte veszélyesen közelről fényképeztek. Közülünk Judit tett így. Meg voltunk elégedve a fogadtatással. Azt a rétet állatmegfigyelés céljából még később is felkerestük.

Szerencsére időben odaértünk a látogatóközponthoz, és hamarosan felvertük a sátrat. Szomszédunk egy sajátos házaspár volt. A férfit sérülés miatt nyugdíjazták a tengerészettől, amúgy negyvenes évei elején járhatott. Felesége tartásdíjat nem fizető férjeket üldözött jogi úton. Két kisgyermekükkel utaztak. A férj gyorsan ismerkedő típus volt. Este tábortüzi sörözésre hívtak bennünket. Tetszett neki, hogy sátorral járjuk a Vadnyugat nemzeti parkjait, és mindenképpen arra akart bennünket rábírn, hogy telepedjünk le az USA-ban.

Másnap a gejzírek földjére látogattunk el. Yellowstone egy hegyekkel körülvett magas fennsík, amely tulajdonképpen egy néhány millió évvel ezelőtti vulkanikus tevékenység eredményeként beomlott medence vagy üst, ahol óriási mennyiségű sziklatörmelék és hamu rakódott le, alájuk pedig forró gázok szorultak. A medence alatt lévő magma hője még most is fűti az üstöt, s onnan a forró víz, gőz és gáz különböző formákban tör elő a park öt híres gejzírmedencéjében, melyekben összesen 200-250 aktív gejzír található.

Gejzírek akkor keletkeznek, amikor a felszíni víz leszivárog a lyukacsos kőzeteken át, rendkívül felmelegszik, és a nagy nyomás miatt gőzként felfelé tör. Ott, ahol a víz nem melegszik fel ennyire erősen, hévíz formájában kerül a felszínre, míg ahol a magas hőmérsékletű víz csak olyan kis mennyiségben van jelen, hogy nem folyhat, állandó gőzkitörést (fumarolát) tapasztalhatunk. A fumarolák idővel fortyogó és bűzös sárgódrókká válnak, amikor a savas gázok szétmállasztják a környező sziklát. Mindezekből a jelenségekből tízezernél is több található a Yellowstone-parkban.

Végignéztük az említett öt gejzírmedencét. Pallókból ácsolt, stégszerű utak hálózatan járhatja be a turista ezt a világot. Helyesebben szólva, járhat e világ felett. A pallók mellett és alatt sárga, kék, zöld, korall vörös és aranyszínű tavacsókák, kutak, természetes medencék és iszapvulkánok gőzölgnek, szélükre a kicsapódott ásványtartalom káprázatos szín-összeállítású formákat és mintákat épít.

Az állatok is szeretik a melegforrások közelségét. Az egyik gejzírnél a palló mellett egy felnőtt bölény hevert alig karnyújtásnyira. Az arra indulók – bevallom, mi is – megálltak előtte tisztes távolságban, esetleg lefényképezték, de nem mertek ilyen közel elhaladni előtte. Az állatok amúgy éppen vedlettek, s ez a példány is elég rongyos gúnyát viselt.

Ez a gőzölgő, forrongó mocsár különösen kísérteties ott, ahol a háttérben a park 1988-ban leégett része látható. Egész hegyhákat borítanak megkopaszodott fenyőtörzsek. Néha még a gejzírtavakból is ilyenek merednek elő.

Különleges élmény volt gejzírkitörést látni. Az Old Faithful (Öreg hűségese) körülbelül 80 percenként teszi ezt. Nyugalmi állapotában is gőzöket bocsát ki, kitöréskor azonban sisterső hangok közepette erős gőzoszlop szökell akár 55 méter magasra vagy két percig, aztán fokozatosan elgyengül. Láttunk kisebb működő gejzíreket is bugyborékoló iszap közepén. Egyes erős gőzkitörések kilométerekre ellátszanak. Néhány magasabb pontról könnyen megfigyelhettük őket. Olyan, mintha füstölne az égő erdő.

Mire autóval bejártuk a Norris-, az Alsó-, a Középső- és a Felső- gejzírmedencét, nagyon elfáradtunk, és azt hittük, e témában mindent láttunk. Tévedtünk.

Ebéd után a Mammoth Hot Springs (Mammut-hőforrások) nevű szenzációs parkrészbe autóztunk. Az ottani hőforrások kalcium-karbonát tartalma az évezredek során kivált és lerakódott, különféle formákat, de leginkább lépcsőket és teraszokat hozva létre. A formáció állaga és színe korától és ásványtartalmától függ. A rózsaszínű, vörösesbarna és sárga árnyalatok mellett a legszembetűnőbb a fehér szín. Néha azt hinné az ember, hogy egy egész lépcsősort öntött le a természet tejszínnel.

Másnap a vadregényes kanyonvidéket jártuk be, melynek sárga kőveiről kapta nevét a park. Hideg és esős időben autóztunk a Yellowstone-folyót követve, amikor észrevettük, hogy az út mentén távcsöves emberek erősen egy irányba tekintgetnek.

A Yellowstone-rajongó ilyenkor nagyvadat sejt a közelben. Gyorsan mi is megálltunk, és fényképezőgéppel felszerelve a helyszínen igyekeztünk.

– A moose... (Egy jávorszarvas) – suttogetták.

És valóban, egy jávorszarvas feküdt a fák között. Judit és én elindultunk az állat felé, melyet aránylag veszedelmesnek tart a parkőr-irodalom. Próbáltunk zajtalanul közeledni hozzá, ami elég nehéz volt az ágak miatt. Szerintem a vad már amúgy is észlelt bennünket, csak még nem értünk olyan közel, hogy figyelemre méltasson. Nagy szakállá volt és hatalmas, lapátszerű agancsa. Lefényképeztük és néztük.

A jávorszarvas viszonylag ritka. Az elk vagy wapiti (fehér farkú amerikai szarvas) és a mule deer (fekete farkú füles szarvas) lényegesen gyakoribb. Mindkét fajtából sokat láttunk a mezőkön legelni vagy pihenni.

Ebéd után a Yellowstone-folyó úgynevezett Alsó-vízeséséhez (Lower Falls) közeli parkolóba mentünk. Az eső elálltáig a kocsiban várakoztunk, de végül elindulhattunk Tamás bátya ösvényén (Uncle Tom's Trail) a szakadékba, hogy onnan nézhessünk fel a vízesésre. Nemi aggodalommal vágtunk neki a „nagyon megerőltető” jelzővel illetett túrának, de nem bántuk meg. A főleg acéllépcsőkből álló út 150 méter mélyre vezetett. A 700 fokos lépcsősor különböző szakaszairól remek kilátás nyílik a Niagaránál kétszer magasabb, de természetesen sokkal keskenyebb zuhatagra. Festői a zöld fenyők, a barnássárga árnyalatú kanyon és a fehéren habzó víz együttes látványa. A vízesés mentén, egy sziklapadkán még havat is találtunk. A lefelé és a felfelé út egyaránt félelmetes, ha a lyukacsos lépcsők közt lenéz az ember, de a dübörgő áradat aljánál állni felejthetetlen élmény. A művészeket is megragadta ez a táj, ők azonban nem innen, hanem a kanyon legalsó szakaszánál lévő Művészkilátótól (Artist Point) örökítették meg a teljes kanyont a vízeséssel együtt.

Késő délután indultunk útnak a Yellowstone-folyó egy másik vízesése, a Tower Falls (Torony-vízesés) felé medvékkel való találkozás reményében. Hajmeresztő kanyarokkal és emelkedőkkel tűzdelt úton jártunk, oldalán szakadékokkal. Most a Yellowstone Nagy-kanyonjának másik végét közelítettük meg egy megerőltető, de gyönyörű gyalogösvényen, végén a vízeséssel. Medvéket azonban sajnos nem láttunk. Az olyan ragadozók jelenlétére, mint például a parkba nemrégiben vissza telepített farkas, egy szarvas csontváza utalt csupán egy kisebb tó partján.

Másnap elindultunk a park nyugati, Montanába nyíló kijárata felé. Útközben egy prérifarkas szaladt át előttünk az úton.

423 mérföldet (675km) kellett autóznunk a Glacier (Gleccser) Nemzeti Parkig, ahol már nem várt bennünket foglalt táborhely.

Montana a bányák állama, arany, réz és még sokféle ásvány lelőhelye. Másféle emberek és szokások élnek itt, mint a déli vagy a középső államokban. Az őslakos amerikai törzsek közül a harcosabb nyugati sziúk (lakoták), az átfúrt orruak (Nez Percé), a feketelábúak (blackfoot) és a laposfejűek (flathead) hazája, valamint a

Sziklás-hegység vadregényesebb, hidegebb és meghódítatlan vidéke ez a táj. A bányászat és az állattenyésztés miatt kivágott fák helyenkénti költséges pótlása ellenére is kietlen és barátságtalan ez a világ, s Wyominghoz hasonlóan gyéren lakott. Az út nagy részét az I 90-en tettük meg. Elhaladtunk egy börtön- és egy bányamúzeum mellett, s számos úgynevezett szellemvárost érintettünk, ahonnan az arany telér elapadása után elvándoroltak a lakók. Az I 90-ről letérve a flathead indiánok rezervátumába értünk. Szomorú, elmaradott vidéknek tűnt. A Flathead-tó mellett megélenkült a táj és a forgalom. Kalispell városában vásároltuk meg a szükséges élelmiszertartalékot. Feltűnt, hogy errefelé több olyanféle péksüteményt árulnak, mint Magyarországon. Európai gyökerek, hidegebb éghajlat, hasonló termények – bizonyára ezek a hasonlóság okai.

Késő délután érkezünk West Glacierbe, a Glacier Nemzeti Park nyugati kapujához. A kempingkönyvből egy színvonalas magánkempinget néztünk ki. Szerencsére volt szabad sátorhelyük. Ahogy az irodaként és vegyesboltként egyaránt használt helyiségben a bejelentkezés formaságait intéztük, két cowboy jött be dohányért. Látszott, hogy idevalósiak, és arról kérdezősködtek, vajon járható-e valamelyik útszakasz a hegyekben. A tulajdonos pedig hírül adta, hogy medvék ereszkedtek le a kempingbe. Aztán a vevők távoztak. Végre igazi vadon-hangulat!

A sátorhelyen rengeteg szúnyog erőszakoskodott. Eddig nem nagyon figyeltünk fel rájuk. Most azonban igencsak használnunk kellett a moszkitóriasztót. Felvertük a sátrat, és vacsorát készítettünk. Miután befejeztük az étkezést és a mosogatást, az élelmiszereket s az edényeket gondosan a helyükre raktuk a csomagtartóban. A hulladékot pedig a "medvebiztos", fémből készült szeméttárolóba tettük. Örömmel tapasztaltuk, hogy a kempingnek mosó- és szárítógépei is vannak. Összeszedtük a mosnivalót, s éppen csak bezártuk a kocsit és a csomagtartót, amikor megjelent a kemping gazdája.

– Ne hagyjanak élelmet a sátorban! Jól zárják be az autójukat!

– Igen – válaszoltuk, de nem rendültünk meg különösebben a figyelmeztetés hallatán, mert ezeket a természetes biztonsági intézkedéseket a Nagy kanyamál tett próbatáborozásunk óta mindenütt készséggel és precízen végrehajtottuk a magunk és a természet védelmében.

A mosoda egyfajta társasági élet színhelye is. Amíg ott ténykedtünk, egy férfi és kislány lépett a helyiségbe, hogy a másik gépet használják. A kislány minden bevezetés nélkül így szólt:

– Láttam három medvét. Két nagyot meg egy kicsit.

– Tényleg?

– Valóban így volt – erősítette meg az apa.

Eleinte azt hittük, csak azért lettünk részei a családi ámitásnak, hogy az ifjú természetjáró fantáziája szárnyalhasson. A kimosott ruhákat a szárítógépbe tettük, és visszamentünk az autóhoz, hogy a zuhanyozáshoz szükséges tisztálkodó

eszközöket és törülközőket magunkhoz vegyük. Ekkorra már besötétedett. Egy terepjárón újra megjelent a tulajdonos.

– Nem látták a medvét? – kérdezte.

Nemleges válaszuk után továbbhajtott. Addigra már megbolydult az egész kemping. Lámpás emberek hajtást rendeztek a bokrok közt.

– Erre ment! Ott van! – kiáltoztak.

A zuhanyzóban és a mosdóban az asszonyok tudni vélték, hogy a vizesblokk épülete mellett egy óriási medvecsapdát állítottak fel csalétekkel ellátva. A medve odamegy az ételért, és máris lecsukódik mögötte a rácsos ajtó. A sötétben óvatosan mentünk vissza a sátorhoz a tiszta ruhákkal. Éppen a kocsi csomagtartójában lévő táskába raktuk őket, amikor néhány puffanást hallottunk. Aztán a tulajdonos újra odajött, és elmesélte, hogy egy társaság körülbelül 200 méterre tőlünk kenyeret hagyott a sátorban, s egy medvecsalád rátalált. Az apamedve széttépte a sátrat az élelemért. Személyi sérülés szerencsére nem történt, de a szegény kenyérkereső medveatyát lelőtték. Ezek voltak a puffanások. Az éjjel nyugtalanul aludtunk. Másnap távozáskor megnéztük a medvecsapdát. Valóban ott állt a mosdó mellett. Üres volt. Későbbi útjainkon láttunk teherautókat, melyek éppen ilyeneket szállítottak észak felé.

Én egy felvilágosító prospektus címével értek egyet: „The bears are not to blame” azaz „Nem a medvék a hibásak”. Az emberi táplálékra szokott, illetve szoktatott medvék betegek és agresszívak lesznek, így a parkőrök kénytelenek őket kilőni. A garbage bear (élelmiszerhulladékot fogyasztó medve) az emberi tudatlanság, felelőtlenség és rendetlenség szomorú „terméke”.

Az USA-beli Glacier Nemzeti Parkot és a kanadai Waterton Lakes Nemzeti Parkot Waterton-Glacier Nemzetközi Békepark (International Peacepark) névvel jelölik, hogy kifejezzék a két szomszédos állam egymás iránti baráti érzelmeit. Mi csak a Glacier Nemzeti Parkban jártunk.

A nyugati látogatóközpont egy kedves üdülőfalu, Apgar közepén helyezkedik el. Innen indul a nevében is kihívást ígérő hegyi serpentin, a Napnak tartó út (Going-to-the-Sun Road) a park belsejébe. Az eleinte a McDonald-tó partján vezető útvonal rendkívüli természeti szépségeket rejteget, csak fel tudjon menni oda az ember. Június első napjaiban még majdnem másfél méteres hó fedte. Pár nappal odaérkezésünk előtt takarították le. Az aszfalt sokhelyütt nedves volt, és néhol vékony jéghártya borította. A látvány azonban kárpótolt bennünket a kiállt veszélyekért. Gleccserek, tavak, hósípkás, felhőbe burkolózó és kopár csúcsok, fenyves erdők és vadvirágok – mindezekben részünk volt. E táj felülmúlhatatlan látványossága azonban mégiscsak a Sirdogáló fal. A forrásokkal tűzdelt hegyszőlő kövei mögül folyik keskeny patakokban a víz végig a sziklafalon, rá az úttestre és onnan tovább lefelé. Mintha könnyűfüggöny vonná be a hegyfalat. A Haystack Fallsnál (Szénakazal-vízesés) húsznál is több kopár sziklalépcsőn ömlik lefelé a

habzó hólé, fehér színével élesen elütve az üde zöld fűtől. A Logan Pass (Logan-hágó) Látogatóközpont mindent kínál, ami csak fontos lehet az utazóknak: ételt, italt, felvilágosítást, sporteszközöket, könyveket és szuveníreket, eredeti népművészeti tárgyakat és múzeumi kiállításokat. A hágó másik oldalán leereszkedve értünk a St.Mary-tó közelében található Rising Sun (Felkelő nap) nevű kempinghez, amelyet korábban kiszemeltünk magunknak, s ahol szerencsére megfelelő sátorhelyet találtunk. A környező hegyek civilizációtól távol eső világa kedvenc tartózkodási helye a ritka vadállatoknak, mint például a medvének vagy a pumának. Az időjárással is elégedettek lehettünk. Ragyogó napsütésben pompázott a csodálatos kék színű tó és az azt körülvevő, lejjebb érintetlen fenyvesekkel, feljebb hóval borított hegyek lánc.

A közeli St.Mary – egy bolt, étterem, szálloda, benzinkút együtteséből és pár házból álló település –, valamint az azonos nevű tó partján található luxusszálloda, néhány üzlet és étterem, illetve a hegyi kempingek jelentik azokat az emberi támaszpontokat, ahonnan az elszánt turista az igazi vadonba merészkedhet. A kínálgató lehetőségek közül mi csak egygel éltünk. Délután egy kissé durva úton felkapaszkodtunk a Many Glacier (Sok gleccser) nevű parkrészbe. Erre már góromba szél fujt, és igen hideg lett. Az itteni medveveszélyt jelző táblán a következő szöveg állt: „Ezen a helyen embereket sebesítettek és öltek meg a medvék. Legyen rendkívül óvatos!”

A táj zord szépségét a különös alakú, magányos havas csúcsok adták, de a dermesztő idő miatt hamarosan visszatértünk az enyhébb éghajlatot élvező táborhelyünkre, és inkább a tó partján sétálgattunk. St.Maryben beszereztük a szükséges élelmiszereket, és feltöltöttük ivóvíz készletünket. Elrakodtunk „otthonunkban”, az autóban, és időben nyugovóra tértünk. Másnap ugyanis nagy eseményre készülünk, a kanadai határ átlépésére.

Korán útra keltünk. St.Maryben még tankoltunk. A benzinkútnál feltettünk valamilyen kérdést, amiből kiderült, hogy Kanadába készülünk. Hogy pontosan mi volt az, már nem is emlékszem, de a szőke hajú, huszoneves alkalmazott válasza után elhangzó mondat megmaradt mindannyiunkban:

– Aztán vigyázzanak ám magukra odaát!

Felfogtuk, hogy méltatlanul ugyan, de élvezői lehettünk az amerikai nemzeti érzés és összetartozás gyengéd megnyilvánulásának. Texasban kérdéses volt, hogy befogadnak-e az ottaniak. Itt pedig már fel sem tűnt, hogy idegenek vagyunk. Nem tagadom, jólesett a kedvessége, amikor amúgy is megfogyatkozott biztonságérzettel tartottunk a 36 kilométerre lévő határ felé. Szállást nem foglaltunk, kanadai pénzt nem váltottunk, és az időjárás is kifejezetten hidegre fordult. Amint éppen bizonytalanságérzetünk összetevőin elmélkedtünk, Judit egy mondat közepén hirtelen elhallgatott, majd néhány másodperc múlva elváltozott hangon újra megszólalt:

– Anya, az ott egy medve!

Az út jobb oldalától körülbelül egy lépésre egy vörösesbarna bundás négylábú bóklászott, és füvet evett.

– Ez egy grizzly! Gyorsan vedd elő a fényképezőgépet, és húzd le az ablakot! Én majd lassan hajtok, te pedig fényképezz! Tudod mit? Inkább távolabb megállok, te szállj ki, és menj olyan közel, amennyire csak lehet! És egyfolytában fényképezz!

– Szálljak ki? – kérdezte Judit meghökkenve.

– Persze, aztán gyorsan gyere vissza az autóba! Nem állítom le a motort.

Lassan elhaladtunk a maci mellett, amely figyelemre sem méltatott bennünket. Jó pár lépésre tőle megálltam. Judit óvatosan kiszállt. Többször kattintott a géppel, s egy picit közelebb is lépett. A medve először háttal, majd oldalt állt. Egyszer csak megfordult, és Juditra nézett. Egy örökkévalóságnak tűnt, ahogy így mozdulatlanul álltak egymással szemben, pedig csak néhány másodpercig tarthatott. A grizzly lenyúlt még néhány szál növényért, és arrébb lépett. Judit gyorsan beszállt a kocsiba, és együtt néztük, amint életünk első élő medvéje visszacammogott az erdőbe.

Nagy izgalommal taglaltuk a történeteket.

– Anya, ez egy grizzly volt!

– Hát, megérte, nem?

– De, anya!

Magamban elismertem, hogy az autó elhagyása nem volt bölcs ötlet. Annyira vágytam egy ilyen élményre, hogy elfelejtettem, mennyire veszélyes lehet. Végül lehiggadtunk. Megegyeztünk, hogy ez egy fiatalabb grizzly lehetett, de mindenképpen felnőtt példány. Megígértem, hogy többet nem űzöm ki Juditot az autóból holmi medvefotóért.

– Jó napot kívánok! Hogy vannak? – kérdezte a fiatal határőr-hölgy.

– Ó, köszönöm, remekül. Éppen most találkoztunk egy grizzlyvel.

Erre még a hivatalos arc is felderült, hiszen láthatta, milyen lelkesek vagyunk.

Már azt hittük, ennyivel megússzuk, de aztán egy irodaépületbe hívtak bennünket. Ellenőrizték okmányainkat, és megkérdezték, meddig akarunk maradni. Több mint egy hónapos tartózkodást engedélyeztek, és máris útnak indulhattunk Alberta tartományban. Errefelé szenzációnak számított a texasi rendszámtábla. Egyesek integtek, mások mutogattak ránk, egy őrült pedig majdnem belénk rohant hátulról. Azt azonnal észrevettük, hogy Kanadában nem vezetnek olyan óvatosan, mint az USA-ban. Szerencsére azért nem volt nagy a forgalom.

Eleinte fafeldolgozó telepek és farmok mellett vitt az út, majd ezek is megszűntek. Nagyobb városokat nem is érintettünk. Végül feltűntek a Banff Nemzeti Park hegycsúcsai, melyek a kanadai Sziklás-hegység legkedveltebb kirándulólhelyeinek számítanak. A tájegység központja, Banff vonzó kisváros, és egészen más stílusú, mint egy USA-beli üdülőlhely. Takaros, színes épületek, virágok, apró boltocskák,

sétáló emberek, utcai kávéházak, akárcsak a francia Alpokban. A település bármely pontjáról látszanak a környező kiugró sziklák és a szürkés hegyláncok.

A Tunnel Mountain Village 1 nevű óriáskempingben szálltunk meg, ahol a sátorhelyek közt jelentős távolságot hagytak. Így a legzavartalanabb magánélet folyhatott a „portákon”. Bankkártyánkkal sikerült kanadai dollárhoz jutnunk és bevásárolnunk. Kedvünkre barangolhattunk tehát Banff utcáin, ahol elegáns német, francia, angol turisták és viharedezett, szabad ég alatti élethez szokott természetjárók egyaránt megfordultak.

Banffi tartózkodásunk másnapján hideg lett, és állandóan esett az eső. Csakis múzeumlátogatás jöhetett szóba. Megnéztük azt a barlangot és hévízforrást, amelyet három vasútépítő munkás fedezett fel, „megalapítva” ezzel Banff fürdővárosát. Már 1888-ban megépítették a palotaszerű Banff Springs Hotelt, mely ma a város egyetlen történelmi épülete. Nagyon élveztük a Buffalo Nations (Bölényvadász nemzetek) Luxton Múzeumát, amely az északi síkságokon és a kanadai Sziklás-hegység fennsíkjain élő indiánok világát mutatja be életnagyságban elrendezett hétköznapi, vadász- és rituális jelenetekkel. Megismerhettük egy tipi (rudakból álló, bölénybőrrel bevont, csúcsos sátor) belsejét, az izzasztókunyhót (rituális meditációk színhelye), használati tárgyaikat, ruházatukat, szötteseiket és ékszereiket, valamint az őket körülvevő természeti környezetet az ott élő állatokkal együtt. Legmegdöbbentőbb szertartásuk a naptánc, amelyet egyes helyeken még ma is gyakorolnak. Cölöpökből fedetlen kunyhót építettek, mely alatt és körül táncoltak a férfiak étlen-szomjan több napon át. Egyesek mellkasuk bőrét felmetsztették, és hosszú szíjjakkal a központi tartórúd tetejéhez pányvázták magukat. Így táncoltak a borzalmas kínoktól révületbe esve, mígnem a szíjak kiszakadtak a bőrből. Hitük szerint eközben megnövelték életerejüket.

A múzeumhoz igényes népművészeti bolt is tartozott, ahol nem tudtunk ellenállni néhány finom indián emléktárgy csábításának, és megvásároltuk őket.

Még aznap délután Lake Louise-ba hajtottunk, mely egy útkereszteződés menti apró település az azonos nevű tó közelében. Az utazók e tó és a partján található kastélyszálló kedvéért jönnek erre a vidékre. Az ide vezető úton találkoztunk az első fekete medvével. Nagy volt és vedlett. Az erdőszélen eszegetett.

A Louise-tó kempingjében könnyen találtunk táborhelyet, mert rövid megszakításokkal állandóan zuhogott az eső. A sátor felállításánál éppen szerencsénk volt, akkor csak szemerkélt. Mivel másnap tovább kellett indulnunk, e délután maradt a környék megtekintésére. Lassan elfogadtuk, hogy itt, a „messzi északon” csupán rossz és rosszabb időjárásban lehet részünk. Autóba ültünk, és a tóhoz mentünk. Még az esőben is fenséges a türkizszínű víztükrön a két szürke hegycsúcs és a köztük lévő gleccser előtt.

A kastélyszálló külseje és belseje egyaránt fényűző. Körménykén, amikor elállt az eső, nyuszikat fényképeztünk.

Lake Louise-ban találtunk egy színvonalas turista- és sportfelszerelés szaküzletet is. Érdeklődéssel nézelődtünk az alpinista csúcstechnika termékei között.

Hiába szántunk két napot a Banff Nemzeti Parkra, az időjárás miatt nem tudtunk igazán a természet közelébe férközni, s csak autóból szemlélhettük a csodaszép tájat. Banffot és a tőle északabbra található s ezért érintetlenebb Jasper Nemzeti Parkot a 230 kilométer hosszú 93-as út, az úgynevezett Icefield Parkway (Jégmező parkútvonala) köti össze, mely a kontinentális vízválasztó vonala mentén kanyarog, és lakott területet nem érint. A köd és a jegesedés kifejezetten veszélyessé teheti meredek kanyarjait. Az eddigi esőzések sem tartoztak a biztató jelek közé, de mi igazán a hóvihartól tartottunk, amely egészen váratlanul bármikor végigsöpörhet ezen a vidéken. Félelmeinkkel ellentétben azonban az eső elállt, az ég viszonylag kitisztult, és a látási viszonyok azt is lehetővé tették, hogy teljes szépségében élvezhessük a mindkét oldalon elénk táruló havasok, kopár sziklák és vakítóan fehér gleccserek látványát. Az út felénél található egy modern, a fejlett világ minden kényelmével felszerelt, ugyanakkor környezetbarát információs központ és szálloda, amely a Kolumbia-jégmező leglátványosabb helyén, az Athabasca-gleccserrel szemben épült 1996-ban, és már a Jasper Nemzeti Parkhoz tartozik. A méregdrága helyről óriáskerekű hójáró buszok (snowcoaches) indulnak, hogy a gleccser 100 méter vastag jégén kirándulásra vigyék a turistákat.

Nagyon hideg volt ugyan, de mi magunk akartunk a gleccseren járni. Messzire nem merészkedhettünk vezető és megfelelő lábbeli nélkül, de egy kicsit azért rámentünk a megfagyott folyóra egy havas-jeges túraútvonalat követve. Amikor a gleccser elejénél szétnéztünk a fahatár feletti varázslatos világban, az időtlenség és az örökkévalóság érzete töltött el bennünket. Pedig itt sem változatlan minden. A gleccserek fogynak, és a megdermedt folyam évente 30 centimétert mozog lefelé. Borzongtunk a hidegtől, így el kellett szakadnunk a jégvilágtól.

Az út további szakaszán számos kilátóponton gyönyörködhattunk a kanadai Sziklás-hegység különleges formájú csúcsaiban. Több helyen is találkoztunk görbeszarvú vadjuhokkal és fehér hegyi kecskékkal. Éppen vedlettek. Kicsinyeikkel együtt az úttest mentén kerestek táplálékot, vonulásukkal gyakorta leállítva a forgalmat.

Körülbelül 50 kilométerrel Jasper előtt rövid gyalogos kitérőt tettünk a romantikus sziklákat körülölelő Sunwapta-vízeséshez. A Jasper városát jelző tábla előtt egy kedves medvecsalád – anya és két bocs – eddegélt sárga virágokat az út szélén. E látvány és az élményekben gazdag nap után elégedetten foglaltunk el egy sátorhelyet a Whistlers nevű tágas és erdős kempingben, amelyet kifejezetten megkedveltünk.

Délután bementünk Jasperbe. Főutcája bal oldalán virágládákkal díszített házak és üzletek sorakoztak, jobb oldalán pedig a Canadian Pacific vasútvonal sínjei és acélszürke hegyek húzódtak. E néhány utcás város gerenda- és terméskő házaival az utolsó emberi támaszpont a vadon szélén. A patikatisztaságú központban is

mindenütt medvebiztos hulladéktárolók láthatók. A helytörténeti múzeum híven beszámolt a 19. század telepeseinek kemény életéről. A modernizáció és a turizmus ellenére az akkori nehézségek közül jó néhány – a zord időjárás, a vadállatok, az elszigeteltség és a munkalehetőségek hiánya – a mai lakóknak is kihívást jelent.

Este sátorszomszédaink, két kanadai fiatalember kellemes társaságában töltöttünk egy kis időt. Hangulatos tábornút mellett sörözgettünk és beszélgettünk. Megkérdezték például, hogy Magyarországon angolul beszélnek-e az emberek.

Kora reggel arra ébredtünk, hogy valami hangosan rág a fejünk mellett. Egy szarvas volt az. A kemping területén a szarvasok mindennapos látványnak számítottak, akár csapatostul is. Így június végén különösen sok elk-anya található a parkban. Ilyenkor borjaznak.

A következő napon egy délelőtti jasperi séta után a szomorkás, esős idő ellenére a Maligne-tó és az azonos nevű folyó kanyonjába kirándultunk.

Útban odafelé elhaladtunk a Medicine Lake (Varázserejű-tó) mellett, mely időszakosan kiszárad a nyár végén. Az indiánok gyógyító erőt tulajdonítottak a sajátos viselkedésű víznek, innen kapta a nevét is. Egy fekete medveanya és két boca tűnt elő a tó partján található fenyvesből. Bámészkodásunkat megsokallva hamarosan visszakullogtak a sűrűbe. A Maligne-tó mellett egy ideig beszorultunk a látogatóközpontba, mert erősen esett. Szerencsénkre idővel elállt, és lesétálhattunk a partra. Ez a tó az egyik leglátványosabb a kanadai Sziklás-hegységben. A hosszúkás, kék vizet sötétzöld fenyvesek övezik, felettük szürke és fehér hegycsúcsok. A tóba benyúlik egy keskeny földnyelv, amely szigetté válik, ha a vízszint megemelkedik. Néhány fenyőfa van rajta. Ez a legkedveltebb fényképtémája az ideérkezőknek. Visszafelé egy négy kilométeres túrán követtük a Maligne-folyót, mely egy szűk, meredek, mohos mészkőszurdokban 50 métert zuhan. Hidakról és kiugró meredélyekről figyelhattuk a mély kanyonban zúgó vízáradatot.

Délután két másik tóhoz, a Lake Annette-hez és a Lake Edith-hez autóztunk. Az előbbi egy rövid túrán meg is kerültük. Senki nem járt arra rajtunk kívül. Eltöltött bennünket a mélységes nyugalom, amely ebből a tájból áradt. Minden korábbi emberi huzavona távolinak és valótlannak tűnt. Vajon mit szólnának ehhez a tájhoz houstoni tanítványaim?

A nap utolsó programjaként megálltunk a Jaspertől néhány kilométerre, a Lac Beauvert nevű tó partján található Jasper Park Lodge luxusjellegű üdülőközpontnál. A kastélyszálló főépülete mellett jól felszerelt gerendaházakban laktak a vendégek. Bármikor csónakázhattak a páratlan panorámájú tavon, és a szarvasok ott sétálgattak az ajtajuk előtt. A számos tenispályával, úszómedencével, éttermmel és üzlettel ellátott szállodakomplexumból vajon kiment-e egyáltalán valaki a szabad természetbe?

Este is sétáltunk Jasperben egy picit. Próbáltuk megkülönböztetni, ki lehet helybéli, és ki lehet turista. A városnak körülbelül 1500 lakosa van.

Második Jasperben töltött napunkon jobb volt az idő, így elszántuk magunkat az eddig legkeményebbnek tűnő hegyi autós túrára az Angel Glacierhöz (Angyalgleccser), amely a 3363 méter magas Edith Cavell-csúcsnál található.

Először a Jasper városát érintő és több ágra szakadó, az itteni patakok méretéhez képest széles Athabasca-folyó mellett haladtunk, majd egy keskeny hegyi úton kanyarogtunk felfelé. Az izgalmas autózás után a még izgalmasabb parkolás következett. A jeges, csúszós parkolóban éppen egy szabad hely sem volt, s így akaratlanul is elzártuk a ki- és bejáratot. Szerencsére észrevettük, hogy egy család indulni készült, s helyet cserélhettünk velük.

Amikor először körülnéztünk, az élénk táruló kép újból igazolta, a „mindig láthatsz újat” elméletet. A parkolót északról fehér jégmező, délről élénkzöld liget és sötétzöld fenyves határolta. A jégmező felett látszott a Mt. Edith északi, sziklás pereme.

A túraútvonal első pár száz méterét gleccserhordalékból származó köveken tettük meg, majd a letaposott havon haladtunk tovább. Ahogy kanyargott az ösvény, feltárult a csúcs és a gleccser. Az angyal két szárnya két sziklára borult, teste pedig közéjük szorulva hasadozott. Hallottuk a hangját is, ami egy kicsit visszafogta kiránduló kedvünket, különösen ha a körülöttünk látható hómezőre hullt jég tömbökre néztünk. Előttünk egy kisebb sárgásfehér sziklafal állt. A félig megolvadt gleccser és az úszó jégtablák választották el tőlünk. Egy kicsit rámentünk a gleccserre, de a csattanásokat egyre erősebben és sűrűbben lehetett hallani, így visszafordultunk. Igazából attól is tartottunk, ha sokáig maradunk, a hideg miatt nem tudjuk beindítani az autót. Szerencsére azért minden rendben volt. Lefelé menet egy hatalmas fekete medve mellé érkeztünk. Jó ideig szemléltük és fényképeztük. Ekkor jött velünk szemben egy texasi rendszámú autó. Utasai úgy megörültek földijeik látványának, hogy a medve mit sem számított, csak velünk foglalkoztak.

Délután Miette Hot Springs kénes hőforrásaihoz látogattunk el egy másik hegyi úton. A maximálisan 54 fokos vizet 39-40 fokra hűtik, hogy fürdőzésre alkalmas legyen. A fürdőbe nem mentünk be, inkább élveztük a napsütötte tájat, a fenyvesek és a fölénk nyúló, kopár, teljesen simán fénylő, acélszürke hegyfalak látványát. Rövid túrára indultunk, hogy megnézzük a régi fürdőépületek romjait és a természetben található melegforrásokat. A parkolónál legalább négy-öt hegyi kecskét láttunk, amint egy ócska pick-up truck (kisteherautó) alját nyaldosták. Némelyik egészen az autó alá feküdt. Mint a helyiekkel való beszélgetés során kiderült, a téli útszázások felcsapódott nyomait nyalták le az állatok az azóta takarítatlan jármű alvázáról. A régi fürdőházba is beköltöztek a kecskék. Ki-be ugráltak a fűvel benőtt ablaknyílásokon. Nem mindennapi fényképtémát kínált a két kecskés jelenet.

A Jasper Nemzeti Parkban a látnivalókon kívül a továbbutazás megszervezésére is gondolkunk kellett. Menjünk-e Alaszkába, vagy visszaforduljunk, és a Csendes-

óceán partvidékén kóboroljunk inkább? A döntés nem csak anyagi természetű volt. Errefelé az utazó ugyancsak kiszolgáltatott az időjárásnak és az útviszonyoknak. Mindezek ellenére nem tudtunk ellenállni a „vadon szavának”, és úgy határoztunk, észak felé folytatjuk utunkat: Prince Rupert városáig autóval, onnan pedig Ketchikan, Alaszka legdélibb kikötője felé hajóval. A kemping nyilvános telefonján lefoglaltam a hajójegyeket, s így nem volt más dolgunk, mint június 25-én korán reggel elindulni északnyugati irányba, Prince Rupert felé.

Egy magánkempinget néztünk ki éjszakai szálláshelyül Fraser Lake-nél. Addig 327 mérföldet (523 km) kellett megtennünk egy szöke indiánról Transcanada Yellowhead (Sárgafej) Highway-nek elnevezett 16-os számú úton, Brit-Columbia tartományban. A Jasper Nemzeti Parkból kivezető szakasz után a Mt. Robson Tartományi Parkban vitt az út. A 3954 méter magas Mt. Robsont ködfelhő borította. Csekély népsűrűségű vidéken jártunk. Dome Creektől Prince George-ig egyetlen települést nem láttunk 120 kilométeren át, csupán a bővizű Fraser-folyót, tavakat, fenyves erdőket és a tornyosuló hegyeket. Ez volt az igazi vadon. A többiek aludtak, amíg én a néptelen úton vezettem. Ugyanaz a megnyugtató érzés töltött el, mint az Annette-tó partján sétálva – a természet csodálatos békessége.

Prince George-ban megálltunk vásárolni, majd újra útnak eredtünk. 93 kilométert tettünk meg ismét a rengetegben. Néha felbukkant egy fekete medve vagy jávorszarvas, de az autósok sem voltak sokkal többen.

Lake Fraser felé borzasztó állapotok fogadtak bennünket a folyamatos útjavítások miatt. Mire túljutottunk ezen a szakaszon, meg is érkeztünk egy apró útmenti magánkempingbe, a Piper's Glen-lakókocsiparkba. Rajtunk kívül kevesen szálltak meg itt, sátorozók pedig egyáltalán nem. Háborítatlan béke honolt mindenütt. A rét, amelyen felvertük a sátrat, a Fraser-tóra nézett. Egyetlen kellemetlenség zavart csak bennünket: elképesztő szúnyogsereglet zsongott körülöttünk. Ennek ellenére remekül éreztük magunkat. Élveztük a csendet, az erdő és a tó illatát. Vacsorát főztünk, majd jóízűen falatoztunk, s közben alaszakai útterveket szöveggettünk. Nehezen tudtunk elaludni, pedig szükség lett volna a pihenésre, mert másnap 600 kilométert kellett megtennünk a Csendes-óceánig. Az álmatlanság már Jasperben is kínozta bennünket, oka pedig a híres éjféli nap jelensége volt. A kifejezés költői túlzás, de este 11-ig világos volt. Reggelre egy kis kellemetlenség ért bennünket. Mindhármunkat megcsípett valamilyen mérges pók vagy rovar, s a helye csúnyán bevörösödött és megdagadt. Rettenetesen viszketett, fájt, s ráadásul a nyirokmirigyeim is megduzzadtak.

Mindenesetre elindultunk a Fraser-folyó völgyében, majd áthajtottunk a hídján, s hegynek fel, hegyről le – ismét a semmi közepén. Az utolsó 280 kilométert a Buckley-, majd a Skeena-folyót követve tettük meg. Ez a vidék természeti szépségekben rendkívül gazdag, és fennkölt magányát a gyér autóforgalom sem töri meg. A szórt településeken a faipar, a halfeldolgozás és az állattenyésztés a megélhetés

fő forrása. Az aranyláz ideje régen elmúlt, csak a táj ugyanaz, mint amit a 19. századi prémvadászok és pionírok láttak.

Furcsa érzés volt áthaladni az itteni Houston nevű városkán. A Hazelton melletti indián falu megtekintését a visszaútra terveztük.

Smitherstől a Skeena erősen kiszélesedik, fjorddá válik. Két oldalán látványos magashegyek húzódnak, melyekről a hóolvadás következtében bővizű patakok csorognak, vagy vízesések zuhannak alá az úttest felé. A parton vezető országúton számtalan kilátóponton gyönyörködhattunk a folyó és apró szigetei, a felhőbe burkolózó hegyek és a gyakori csapadék miatt sötétzölden burjánzó erdőség páratlan együttesében. Szinte szagolni lehetett, hogy közel a tenger.

Prince Rupert kikötőváros egy szigeten fekszik, a szárazfölddel híd köti össze.

A Park Avenue-i kemping a 16-os út mellett található, nem messze a személy-kikötőtől. Igazából egy hatalmas lakókocsipark, a sátorok számára sokkal kevesebb a hely. Nem véletlenül. A mostoha időjárás és a gyakori csapadék elveszi a kényelmes turisták kedvét az itteni táborozástól. De nem a mienket! Egy felmagasított, falécekkel bekerített sátorhelyet választottunk, mert az alacsonyabbakat elöntötte az esőzés miatt megnövekedett belvíz. Miután felvertük a sátrat, faasztalunknál enni kezdtünk. Eközben volt alkalmunk tapintatosan körülnézni. A kemping légkörét még sajátosabbá tette ideiglenes lakóinak egyénisége. A mögöttünk álló sátorban anya és felnőtt fia lakott. Gumicsizmát, durva overált és vastag pulóvert viseltek. Felszerelésükből látszott, tapasztalt, de mindenképpen sokat nélkülöző emberek, akiknek ez az életmódjuk, s itt tartózkodásuk nem vakáció. A mellettünk lévő helyeken lakókocsisok rendezkedtek be láthatóan hosszabb időre. Szabadtéri konyhát és étkezőt állítottak fel. Középpütt egy mély haltisztító kondér és egy asztal állt, rajta irdatlan nagy kések. A szomszédok nem régen érkezhettek vissza a halászatról, de jachtjukat már helyére tolták a lakókocsi mögé. Most éppen a halakon volt a sor. Öt vagy hat halibutot és lazacot fogtak, köztük fél ember nagyságúakat is. Legelőször lefényképezték egymást a zsákmánnyal, majd megkezdődött a szakszerű és gyors feldolgozás. Megkértük a halászokat, hogy felvételeket készíthessünk róluk.

Ezután bementünk a városba. A hegyoldalra felkúszó utcák pasztellszínű faházakkal, háttérben a ködbe borult csúcsokkal és élénk rózsaszínű, fehér, lila, sárga virágokkal az előkertekben varázslatos hangulatot keltettek. A körülbelül 20 000 lakosú Prince Rupert a halszag és a gyakori esőzés ellenére kedves helynek tűnt. Múzeumában láttunk először totemoszlopokat. Az utcákon sétálgatva indián fiatalokkal is találkoztunk. Úgy hírlík, eléggé lehangoltak erre felé az „első nemzetek” leszármazottai. Az ifjakon mindenesetre ez nem látszott.

Estig gyakorlatilag bejártuk a város központi részét. Bevásároltunk a hajóútra. Sikerült olyan céget is találnunk a kempinggel szemkötti benzinkútnál, amelyik autók tartós megőrzésével foglalkozott. Megbeszéltük, hogy indulásunk reggelén

lerakatuknál hagyjuk a kocsit, ők pedig kivisznek bennünket a hajóhoz. A háromnapos tárolás tizenkét dollárba került.

Mire a kempingben megvacsoráztunk és elmosogattunk, eleredt az eső. Behúzódtunk a sátorba, de aludni még nem tudtunk a szinte nappali világosság és az élénk kempingélet miatt.

Másnap reggel, mivel úgyis esett, nagymosást végeztünk a kemping mosodájában, ahol igencsak sokan szorgoskodtak. A lakókocsipark életét az alaszakai hajók érkezése és indulása szabta meg. A férfiak a járműveket és mozgó otthonukat takarították, az asszonyok pedig ágyneműt, takarókat, függönyöket és törülközőket mostak.

Míg a mosó- és szárítógépekre várakoztunk, sok minden szóba került. Elmesélték, ki, miért, mennyi ideje és hogyan járja az országot – Kanadát vagy az USA-t, esetleg mindkettőt. Amikor meghallották a mi történetünket, igencsak csodálkoztak. Magyarország a hosszú utakhoz szokott vándoroknak is rettenetesen távolinak tűnt. Ebéd után elállt az eső, és ismét sétálhattunk a városban. Este kétféle csomagolást rendeztünk aszerint, hogy mit viszünk magunkkal Alaszkába, és mit hagyunk az autóban. Valamelyest újra elfogott bennünket a bizonytalanságérzet. Számomra ugyanakkor kellemes volt arra gondolni, hogy egy ideig nem kell vezetnem, és ágyban fogok aludni. Szállást persze nem foglaltunk, s ez némileg aggasztott.

Mindazonáltal nagy várakozással és izgalommal tekintettünk az egzotikus utazás elé. Közben estére megint eleredt az eső, feltámadt a szél, s az alvással ismét gondunk volt. Reggel pedig felhőszakadás közepette kellett táborot bontanunk. Nem kis művészet az ilyesmi, különösen ha figyelembe vesszük, hogy nem volt szabad átáznunk. Abból ugyanis komoly betegség származhat errefelé. Először ahhoz a benzinkúthoz mentünk, ahol az egyezséget kötöttük. Egy alkalmazottjuk elvezetett a telephelyükre, és otthagytuk az autót. Ő pedig mikrobuszán a hajóállomásra vitt bennünket. Megbeszéltük, hogy visszaérkezésünkkor is vámi fog.

Ott álltunk tehát a zuhogó esőben az Alaska Marine Highway (Alaszakai tengeri útvonal) modern hajóállomása előtt. Éreztük, hogy különleges napok várnak ránk. Az épület oldalánál már sorakoztak is lakókocsis ismerőseink, hogy járművestül eltűnjenek a komphajó gyomrában. A pénztárnál átvettük megrendelt jegyünket. Hamar átestünk a szokásos útlevél- és vámvizsgálaton, és egy kisebb repülőtéri tranzitváróteremhez hasonló helyiségben vártuk, hogy felszállhassunk a hajóra. Itt volt időnk arra, hogy a falakon elhelyezett menetrendkivonatokat és egyéb tájékoztató hirdetményeket nézegessük. Köztük néhány izgalmasabb olvasnivalót is találtunk. Kemény bűnözőket köröztek, akiket gyermekcsempészettel vádoltak, és jó néhány eltűnt csecsemő és kisgyerek után is kutattak. Kirázott a hideg.

Hamarosan felszálltunk a Taku fedélzetére. A panorámaablakos, zárt utastérben foglaltunk helyet. A tengeri utazás hat órán át tartott. Először távcsővel figyeltük a távolodó partot, majd bejártuk a komp minden zugát. Éppen az idegenvezető

ismertetését hallgattuk a hajóról és az útvonalról, amikor ő váratlanul megszakította előadását, és a tőlünk balra eső vízfelületre mutatott:

– Gyilkos bálna! – kiáltotta.

Azt csodáltam, hogy a hajó nem fordult az oldalára, amint az utasok tömege egyszerre az egyik felére tolt. És valóban. Eleinte semmit sem láttunk, de ahogy a szemünk hozzácsokolt a hullámok kémleléséhez, mi is megpillantottuk. Először a hatalmas sötét hát emelkedett ki a vízből, aztán a villa alakú farok, majd a hát és a farok egyszerre. Messze volt, és még inkább távolodott. Többet nem láttam belőle. Így is nagy-nagy öröm töltött el. Tudtam, hogy méregdrága hajókirándulásokon biztos és közeli bálnaszemlét ígérnek, de mi ezt nem engedhettük meg magunknak pénz és idő híján. Egy néhány órás szigetek közti hajóúttól aligha várhatott az ember ekkora szerencsét.

Boldogan leltárt készítettem azokról a számunkra különleges állatokról, melyeket ezen az utazáson láttunk: a bocsokat is beleszámítva tizenhárom medvét, köztük egy grizzlyt, két jávorszarvast – az egyik hím volt –, bölénycsaládokat és most a gyilkos bálnát. Vajon mi jön még? El lehet képzelni, hányszor lestük a sötét vizet, hogy ismét megpillanthassuk az óriás vízi emlőst. De hiába.

A táj egyébként hü volt költői nevéhez: Misty Fjords – Ködös fjordok. Az erdőségekkel borított hegyek „deréktól” felfelé a felhőkbe nyúltak, s csúcsuk néha-néha előbukkant a felhők felett is. Helyenként gőzölgő szigetek „úsztak el” mellettünk. Településnek nyomát sem láttuk. Maga az átjáró sem volt forgalmas. Alig találkoztunk másik hajóval.

Alaszka nyelén, az úgynevezett Belső-átjáró (Inside Passage) északi végénél az első kikötő Ketchikan tizenötezer lakosú városa Revillagigedo szigetén.

Mit is vártunk ettől a helytől? Arra nem számítottunk, hogy itt ismerjük meg az igazi Alaszkát, hiszen a legendás Yukon-folyó, a vadban gazdag nemzeti parkok, nem beszélve az eszkimó településekről, mind jóval északabbra találhatók.

Olvasmányainkból tudtuk: Ketchikan Alaszka kapuja, halászhajók, favágók, aranyosok és prémvadászok kiinduló állomása a távoli célpontokhoz. Az ideiglenesség és a bizakodó várakozás hangulata tölti el ezt a helyet, amely ugródeszka csupán a nagy kalandok és a mesebeli természeti kincsek felé. Mintha e tekintetben tárgyi bizonyítékkal is szolgálni kívánna a város: számos utcája esőáztatta, pallókból készült járdák és lépcsők rendszere, mert a hegyoldalakra épült faházak csak így közelíthetők meg. Az erősen korrodálódott autók, a fellengzős ígéretekkel csábító boltocskák és a hegyekkel minden apró telekért megküzdő építkezés azt sugallja, az ide érkezőknek tovább kell menniük, hiszen nem maradhat mindenki, aki partra száll. Nem is maradnak.

Manapság persze másféle vándorlás folyik, mint száz évvel ezelőtt. A turisták luxushajókból áradó özöne óramű pontossággal irányítja a város életét. 9-kor, mire megjön az első hajó, kinyitnak a boltok. Ötre, amikor kifut az utolsó, bezárnak.

Ilyenkor elcsendesülnek a még sokáig világos utcák. No, és kik maradnak? A csendes-óceáni totemkészítő indiánok, a First Nations (első nemzetek) leszármazottai, akik továbbra is halászzattal foglalkoznak, valamint a konzervgyári és faipari munkások, akiknek családtagjai látják vendégül és szolgálják ki az utazókat.

De máris túlságosan előre ugrottam. A hajóról nézve Ketchikan színes meseházak hosszú, keskeny sora a felhőbe burkolózó hegyek sötétzöld lábánál. Amikor kiszálltunk a város szélén lévő hajóállomáson, még mindig zuhogott az eső.

Próbáltunk közlekedési eszközt és szállást találni. A hirdetőtábla előtt ácsorogtunk, amikor tanácsalanságunkat észrevette egy háromtagú család, akik taxiköltségüket kívánták megosztani valakivel. Ők javasolták azt a panziót, amelyben így nagy szerencsével hamarosan megpihenhettünk. A városközpont egy hegyoldalon meghúzódó utcájában állt a régi faház, melynek egyik tengerre néző szobáját kaptuk meg. A romantikus, háromszintes épülethez kívülről vezetett fedett falépcsősor. A háziak, középkorú férfi és felesége, barátságosan fogadtak bennünket, és mindent megtettek kényelmünkért. A szoba aprócska volt ugyan, de tiszta, viszonylag olcsó, és ami a legfontosabb volt számunkra ezen az egyetlen alaszakai éjszakán: ablakából csodálatos kilátás nyílt, amely felért egy helikopteres városnézéssel. Közvetlenül alattunk teraszos utcácskák apró színes házakkal és virágokkal, köztük fából készült lépcsők és hidak. Távolságban a hidroplán- és teherhajó-kikötő, végül pedig a hegyek övezte tengerszoros. A város felett – alig hittem, hogy igaz – fehér fejű sasok szálltak a tenger felé, majd visszafordultak egyenesen irányunkba. Legalább egy fél órán át néztük őket távcsővel. Rövid falatozás után nyakunkba vettük a várost.

Valamelyest csendesedett az eső, s végül el is állt. Nem volt nehéz bejárni Ketchikan központját. Amikor az üdülőhajók dokkjához értünk, éppen indult az utolsó. Hatalmas fehér teste, kivilágított ablakai, a kiszűrődő zene és a beszálló elegáns utasok a Titanicot juttatták eszembe.

Tetszetek az apró boltok, éttermek és panziók, valamint a különlegesen buja, rózsaszínű, lila és fehér virágok a jelképes kertekben és faládákban. Na és a totemoszlopok. A városközpontban is láttunk jó néhány kortárs-alkotást, de az igazán régieket rejtő múzeumok már bezártak. Elégge elfáradtunk, és a levegő is lehűlt. Visszamentünk fűtött szobánkba. Újra és újra megálltunk az ablak előtt, és néztük e kicsit korhadt és halszagú, de mégis lenyűgöző várost a világ peremén. Másnap rettenetesen esett az eső reggeltől estig. Holminkat házigazdánknál hagytuk, akik megengedték, hogy az esti hajó indulása előtt menjünk vissza értük.

Dél előtt a múzeumokat vettük sorra. Harminchárom eredeti 19. századi tlingit és haida totemfát láttunk a Totem Heritage Centerben (Totemörökség Múzeuma). Némelyikük kilenc méter magas és százhatvan éves. Az indián fafaragók különböző állat- és emberfigurákat képeztek ki a vörös cédrusfenyő póznákból, és gyakran be is festették őket. Az oszlopok egy-egy család vagy törzs életét ábrázolták,

fontos eseményeknek állítottak emléket, és a törzs tekintélyét fejezték ki. A totem-fafaragás élő művészet, számos „befejezetlen” oszlop is utalt erre. A Dél-alaszkai Látogatóközpontban fantasztikus ökológiai és indiántörténeti kiállítást tekinthettünk meg. A Tongass Helytörténeti Múzeumban megismerkedtünk Ketchikan történelmével. Ebédidőben valamelyest csendesült az eső, és mi nagy merészen felfelé kezdtünk mászni az egyik hegyoldalon kanyargó fa-lépcsősoron. Szerettük volna megfigyelni, milyen az úgynevezett mérsékelt övi esőerdő, amely csak foltokban található meg Dél-nyugat Alaszkában, Kanada és Washington állam (USA) nyugati partvidékein. A város feletti hegyoldalon hatalmasra nőtt különböző fenyőfajták, mohás sziklaoldalak, örökzöld bokrok és törpecserjék, rózsaszínű, lila, sárga és fehér virágú növények teszik bámulatosan széppé ezt a vidéket. Egy hegyperemről remek kilátás nyílt a városra. A tengeri átjárót és a túlpárt hegyeit mindig alacsony felhőtakaró borítja.

Ebéd után a Ketchikan Creek (patak) mentén húzódó Creek Streeten és az onnan nyíló deszkautkácskákon sétáltunk. A víz felett cölöpökön álló fa- és gerendaházak hajdanán bordélyként és kocsmaként működtek, most elegáns művészeti és ajándékboltok vagy éttermek találhatók bennük. Az egyik leghíresebb piroslámpás ház ma múzeum. Itt láthattuk, miként élt a prostituált Dolly Arthur a 20. század elején.

Nem messze innen a Stedman Streetről – ugyancsak cölöpökön álló deszkajárdákon – közelíthető meg a jachtkikötő. Bár újra erősen esett az eső, sok időt töltöttünk itt. Ütött-kopott halászcsonakok és luxusjachtok horgonyoztak egymás mellett. Még egy ausztrál felségjelű hajót is láttunk. Kedvencünk egy Buksika nevű, korosabb jacht lett, mert úgy sejtettük, magyar származású tulajdonosa lehet.

A Waterfront Promenade (Vízparti sétány) átmegy a Ketchikan-patak közúti hidján is, ahonnan a vízbe nézve lazacrajok vonulását látni júniustól egészen októberig. Sokan halászgattak a híd szélén. Legalább kétszer-háromszor bejártuk a fontosabb városrészeket, hogy jól emlékezzünk mindenre. A nedves hidegben is lelkesedéssel róttuk az utcákat. Vigyáznunk kellett, hogy hová lépünk, mert az eső miatt előbújt arasznyi, fekete színű meztelen csigák kúsztak-másztak mindenfelé. Végül úgy elfáradtunk, hogy alig tudtuk elvonsozni magunkat a személyhajókikötőig, mely ráadásul csak este kilenckor nyitott ki. A mi járatunk, a Matanuska 11-kor indult. Elköszöntünk a kivilágított ketchikani parttól, majd aludni próbáltunk. Reggel 6.30-kor érkezünk meg Prince Rupertbe.

A megbeszéltek szerint értünk jöttek, majd átvehettük autónkat. A megörzőhelyről azonnal útnak indultunk Hazelton irányába, mégpedig ugyanazon az úton, amelyen jöttünk, csak éppen visszafelé. Egy kicsit megelégtünk már a rengeteg csapadékot, és napsütésre vágytunk.

Hazeltonban még borús volt az idő, de megálltunk egy szabadtéri falumúzeum, a 'Ksan Village kedvéért. Ez a skanzen egy gitxsan indián település rekonstrukciója.

Minden építmény, oszlop, kenu, tároló doboz, kéregruha és szerszám vörös cédrusfenyőből készült. A gitxsan nép a Skeena felső folyása környékén nyolc faluban él, és 3500 lelket számlál. Ezek az indiánok a bő állat- és halállománynak, valamint a dús növényzetnek köszönhetően soha sem szenvedtek hiányt élelemben, ruházatban és építőanyagban. Felesleges készleteik miatt különös rituális lakomákat ültek, melyek akár több hétig is eltartottak. Az ilyen lakomára a leggazdagabbak hívták meg a többieket. Az egyik házban e szokás szerint kínálgatták a turistákat indián edellel – azóta ugyan egy kicsit takarékosabban, pénzért. Az anyagi jólét és a társadalmi rang másik kifejezőmódja az ajándékozás, valamint a felesleges élelmiszerek, dísz tárgyak, bőrök megsemmisítése volt. Az ősi bőség idején még a kereskedelem sem bizonyult szükségesnek. Így a folyó alsó szakaszán élő nyelvrokonaikkal, a cimsiánokkal tartott kapcsolataikat leszámítva viszonylag elszigetelten éltek. Régen több család lakott az úgynevezett hosszú házakban (long houses), melyek nagyméretű, téglalap alapú, sátozott, ablak és kémény nélküli deszkaépületek festett elülső résszel. A motívumok jellegzetesen széthúzódozó, legömbölyített téglalapokból álltak össze, s általában farkasokat és sasokat formáztak. A deszkalapok barnás alapjára vörös és fekete színek kerültek. Ma a házak a nép négy törzsének nevét viselik, és közösségi célokat szolgálnak: múzeumok, népművészeti műhelyek és kiállítótermek, rituális lakomák színhelyei vagy iskolák. A házak előtt álló totemoszlopokat alulról felfelé olvassák. Egy modernebbet, amelyet 1970-ben állítottak a múzeumfalú megnyitásakor, még én is megértettem. Az alul elhelyezkedő négy figura – a moszkító, a béka, a farkas és a sas – a nép egy-egy klánjának szimbóluma. Az oszlop tetején egy fehér ember áll nyakkendővel és cilinderrel.

A gitxsan kultúra ma is él, s így meglátogathattunk egy igazi falut, Kispiox Village-et. A faluvégi műhely is ugyanolyan volt, mint a festett múzeumépületek. A település nem tűnt különösebben fejlettnak, de elmaradottnak sem. Láttunk hagyományos és modern faházakat egyaránt. A falu szélén tizenöt mágikus totemoszlop állt, némelyik egészen sima vagy befejezetlen. Ehhez az eldugott helyhez rendkívüli szépségű útvonalon juthattunk el. Letértünk a 16-os útról. Az első függőhíd (Hagwilget Bridge) a 914 méter magas Rozner de Boule hegység mellett és a 91 méter mély szakadékban zúgó Bulkley-folyó felett feszült. Ezután még kétszer keltünk át a Skeena-folyó egy-egy hídján.

A falu megtekintése után meg sem álltunk Prince George-ig, ahol egy magán-kempingben szálltunk meg.

Hosszú autózásaink alatt már korábban is hallgattuk a helyi rádióadókat. Az utak mentén tábla jelezte, melyik állomás fogható a körzetben. Egy tíznapos túra során sajnos nem sok idő jut az emberekkel való kapcsolatteremtésre, különösen, ha ilyen hatalmas országról van szó, mint Kanada. A benzinkutak, a boltok és a turistalátványosságok adtak csak némi lehetőséget a kommunikációra. A kanadai

„népet” a rádióból „ismertük meg”. Bármilyen riportot vagy hírműsort szívesen hallgattunk. Ezúttal talán szerencsénk is volt, hiszen július elseje (Canada Day), a Kanada dominium megalakulásának évfordulója, az ország nemzeti ünnepe közeledett. Még a legjelentéktelenebb helyi adócska is megkérdezett híresebb és átlagembereket, mit gondolnak Kanada múltjáról, jelenéről és jövőbeli kilátásairól. Meggyőződhattunk arról is, hogy Brit-Kolumbia tartományban erős a nemzeti összetartozás érzése, bár vannak etnikai és nyelvi alapú problémák. Különösen fontos számukra, hogy észak-amerikainak, de ne amerikainak tartsák őket. Nyelvükben, szokásaikban és hagyományaikban erősen ragaszkodnak brit gyökereikhez.

A természet megismerése és védelme nemzeti hobbi. Nekünk, kívülállóknak úgy tűnt, hogy az USA-ban megszokott magas életszínvonal a lehető legelőnyösebben párosul az európai hagyományokkal egy természeti kincsekben és szépségekben páratlanul gazdag, tágas és barátságos országban.

Prince George-ból a 97-es úton látványos folyóvölgyek, hegyek és sárga virágokkal teli alpesi rétek mellett haladva jutottunk el Williams Lake-ig. Itt kezdődik a 150 mérföld hosszú Cariboo Highway, amely a régi Cariboo-kocsiút mentén vagy helyén épült. Mellette az Aranyláz-ösvény (Goldrush Trail) számos emléke található. Az itteni falvacskák neve azt fejezte ki, milyen távolságra fekszenek Lillooettől, a Cariboo-útvonal kiindulópontjától (150, 100, 70 Mile House). Ez a vidék számtalan tóval és természetvédelmi parkkal dicsekedhet. Az Aranyláz-ösvény legszebb része azonban ott kezdődött, amikor rátértünk a 99-es útra, és a Fraser-folyóhoz érve átkeltünk a Márvány-kanyonon. Kiszáradt vízmosások és bányászati célból megbontott, barnássárga színű, száraz hegyoldalak váltakoztak zöld erdőségekkel és hófedte vagy acélszürke, kopár csúcsokkal. A Pembertonba vezető folyóparti út festői gleccserek és tavak látványával ajándékozott meg bennünket. Bármennyire kellett is sietnünk, megálltunk egy különleges látványt nyújtó ponton, melynél úsztatott fatörzsek halmozódtak fel, és teljesen elzárták a folyót. Jártunk egy Mount Currie nevű településen, mely a stl’atl’l’mx nép lil’wat csoportjának rezervátumközpontja volt.

Vancouver csodálatos környezetben, hófedte hegycsúcsokkal körülzárt tengerparton fekszik. E hegyvidéken vezet át az az út, amely a Tengertől az égig útvonal (Sea-to-Sky Highway) költői nevet kapta. Esetünkben az Égtől a tengerig elnevezés illetet volna rá, hiszen mi a magashegyek között autózva értünk el az óceánig. Squamish-től drámai a vidék: az egyik oldalon a Howe-szoros látható, a másikon hatalmas gránitfal őrökdi. Whistler közkedvelt síközpont a Garibaldi Tartományi Park szélén. Errefelé szerettünk volna táborozni mi is a Porteau Cove Tartományi park kempingjében, de nem sikerült. A bámulatos szépségű tengerparti kemping megtelt, mire odaértünk. Ez volt az első és szerencsére az utolsó eset, amikor valahol nem kaptunk sátorhelyet. Itt történt, hogy a Kanada-nap vigasságai miatt elrendelt fokozott rendőri ellenőrzések során megállítottak bennünket, és

megkérdezték, mennyi alkoholt fogyasztottam. Válaszaim meggyőzték a rend őreit, hogy szondára nincs szükség. Addigra már rettenetesen elfáradtunk, és csalódottan vettük tudomásul, hogy még a késő esti Vancouveren is át kell hajtanunk, hogy egy kültelki kempinggel próbálkozzunk újra. Nem volt könnyű az éjszakai nagyvárosban tájékozódni, de Judit kiváló navigátori képességének köszönhetően zárás előtt néhány perccel megérkeztünk a richmondi lakókocsiparkba, és ott még kaptunk helyet. Fáradásunkért kárpótolt a vancouveriivilágítás. A színes fényárban úszó hidak és felhőkarcolók mindannyiunknak nagyon tetszettek, különösen, mivel elszoktunk már a civilizáció efféle örömeitől. Több mint egy hónapja nem voltunk komolyabb városban.

Ahogy elkészültünk esti teendőinkkel, esni kezdett az eső. De ki törődött már ezzel, amikor éjfél körül végre biztonságban nyugovóra térhettünk!

Richmond a Fraser deltájában fekvő Lulu-szigetre épült, és két impozáns hídon is át kell menni, hogy a belvárosba érhessünk. A szomorkás, esős időjárás ellenére nagyon megkedveltük ezt a még emberléptékű nagyvárost. Több okunk is volt rá. Sok park és kert díszíti az utcákat. A felhőkarcolókat fantáziával és remek formaezzéssel tervezték. A különleges alakú, színes üvegpalaták egyaránt szépek és barátságosak. A legjobb példa a Vancouver Trade and Convention Centre (Kereskedelmi és Kongresszusi Központ) és a kirándulójajó-állomás vitorlásokat formázó, tarajos tetejű közös épülete.

A Gastown Vancouver legrégibb negyede. Az aranyláz idején épült, és 1912-ig élte virágkorát. A század közepére már nyomornegyed lett belőle. Mostanra nagy részét helyreállították, és terméskőből épült, virágos házai rendkívül hangulatosak. Utcáin kávéházak, régiség- és szuvenír boltok, valamint butikok garmadája található. A turisták által kedvelt részeken túl azonban újra csak szegényebb és elhanyagoltabb házak következnek, de kedves és ódon légkörükkel talán még hitelesebbek is, mint a divatosabb negyedben lévők.

A félsziget másik oldalán a tengerparti sétányról szép kilátás nyílt az Angolöbölre és a Vanier-parkra. Számos vitorlást és egy lapátkerekes hajót is láttunk a vízen. Barangoltunk a villanegyedben, aztán, mivel újra eleredt az eső, visszatértünk a kempingbe.

A kora estét a mosodában töltöttük, ahol – mint eddig mindenütt – kellemes beszélgetéseket folytattunk nomád sorstársainkkal az örök közös témáról, az utazásról.

Július 3-án léptük át ismét az USA határát. Bármennyire tetszett is Kanada, jó volt hazatérni. Az I 5-ön indultunk el, majd ráfordultunk a 20-as útra, mely a Puget-szorost északon elzáró Fidalgo- és Whidby-szigeteken vezet – kétszer tenger feletti közúti hídon – érintve a Swinomish Indián Rezervátumot. Az út Keystown-nál megszakadt, mert ahhoz túl széles itt a tenger, hogy híd szelje át. Így ingyenes autókompittal jutottunk el Port Townsend városába. A félórás hajókázás során a

környező kis szigetekben és a tagolt partvidékben gyönyörködhattunk. Port Townsendsből továbbra is a 20-as úton haladtunk, míg az bele nem torkollott a 101-es útba.

A 101-es, majd kaliforniai folytatása, az 1-es, ahol csak lehet, a Csendes-óceán partján halad, és az USA egyik legnevezetesebb panoráma-útvonala (scenic road). Korántsem könnyű autós feladat, de azt terveztük, hogy végigmegyünk rajta San Franciscóig. Az éjszakát már az Olympic Nemzeti Park Mora kempingjében akartuk tölteni. A 101-esről először a szintén a nemzeti parkhoz tartozó Hurricane Ridge (Hurrikán-orom) útvonal kedvéért tértünk le, amely csodálatos kilátást kínálva kanyargott egyre feljebb, eleinte douglasfenyő-rengetegben, majd hóval fedett és felhőkbe burkolózó hegyoldalakon. A csúcson található látogatóközpontban múzeum és szuvenír bolt várt ránk, de az épület körül mindent hó borított. A hóban pedig szarvasok lépegettek. Félelmetes volt letekinteni a hegytetőről. Az Olympic-hegység szomszédos kopár ormai a felhőktől még komorabbnak tűntek, a sűrű fenyvesekkel borított alacsonyabbak azonban megejtően szépek voltak sötétzöld takarójukkal.

A hegytetőn erősen fújt a szél, és úgy látszott, ismét havazni fog, így elindultunk lefelé. Az út közepén, egy kilátópontnál Port Angelos város és a Juan de Fuca-szoros nagyszerű körpanorámája tárult elénk. Már ismét a 101-esen, a Lake Crescent mellett autóztunk. Egy időre elhagytuk a nemzeti park területét, és Forksnál letértünk a 110-es útra, amely ezúttal még közelebb vitt a tengerhez. Az öböltől néhány kilométerre az országút kétfelé ágazott: az egyik La Pushba, egy quilente indián rezervátumbeli faluba, a másik pedig ismét az Olympic Nemzeti Park területén található Mora-kempingbe, aznapi úti célunkhoz vezetett. Egy újabb mesébe illő táborhelyre lettünk. A sudár fenyők alatt erős zöld színben burjánzó aljnövényzet, páfrányfélék, mohos kövek és fatörzsek között csak azok a foltok barnáltak üresen, amelyeket ösvénynek vagy kör alakú sátorhelynek tisztítottak meg. Nem régen eshetett, mert a leveleken még vízcseppek ültek. Sajátos madárhangok hallatszottak mindenfelől.

A sátorverés után végigmentünk az úton a néhány mérföldnyire fekvő tenger-partig. A mesekönyv további lapjai elevenedtek meg. A szürkés, krémszínű homokparton uszadékfák hatalmas tömege halmozódott fel. Egészen vastag és hosszú, teljesen simára kopott törzsek torlódtak össze. A parton kagylót, tengeri csigát, medúzatesteket és még tengeri csillagot is találtunk. A víz szélén különleges alakú kisebb-nagyobb sziklaszigetek álltak. A naplemente narancs- és vajsínűre festette az eget és az óceánt. Szél támadt, és a morajló hullámverés a dagálllyal együtt erősödött. Megilletődve álltunk a Csendes-óceán partján. Tudtuk, hogy nyugat felé a legközelebbi lakott szárazföld Japán.

A szomszédos sátorhelyen egy idősebb hölgy vacsorázott unokájával a hangulatos táborút mellett. A tücskök és rovarok zenéjére aludtunk el.

Másnap reggel bementünk Forksba, hogy megnézzük, miként ünneplik erre felé július 4-ét, a függetlenség napját, az USA legnagyobb nemzeti ünnepét.

A városkában vidám népünnepély zajlott. Feldíszített teherautók gördültek végig lassan a főutcán, és régi korok jelmezeibe öltözött hölgyek, urak és gyerekek vonultak mögöttük. A település szélén lévő nagy, füves területen vásári bódék, mutatványosok és körhinták várták az ünneplőket. Piros és kék szalagok, zászlók lebegtek mindenfelé.

Ebéd után ismét lementünk a tengerpartra, hogy felfedezzük a sziklasziget-csoportot. A kövek mellett tengeri vidrákat láttunk. A toronyház magasságú szikláknak saját élőviláguk volt, a tetejükön még fák is nőttek. A tenger felőli oldalon sok-sok partra vetett tárgyat találtunk, például ép palackokat is, de üzenetet nem leltünk bennük. Egy partra sodródott, de még élő csillagot visszatettünk a vízbe. A tengerparton ugyan találkoztunk néhány sétálóval, de a sziklánál már nemigen. Romantikus volt figyelni a magas tarajú hullámokat, amint az ember nem járta partoknak csapódtak. Háttal a szárazföld belsejének, a kövek, kagylók között ülve és a vizet nézve az ember joggal úgy érezhette, lakatlan szigeten van. Eltűnt a világ összes zajával, sürgetésével, gondjával és kegyetlenségével. Csak a természet időtlen szépsége létezett, amelynek a szemlélő is része lett. Ez az élmény ugyanolyan felemelő és tisztító erejű volt, mint amit a Finomvíz boltzatnál élettünk át Utah államban. Kora délután elszakadtunk az óceántól, és a Hoh-folyó partján található mérsékelt övi őserdőbe kirándultunk. A sivatag, az óceán és a jégmezők mellett ez az őserdő volt ránk elemi hatással. A Mohák csarnoka nevű ösvényen járva a bozontos cédrusok, a hatalmas douglas-, lucfenyő és juharfa példányok, az ágakról hosszan lelógó mohafüggönyök és a talajt beborító páfrányok között mintha elvarázsolt erdő zárt volna bennünket körül. Helyenként 30 méter magas, 14 méter kerületű és ezeréves fenyőmonstrumokra néztünk fel. A pézsmailatú, nedves levegő, a tompa neszek, a porladó, kidőlt törzsek, amelyekből táplálkozva több új faóriás is felnövekedett már, a félhomályban csillogásuk miatt világosan kivehető hatalmas pókhálók azt a reményt keltették, hogy az emberi mértékű időszámítás sosem lesz érvényes itt, a természet e zöldes-arany színű kárpittal borított katedrálisában.

Este harmadszor is visszatértünk a Rialto Beachre. A félhomályba burkolózó tenger felett feltűntek a városi tűzijáték élénk színű szikrái.

Csodálatos élményekkel feltöltődve indultunk útnak másnap a 101-esen Oregon állam felé. Páratlan szépségű tengerparti út ez, vadregényes erdőségek, váratlanul előbukkanó világoskék tengeröblök, merész viaduktok és fehér világítótornyok látványával. Útközben hosszabb időre csak egy sajtgyárnál álltunk meg, amely látogatóközpontjában a gyártási folyamat bemutatása mellett termékóstolást is ajánlott. Az utazáson meg kellett elégednünk az autóból látottakkal, hiszen így is viszonylag későn érkeztünk kiszemelt táborhelyünkre, a Carl G. Washburne Állami

Emlékparkba. Szerencsénkre, talán az esőre álló időjárás miatt, előzetes foglalás nélkül is kaptunk szabad sátorhelyet a festői környezetben található, színvonalas kempingben. Másnap reggel lementünk a tengerpartra, és egy rövid túrát tettünk a közeli heceta-foki világítótoronyhoz. Az apró, hófehér ház és a hozzá tartozó tomyocska mellől romantikus kilátás nyílt az Ördög könyöke elnevezésű sziklás partszakaszra és a rajta átvezető viaduktra. A 17 méter magas világítótorony tetejéről ma már automatikus szabályozású fényjelek figyelmeztetik a hajósokat. Az utolsó toronyőr 1963-ig dolgozott itt. Egykori lakása ma elegáns panzió.

Augusztus 6-án Florence városánál ideiglenesen ismét letértünk a 101-esről Oregon állam belseje felé. Úti célunk a Cascade-hegységben található Crater Lake (Kráter-tó) Nemzeti Park volt. Eldugott fálvacskákat, sűrű fenyőerdőket és kies folyópartokat hagytunk magunk mögött, mígnem a park északi oldala felől megértünk a tóhoz.

Az éghajlat és a táj egy csapásra megváltozott. Összefüggő hótakaró borította a vidéket. A tó körüli utat is csak félig tudták megszabadítani tőle. A kempingben már erősen olvadt, s így sokáig keresgeltünk, mire egy sátonyi száraz helyet találtunk. Így is csak tócsákon átugrálva tudtuk megközelíteni, és állandóan attól féltünk, hogy a hólé elönt bennünket. Egész utunk alatt itt volt a leghidegebb. Ha nem lettek volna fagypont körüli hőmérsékletre készült hálózásaink, nagyon megfázhattunk volna. Béla egy félórára Mexikóba vágyott. A mostoha körülmények ellenére egyáltalán nem bántuk meg, hogy ellátogattunk e természeti csodához, amely körülbelül 7700 évvel ezelőtt, a Mt.Mazama-vulkán kitörésekor keletkezett. A krátert az évszázadok folyamán feltöltötte a hólé és az esővíz, kialakult az 588 méter mély s ezért állandóan erősen kék tó. Az őslakos amerikaiak szent helynek tartották, s nem mertek ránézni. Mi pedig nem tudtuk levenni róla a tekintetünket. A sötétzöld fenyvessel koronázott, hófedte kráterperem mélyén ragyogó napsütésben szikrázó tóhoz egy meredek gyalogösvényen jutottunk le. A tó nyugati oldalán egy vulkanikus kúp, a Varázsló-sziget emelkedik ki a vízből. Az indiánok egy elpusztult isten fejének tartották. A túraösvény olyan iszonyúan poros volt, hogy a visszaút megtétele fizikai kínzás számba ment. Körbeautóztuk a bejárható utakat, meg-megállva a kilátópontoknál, ahol újra és újra megbabonázva néztünk le a varázslatos tájra. Este nagyon jólesett a meleg vacsora, a szabadtéri mosogatás azonban újabb fizikai fájdalmat jelentett, ezúttal gémbereedett ujjainknak. Kényelmetlenségeinket fokozta az is, hogy a kanadai Fraser-tó partján szerzett mérges pókcsípéseink elég csúnyák és fájdalmasak lettek. Hogy még sanyarúbb legyen a helyzet, egy szórólapból megtudtuk, tolvajok is garázdálkodnak a kempingben. A hideg miatt korán felébredtünk, és gyorsan elindultunk dél felé, vissza a tengerparthoz.

Már Kalifornia államban jutottunk vissza a 101-es útra, amely a Redwood (Vörösfenyő) Nemzeti Parkon is átvezetett.

A történelmi korú és felhőkarcoló magasságú fákat közelebből a Lady Bird Johnson-ligetben néztük meg, melyhez egy nyaktörő, szűk, kanyargós, 15 fokos meredekségű út vezetett. Az érett vörösfenyő-erdőben 500-2000 éves és több mint száz méter magas példányokra is leltünk. Különleges, hogy nincs betegségük vagy élősködőjük. Sem gombák, sem rovarok nem károsíthatják, és még az erdőtüzeknek is ellenállnak. Így maradhattak életben ilyen sokáig. Vörösesbarna törzsükből csak a magasban nőnek tüleveles ágak. Lent gazdag aljnövényzet és rododendron bokrok veszik körül őket. Az utóbbi éppen ottlétünkkor virágozott lilás vagy világos rózsaszínben. A fák között halványzöldes, fehéres köd ült.

A világon egyedül Oregonban és Észak-Kaliforniában előforduló vörösfenyő-kolóniák hatalmas méreteikkel, sérthetetlenségükkel és a nedves, ködös időjárásból adódó buja aljnövényzetükkel a dinoszauruszok korának éghajlati és növényzeti viszonyait idézik.

E kisebb kitérő után a nemzeti park látogatóközpontja mellett, a homokos parton ebédeltünk. Most a tenger is ködös volt, és szürke hullámok nyaldosták a partot.

Továbbra is vörösfenyő-erdőségeken át haladtunk a 101-esen, mígnem Leggett-nél rátértünk a legendás 1-es számú útra. Drámai szépségű sziklaalakzatok, védett öblök és homokos strandok váltják egymást váratlanul, újra és újra megigézve az arra utazót.

Az útvonal bejáratánál azonban kellemetlen meglepetések is értek bennünket. A meredek emelkedőkkel, lejtőkkel, hajtókanyarokkal tűzdelt út ez alkalommal a szokásosnál is keskenyebb lett: beomlott az út szakadék felőli oldala. A magas hegyoldal melletti egyetlen sávban haladt a forgalomirányítók segítségével mindenki: a vörösfenyő-törzseket szállító, két kocsiból álló hosszú járművek, a lakókocsik, túrabuszok és a személyautók. Az állandó meg-megállásra nem éppen alkalmas szerpentin ép szakasza csak pontosan annyi helyet biztosított, amelyen elfértünk. A kerekektől két lépésre irtózatossá mélység tátongott. Az időigényes és idegtépő utazás után megérkeztünk Westportba, egy aprócska, elvarázsolt hangulatú faluba, ahol csak néhány régi ház és egy ütött-kopott vendégfogadó-bolt-posta jellegű épületet találtunk. Sátorhelyet a falu szélén lévő tengerparti magánkempingben kaptunk, amely leginkább egy óriási hippi-táborhoz hasonlított. Eleinte megijedtünk a vegyes közönségtől, de hamarosan rájöttünk, hogy bohém szomszédaink közlékenyek, jószívuék és rendkívül szórakoztatóak. Vidám, vásári hangulatban késő estig sütötték a húst, iszogattak, énekeltek a tábortüzek mellett. Különleges élmény volt vacsora után a csillagos égbolt alatt, a tengernél ülni és hallgatni a hullámok ütemes csapkolódását. A sós levegőn kitűnően aludtunk. Korán reggel megint a partra siettünk, és emlékül egy üvegnyi csendes-óceáni vizet merítettünk. A táborbontás közben egy kedves ürge furakodott elő a földből. Komikus volt, amint apró mellső lábaival hihetetlen gyorsasággal kaparta a talajt,

s eközben fejét peckesen felszegezte. Amikor észrevette, hogy nézői vannak, visszaszaladt a lyukjába.

Lelkesen indultunk útnak, mert úgy számítottuk, hogy aznap este már ágyban alszunk Tot Greennél, Livermore-ban. A sors azonban megdolgoztatott bennünket a kényelemért. Rövidesen egy Fort Bragg nevű városka után viharedezett autós lelkemnek még egy utolsó, de talán a legnehezebb hegyvidéki próbát kellett kiállnia – akárcsak a mesében. A spirális úton nem lehetett komoly lendülettel menni, és az utolsó kanyar olyan meredek emelkedőbe fordult, hogy az autó egyre lassabban, csaknem lépésben kapaszkodott felfelé. Ha pár perccel tovább kellett volna így mennie, leállt volna, és a jobb oldali sziklás tengervízbe zuhan. Judit mély csöndben ült. Béla, aki nem szokott tudomást venni autós bravúrjairól, felháborodva kifakadt:

– Ez nem fair!

Én meg voltam győződve, hogy utazásunk itt véget ér. De a végső pillanatban feljutottunk a tetőpontra, és az út lassan lejteni kezdett. Megkönnyebbült sóhajok hallatszottak a járműben. A táj amúgy káprázatos volt. Sötét viharfelhők borultak a szeszélyes sziklaformákra, amelyeket nagy erővel verdestek a fehérén tajtékzó hullámok. Beljebb az óceán vize szinte sötétkéknek tűnt. Bár lógott az eső lába, Elk városánál megebédeltünk egy vízre néző piknikasztalnál.

Amint délebbre értünk, megváltozott a táj és az időjárás is. Napsütéses nyári meleg váltotta fel az esős hűvöset. A szél azonban továbbra is élénk maradt. Eltűntek az erdők, s inkább bozótosok vagy aranyárga színű, száraz fűfélék uralták a tájat. Egyre gyakoribbá váltak a homokos partszakaszok is. Az út mellett kedves, apró üdülőfalvak és halásztelepek látszottak. Nem messze San Franciscótól egy kisebb kitérővel könnyen elérhető a Point Reyes Nemzeti Park. Sajnos a világítótoronyhoz vezető utat a sűrű köd miatt lezárták, így csak a látogatóközpont körül tettünk egy rövid sétát az 1906. évi földrengés geológiai nyomait követve. Az ösvény elhaladt a rengés epicentruma mellett, és látni lehetett a törésvonalat.

Már túlságosan elfáradtunk a további túrákhoz. Elindultunk Livermore felé. Kaliforniára jellemző arany színű, kiszáradt fűvű lankák közt vezettünk a San Pablo-öböl felé. Azt több hídon átkelve megkerültük, s északnyugat felől érkezünk Livermore-ba. Az öböl környékén a régi jó houstoni napokra emlékeztető élénk forgalomban igencsak figyelniünk kellett, de végül szerencsésen megérkeztünk Tot házához.

Ő azonban Las Vegasban volt, s késő estére készült visszajönni. Addig Tot egyik lányának anyósa és apósa látott vendégül bennünket. Már szörnyen kimerültek voltunk, s igencsak örvendeztünk, amikor Tot megérkezett.

Július 11-éig maradtunk nála, de különösebben nem utazgattunk. Pihentünk, piacra mentünk a szomszédos városba, és egy karácsonykor megismert, kedves, idősebb házaspárral vacsoráztunk Ventée éttermében. Nemcsak elkényelmesedve,

de nehéz szívvel is indultunk útnak, miután elbúcsúztunk Tottól, aki oly sokat segített nekünk, és családjába fogadott bennünket amerikai tartózkodásunk idejére. Tőle foglaltunk helyet a Yosemite Nemzeti Park Upper Pines (Felső fenyves) kempingjében. Az út egyre szárazabb és forróbb vidéken át vezetett a Sierra Nevada felé. A hegymenet miatt időről időre ki kellett kapcsolni a légkondicionálást is. Útközben egy tragikus balesetnek voltunk tanúi. Elhaladtunk egy ház falnak ütközött, égő autó mellett.

A Yosemite Nemzeti Park a leglátogatottabbak közé tartozik az USA-ban. Ezért sokan féltik is, mert a turisták tömege tönkretetheti a természeti szépségek nagy részét. A kempingben valóban hatalmas, de még éppen elviselhető tömeg volt.

Sátrunk a híres Half Dome-ra (Félkupola) nézett, amely a sziklamászók paradicsoma. Egy este ránk is ijesztett ez az óriási, nevéhez méltóan domború alakú sziklatömb. Rettenetes reccsenő és ropogó hangok közepette kövek hulltak le róla az alatta lévő sziklatemetőbe.

A Yosemite-völgyben kellemes sétát tettünk két nagyszerű vízeséshez: a Menyasszonyi fátyolhoz (Bridal Veil) és a Yosemite-vízeséshez. Az utóbbi az ötödik legnagyobb a világon. Sokat sétáltunk a Merced-folyó partján is. Megtekintettük a völgy legpatinásabb szállodáját, az Ahwanee Hotelt, a látogatóközpontot, az Indián Kultúra Múzeumát és a park régi temetőjét.

Az igazi látványosság – melyet számos pontról megfigyeltünk – a nap különböző szakaszaiban más-más színű El Capitan, a világ legnagyobb gránittömbje. Az óriási sapkához hasonlító, csupasz szikla 2300 méter magas.

Egy rövid kirándulásra mentünk a Mirror Lake-hez, de a végén nagyon eláztunk. Szerencsésebb, de fárasztóbb volt az utunk a Vernal-vízeséshez. Hosszabb autóstúrárt tettünk Wawonába, ahol a viktoriánus stílusú szálloda mellett meglátogattuk a Pioneer Yosemite History Centert (Pionír Történelmi Múzeum), amely eredeti, százéves épületek skanzenje. A park különböző területeiről telepítették ide a faházakat, az istállókat, a kocsiszínt a hintókkal, a boltot és a kocsmát, a kovácsműhelyt és még egy fedett hidat is.

Wawonából külön buszok vittek bennünket a Mariposa Grove of Big Trees (Nagy fák mariposa ligete) nevű, óriás sequoiafenyő élőhelyhez. Ebben a mamutfenyő-erdőben ismét az a megilletődöttség fogott el bennünket, mint az őserdőben. Szédítő volt a fák tetejére nézni. Némelyikük közös gyökérszövetből fejlődött ki, és többől kettévált. Mások belseje üregeket, kapukat vagy árkádokat formázott. A Grizzly Giant (Óriásgrizzly) nevezetű fa derekát tizenöt összekapaszkodott ember érheti át. Ez a fenyőfajta, akárcsak a Csendes-óceán partvidékén élő unokatestvére, nem sérül a tűzben. Sőt, apró magja a lángok segítségével könnyebben kiszabadul a tobozból, melynek nagysága fél méter is lehet. Csak az ember teheti tönkre ezt a fát, ha kivágja, vagy begyűjti tobozát. Ez a gyalogtúra igen fárasztó volt, mégis élveztük. Visszafelé megálltunk egy alagút előtti kilátóponton, ahonnan az egész

Yosemite-völgyet szemügyre lehetett venni: az El Capitan, a Félkupola és a Menyasszonyi fátyol-vízesés egy képen látszott a zöld kanyon felett.

A mamutfenyők ugyan még felkeltették bennünk a lelkesedést, de a „nagy utazók” lassan eltikkadtak. Amikor a Halál völgyének sivatagi megpróbáltatásairól olvastunk az útikönyvben, lemondtunk róla. Beértük a rövidebb utazást jelentő Joshua Nemzeti Parkkal. Mint utólag kiderült, bölcsen tettük.

Az oda vezető út sem volt különösebben barátságos az óriáskamionoktól zsúfolt 99-es és 58-as autópályákon, majd a különböző katonai bázisok mellett és az utolsó száz mérföldön a Mojave-sivatagban. Rengeteg áramfejlesztő szélkereket láttunk a kopasz hegyeken. Errefelé ritkán esik az eső, de ha igen, nagy mennyiségben. Ilyenkor a talaj nem tudja beszívni a jelentős csapadékot. Víz- és sáráradat önti el még az utakat is. Pontosan ez történt a 207-esen röviddel odaérkezésünk előtt. Táblák jelezték az „áradásveszélyt”, és az út szélén helyenként tényleg magasan állt az elvezetetlen víz. Szerencsére komolyabb gondjaink nem voltak. Az úttest egy kicsit sáros volt, és néhány nagyobb pocsolyán kellett áthajtanunk. Végül megérkeztünk a Huszonkilenc pálmafa (Twenty-nine Palms) nevű városba, amelyről azt hittük, üde színfolt lesz ezen a lehangelő vidéken. Tévedtünk. Kókadt, csaknem kiszáradt pálmák lengedeztek az irtózatosan poros út mentén, és nagyon kellett igyekeznem, hogy meglegjem mind a huszonkilencet.

Innen kanyarodott el a Joshua Nemzeti Parkba vezető út. A bejáratnál baljóslatú tábla figyelmeztetett bennünket: „Rendkívüli tűz- és csörgőkígyóveszély!” A gyenge minőségű, poros út azonban fantasztikus tájakra vitt bennünket. A már eddig megismert cholla és ocotillo kaktuszon kívül a park névadó növénye, a Józsué-fa érdekelt bennünket elsősorban. Mormon telepesek adták neki a nevet, mert különböző alakzatban elágazó karjai összeszorított öklökhöz hasonlóan végződnek, és hol könyörgő, hol utat mutató prófétára emlékeztetnek. A tüskeszerű levelekkel rendelkező növény igazi neve Yucca brevifolia, és a liliumok családjához tartozik, de ritkán virágzik. Gyakorlatilag átautóztunk a parkon, mire a déli kijárat közelében lévő Cottonwood(Nyárfa)-kempinghez értünk. Ez volt az egyetlen, amely az említett tűzveszély ellenére nyitva volt a parkban. Először ebben sem voltunk biztosak, mert senkit sem találtunk a területén. Aztán egy német házaspár is megjelent. 19 óra felé járt az idő, s gyanakodva szemlélgettük az üres táborhelyeket. Végül beszédbe elegyedtünk. A bizalmatlanság nem szűnt meg, de úgy döntöttünk itt maradunk. Beláttuk, hogy körülbelül 60 mérföldnyire lenne a legközelebbi kemping vagy motel.

Felmértük a hitchcocki hangulatú terepet, és nagy gonddal táborhelyet választottunk. A sátorverés után megvacsoráztunk. Ekkor két lakókocsi is érkezett a kempingbe. Kifizettük a szállásdíjat egy perselybe, és felkészültünk az alvásra. Álom azonban nem jött a szemünkre. A nappali 45 fokos meleg természetesen lényegesen enyhült, de félttem, hogy valaki tüzet rak, és felgyújtja a sivatagot.

Csörgőkígyó és skorpió riadalmam sem hagyott alább. Hogy még kísértetesebb legyen a sivatagi éjszaka, a tiszta, csillagfényes égen szabályos időközökben csóvaszerű fényeket és egyéb gyanús égi jelenségeket észleltünk. Itthon ez butaságnak tűnhet, én azonban rettenetesen aggódtam. Valószínű, hogy a katonai bázisokon valamilyen különleges repülő vagy egyéb szerkezet okozhatta mindezt, de én az X-aktákban éreztem magam. Talán éjfélig is bámultuk a csillagokat. A sivatag amúgy estétől hajnalig kifejezetten zajos hely. A földön fekvő sokféle sisergő, csoszogó, kaparó és vékony ciripeléshez hasonló hangot lehet hallani. Többször felriadtam éjszaka, és hamar fel kellett kelni, mert nem akartunk a forró pusztaságban autózni. Mire becsomagoltunk, újra nagyon meleg lett. A déli kijáratnál ráhajtottunk az I 10-re, amely szinte a „mi utcánk” mondható. Elindultunk kelet felé.

No, és miért volt bölcs választás ez a sivatagi nemzeti park? Azért, mert a Halál völgyében biztosan ennél is jóval melegebb lett volna, s még inkább féltém volna. Távozásunkkor pedig még nem is sejtettük, hogy egy hónap múlva leég majd ez a parkrészt, és ha akkor nem néztük volna meg, már nem tehetnénk meg soha többé. Helyére szeméttelpepet akartak létesíteni, hallottam később a televízióban. Nem tudom, mi valósult meg azóta a szörnyű tervből.

Utunk borzasztóan kopár és rút vidéken vezetett. A barna színű hegyeken apró tüskés bozótton kívül semmi nem nőtt. Legtöbbször még az sem.

Phoenix (Arizona) táján érdekesebb és élénkebb lett a világ. Bár csak áthajtottunk rajta, a modern és a spanyolos építészet sajátos keverékéből így is kaptunk némi ízelítőt.

Közvetlenül Tuscon előtt még egy sivatagi nemzeti parkot láttunk: a saguarók, az óriáskaktuszok földjét. A Sonora-sivatag Mexikóból nyúlik át, és minden szempontból felülmúlta általunk eddig látott társait. Olyan melegünk volt, hogy Béla séta közben egyszer csak váratlanul fejére öntötte egész ivóvízkészletét. Utólag azt állította, ha nem így tesz, nagyon nagy baj lett volna.

A parkban remekül kialakított útvonalon haladhattunk végig autóval, és a megfigyelőpontok csodálatos kilátást tártak elénk a Rincon-hegység lábánál található különböző típusú kaktuszerdőkre. A saguaro, mely Délnyugat-jelképe, úgy képzelhető el, mint egy villa alakú kaktusz-felhőkarcoló, melynek minden emeletén más-más állatfajta lakik. A sekély, de hosszasan elnyúló gyökök akár egy évre elegendő – körülbelül 800 liter – vizet is felszívhatnak. Méhek, baglyok, énekesmadarak laknak a lejjebb vágott lyukakban, majd a harkályok következnek, s legfelül a vércsék és héják építenek fészket. Egy óriáskaktusz 175-200 évig is élhet, bár minden életkorban igen sérülékeny. A téli éjszakai hideg, a gyakori villámok és a madarak is ártanak neki. A kifejlett növény magassága elérheti a 15 métert, súlya pedig a nyolc tonnát.

A nyáridőben szokásos délutáni felhőszakadás közeledett, így autóba szálltunk, és elindultunk Paul Mueller városa, Bisbee felé. Útközben megálltunk Tombstone-ban, a „halott” városban, mely a 19. század végén hét éven át virágzott az arany- és ezüstláz idején, s számtalan vadnyugati történetnek és filmnek lett helyszíne. A hangulata valóban olyan, mint a nevével azonos című filmé.

A mexikói határhegyek lábánál bújik meg Bisbee. A település régebbi részének sikátoraiban és szűk utcáin alig lehet autóval járni. Paul és felesége, Marilyn nagy szeretettel és örömmel fogadott bennünket a hegy oldalában épült házukban. Két kínai kislányt fogadtak örökbe. Az idősebbet már Magyarországon megismertük, amikor Paul fulbrightosként a nagykanizsai iskolánkban tanított. Nem sokat sétálhattunk a sajátos hangulatú városban a kétnapos trópusi eső miatt.

A mexikói ételekre azért sort kerítettünk egy helyi kifőzdében. Bisbeebe rezet bányásztak, és a hajdani bánya környékét is megtekintettük. Sokan abban reménykednek, hogy újra megnyitják, és egy modernkori „rézláz” fellendítheti a városka unalmas életét.

A baráti együttlétet egy reggeli esemény is felejthetlenné tette. Judit éppen a hálózásokot hajtogatta, amikor hirtelen szinte kövé dermedt, és fojtott hangon odaszólt:

– Anya, ez mi?

– Paul, segíts! Skorpió!

A család heves skorpióvadászatba kezdett, ami nem volt teljesen veszélytelen. Kértük, úgy fogják el, hogy hazavihessük Magyarországra. Paul újságokkal csapkodta, s végül is Marylinnek sikerült úgy rálépnie, hogy nem zúzta össze. Precízen átlátszó fóliába és gyufaskatulyába tette. Így érkezett velünk haza a Délnyugat számunkra legérdekesebb tárgyi emlékeként.

Amikor elköszöntünk Pauléktól, azt terveztük, hogy még a Calsbad-barlangok Nemzeti Parkot is megnézzük, de El Pasónál rájöttünk, hogy haza akarunk menni. Végképp elfáradtunk. Nem lett volna kedvünk tovább este sátrat verni, sivatagban aludni, skorpióval találkozni és konzerveket enni.

– Mi lenne, ha legközelebb már a saját ágyunkban aludnánk Houstonban? – kérdeztem.

– Az jó lenne! – sóhajtott Judit.

Dél előtt 11 óra volt, és hajnali 5-re hazaértünk. Soha nem vezettem ennyit egyfolytában. A kötelező tankolásnál negyedórát sétálgattam. Éjjel énekeltek nekem, hogy el ne aludjak. Volt azonban jó pár óra, amikor mindketten szunyókáltak, és én a sötét texasi éjszakában azon az El Pasóban feltett kérdésen gondolkodtam: milyen is volt Amerika?

Július 18-án reggel 5 órakor alig lézengett néhány vásárló a Krogerben. Szörnyen nézhettünk ki, de a szemünk boldogan csillogott, amikor az ismerős pultok

között vásároltunk. Már világosodott, mire beálltunk a ház mellé. Elraktuk az élelmiszereket, elkaptunk néhány csótányt, és lemostuk magunkról a hosszú út porát. A pókcspések még mindig nem gyógyultak be. Ettünk egy picit, és reggel nyolc óra körül lefeküdtünk tiszta ágyunkba aludni.

Zárszó

Tíz napot töltöttünk lázas készülődésben. Ahogy helységről helysére rendbetettük a házat és összecsomagoltunk, előkerült a Houstonban töltött egy év minden emléke. Gondosan csoportosítottuk az összegyűlt szakmai vonatkozású dokumentumokat, utazásaink prospektusanyagát, a nyelvi szempontból érdekesebbnél érdekesebb újságokat és szórólapokat. Talán azért is tartott viszonylag hosszú ideig a készülődés, mert észre sem vettük, hogy apróságainkat rendezgetve számtalanszor megkérdeztük egymástól: emlékszel, amikor..., és újra átéltek az izgalmas és bánatos vagy éppen örömteli percek. Különösen megható volt minden „utolsó találkozás” ottani életünk fontos szereplőivel vagy helyszíneivel. Búcsúzásunk Kate-től és Geraldtól, Earltól és feleségétől, a Martinez család tagjaitól, az utolsó tankolás, az utolsó könyvek visszaadása a Heights könyvtárában és az utolsó bevásárlás a Krogerben. Autónkat John Martinezre bíztuk, aki Magyarországra érkezésünk után néhány nappal megfelelő áron el is adta. A postán feladtuk az utolsó két zsák könyv- és prospektus-küldeményt. Utoljára felhívtuk Tot Greent, hogy megköszönjük kimondhatatlan kedvességét és vendégszeretetét.

Július 28-án John Martinez jött értünk, és videóra vettük a házat, az utcát, majd autóba szállva folytattuk a filmezést a Reagan High-nál és azokon a helyeken, ahol naponta jártunk. John búcsúebédre hívott bennünket a Spanyol virághoz címzett mexikói étterembe, és margaritával enyhítettük az elköszönés szomorúságát. Még néhány gyors felvételt készítettünk a Downtownról és a repülőtér-ről. Itt volt talán a legnehezebb. Még ma is magam előtt látom, mint akkor, a Cincinnati-be induló gép beszálló folyosójának ajtajából visszanézve, John Martinez megilletődött és ragaszkodó arcát. Eszembe jutott, amikor 1998 szeptemberében azt magyarázta, honnan származik a Texas elnevezés. A hasinai indiánok nyelvén azt jelenti: „barát”. Az elsőnek Texas földjére lépő fehéreket nevezték így azok az indiánok, akikkel találkoztak.

Milyen volt Amerika?

Ennyi teleírt oldal után sem tudok válaszolni. Csak azt tudom, hogy megszerettem. Nem nagyságáért, erejéért vagy kényelméért, hanem azért, mert egy önmagamért és másokért folytatott megrázó küzdelemben olyan erőrtalékokat mozgósított bennem, melyeknek létezéséről elképzelésem sem volt korábban.

Megtanított, hogyan lehet megismerni és elfogadni másféle szemléletű embereket anélkül, hogy feladjam saját világot.

Megedzett, hogy tudjak hóban, szélben, esőben, tikkasztó hőségben a természetben élni, járatlan utakra menni s az ismeretlentől nem félni.

Mindezeket a képességeket persze máshol is elsajátíthatja az ember. Nekem itt sikerült, ezért volt számomra az észak-amerikai kontinens a lehetőségek földje és a „meg tudom tenni” életérzés bizonyossága.

Bevezető	5
Felkészítés Washingtonban	5
1410 Lawrence	
Houston, Texas	9
Vigyázat, broszúravesztély!	13
Első hétvégéink	29
Ami elromolhat, el is romlik	30
Mindennap felfedezőúton	42
Mi van, ha az osztály fele megbukik?	47
Első autós túráink	55
Társasági életünk	58
Jó a rendőr a háznál	66
Hálaadás az Öböl mentén	73
Karácsonyra várva	77
Év vége Kaliforniában	82
Amikor a dolgok rendeződnek	94
Nézzük meg Texast!	102
Pillanatkép az esélytelenekről	108
Viva México!	116
Portré az esélyesebbekről	136
Judit mesél	149
Húsvéti parádé	160
Egy ráérő ember megfigyelései	167
Amerikai rémálom	176
A Nagy kanyar	178
Visszaszámlálás	181
A nagy utazás	187
Zárszó	232

A Judit mesél c. fejezetet Tóth Judit, a szerző lánya, az Egy ráérő ember megfigyelései c. fejezetet Tóth Béla, a szerző férje írta.

A Czupi Kiadó könyvei megrendelhetők az alábbi címen:
Czupi Gyula 8801 Nagykanizsa, Felszabadulás u. 19. Pf.: 484)

Kanizsai Almanach 1995-ről

A 750 éves jubileumát üllő város ünneplésének megörökítése az Almanach igazi újdonsága. Rózsás János monumentális kéziratos munkája, a GULAG LEXIKON előtt tisztelegtünk a munka bevezetőjének megjelentetésével.

Két terjedelmesebb helytörténeti dolgozat is olvasható a könyvben, Nagy Csaba „Nagykanizsa mozitörténete” mellett Mészáros József „Nagy generáció” című munkája az elmúlt 35 év kanizsai zenekarairól.

A másfél száznál is több kép és egyéb illusztráció különösen kellemes olvasmánnyá teszi a kötetet. (A 260 oldalas A/5-ös méretű kötet ára 490 Ft.)

Kanizsai Almanach 1996-ról

A kötet évfordulós írásainak témája: hogyan ünnepeltük a honfoglalás 1100. évfordulóját városunkban (iskoláinkban is).

Millecentenáriumi „megy a gözös...”, 1956 Nagykanizsán, állandó kiállítás a tűzoltóságon, az Állami Zeneiskola, a Vasutas Művelődési Ház, házasságkötő terem, az Igricek évfordulója a további témák.

Miklósfá hagyományaira, a városból immáron hiányzó katonákra, a kanizsai diák Somlyó Zoltánra, a vidékünkéről is a Gulagra hurcoltakra emlékezünk. Mindez – és még más is – a sok képpel (rajtuk kb. 2000 felismerhető arccal) és színes oldalakkal illusztrált kötetben. (A 260 oldalas A/5-ös méretű könyv ára 590 Ft.)

Lengyák István: Ollóvágta

Az állatfigurák mintáit tartalmazó kötet alakjaival csodálatos világot varázsol maga köré, amellyel sok-sok gyermeknek, szülőnek szerez örömet. Sok segítséget és példát is talál a munkában a használó. (A 2000-ben megjelent A/4-es méretű 80 oldalas kötet ára 700 Ft.)

Rózsás János: Duszja nővér c. (1995) és Lenhardtné Bertalan Emma: Évtizedek sodrásában c. (1997) munkája már elfogyott, ezeket a munkákat már csak közkönyvtárakban lehet olvasni.

Szabolcs András: Keszthely óvodáinak története 1870–1995-ig

A dokumentumok alapján korrekt tájékoztatást kapunk az elmúlt 125 év társadalmi, politikai életéről, s benne az óvoda, mint nevelési intézmény helyzetéről, az óvodai nevelés szerepéről, az óvoda–iskola kapcsolatáról.

A sorokat olvasva megismerhetjük a városát szerető, annak jövőjéért aggódó, felelősséget érző és tenni akaró szerző személyiségét is. (Az 1998-ban megjelent 90 oldalas A/4-es méretű fényképekkel illusztrált kötet ára 700 Ft.)

Szabolcs András: Az ifjúság Helikoni ünnepségei Keszthelyen

Keszthely messzire ható, generációkat magával ragadó Helikoni Ünnepségei megörökítésére vállalkozik a kötet. Szerzőnk 1958-tól az események közelében maradt, mégsem saját emlékeire hagyatkozik csupán, hanem levéltári kutatásokra alapozva és a korabeli sajtóhíradások feldolgozásával eleveníti meg az eseményeket. (Az 1998-ban megjelent 140 oldalas A/5-ös méretű fényképekkel illusztrált kötet ára 450 Ft.)

A nevetés egészsége Dél-göcseji anekdoták, történetek

Gyűjtötte Molnár László

Az első kiadás sikere után a második, bővített kiadás is megjelent 1999-ben. (A 200 oldalas A/5-ös méretű kötet ára 600 Ft.)

Gyurik Irén: Megdorgált tudat (versek)

A mindennapi lét gyötrő kínjait megélő, rendkívüli indulatokat magában hordozó Gyurik Irén versei nem kötnek alkut. A természet nem önmagában témája ennek a költészetnek. A vers tájai igen érzékletesek és átítatottak azzal a látásmóddal, mely Gyurik Irén sajátja. Azok a rendkívüli képek, melyek ezt a versbeszédet jellemzik, először mehökkentik az olvasót, majd magukkal ragadják. (Az A/5-ös méretű 80 oldalas kötet ára 350 Ft.)

Szertics László: Gyalogutak

Az ifjúságát Murakeresztúron töltő, majd idősen és betegen oda visszatérő érzékeny lelkületű emlékiratíró élete nagyobb részét Nagykanizsán töltötte.

Szertics László az életüket következetesen áttekintők, az élve boncolás keserveit átélők közé tartozott. E gondolkodása során éveinek meghatározó eseményei tisztán látszanak. Ez a biztos lényeglátás összegződik az először részletekben, kisebb egységekben megfogalmazódó, majd hatalmas emlékezéssé formálódó művében, mely legfőbb hagyatéka.

Gyalogutak című regénye a második világháborúba Nagykanizsáról és környékéről belesodródó levente korú fiataloknak és felelős tisztjeiknek, a horvátok és magyarok lakta Mura menti falvak lakóinak állít emléket.

Az általa megörökített zalai táj a benne élő emberekkel múltunk egy kevésbé ismert szelete.

A sok éves, szinte titkolt írói munka eredménye több évi várakozás után jelent csak meg. Türelmetlenül várta ezt a megjelenést. A legnagyobb csapás, az imádatlalt szeretett felesége elvesztése után már sokszor fogalmazott lemondóan, nem bízott abban, hogy nyomtatásban láthatja munkáját. Akik olvasták könyvét, tudják, rendkívüli értéket hozott létre. (A 2000-ben megjelent 480 oldalas A/5-ös méretű kötet ára 1200 Ft.)

Nyomdaipari, Kereskedelmi és Kiadói Kft.

Nagykanizsa, Erzsébet tér 16.

Telefon: 93-537 560. Fax: 93-310 196

E-mail: kanizsainyomdabroadband.hu

Felelős vezető:

Brenner Árpád

TÓTHNÉ MÁTYÁS ERZSÉBET: TANÁR VOLTAM TEXASBAN

Pedagógiai és úti élménybeszámoló.

Érdekli Önt,

- hogyan élt egy magyar pedagóguscsalád egy évig az USA negyedik legnagyobb városában;
- hogyan működik egy houstoni középiskola;
- milyen nehézségekkel kell megküzdenie egy „idegennek” a nagy lehetőségek országában;
- miként ért szót egymással színes és fehér, tanár és diák, magyar, mexikói és amerikai;
- miként épülnek és dőlnek le előítéletek a tengerentúlon;
- milyen a mai vadnyugat; és hogyan élnek a modern indiánok;
- milyen kincseket rejtene az észak-amerikai nemzeti parkok;
- miként kalandozott három kispénzű magyar Mexikótól Alaszkáig;
- miért akar egy amerikai orvos magyarul tanulni (Tóth Béla tollából);
- milyen 19 évesen egy amerikai bölcsődében dolgozni (Tóth Judit mesél)?

Ha igen, figyelmébe ajánljuk ezt a könyvet.